

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

R. 4.

Polem. 1149.

<36618511820017

<36618511820017

S

Bayer. Staatsbibliothek

DE IDOLOLATRIA
CONTRA
SECTARIORVM
CONTVMELIAS
Disputatio;

VNA CVM APOLOGETICO
ADVERSVS IACOBVM HEERBRANDVM
Lutheranum; & CONFUTATIONE calumnia-
rum, quibus idem spongiam quandam suam
leuisimam repleuit.

Omnia nunc emendatoria, eodemque
volumine comprehensa.

A V T O R E

GREGORIO DE VALENTIA

Societatis IESV Theologo.

Nonachij a S. PP. Franciscano, pro
S. I V D A S. filii.

Quæcunque ignorant, blasphemant.

I N G O L S T A D I I

Apud DAVIDEM Sartorium.

Anno M. D. LXXX.

DAVID SARTORIUS
INGOLSTADIENSIS
TYPOGRAPHVS PIO
Lectori S.

PR O D I I T ex officina nostra mense Se-
ptembri proximè præterito, Heerbrandi-
næ cuiusdam spongiae de Idololatria con-
futatio, authore R. P. Gregorio de Valentia. Sed
cùm ob angustias tēporis, quibus tunc urgebamus,
pauciora quam voluiſsemus ediderimus exempla-
ria, gratum tibi candide lettōr facturos nos esse
arbitrati sumus, si eam confutationem denuo in
incudem reudcaremus. Ne verò priores item tra-
tatus, qui ab eodem authore de Idololatria con-
scripti occasionem spongiae præbuerunt, fortassis
desiderares, (eorum enim vix amplius exempla
prostant) vīsum est eadem opera illos etiam recu-
dere, atque adeò omnia, quæ ab authore hoc de ar-
gumento, pro innocentia Catholicorum, contra Se-
ctariorum conuicia sunt disputata, uno volumi-
ne, eoq;se ordine, quo priùs edita fuerunt, compre-
hensa, atque etiam nitidiūs & emendatiūs, quam
priùs excusatib; dare: Nihil dubitantes quin, ob
grauiſſimæ imprimituræ controverſæ materiæ vti-
litatem, ſtudium hoc nostrum tua benevolentia &
fauore ſis prosequuntur. Vale.

A 2

PRIO-

PRIORES APPROBATIONES
tractatum singulorum.

DISERTATIO hec orthodoxa est, & digna, qua typis
excusa publicè proponatur: Ita iudico CHRISTO-
PHORVS PARCHINGIVS, Collegij Theologici
pro tempore Decanus.

APOLOGETICVS hic aduersus Heerbrandi cuiusdam
nærias & sycophantias, singulari eruditio[n]e &
accuratè cōscriptus est, nihilq[ue] continet Ortho-
doxæ & Catholicæ doctrinæ contrarium. Ideoq[ue]
tutò & summa cum lectorum vtilitate typis ex-
cudi illum posse censeo

CASPARVS FRANCVS S. Theologia D. &
Professor, Protonotarius Apostolicus, &
Collegij Theologicis in inclita Academia
Ingolstadiensi pro tempore Decanus.

CONFUTATIO hæc calumniarum Hærbrandi Lu-
therani, quibus is spongiam quandam suam le-
uissimam nuper repleuit, atq[ue] Doctoris GREGO-
RII DE VALENTIA Catholicum & doctum
Apologeticum de Idololatria aspergere ac ob-
scurare conatus est, Catholica & docta est, adeo
que typis dignissima.

Sic rector ego ALBERTVS HUNGRVS, S. Theo-
logia D. & Professor ordinarius, & Pro-
cancellaris in Academia Ingolstadiana,

Posterior approbatio omnium.

OMNIA, quæ contra Heerbrandum Hæreticum
scripsit R.P. GREGORIVS DE VALENTIA uti-
liter recendi posse iudico

Ego BARTHOLOMAEVS VESCHERVVS D. & pro
tempore facultatis Theologica Decanus.

PRÆFATIO AD CHRISTIA- NVM LECTOREM.

ECTARIO RVM disciplinam totāini quis aduersus Catholicos calumniis, crassis mēdaciis, ac malis fraudibus cōstare, planissimum est. Nam præterquām quōd in singulis de Religione cōtrouersiis, à quām plurimis est hoc euidenter demonstratum; vel ex eo etiam perspicuum id est, quod fieri certè aliter non potuit, vt tam multi essent, quibus homines parùm acuti probârint vanissima dogmata, quæ sunt cum doctrina cœlesti, adeoque cum vera Religione & Fide maximè pugnantia. Inter cætera verò, quæ illi nequiter Ecclesiæ Catholicæ affinxerunt, illud non postremum est, quōd cultū varij generis, in ea piè ac sanctè

A 3 vsur-

P R A E F A T I O

vsurpatum, nefandam Idololatriam esse, impudētissimē métiuntur. Qua fraude eò illi ad decipiendum vtuntur & libentiū & crebriū, quò sperant faciliū fore, vt eo ctimine, cuius vel nomen ipsum est detestabile, Catholicis obiecto, simpliciū animi ab Ecclesia alienati, ipsorum institutū doctrinamq; ab illa abhorrentē complicantur. Igitur siue concionantur ad populum, siue scribunt aliquid, vbi primū eorum oratio in Catholicos frigidior ipsis videri cōperit, illicò se ad hunc communem conuiandi locum, nulla etiam expectata opportunitate, recipiunt. Hic plenis buccis ineptias innumerabiles contra Catholicos effutiunt: Hic non dubitant, quin maledicus ipsorum sermo futurus sit multitudini plausibilis. Cumq; cæteris in rebus sint nouitatis amantissimi, veteraque fastidiant; in hoc tamen conuitiandi genere veterum eos Hæreticorū sectari studium

AD LECTOREM.

studium minimè pudet, hoc est, Vigilantij, & aliorum, quos proditum est, pari impietate ac impudentia Catholicos, ob eadē cultus genera, Idololatrię insinulâsse. Huic tam insigni aduersariorum calumnię, vt præsenti disputatione ex instituto occurreremus, partim nos impulit calamitas plurimorum, quos illi, hac in primis fraude, miserabili errore implicatos tenent; partim ipsorum aduersariorum tum improbitas, quam existimauimus coarguendam, tum etiam ignoratiā, quæ sic in illis cum improbitate certat, vt nescias, vtriusnā maior ratio ducenda sit, improbitatisne ad arguendum, an ignorantiae ad erudiendum illos, si fieri fortasse posset, vt veritatis atq; doctrinæ luce aliqua recepta, aliquid de maledicendi & calumniandi studio remitterent. Ceterum hanc in disputatione rationem seruare statuimus: Primùm doctrinā, quæ ad huius vitij naturam prorsus

A 4 co-

PRAEFAT. AD LECT.

cognoscendā pertinet, duobus prioribus capitibus simpliciter trademus. Deinde tribus aliis ex ipsa huius vitij ratione monstrabimus, quām sint aduersarij vani & inepti, cūm varios Ecclesiæ cultus, velut Idololatricos, infestantur. Quibus si fortè videbimur interdum esse paulò vehementiores, meminerint, quæso, se in hoc argumenti genere usque adeò fuisse insolentes, ut ad tantam procacitatem retundendam vix ylla profectò verborum acerbitas satis esse possit. Porrò verò quæcunq; dicturi sumus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ iudicio atq;
censuræ subiecta esse
volumus.

D E

DE IDOLOLATRIA
CONTRA
SECTARIORVM
CONTVMELIAS
Disputatio.

CAPVT PRIMVM,
QVID PROPRIE
IDOLOLATRIA SIT,
ET QVA RATIONE
dignoscenda.

DOLOLATRIA GRÆCE,
si vim verbi spectes, Latine
simulachrorum cultura est,
sed effecit usus, ut economine
impius tantummodo intelligatur cultus,
quo creature diuinus honor exhibetur.

HINC duo necesse est concurrant, ut
Idololatriæ crimen admittatur: Vnum est,
ut quod honoris vel cultus creature tri-

A S bui.

DISPV TATIO DE

buitur, id vni Deo debitum sit: Alterum, ut hoc, quidquid est honoris Diuini, ita verè impendatur creature, sicut Deo im-
pendi oportebat.

In Cōmen.
5.c.
Habes infrā
c.1. Apolog.
cris etiam li-
teris.

VTRVM QVE D. Ambrosius est com-
plexus, cùm succinctè dixit: Idololatria Dei
Ephēmos. honorificentia usurpat, & vendicat crea-
turæ. Ergo utroque istorum concurrente,
verum Idololatriæ crimen erit; alterutro
vel utroque deficiente, non erit.

AD HANC sententiam, velut ad
generalem regulam, recurendum est, quo-
ties de particulari aliquo facto dubitatur,
utrum sit Idololatricum: Huc nos aduer-
sarios postea reuocabimus, cùm eorum ar-
guemus imperitiam atque impudentiam,
quod sine ratione Ecclesiam Catholicam
huius criminis accusant.

ET SI verò illi, ut sunt Theologisanc
simplices, prater hec, quæ breuissime dicta
sunt, nihil amplius fortassis de Idololatria
ratione concipient: tamen quod ex regula
nūc posita, illorum fiat inscitia ac impietas
clarior, ulterius progrediendum est; &
dili-

IDOLOLATRIA.

3

diligenter explicandum: Primo, unde nam iudicare oporteat, honorem aliquem esse Diuinum. Secundo, unde item, honorem eiusmodi verè impendi creature: Quia duo (cum rationem ipsam Idololatriæ contineant) nisi dextrè discernantur, de Idololatria iudicari omnino non potest.

REFERT verò ad istorum primum explicandum, notare, quid in proposito non minemus Dei honorem siue cultum, quem indagare volumus. Honor,^a generatim loquendo, testificatio dignitatis siue excellētiae alicuius est: Testificatio huiusmodi opinionē existimationēm ue de alicuius excellētia parit: Existimationē porrò de excellētia alicuius non verbo solum, sed etiam officio excitare possumus. Sic igitur quidquid honoris ergo gerimus, accommodatē ad excitandam in nobis, aut in aliis eam de excellētia opinionem, quae in Diuinam maiestatem propriè conueniat, id totum hoc loco cultum honorēm ue Diuinum censemus.

^a Ita colligitur ex Philosophi doctrina, 8. lib. Ethi. cap. 8. quam declarat benè S. Thomas 22. quæst. 103. Artic. 1. & confirmatētiā Scriptura sacra, ut habes infrā c. 3. Apolog.

HOC

Hoc posita, quòd genus aliquod officij sit diuinum, id primò cognosci interdum potest ex ipsis officijs, siue natura, siue conditione: Hac enim quandoq; tanta dignitas existit, ut manifesta peruersitas sit, officium eiusmodi ad honorandam creaturam transferre.

Huius generis est in primis sacrosanctum Missa Sacrificium; in quo, quia Diuina persona religiose offertur (fremant licet atque rumpantur infelices Haretnici) perspicuum est, id officium ad Diuinum tantummodo pertinere cultum.

Tale quoque est internum mentis Sacrificium, quo religionis studio accensus quispiam, totum se deuouet ac consecrat Diuino numini. Ut enim mens à solo Deo processit: sic eidem illa soli honoris ac reuerentiae ergò deuouenda est, præterea nemini.

POTES T secundo Diuinus honor discerni ex ritu & consuetudine communi, si qua obtinuit, ut genus officij aliquod non nisi ad Diuinum cultum usurpetur: Nam et hac etiam ratione efficitur honor aliquis

Dei

IDOLOLATRIA.

9

*Dei proprius. Sic olim communis populi
usufiebat, ut nemini, praterquam numini
Diano, animalium immolatione aut alio
officij genere sacrificaretur.*

HINC illa D. Augustini sententia est:
*Multa de cultu Diuino usurpatas sunt, quae
honoribus deferuntur humanis; siue humi-
litate nimia, siue adulatiopestifera; ita
tamen, ut quibus ea deferuntur, homines
haberentur, qui dicuntur colendi & vene-
randi; si autem eis multum additur, & ad-
orandi. Quis vero sacrificandum censuit,
nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit,
aut finxit. Hinc lege veteri sic cauebatur:
Qui immolat Diis, occidetur, praterquam
Domino soli.*

Lib. 10. de
Ciuit. Dei
cap. 4.

Exod. 22.

AC huius quidem veteris consuetu-
dinis ea vis est, ut quamvis iam nefas sit,
ad honorandum Deum vti alio externo
sacrificio, praterquam illo sacrosancto &
abundantissime sufficienti, quod in Missa
peragitur; Idololatrata men merito habe-
retur is, qui creature alicui honoris causa
more veterum immolare. Adeò in homi-

nus

num mentibus ob consuetudinem priscam
est insitum, genus honoris esse diuinum.

EST & aliud caput, unde iudicar iter-
tio potest, cultum aliquem ad Deum tan-
tummodo pertinere: Intentio nimirum
eius, qui officium aliquod confert ad reue-
rentiam vel honorem. Nam si huic animus
est de re, quam honorat, per officium exci-
tare opinionem excellentem, qualis de Di-
uina maiestate solummodo haberi potest,
tunc quidem officium id, quatenus illa in-
tentione exercetur, ad honorem Diuinum
spectat solum.

ATQVE hæc sanè nota discernendi
cultum, quis sit Dei proprius, patet quam
latissimè. Nullum enim genus externæ re-
uerentiae est, quantumuis ex sua natura ad
honorandam quoque creaturam aptum,
quod non possit intentione dicta, effici pro-
priū religionis. Igitur si quis, ut rei, quam
honorat, opinionem Diuinae maiestati soli
conuenientem conciliet, vel genua flectat,
vel pectus feriat, vel manus tollat, aliud-
ue quodcumque huiusc generis officium
usurpet,

usurpet, is quidem Diuinis honoribus dat operam.

E X P O S V I t r e s q u a s i n o t a s d i s c e r n e n -
d i c u l t u s D i u i n i . R e s t a t n ū c i l l u d a l t e r u m ,
q u o d e r a t s e c u n d o l o c o e x p l i c a n d u m : Q u i s
n i m i r u m v e r ē c e n s e r i q u e a t , d i u i n u m c u l -
t u m c o n f e r r e c r e a t u r a t a n q u a m D e o . P r i -
m ū m , c ū m c o n f e r r e a l i c u i h o n o r e m , h u m a -
n a q u æ d a m a c t i o s i t , v o l u n t a t e h o c i n p r i -
m i s p e r a g a t u r n e c e s s ē e s t ; N o n m i n u s c e r t ē ,
q u à m s i p e c u n i a s i t , a u t m u n u s a l i u d c u i p i à
c o n f e r e n d u m .

H o c p o s i t o , b r e u i t e r d i c i p o t ē s t , e u m
D i u i n o s h o n o r e s c r e a t u r a c o f e r r e v t D e o ,
q u i e a m D i u i n o c u l t u s i c p r o s e q u i t u r , v t e o ,
q u a n t u m i n s ē e s t , v e l i t i l l i o p i n i o n e m c o n -
c i l i a r e t a l e m , q u a l i s r e u e r a i n s o l a m D e i
m a i e s t a t e m c o m p e t i t . I t a , i n t e n t i o i l l a , e x
q u a p a u l o a n t ē d i c e b a m u s p o s s e t e r t i o c o -
g n o s c i c u l t u m a l i q u e m e s s e D i u i n u m , s e m p e r
q u o q u e n e c e s s a r i a e s t , v t i s i p s e c u l t u s c r e a -
t u r a t r i b u a t u r , p e r i n d e a c D e o t r i b u i s o l e t .

E F F I C I E M V S h o c s t a t i m p l a n u m , s i
p r i u s a l t e r u m , q u o d a d r e m n o n p a r u m
s p e c t a s ,

spectat, monuerimus: Videlicet, quod quis per cultum velit de creatura excitare opinionem, qua Deo soli conueniat, id non unico, sed multis posse modis accidere. Primo expressa atque presenti intentione; qua summa est hoc in genere peruersitas. Secundo ex vi prioris intentionis tantummodo, qua quis ante a statuisset, ea colendi ratione prosequi creaturam. Tertio (ut ita dicam) implicitè, hoc ipso videlicet, quod quis, aut metu, aut aliorum consuetudine ductus, aliave ratione obsecratus, id ipsum per creaturæ venerationem generatim facere intenderet; quod intendat necesse est is, qui creaturæ Diuinos honores revera exhibere velit: aut si omnino ita extrinsecus creaturæ diuinum cultum adhibeat, ut alij merito existimare queant, ipsum illi velle diuinitatis opinionem conciliare.

ATQVE hoc sanè posteriori modo nimirum tacitè seu implicitè facile potest euenire, ut et si quis verum Deum agnoscat, vanitatemq; Idololatricam probe intelligat, incaute tamē re ipsa admittat illā.

sic

Sic illis accidisse videtur, quos Apostolus Rom. 1.
damnat, quia cum Deum cognouissent, non
fecerunt Deum glorificauerunt, &c. Sed mu-
tauerunt gloriam incorruptibilis Dei in si-
militudinem imaginis corruptibilis homi-
nis, & volucrum, & quadrupedum, & ser-
pentum.

SIC Seneca quoque non tam veri Dei
ignoratione, quam populari consuetudine
deceptus, Idololatra fuisse videtur; quod
illa ipius, apud Augustinum, sententia de Li. 6. de Ci-
Deorum religione declarat: Ita, inquit, ad- uitate DEI
orabimus, ut meminerimus, huiusmodi cap. 6.
cultum magis ad morem, quam ad rem per-
tinere. Et Lactantius quidem similem per- Li. 2. de Ori-
uersitatem in Cicerone vituperat, quem gine erroris
inter cetera his verbis alloquitur: Video cap. 3.
te, inquit, terrena & manufacta venerari
vana esse intelligis, & tamen eadem facis,
que faciunt ipsi, quos tu stultiissimos consi-
teris. Notauit etiam in Platonicis Augu- Lib. 10. de
stinus insipientiam non dissimilem. Ciuit. Dei
cap. 1.

N V N C illud quoque hoc loco notare
prodest, non solum variis modis, ut dictum

B est,

10 DISPUTATIO DE

est, posse quempiam de creatura per cultum excitare velle opinionem, quae Deo soli conueniat: Sed etiam opinionem huiuscmodi esse multiplicē. Sunt enim plurima, quæde nullo alio præterquam de Deo, sentiri possunt. Proinde quidquid illorum in creaturam competere, cultu atq; veneratione eius protestari velis, Idololatriam committes.

HINC facile fieri olim potuit, ut et si ex gentibus nonnulli quedam de Deo verè cognoscerent, eiusq; propria esse protestarentur; at quedam alia tamen non minus Diuina, caco errore creaturæ tribuerent, eique conuenire impio cultu significant. Itaque vel ob id ipsum Ethnici deprehenduntur Idololatra fuisse, quod officiorum prouincias alias aliis creaturis distribuebant, ut Diis, qui supremam inter se habebant diuisam rerum prouidentiam. Vnde plient. 13. & Sapiens eorum stultam superstitionem grauiter coarguit, qui aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut Solem & Lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt.

HIS

HIS ita constitutis, quod, ut diximus, Cap. 1.
 creatura tanquam Deo conferre honorem
 Diuinum sit, velle (aliquo ex supra dictis
 modo) illi per eum ipsum honorem conci-
 liare existimationem aliquam praeellen-
 tem, quae in solum Deum conueniat; deduce-
 res sic possumus: Honorem hoc ipso alicui per-
 sona tribuimus, quod efficimus, ut sit suus;
 eo modo certe, quo solemus honorem in bo-
 nis alicuius etiam numerare: Rursus honor
 aliquis, hoc ipso est alicuius, quod, quantum Hanc ratio-
 ex se est, existimationem illi affert eam, nem habes
 quam iuxta genus seu conditionem suam infrā in Apo-
 excitare potest: Proinde eiusmodi existima-
 tionem alteri accedere necesse est, ut velit logeticō ca-
 3. iterum ex
 sacris etiam
 literis cōfir-
 matam.

B 2 sic uo

sicut solet tribui Deo, cùm similiter vult
inde ad creaturam redundare existimatio-
nem, quæ competit Deo soli.

In Commē. I G I T V R quòd Ambrosius repetivit
ta. super 1.c. aliquoties verissimè, Idololatras Diuinita-
Epistolæ ad Rom. & 5. tis nomen atq; illius honorificentiam crea-
ad Ephel. &c.
3. ad Colof. turis dare; id sanè eam, quam diximus mo-
dò, sententiam habet subiectam; velle ni-
mirum illos aliquo ex supra dictis modo Di-
uinitatis opinionem propriam creaturis
per cultum conciliare. Hanc voluntatem si
omnino quis neque explicitè neque impli-
citè ullo modo habeat, veram Idololatriam
non admittet. Cur ita? Quoniam non illi
dabit Diuinum honorem; siquidem nullo
modo vult id, quo ad creaturam is honor
potuisset pertinere; videlicet ut ad il-
lam opinio Diuinitatis propria redundet
ex occultu.

P O S S V M V S hoc ipsum confirmare
facili exemplo. Quoniam is verus pecunia
Dominus est, qui suo illam arbitratu licetè
usurpare potest, idcirco nemo alicui pecu-
niā donare censetur (etiamsi in manum
illi

illi eam imponat) nisi velit, ipsum pro arbitrio pecunia uti. Sic, quoniam (ut est dictum) honor non censetur esse alicuius, nisi qua ratione illi, quantum est in se, affert existimationem ipsi honoris generi congruentem, idcirco nisi quis aliqua ratione velit ex honore Diuino Diuinam existimationem creature prouenire, minimè censeri debet, creature Diuinum honorem impertiri.

HINC fit, ut in theatris nemo sapiens Idololatras iudicet esse actores eos, qui ut persone decorum serueret, actorem alterum, velut Iouē implorant, ei supplicant, aliasq; more gentium coram eo ceremonias exequuntur. Videlicet nulla ratione hoc faciunt anima conciliandi creature eam existimationem, qua in Deum tantummodo conueniat: Quo ipso intelliguntur, diuinos honores minimè conferre in creaturam.

APPARE itaque, per externam ceremoniam tantum, si voluntas, tum expressa, tū tacita omnibus modis absit, crea-

turae per cultum conciliandi existimationem soli Deo conuenientem, nunquam Diuinos honores illi verè conferri, sic ut committatur Idololatria: Tametsi alterius generis peccatum ea ratione committi posse.

NYLLVS NE igitur (dicit aliquis) Idololatra exterior esse poterit? Poterit sane: Nam & Doctores Idololatriam non inutiliter diuidunt in interiore, & exteriorum. Ceterum Idololatria hæc exterior non intelligitur admitti, cum voluntas penitus abest excitandi de creatura opinionem, quæ in Deum conueniat, adeoque conferendi ei Diuinos honores: Sed cum veneratio creature ab infidelitate interiori, qua creatura putetur Deus; aut etiam ab expressa voluntate conciliandi creature diuinam existimationem, non procedit: Ut in nos infra suo loco declarabimus magis: Vbi illud etiam ostendemus, voluntatem conferendi creature Diuinos honores minime connexam esse cum eiusmodi infidelitate, qua creatura putetur Deus.

Sic exponit
S. Thomas
(quem com-
muniter in
hoc Docto-
res alij se-
quuntur) 22.
q. 94. Artic.
3. ad 1. &
idem signifi-
cat Artic. 2.
eiusdemq. 8.
præsertim
argum. 3.

NVNC

*N*UNC satie sit illud, quod erat nobis initio propositum, exposuisse: Vnde uidelicet honor DEI proprius dignoscendus sit, vnde item cognoscendum, quod ille revera tribuatur creature: Quorum primum ad Idololatria materiam, secundum ad actum, quo illa proprietatem continetur, spectare, rectissime dixeris. Hac duo, quam non possint euincere aduersarij (tametsi frangantur) in ullo Ecclesia Catholica cultu coniuncta esse, planum faciemus, ubi quædam prius de hoc eodem argumento expedita fuerint.

Sequebatur hic Cap. Disputationis secundum, quo explicabatur quale & quantum peccatum Idololatria sit, & quibus modis olim ab Ethnicis fuerit commissum, & quæ item illius fuerit origo; sed hæc omnia in 4. cap. Apologetici postea, cum ab Heerbrando impugnata non essent, & ad doctrinæ ordinem complendum spectarent, repetuntur:

Infrà video.

MAGNAM ESSE HÆ-
RETICORVM IMPUDEN-
TIAM, QVOD CATHOLICOS
velut Idololatras apud plebem inen-
daciter traducunt ob sacrosanctę Eu-
charistię, vel Sanctorum, vel imagi-
num & reliquiarum sacrarū cultum:
Ac primò nullam adoranda Eu-
charistia Idololatriam
committi.

*V*AE hactenus exposita sunt,
 ea satis esse arbitror, ut de
 Idololatria iudicari posse.
*N*ūc ex iis videamus, iurēne
 an iniuria aduersarij Catholicis affingant
 hoc scelus. Triasunt omnino, quae ipsis Ido-
 lolatrica in primis videntur: Adoratio S.
 Eucharistie: Sanctorum cum Christo in
 cælis regnantium cultus: Sacrarum imagi-
 num atque etiam reliquiarum veneratio.
 Hac nos modò, ab aliis sèpe defensa, non ite-
 rum asseremus: Tantum illa breuiter ab
 Idolo-

*Idololatriæ scelere, adeoque ab iniqua hoc
minum vanissimorum calumnia vendica:
bimus.*

*I N C I P I A M V S ab Eucharistia; &
primum accusationem ipsam audiamus.*

*Qui Sacramenti adorationem excogitâ- Li. 4. insti.
runt, inquit Caluinus, eam non modo à se cap. 17. sed
ipsis somniarunt sine scriptura, ubi nulla
illius mentio ostendipotest, (qua tamē non
fuisset pratermissa, si Deo accepta foret) sed
reclamante scriptura, suisib[us] libidinis ar-
bitrio Deum fabricati sunt, derelicto Deo
viuente. Quidenim est Idololatria, si hoc
non est; Dona pro Datore ipso colere? Et
paulò pōst: Ex sancto eius Sacramento, in-
quit, factum est execrabile idolum.*

*SED minus fortasse mirum, quod homo
impius, qui presentiam realem Christi Do-
mini in hoc Sacramento negat, impium &
Idololatricum eiusdem esse cultum conse-
quenter assueret. Lutherani mihi viden-
tur hac in parte multò crassiores: Qui et se
agnoscant, Christum verum Deum in hoc
Sacramento contineri; iidem tamen, cùm*

B s illum

illum ad alium usum, praterquam ad comedendum & bibendum, non admittant;
Idololatras, seu, ut illi nugari solent, artolatras nos esse, quod Eucharistiam adoremus, calumniantur.

* In posteriore disputatione de Missa thesi 27.

In disputacione de noua religione thesi 43.

* **C O N S T A N T E R** (*inquit Heerbrandus suorum sententiam magistrorum referens*) affirmamus, (*Diabolica obstinatione mihi videmini*) *Missam esse cultum impium & Idololatria plenum. Et alio in loco: Panem a se in Deum magica incantatione consecratum (egregie sanè honorat homo iste Euangelicus verba Christi) circumgestant, eumque miseric & male persuasis hominibus adorandum proponunt.*
Ac paulò post: Cæna inquit, Domini non ad hoc est instituta, ut circumgestetur, custodiatur, vel adoretur; sed ut accipiatur & comedatur. Sed hac inquit, Artolatria crassior est & recentior, quam qua responsione digna sit, &c.

a Greg. Na.
zianzenus in
oratione de laudib. Gor
gonie Soto.

H I S *primum facile possemus oppone re^a veterum Patrum sententias, ex quibus est perspicuum, antiquissimam in Ecclesia con-*

consuetudinem obtinuisse, ut Eucharistia adoraretur: proindeq; illius cultum non esse crassam Artolatriam, ut ait Heerbrandus; sed crassissimum esse potius ipsius mendacium, quod impudenter audet iactare, recens hoc esse institutum. Caterum, quoniam adeo sunt isti omnes perfictæ frontis, ut etiam uniuersam Ecclesiam, quæ unquam fuit, Idololatriæ damnare, nihil ve- reantur; alia ratione impudentem eorum calumniam refellemus.

*CONSTITVIMVS suprà duo esse omni-
no, sine quibus Idololatriæ ratio consistere non possit. Vnum est, ut cultus, qui usurpa-
tur, sit diuinus; alterum, ut verè ille tro-
buatur creatura, sicut solet Deo. Cultum
nos usurpare diuinum, cùm Eucharistiam
adoramus, non inficiamur: Illum creature
nos dare, negamus constantissime.

NON de substantia panis (quam nul-
lam in Sacramento agnoscimus) non de
ipsis accidentibus per se, (ut que creatura
sunt) sed de Christo vero Deo, sub illis con-
tentoe, xistimationem voluntas excitare,
Divina

ris: Cyrillus Hierosoly- mitanus cate. Mystra. 5. Au gu. epi. 120. ad Honora- tū; & in Psal. 21. quibus locis hic illud refert, māducaue- runt & adorauerunt o- mnes diui- tes terræ. Ambr. li. 3. de Spiritu sancto c. 12. Chrys. Hō. 24. in 1. Epi. ad Corinth. & alij pluri- mi.

* Cap. 1.

Cap. 1. *Divina maiestati conuenientem. Prinide (iuxta illa, quæ sunt à nobis superius disputata) veneratione Eucharistia ad Christū ipsum, non ad creaturam ullam, cultum referimus diuinum: Ideoq; quantumlibet Blaterones isti præconuiciandi libidine atque impetu crepent medij, Idololatras, vel, sicut ipsi ludunt, artolatras hoc cultu nos esse, non probabunt in eternum.*

DICENT Calvinista, falsò ponio omnino, quod Christus Dominus in Sacramento adsit præsens; donum enim Christi, non Christum ipsum Sacramēto contineri; prinde Idololatras nos esse, quod donum (ut ait Calvinus) pro ipso Datore veneremur. Probent id primum; ostendant, si possunt, Datorem hic non esse etiam donum ipsum, quod religiosè colimus: Tunc demum fatebimur, nos esse Idololatras.

Super Psal.
33. Concio-
ne 1.

AUGUSTINVS certè, cùm Christus discipulis panem porrigeret, dicens: Hoc est corpus meum; eum ait suis se manibus mirabiliter portauisse. Ita, cùm illud dederit discipulis, quod manibus tenebat; idem ipse profec-

profectò & dator & donum fuit; quod proinde adorare Idololatria esse minime potest. Verum nō deflectam ab instituto meo, præsertim cùm sape sit à multis veritas p̄fentia Christi in Sacramento aduersus hos sacrilegos tā diuini mysterij derisores confirmata.

AT sine scriptura est (inquit Calvus. Vbi supra. nus) hoc genus adorationis introductum. Primum, hoc ad probandum Idololatriam in ea veneratione inesse, nihil pertinet. Deinde, sape iam est à Catholicis demonstratum, non ideo aliquid esse reiciendum, quod in scriptura non habeatur exp̄sse. Neque ego sanè existimo, aduersarios posse rationem omnem falsæ religionis, quam suis in Synagogis seruant, in scripturis expressam ostendere.

PRÆTEREA respondemus, scripturanos in primis, ut Eucharistiam veneremur, admoneri. Quo nam loco? Illis profectò omnibus, quibus Deum infinitum adorare iubemur. Nisi fortè aduersarij dubitant, CHRISTVM, quem adorare nos in
Eucha-

Sic D. Am- Eucharistia profitemur, esse Deum. Mitto,
 bro.lib.3.de ex Patribus non deesse, qui locum illum:
 Spiritu san-
 eto ca. 12.& Adorate scabellum pedum eius; ad huius
 D. Augusti.
 sup Plal.98. Sacramenti cultum referant.

AT enim scriptura (inquit quoque)

Vbi suprà. Caluinus) quoties Christi meminit, men-
 tibus sursum erigi iubet, & ipsum in cælo
 querere sedentem in Patris dextra. Quid
 sum? Nunquid idcirco vetat adorare illum
 in alio loco? Quid? Cùm iubetur ciues Regē
 in suā maiestatis solio sedentē venerari? an
 pperea in cubiculo, in foro, in aliis locis, suo
 est ille honore priuandus? Dicit Caluinus:
 Non est Christus in Sacramento. Videt igi-
 tur, nisi huc se recipiat, colorem per se habe-
 re nullum id, quod aduersus Eucharistia
 adorationem peculiariter urgebat, iuberi

Refert hoc
 suorū argu- nos Christum adorare ad dextram Patris
 mētū magi- confidentem. Sed quām sit suum illud per-
 strorū Heer brandus in fugium sacrilegum, iam antē diximus.

disputatiō de noua reli OBIICIVNT porrò Lutherani (quod
 gione, Thesi & Caluinus attigit) Eucharistiam, ut su-
 43. & Calui- matur, non ut colatur, institutam esse, pro-
 nus idē insi- duat libr. 4. inde vanum esse & Idololatricum, illam
 ubi suprà. dinino

dinino cultu afficere. Respondemus: Neque Christus natus est praecipue, ut adoraretur, sed ut redimeret genus humanum. Nihilominus à B. Virgine, & Magis, in stabulo, ab illuminato caco, extra Synagogam; à Latrone, in cruce; ab aliis, aliis in locis religio-
es est adoratus.

SED & Pater eternus quāuis alia prae-
cipue de causa (ut dictum est) filium suum
misericorditer in mundum; tamen cum introdu-
ceret illum in orbem terrarum, ad Angelos
quidem dixit (ait Apostolus) Et adorent Hebr. i.
eum omnes Angeli eius. Evidem si Luthe-
rani eos non honorant, qui ad se alia prae-
cipue de causa, quam ut honorentur, veniunt;
valde sunt crassi & inciviles: Quod si hos
quog, honorant, cur non etiam Christum,
tamen si alia de causa in primis in Sacramē-
to ille se exhibeat? Nunquid Principem,
cum negotiorum causa potissimum ad ciui-
tatem venit, nechonore dignabuntur, nec
intra mœnia consistere patientur, ubi pri-
mū negotia tractare (sicut est interdu ne-
cessē) intermittit? Minime sanè arbitror.

QVR

Quæ est igitur hac non impietas modò, sed etiam rusticitas, Christum redemptorem nostrum, quoniam, ut nos spiritualliter pascat, in Sacramento se summa charitate sifit, ad pastum duntaxat illum more pecudum velle tractare; non suo illum in Sacramento honore dignari; non, nisi dum sumitur, velle ibi agnoscere, non invocare; non ad alios Diuinos usus, quorum adpias mentes redundant fructus uberrimi, assertuare tantisper? Apud hominum stupidisimorum impietas.

In libro ad
Calofyriū.

INSANIVNT, inquit Cyrillus, qui aiunt, mysticam benedictionem nō valere ad consecrationem, ut remaneant reliqua eius benedictionis ad alterum diem, &c. Verum nos de existentia Christi in hoc Sacramento citra illius usum agere non constituimus: Tantum hæc attingere voluimus, ut Lutheranorū insania circa huius Sacramenti cultum notaretur. Quæ sane vel ex eo magna est, quod, cum in ipso saltem usufaciantur Christum hoc Sacramento contineri, ne tunc quidem illum venerari volunt.

SED

SED opponet adhuc quispiam fortassis
hoc modo: Eucharistia ipsa Christus non
est, sed Christi potius Sacramentum,
adeoq; creatum quippiam: Catholici Eu-
charistiā adorare se profitetur: Sunt igitur
Idololatre. Respondemus: Ut venerari ho-
minem album, & vestitum, non est vene-
rari ipsam per se albedinem, aut uestes, sed
hominem affectum albedine et uestibus cō-
rectum; sic Catholicos adorare Eucharisti-
am est, non ipsas per se species Sacramenti,
sed Christum, illis mirabiliter contentum
adorare. Ita, nulla hic est Idololatria.

HANC esse Ecclesie Catholice in huius Sessione 13.
Sacramenti culturationem, Concilij Tri- Can. 6.
dentini Patres aperte declararunt, cum ita
caute inquiunt: Si quis dixerit, in sancto
Eucharistiae Sacramento, Christum uni-
genitum Dei filium non esse cultu Latræ,
etiam externo, adorandum; & eius ado-
ratores esse Idololatras, anathemasit. Ex- Capit. 5.
ponunt illi nimirum, quo sensu accipien- eiusdem Sef-
dum sit, quod antea sic dixerant: Nullus fionis.
itaque dubitandi locus relinquitur, quin

C omnes

*omnes Christi fideles pro more in Catholi-
ca Ecclesia semper recepto, Latriæ cultum,
qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sa-
cramento in veneratione exhibeant.*

CAPUT III.

PER INDE V A N V M
ESSE, QVOD HÆRETICI
I ACTANT, SANCTORVM
cultum Idololatricum
esse.

In Disputa-
tione de pre-
catione
Thesi 24. &
de noua Re-
ligione, The-
si 27. de Sæ-
ctorum in-
vocatione
Thesi. 2. &
de disséfio-
nibus Eccle-
siae Thesi
53. & aliâs.

SEQUITVR ordine cultus
Sanctorum; in quo proscin-
dendo et tanquam Idololatri-
co damnando, aduersariorum
est procacitas & petulantia mirabilis. Sed
nemo illorum hoc in genere est Hellbrando
Tübingensi furiosior, nemo ineptior.
Ita enim hoc argumentum (sicut & alia
omnia) tractat petulanter, ita verbosè,
importunè, sine re, sine probatione, sine iu-
dicio, sola asseuerandi impotentia, & con-
uiciandi atq; mentiendi exercitatione (qua
valer)

valet) freat; ut nō scribere, aut disputare sobriè, quemadmodum intelligentes homines & docti solent; sed tanquam homuncio quispiam infamis, et bene potus, cōceptam iram unā cum crapula in medio foro exhalare debacchando videatur. Prorsus ut oporteat hominem istum esse vanissimum, qui, dum hac latinè scribit, nihil veretur hominum, vel mediocriter eruditorum, levitatis suæ atque inscitiae subire præiudicia.

DO C V I M V S euidenter suprà, Idolo- Capite pri-
latriam committi nullo modo posse, si vel mo.
alterutru decesset, quæ, necesse est, in illa cō-
iungantur. Hoc est, si aut cultus, quem
usurpas, non est Diuinus; aut certè si Di-
uinus est, eum tamen non impertiris crea-
tura, ut Deo tribui solet. Atqui à vene-
ratiōne, qua Sanctos prosequuntur Catho-
lici, non alterutrum istorum modo, sed pla-
nè utrumq, abest quam longissime.

NA M primum, quod ad cultum ipsum
Sanctis tributum attinet, ille certè eiusmo-
di est, ut neque ex natura & conditione

C 2 sua

sua, neque ex lege aut consuetudine, neque ex mente, qua Catholici Sanctos colunt (quas tres dignoscendi cultus Diuini notas supra numeravimus) censeri possit Diuinus. Efficiemus hoc perspicuum, si singula, quae ad Sanctorum honorem conferri in Ecclesia solent, perspexerimus.

S A N C T O S omnino veneramur, cum aut ab his, ut apud Dominum nobis suffragentur, petimus; aut ipsum etiam Deum oramus, ut illorum quoq[ue] meritis adducatur, nobis, quod optamus, impetrat; aut in illorum memoriam templa extruimus, vel Sacra facimus, vel statis diebus feriamur, quidpiam ue illis promittimus; aut illorum sanctimoniam & excellentiam admiramur, vel prædicamus, vel etiam officiis aliquibus testamur, ut genu flexione, ut percussione pectoris, aliisq[ue] huius generis actionibus externis.

*I A M quod, ut pro nobis D E O supplient, exoramus eos, tantum abest, ut in Diuinam maiestatem solam id munus, quod ab ipsis petimus, conueniat, ut nihil
sancte*

sancè magis ab illa dissideat. Nam ut habere aliquem sè superiorem, sic etiam alteri tanquam superiori supplicare (quod ut Sancti faciant, volumus) res est, quæ à Diuino numine abest quam longissimè: Ita genus hoc honoris, quod impendimus Sanctis (dum eorum intercessionem postulamus) cùm Deo nō cōueniat, Diuinū esse nō potest.

S I M I L I ratione liquet, neque cultum illum esse Diuinum, quem Sanctis tribuimus, hoc ipso, quòd Deum, ut propter illorum etiam merita, nobis opituletur, obsercramus. Ita enim illos inferiores esse Deo, similiter profitemur: Quandoquidem merita cōseruorum nostrorū, non nihil etiam nobis apud cōmunem omnium Dominum valere volumus.

QVOD verò in Sanctorum memoriam Catholicī templa extruunt, & Sacra faciunt, & feriantur, & ipsis aliquid promittunt (Si, quid nam ex hoc ad Sanctos pertineat, diligenter inspicimus) nequam est cultus Diuinus. Namque (ut sape alias est aduersariis responsum) & tempora-

C 3 ipsa,

Ita August. ipsa, & Sacra, & ferias ad Deum tantummodo Catholici referunt; ad Sanctos vero non tēpla, non Sacrificia, non ferias, sed in tēplis, Sacrificiis, et feriis peculiarē memoriam et venerationem ipsis congruentem.

de templis docet lib. 8.
de ciuit. Dei ca. 27. & de Sacris libr. 20. contra Fauſtū, cap. 31. ac eadē ratio de fe- riis est.

ID EM est de promissionibus seu votis, quae Sanctis fieri dicuntur, existimandum: Illa nimirum, quatenus ad religionem & diuinum cultum pertinent, non referri ad Sanctos. Sed hoc honoris tantum ipsis Catholici tribuunt (cū promittere seu vovere ipsis dicuntur) quod Deo vouent ex illorum amore & reuerentia; tanquam sit illis etiam (utpote Dei amicis) id obsequiū. Diuini cultus placitum. Item testes illos esse volunt obligationis, qua sese DEO obstringunt. Deniq; illorum quasi auspiciis & intercessione freti, quod Deo promittunt, adimplere statuunt.

QVOD SI quis forte promittit quidam animo obligandi sese, non Deo immediate, sed Sancto, ut excellenti creature, cui promissum opus putatur gratum esse futurum; ne tunc quidem is ad honorandū

San-

*Sanctum, Diuinum cultum usurpat: Non enim erit tunc a promissio Diuina religio-
nis actus, sicut neq; est illa, qua, ut fit sape,
homo homini se obstringit: Sed erit potius
virtutis alterius actio, nempe singularis
obseruantia.*

POSTREMO inter ea honoris officia,
qua in Sanctos conferimus, numerabamus
tum admirationem siue prædicationem il-
lorum excellentiae & dignitatis, tum etiam
eisdem protestationem per ceremonias
externas, ut genuflexionem, percussionem
pectoris, &c. Hac & id genus alia ex natu-
ra & conditione sua, atque etiam ex usu &
consuetudine sat is constat, ad honorandas
quog; creaturas accommodata esse, & usur-
pari etiam solere; ut D. Augustinus recte Lib. 10. de
animaduertit. Proinde non possunt hæc of- Ciuitat. Dei
ficia ad Diuinum cultum pertinere, nisi ex cap. 4.
animo procedat, quo velit quis de re, quam
per illa veneratur, excitare opinionem soli
Deo conuenientem; nam & ex hac etiam
parte, docuimus suprà, honorem aliquem Cap. 1.
offici proprium religionis.

I AM verò quod nos nequaquam eo animo ad Sanctos honorando usurpemus officia dicta; cum controversia hac de animo 1. Corint. 2. ac voluntate interna sit, & quae sunt in homine, nemo nouerit melius, quam spiritus hominis, qui in ipso est; probare aliter aduersariis non possumus, quam sincerè, ut facimus, id testando. Evidem magnam Sanctorum esse dignitatem, & apud Deum gratiam, facile agnoscimus, ac honorificis erga illos officiis libenter protestamur; pro Diis autem illos nequaquam vel agnoscimus, vel honoramus; hoc est, non volumus ipsis opinionem Divina maiestate dignam, per cultum conciliare.

HVIC nostrae confessioni cum contentioſi Heretici fidem adhibere nolunt, pri- mūm faciunt pueriliter atq[ue] stulte, cū ple- raque officia ex his, que in Sanctos conferi- mus, sint eiusmodi, ut euidenter appareat, per illa nos protestari, Sanctos creaturas esse, qua superiorē habeant Deum, apud quem volumus illorum meritis ac precibus adiuuari. Deinde faciunt etiam inciūlitter

*ac superbè, quòd velint de nostro animo
magis ac verius cognoscere, quàm nos ipsi.
Videlicet, quoniam ipsi mentiuntur sape-
numero, facile putant, aliis quoque id arti-
ficium esse familiare.*

*S E D ad rem. Cùm hactenus ostenderi-
mus in veneratione Sanctorum, minimè
nos cultum usurpare Diuinum, sed dunt a-
xat illum, qui præstantibus conuenit crea-
turis; consecrarium est, neque illis nos verè
tribuere cultum Diuinum. Eum enim cul-
tum ipsis impendimus, quem ad eos hono-
randos usurpamus, non alium.*

*A T Q V E est hoc velinde etiam per-
spicuum, quod suprà docuimus, cultum Di- Cap. 1.
uinum, creaturis ut Deo, non tribui, nisi
quis, velit per earum venerationem ipsis
conciliare opinionē Diunitatis propriam.
Hoc verò nos (ut ipaulò antè testati sumus)
cùm Sanctos colimus, minimè agimus; tan-
tum illorum excellentiam, à creatura non
alienam suspicimus.*

*V E R I S S I M U M igitur illud est, quod
huius capititis initio assumpsumus, in San-
C s etorum*

34 DISPUTATIO DE

etorum veneratione neutrum eorum, quae in Idololatria necessario concurrunt, repetiri; hoc est, nec cultum usurpari diuinum, neq^z illum creaturis tribui. Quocirca vano se labore fatigant aduersarij, cum pius hoc Ecclesiae institutum velut Idololatriam infectatur, neq^z aliud efficiunt, quam quod ignorantiam suam simul & maledicendi studium, egregie probant.

Llib.1.instit.
c.12.Sect.3. PORRO ex dictis est consequens, actio-
nem illam, qua Sanctis honorem damus,
proxime non pertinere ad virtutem reli-
gionis, (sicut falso Caluinus assumpsit) sed
ad aliam longe diuersam, quæ species que-
dam obseruantia erga rationales creatu-
ras sit. Quanquam non est negandum, quin
ipsa virtute religionis erga Deum, ut ad
virtutum aliarum officia, sic etiam ad ex-
Doctrina est exhibendum Sanctis per obseruantia dictam
hec D. Aug.
(quod ad re honorem, induci possimus.

ipsum atti-
net) li. 10. de
Civitat. Dei per singularem obseruantia virtutem, non
c.1.& expli-
catur à D. per religionem exhiberi Sanctis debitum
Tho. 22. q. honorem. Ratio est aperta: Nam actus pro-
103. Artic.
3.&c.4. prius

prius virtutis religionis Diuinam gloriam spectat proximè; hoc est, existimationem conciliat Diuinae maiestati conuenientem, & idcirco ad Deum tantummodo proximè pertinet: Actio verò, qua veneramur Sanctos, proximè seu immediatè proscopo habet, non gloriam Diuinam, sed eam, ut est dictum, existimationem, qua in creaturam excellentem quadrat; quamq; proinde illi, non religio proximè, sed peculiaris obseruantia conciliat.

Hoc discrimen inter utrumque cultum, Dei, scilicet, & Sanctorum, quod profectò longè maximum est, & admodum reale, indicare volunt orthodoxi Doctores, cum distinctionis gratia; cultum Dei, Latriam; Sanctorum verò, Duliam nominant. Qua sane ratione illi, non differentiationem verbalem tantum assignant, uti Caluinus & alij mominugātur scurriliter; sed diuerso loquendi modo differentiā realem, ut dictum est, inter utramq; colendirationem significat tantā, quantam exposuimus iam sane esse maximam inter duas illas virtut-

Ita D. Aug.
distinguit
li. 10. de Ci-
uit. Deica. 1.
Lib. 1. instit.
c. 12. Sectio-
ne 2. et Heer
brandus in
Disputatio-
ne de preca-
tione Thes-
30. & dein
ceps.

*virtutes dictas, religionem nempè erga
Deum, & peculiarem erga creaturas pre-
stantes obseruantiam.*

*I P S I potius aduersarij in verbis ha-
rent pueriliter, sine re, sine iudicio: Cùm ex
eo, quòd Dulia commune vocabulum quoq;
sit, ad significandum quemcunque cultum
& seruitutem, adeoque etiam illam, que*

^a Ita ludere Deo debita est; colligi^a illico volunt, cultum
videat Heer- Sanctorum, quoniam nos illum Duliam ap-
brandus in disputatione de precatio-
neb*re* nevbi suprà: appellamus, Diuinum esse, seruitutemq; habe-
de precatio-
neb*re* Deo debitam. Quasi verò nequeant in-
terdum uno & eodem communi vocabulo
prefertim Thes. 44. & de inuocati- res diuersissimæ significari.

^a Sanct. The- fi. 21. & 22. & Caluinus &Caluinus
quog; loco citato. 1.ad Tim. 1. illo: Soli Deo honor & gloria. Nunquid pro-
pterea concludent aduersarij, filium, cùm
quartum implet Decalogi præceptum, &
debitum suo parenti tribuit honorem, Di-
uinum ipsi cultum exhibere, adeoq; Idolo-
latram esse? Quid? Nonnè Seruitus, Lat-
inè, perinde ac Dulia Gracè, vocabulum
com-

commune est ad significandam etiam seruitutem Deo debitam? Est planè. Nam & alii Deuter. 6.
 cubi rectè dicitur: Dominum Deum tuum
 adorabis, & illi soli seruies. Quid ergo? Col-
 ligent ne propterea bene aduersarij, non
 posse famulum hero seruire suo, quin serui-
 tutem illi seruiat Diuinam, adeoq; commit-
 tat Idololatriam?

QYOD si Latinis hisce vocabulis in-
 telligunt significari posse honorem & serui-
 tutem, tum Diuinam, tum etiam illam re
 ipsa longè diuersam, qua sine Idololatria
 possit impendi creaturis: Cur sunt tā crassi,
 ut non etiam idem capiant de Graco illo
 vocabulo Dulia; dato quòd ipsum quoque
 vim habeat ad significādum honorem, ser-
 uitutemq; Deo debitam? Ineptiæ sunt ista
 plusquam pueriles. Et tamen hic locus est,
 in quo vel maximè hi miseri homines, caci,
 vaniloqui, in tenebris palpātes, exultant,
 nugantur, & ludunt planè stolidè.

EST illa etiam Caluini insignis vel hal- Li. 1. ca. 12.
 lucinatio vel fraus, quòd, ut ne per diffe- Vbi suprà-
 rentiam realem cultus Dei & Sanctorum,
 expedire

*expedire se ab idololatria et crimen Catholi-
ci videantur; somniat, aliquid de honore
diuino detrahi & transferri ad Sanctos,
quamuis ipsis honor tribuatur, qui re ipsa
non sit in se Diuinus: Hoc ipso, inquit, quod
per religionem illis eiusmodi honor, qui-
cunque tandem sit, exhibetur.*

*ATQVE hanc fuisse causam dicit, cur
Angelus prohibuerit Ioannem, ne se vene-
raretur: Tametsi Ioannes (inquit Caluinus)
non fuerit tam amens, ut voluerit Angelo
tribuere honorem Deo debitum. Ideo etiam
Matth. 4. ait, tentantem Diabolum à Christo Domi-
no fuisse repulsum; tametsi ille non petiue-
rit honorem Latriæ. Denique in eandem
Actor. 10. causam refert, quod D. Petrus repudiauit
honorem oblatum à Cornelio; tametsi hic,
inquit, non voluerit illū venerari, ut Deū.*

*HANC Caluini commentationem falso
principio niti, ex his, que paulò superius
dicta sunt, appareat: Exposuimus enim, quē-
admodum honor Sanctis nō per virtutem
religionis proximè, ut hic Caluinus autu-
mat, sed per aliam lögè diuersam exhibea-
tur.*

tur. Quanquam si maximè una eademq;
religionis virtute alium Deo, alium San-
ctis honorem tribueremus; non equidem
satis intelligo, quidnam idcirco de Diuino
honore detraheretur, ut ifingit Caluinus.
Ut enim absqueulla Diuina maiestatis in-
iuria, eadē virtute charitatis, & Deum
diligimus, & suo etiam gradu proximum;
sic potuissest una & eadem virtus, citra ul-
lam Diuini numinis iniuriam, suum Deo
honorem integrum reddere, et suum etiam
Sanctis, aliisque rationalibus creaturis.

NUNC verò cum ne ita quidem res sese
habeat, sed alia, ut diximus, virtus sit re-
ligio, quae Deo cultum affert, alia singula-
ris obseruātia, quae Sanctos honorat; omni-
no vanum est, quod Caluinus imaginatur,
aliquid detrahi de Diuino honore & trans-
ferri ad Sanctos, etiam si honore illi affi-
ciantur re ipsa minimè Diuino. Aequè va-
num & inauditum est prorsus, quod idem
ait, propterea Ioannem ab Angelo, nesci-
adoraret, esse prohibitum, quia vellet illi
honorem alium, quam Diuinum exhibere.

ALITER

Quæst. 61. ALITER sancè Augustinus expla-
nans hunc locum: Nec moueat inquit, quòd
in quadam Scriptura prohibet Angelus,
hominem adorare se, & admonet, ut Do-
minus potius adoretur: Talis enim appa-
ruerat Angelus, ut pro Deo posset adora-
ri; & ideo fuerat corrigendus adorator.
Hac D. Augustinus: Qui profectò causam
reddit satis probabilem, cur (quicquid Cal-
uinus ludat) potuerit Ioannes, citra ullam
amentiam, honorem Angelo exhibere
velle Diuinum.

Autor. 10. AC similem quoque honorem voluisse
Cornelium Petro tribuere, illa eiusdem Pe-
tri verba, id, nefaceret, inhibentis, satis
ostendunt: Surge, & ego ipse homo sum, &c.
Similiter cum Christus Dominus tentatori
opponit sententiam illam: Dominum Deum
tuum adorabis, & illi soli seruies; satis ap-
paret, illum, (quocunque tandem honoris
nomine usus fuerit, cum à Christo, ut ado-
raret se, petiit) honorem affectasse Diui-
num. Inanis igitur Caluini Phantasia est,
committi posse Idololatriam, ac de honore
Dei

Dei detrahi, etiam si Sanctis Diuinus cultus non tribuatur.

SED nunc relicto Caluino, argumen- De Inuoca-
tione San-
ctorum Thebi
18. & 19.
tum Heerbrandi, magnum scilicet, audia-
mus, quo is necessario concludi putat, nos
pro Diis habere Sanctos et colere; ac proin-
de, velimus nolimus, esse Idololatras. Ver-
ba illius sunt hec: *Is qui dicit; Dominum Deutero. 6.*
DEVM tuum adorabis, & illis soli seruies, Psalm.49.
etiam dicit: Inuocame in die tribulationis. Roman.10.

Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? Vnde necessario (inquit) con- sequitur, Papistas non in solum unum DEVM, sed etiam in Sanctos, quos inuocant, credere: Et sic re vera innumeram eos sibi fabricari Deorum, Dearumq[ue] turbam: Et hac ratione (inquit) non vno tantum modo, sed dupliciter Idololatras fient Papistæ secundum Apostolum Paulum: uno modo, quod inuocant Diuos; altero, quod etiam pronuntiat, eos credere in illos, quos inuocant.

*FIERINE potest, ut homo, qui scri-
ciocinatur, homosit? Dolendum est profecto,
D quidam*

quod his similibusq; nugis Tenebriones isti seducant corda innocentium. Quis non videt, manifestam esse in argumento fallaciā propter acceptiōē diuersam verbi, IN VOCARE? DEVS inuocari se iubet, ut sumum Dominum, & creatorem rerum omnium, cuius sit virtute propria, ab omni tribulatione & arumna liberare. Apostolus quoque, cum negat posse inuocari eum, in quem non creditur, de eodem inuocatio-
Iohelis 2. nis genere agit prorsus: Nam cum illam re-
citasset ex Ioheli sententiam: Omnis, qui inuocat nomen Domini, saluus erit; continuò subiecit: Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt?

I AM verò, cām nos ea ratione Sanctos minimè inuocemus; sed tantū ab iis petamus, ut pro nobis apud Deum, suum & nostrum Dominum, intercedant; non modo non necessariò, (ut desipit Heerbrandus) sed ne apparenter quidē sequitar, eribueremus nos Sanctis, quod est Dei proprium, crederemus in illos, cum ipsis inuocamus. Quin potius sequitur omnino contrarium, quando-

quandoquidē (ut suprà explicuimus) eiusmodi inuocatione in primis protestamur, illos superiorem habere Deum, apud quem, suis precibus ut nobis suffragētur, oramus.

FACIO fortassis imprudenter, quod puerili admodum argumento respondeo; sed cùm Heerbrandus non solum puer sensibus ad argumentandum sit, sed malitia etiam atque arte ad decipiendum grandis, non putauiprorsus esse silendum; maxime quod mirificè sibi eo argumento videtur homo rufis complacuisse. Noui verò, quām ille hic habebit in promptu calumniā. Dicit, nos, cùm inuocamus Sanctos, non (sicut dicimus) preces eorum tantum, ac intercessionem petere; sed ab ipsis tanquam à Diis planè Ethnicorum more, sperare subsidium; quasi habeant illi inter se (nostra sententia) procurationem aut prouidentiam variarum rerum distributam.

Ita fингит in
Disputati.
de noua re-
ligion. The-
si 27. &c de
inuocatio-
ne Sancto-
rum, Thesis
44. & alibi.

RESPONSVM verò nostrum, ut breuissimum, sic etiam verissimum est, Heerbrandum, cùm ita de Catholicorum animo pronuntiat, mentiri splendide. Ha-

D 2 bene

bent quidem singularē in eo Catholici deuotionem (euentus a peccato utilitate Divinitus probatam) ut pro diuersis beneficiis à Deo impetrandis, diuersorum intercessione Sanctorum implorent: Tametsi negat ignorāt, posse etiam illorum quemuis, quiduis à Domino, modo fieri id expediat, obtinere: Quod verò à Sanctis ipsis veluti à Diis sperent illi, quae desiderant beneficia, fabula est Heerbrandi, & similiūm nugatorum.

AT interdum precatiuncula reperiuntur, quibus ita Sanctos exorant Catholicos, ut ab his hoc aut illud sibi concedi absolutè petant. Dicat Heerbrandus, eiusq; socij, qui tāta diligentia hinc inde similes precādi formulas in obsoletis et corrosis voluminibus venantur, cur illis magis, quam aliis mouētur quae sunt planiores et frequētiores apud Catholicos, & eum reddūt sensum, ut omnis omnino peruersi Sanctorum cultus suspicionem remoueant? Cur non etiam attendunt ad illam inuocandi Deum & Sanctos rationem disparem, quae est in litanīis, Pater de cælis Deus; Fili Redemptor mundi

mundi Deus; Spiritus sancte Deus; Sancta Trinitas, unus Deus, Miserere nobis: Sancta Maria, &c. Ora pro nobis?

SANE si quid candoris & probitatis in aduersariis reliquum esset, ex hac communi & probata Ecclesia ad inuocandos Sanctos forma, alias, si qua fortasse reperiuntur obscuriores, bene fuissent interpretati, intellexissentq;, cum Sancto dicitur: Fac, aut: Concede sensum esse: Effice precibus & intercessione apud Deum tua. Sed quodnam sit istorum studium, constat. Videlicet aliud agunt nihil, quam ut quoquo modo & quacunq; demum conscientia possint inter suos aliquid aduersus Catholicos commentari.

Quo in genere notabilis etiam illa est Heerbrandi scurrilitas, quod nugatur, Catholicos alia aliis Sanctis animalia velut Diis Ethnicorum more sacrificare. Ita enim vir bonus & simul egregie mendax interpretatur simplices ac pios fidelium animos, cum interdum illi ob Sanctorum reuerentiam, beneficiorumq; ab ipsis per intercessionem acceptorum memoriam, sunt in Ec-

D 3 clesia-

In Disputa-
tione de pre-
cacione.
Thesi. 56.

clesiarum ministros eiusmodi rerum oblationibus munifici. Ceterum de Heerbrandi quidem ineptiis hoc in genere hactenus: Namque ad Sanctorum venerationem ab Idololatria vendicandam attinebant, ea ferè videmur iam attigisse.

CAPVT V.

SACRARVM VENERATIONEM IMAGINVM ET RELIQVIARVM AB IDOLOLATRIA longissimè abesse.

ELIQVVM est, ut illam quaque aduersariorum calumniā depellamus, qua sanctorum imaginum & reliquiarum venerationem Idololatricam faciunt.

In 7. Synodo generali, id est Nicea 2. Quanquam est sane iam pridem in Ecclesia sive explicatus hic locus, ut mirum sit, sui non pudere istos, cum aduersus Catholicos hac in causa repetunt veterum Hareticorum, non dico argumenta, sed, ut septima Canone 9. Synodus ait, ludibria planè puerilia, que sunt

sunt iam olim luculēter refutata. Sed quoniam illi perguntes esse inepti, & quae in scripturis aduersus gentium idola extant testimonia, ea contra imaginum in Ecclesia usum perinde iactant hodie miseri confidenter, ac si nihil unquam à Catholicis esset responsum; pertinet etiam ad institutum nostrum breuiter ostendere, nullam esse hoc in genere Idololatriā. Ac distinctionis gratia dicemus primò de Imaginibus, deinde de Reliquiis.

IGITVR quod attinet ad imagines, quoniam hoc loco vel maximè cupio esse perspicuus, placet uti hac ratione: Idololatria tunc admittitur, cum & Diuinus cultus usurpatur, & exhibetur creaturae e modo, quo debuit exhiberi Deo: Sed cum imagines Catholicī venerantur, nunquam coniungūt hæc duo; sic videlicet, ut & cultum Diuinum usurpent, & illum, qua ratione Deo exhiberi debet, tribuant creaturae, hoc est, ipsis imaginibus secundūm se: nunquam igitur illi eiusmodi veneratione admittunt Idololatriam.

D 4 HVIVS

HIVIS rationis conclusio cùm sit plana,
& prior quoque propositio in primo capite
declarata, & sapientiam in aliis repetita;
illud est nunc solum explicandum & confir-
mandum, quod in propositione altera sum-
psimus: Videlicet in veneratione imaginum
nunquam Catholicos illa duo coniungere,
ut & Diuinum usurpent cultum, & illum
tribuant creature, sicut Deo.

EST autem hoc in veneratione imagi-
num Sanctorum, clarissimum. Nam, ut ad
Sanctos ipsos venerandos Catholici non
usurpant cultum Diuinum; sic neq; adeo-
rum imagines honorandas. Has enim (ut
statim patebit magis) venerantur illi rela-
tiuè, eodem cultus genere quo ipsos, quorum
sunt imagines.

IN veneratione porrò Christi imaginū
adeoque etiam crucis, tametsi idem cultus,
quo honoratur Christus ipse, hoc est Diui-
nus, usurpetur; At non illum tamen eius
imaginibus eadem ratione tribuere dici-
mur, qua est ipsi Christo Deo ac Domino no-
stro tribuendus. Quo fit, ut hic etiam desit
alte-

alterum è duobus illis, quæ, ut assumpsimus,
sunt ad Idololatriam omnino necessaria.

INTELLIGERE namqz, hoc loco in-
primis oportet, generatim loquendo, ratio-
nem, qua honorare dicimur imagines, lon-
gè diuersissimam esse ab ea ratione, qua ho-
noramus res alias; hoc est, Deum, Sanctos,
alios homines: Hos enim, ut absolute, secun-
dum se ipsos, sine relatione ad aliud, cōtem-
plamur; sic etiam honorare dicimur, qua-
tenus per honoris officium de ipsis volumus
(iuxta dicta in primo capite) excitare opi-
nionem eam, qua in cuiusqz excellentiam
conueniat: Imagines verò, quemadmodum
ad aliud quidpiam cogitatione referimus;
sic etenus honorare dicimur, quatenus co-
ram illis actionem aliquam exercemus ho-
norificam, per quam excitare volumus opi-
nionem excellentem, non de ipsis quidem,
sed de iis tantum, ad quæ ipsa referuntur,
quorumqz loco & vice sunt quodammodo.

ITAQVE, quod verissimè dici solet, eō-
dem officij atque honoris genere, eodemqz
animi motu, (hoc est, eadem voluntate)

D S exci-

excitandi opinionem excellentem) honorari. rem ipsam eiusq; imaginem; hoc sic accipiendum est, ut intelligamus nihilominus, per illud idem honoris officium, per illum ipsum animi motum, diuersissima ratione & consideratione, ut est dictum, honorare nos rem ipsam & imaginem eius.

SIC prorsus, ut cum dicimur per officium aliquod & animi motum, exhibere honore prototypo, illud huic orationi subsit; simpliciter velle nos ipsius prototypi praestantiam profiteri, adeoq; per id officium excitare de illo opinionem excellentem: Cum verò per idem officium & motum animi dicimur honorem quoq; exhibere imagini, verbo illi, exhibere, hoc subsit; nos prototypum ex imagine cogitantes, coram ipsaq; actionem honorificam, perinde ac si prototypum similiter esset praesens, exercentes, velle prototypi duntaxat excellentiam protestari, adeoq; de ipso excitare opinionem excellentem, non de ipsa imagine.

ETENIM, siue de imagine consideres, quod ex auro, aut ligno, aliisque materia constet;

stet; siue quod sit figura atque coloribus distincta; siue quiduis aliud, quod in imaginem verè conueniat, semper reperies, illam, ut istarum considerationum omnium obiectum est, rem esse eiusmodi, in quam minimè competit excellentia ac dignitas, quam veneratione ptestaris. Quapropter venerationis motū, qui est ad prototypū, ad imaginem quoq; pertinere, ut diximus, est; sic prototypum coram illius imagine, velut ipsis secundūm representationem vicaria, honorari, ac si illud perinde præsens adesset.

HOC est plane, quod Orthodoxi Doctores volunt, cùm dicunt, imagines non, nisi relatiuè honorari; & honorem, qui datur ipsis, ad prototypum referri; & non ipsas secundūm se, sed per ipsas, ac in ipsis, honore affici rem representatam. Ac perspicue hoc ipsum declarant septimæ Synodi Patres, cū Actione 3. ita inquiunt: Imagines colimus, non in materia, aut in coloribus honorem constituentes, sed per hoc, officium nostrum, quod ipsis, quorū typum imagines gestant, debemus, impertientes. Cūm sciamus, secundūm

Basilij

Basilij Magni sententiam, quod imaginis honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur. Atque hoc ipsum postea aliquoties illi repetunt, & sanctorum Patrum etiam auctoritate confirmant.

Actione 4.
c. 5.

Sessione 25.

SED & Concilij Tridentini Patres ea ratione prorsus, quan nos diximus, exponunt honorem imaginibus exhiberi. Nam postquam statuunt, venerationem illis esse impertendam, subiiciunt: Non quod credatur inesse aliqua in iis Diuinitas vel virtus, &c. sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa; ita, ut per imagines (inquiunt) quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quarum illa similitudinem gerunt, veneremur.

DICET forte aliquis: Si venerari imaginem est, prototypum ipsum venerari; honor igitur nequaquam imagini exhibetur, nec verè dicitur ipsa honorari; sed prototypum tantummodo coram illa. Respondeamus, inde solum cōsequi, quod antea docuimus, videlicet non eadem ratione dici nos bono-

honorare imaginem, qua ipsum prototypum, in quo uno animum figimus, cuius duntaxat præstantiam ac dignitatem veneratione protestamur: At honoratur verè imago nihilominus modo suo, eo videlicet, quo honorari censentur ea res, quæ non nisi propter aliud honorantur.

Vide infra
in Apologe-
tico c. 7. vbi
Durádus re-
prehéditur
& alij, q. hoc
negant.

ADIVNGAMVS exempla. Qui regis legatum loco regis honorant; et si honorem omnem referant ad ipsum regem; at verissimè tamen dicuntur censenturq; legatum honore regio afficere: Solùm propterea, quòd non secus honore rex coram legato est habitus, ac si ipse præsens, quemadmodum legatus, adfuisset. Par i ratione, qui principis literas hoc ipso, quòd principis sunt, honoris causa osculantur, honora-re illas dicuntur; tametsi hoc totum, quid- quid est ceremonie ad principe ipsum per-tineat. Sic etiam cùm librum sacrum reue-renter tractamus, non ad ipsum codicem sed ad coelestem doctrinam in eo expressam attendimus: Et tamen reuereri librum dicimur.

EADEM

E A D E M igitur ratione prorsus, quoniam imagines nos ad aliud similiter referimus; idcirco et si non eas ita honoremus, ut prototypa, ad quae illae pertinent, sic videlicet, ut in ipsis sistamus, earumque prestantiam protestemur, at honorare illas tamen verè censemur alia ratione, dum videlicet prototypum coram ipsis, non secus, ac si praesens adesset, veneramur.

EX quo intelligitur, quid causæ sit, cur Patres aliqui, quando sacrarum imaginum usum aduersus eos hereticos defendunt, qui iam olim, ut Idololatricum, illum impiere recerūt, modò affirment, modò negent, imagines honorari; idque interdū in eodem sermone. Negant videlicet honorari illas ea ratione, qua prototypum diuersa, concedunt.

Libro 5. A.
pologie pro
Christianis
contra Iu-
dæos, vt re-
fertur in 7.
Synodo, a-
ctione 4.

SIC V.T tu (inquit Leontius Episcopus Neapoleos Cypri, aduersus Iudeos imaginum causam agens) adoras librum legis, non naturam membranarum, aut atramenti adorans, sed verba Dei, quæ in illo continentur: Sic & ego imaginem Christi adorans, non lignorum aut colorum naturam adoro,

adoro, absit: sed inanimatum characterem Christi: hunc enim cum habeam, per ipsum, Christum tenere & adorare mihi videor. Sensus est: Non adoro quidem imaginem secundum seipsum, quod aliud est, quam colores & lignum, &c. sic ut figam animū in ipsa: Sed adoro tamen imaginem seu inanimatum characterem Christi, alia ratione; hoc ipso videlicet, quod adoro ipsum Christum, quem per imaginem representatū tenere & adorare corām præsentem mihi videor.

Hic etiam illud eiusdē Leontij elegans exemplum spectat: Quemadmodum Iacob, inquit, accipiens à filio suis vestem, sanguine conspersam Ioseph, cum lachrymis eam osculatus est (ita enim Leontius probabiliiter suspicatur) suisq; oculis circumposuit, non ipsam vestem diligendo aut honorando hoc fecit, sed per eam arbitratus est se Ioseph osculari & habere in manibus: Sic & Christiani omnes imaginem Christi, aut Apostoli, aut Martyris in manibus tenetes, non fragrante carne osculantes, animo videmur nobis ipsum Christū, aut Martyrem amplecti.

SIC

Sicut videre
est actione]
6. eiusdem
Concilij,
Tomo 4.

SIC quog accipiendum est, quod Epiphanius pro septima Synodo in huc modum inquit: Cognouimus, Deum esse spiritum, et qui adorant eum, in spiritu & veritate id facere debere, & quae secundum fidem est, adorationem & cultum, illisoli (ut pote) omnium Deo in Trinitate laudato offerendum. Non enim Christiani adorationem in spiritu & veritate imaginibus exhibuerunt, neq; etiam Diuina crucis effigiei, &c. Nam cum Diuinam crucis effigiem & venerandas imagines amore & desiderio complectimur, ad ipsum prototypum respiciimus.

Quo sanè loco Epiphanius non negat in veneratione imaginum Christi Diuinū usurpari cultum. (Negaret enim tūc, quod passim in eadem synodo inculcatur, eundem illum honorem, qui imaginibus Christi datur, ad Christum ipsum referri; quem proinde honorē constat esse Diuinū) sed tantū negat, dari illū ea ratione imaginibus, quae datur Christo, scilicet, ut per illum ipsius imaginis dignitatem protestemur.

AC

Ac eundem omnino habet sensum,
quod Tarasius Patriarcha Constantinopo-
litanus, ex sua & aliorum patrum senten-
tia, Legatis Pont. Adriani, huius nominis
primi, ita respondit: Nos patrum praeceptis
imbuti, sic confessi sumus et confitemur, co-
cordamus, et vim literarū lectarū (Adria-
ni Papæ pro imaginibus) confirmamus, &
imaginum picturas secundūm prisca[m] pa-
trum traditionē recipimus, & has deside-
rio nostro adoramus: Sed apertis (inquit)
verbis testamur, nos duntaxat in unū Deū
verum, Latriam, hoc est, cultum & fidem
nostram referre & reponere.

DECLARAT ille nimirum his po-
stremis verbis, quomodo Latrīa, et si in
Christi imaginum veneratione usurpetur
(neg_o enim hoc negare intendit) at nunquā
in imaginibus ipsis defigatur, sed ad ipsum
pertineat Christum, verum Deum.

AD Propositum igitur ut redeamus:
Cūm ex his constet satis, alia ratione (uti
sepe diximus) honorem imaginibus dari, et
alia prototypo, & rebus aliis, qua absolute

E

&

et secundum se honorantur; (è quorum numero in primis est Deus,) perspicuum est id, quod sumpsimus explicandum, videlicet, cultum, qui in Christi imaginum veneratione usurpatur, nō sic illis impendi, ut Deo; ac proinde honorandis eiusmodi imaginibus, nullo modo admitti Idololatriam; ac multò etiam minus venerandis aliorum imaginibus Sanctorum; siquidem in harū veneratione nec cultus quidem, qui usurpatur, est Diuinus.

QVIBVS ita explicatis, facile quoque intelligetur, in S. reliquiarum veneratione (quod proposuimus præterea explicandum) omnino nihil esse Idololatriæ. Nam dupliciter illas honorare dici possumus; primo, quia reuerenter ipsas per se tractamus, & custodimus, & suspicimur, &c. eò quod sanctorum hominum, qui viua membra Christi, et Spiritus sancti templum fuerunt, aut corpora sunt, aut corpora certè attigerant, aut etiam extiterunt partes. Secundo veneramur illas etiam relatiuè, eodem cultus genere, quo illos, quorū sunt reliquiae; cum videlicet

videlicet ad eorum praesentiā, in illos animum intendimus, adeoq; cultum omnem coram reliquis usurpatum, ad ipsos referimus.

IN priori reliquias honorandi modo, cùm nihil omnino Diuinum sit, satis constat, Idololatriam esse non posse. Posteriori vero modo, cùm reliquia relatiuè etiā, ut imagines (quamvis fundamentum relationis non idem penitus sit utrōq;) colantur, nō magis potest admitti Idololatria, quam venerandis imaginibus. Primum enim, ut honor, quo Sanctorum imagines veneramur, Diuinus non est, sed ille idem, quo Sanctos ipsos; sic etiam neque is, quo relatione etiam veneramur eorundem reliquias.

PRÆTEREA, et si ad honorandum relatiuè lignum crucis, cui Christus affixus est, & si quid aliud est reliquum, quod peculiariter ratione ad Christum pertinuit, Latram usurpemus; illam tamen non ad ipsum lignum similesue Christi reliquias secundūm se, sed ad Christum ipsum, verum

E 2 Deum

Deum referimus; quemadmodū etiā illam, quam in veneratione eiusdem Christi imaginū assūmimus. Quare iisdem prorsus rationibus, quibus suprà ostendimus, in Sanctorū, aut etiam Christi imaginum cultu, nullam esse Idololatriam, efficitur etiam neque eam esse in veneratione reliquiarum Sanctorum vel etiam Christi, relativa.

HIS ita de cultu reliquiarum, & imaginum pro instituto nostro constitutis, superest, ut breuiter nunc videamus, quid habent aduersarij, quod, ut nos in hac etiam parte Idololatras faciant, opponat. Aërem nimirum verberant inanissimè sententias illis: Non facies tibi sculptile, neq; omniaem similitudinem, quæ est in cælo, & quæ in terra deorsum, & eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. At iterum: Non facies tibi idolum, &c. Et: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & coluerunt, & seruierunt magis creature, quam creatori.

Exod. 20.

Leui. 26.

Roman. 1.

RE-

RESPONSVM verò à Catholicis sāpe
est (quod hactenus ab hereticis nullis refu-
tari potuit) his & similibus scripturæ locis,
earum duntaxat imaginum cultum prohi-
beri ac reiici, quæ aut per se ipsæ Diuinis
afficiantur honoribus, aut per quas crea-
turæ aliae, tanquam Dij, colantur. Quare
cùm demonstrauerimus, Catholicos isto-
rum neutrum venerādis imaginibus com-
mittere, non ad illos eiusmodi scriptura-
rum loca pertinent, sed ad Idololatras gen-
tiles, quos suprà in secundo huius Dispu-
tationis capite commemorauimus, utro-
que modo impiè fuisse simulachris ab-
usos.

ET ad eosdem etiam spectat plane, quod Super Psal-
D. Augustinus disputat, eque impios &
Idololatras fuisse eos, qui Diuinum cultum
imaginibus ipsis secundūm se, aut ob inha-
bitantem dæmonem tribuebant, & qui
cum per simulachra referebant ad creatu-
ras, quas falso Deos esse arbitrabantur.
Itaque mirum est, tam perfecta frontis aLi. i. insti-
fuisse Calvinum, & qui ab hoc non pauca ne9.
c. 11. Sectio-

In Disputa mutuari videtur, Heerbrandum, quod
tione de pre non sunt veriti hunc Augustini locum
catione,
Thefi 75. nobis opponere, quasi nos, cum imaginum
cultum ad prototypum referimus, omnino
faciamus idē, quod illi Idololatré, aduersus
quos hic agit Augustinus.

DISCRIMEN inter nos & illos est
longè maximū. Primò quoniam non alium
illi cultum in adoratione vllarum imagi-
num usurpabant, nisi Diuinum: Nos, cum
imagines veneramur Sanctorum, cultu
vtimur non Diuno, sed eo, qui competit
præstantibus creaturis: Eoque tum longius
ab Idololatria distamus. Deinde illi cult-
um Diuinum, quem usurpabant, tametsi
non referrent ad ipsam imaginem secun-
dum se, at referebant tamen ad aliam crea-
turam per imaginem representatam, vi-
delicet, ad terram, vel ad mare, vel ad
ignem, vel ad aërem, &c. Sicut illic aperte
narrat Augustinus (quod isti boni viri
malitiosè more suo, ac fraudulenter tacue-
runt) Nos verò cum in veneratione ali-
uarum imaginum, nempe Christi, Diuina
utimur

vitimur cultu, non ad creaturam aliquam, sed ad Christum Deum ac Dominum nostrum eiusmodi cultum referimus. Ita, nihil omnino ad nos pertinet ille locus Augustini.

SEQVITVR altera Caluinifraus non Lib. i. c. 11. minor. Is quoniam magno in primis desiderio tenebatur coquincendi, nos esse in imaginum cultu, gentilium similes, commentitum & inauditum antea Idololatria genus fingit olim in usu fuisse: illud est quod fuerint homines per visibile signum, venerati Deum ipsum verum. Itaque et si nos affirmemus, cultum Christi imaginum ad ipsum DEV M, hoc est, Christum referri, nihilominus vult nos Idololatras haberi.

S I V E Deum inquit, siue creaturam tibi in simulacro representes, ubi veneratione aliqua prosterneris, superstitione aliqua fascinatus es. Et paulo post: Neque interest ait, idolumne simpliciter homines colant, an Deum in idolo; haec semper Idololatria est, cum idolo qualicunque

*Sectione 9.
illius capit. 9.*

E 4 colore

colore exhibentur Diuini honores. Deniq;
Catholicorum excusationem reiiciens, sic
dicit: *Nō vocamus inquiunt, idola nostros,*
Deos: Neque Iudei aut gentiles olim voca-
bant; & tamen Prophetæ passim illis forni-
cationem cum ligno, aut lapide exprobrare
non desinebant. Tantum propter ea, quæ
quotidie ab his fiunt, qui Christiani haberi
volunt, nempe quod Deum in ligno, aut la-
pide carnaliter venerabantur.

HOC loco tam multa peccat Caluinus,
(credo ex malitia magis, quam ex ignorantia)
tam lubricus est, ac male coharet, ut
verba ipsa illius recitanda fuerint, nec cui
fortassis affingere ipsi videremur absurdæ,
qua non dixit. Age verò illius sententiam
excutiamus. Primum, Idololatriam ve-
ram, neque fuisse unquam, necesse posse,
nisi cum Diuinus cultus Deo subtrahitur,
& in creaturam sic confertur, ut debet
conferri Deo, satis est à nobis suprà decla-
ratū. Ita, quod Caluinus ait, Idololatriam
etiam esse, conferre Diuinum cultum, non
imaginis secundum se, sed ipsi Deo, per ima-
ginem

ginem representato, vanum est, & perinde absurdū, ac si quis diceret, esse iniustiam, reddere alicui quod est suum: Nam, ut hoc potius iustitia est; sic reddere Deo Diuinū cultum, est vera religio, qua abest semper ab Idololatria longissimè.

DE INDE, si eo ipso Idololatram sumus, quod Deo per creaturam representato, cultum tribuimus, nemo unquam Deum adorare potuit, vel poterit sine scelere Idololatria. Oportet enim illum per notitiam, quam intellectus de ipso format, representari atque obisci, ut ipsum quis animo veneretur. Qua notitia, similitudo quedam creata, & quasi effigies Dei cogitati est. Quod si absque Idololatria possimus venerari Deum, per hanc intellectus imaginem representatum, cur non etiam per alias?

I AM quod Calvinus preterea ait, neque gentiles, neque Iudaos olim vocauisse Idola suos Deos, sed propterea tantum fuisse reprehensos, quod Deū in imagine vene-

E s raren-

rarentur, mendacium est, quod nullo negotio, tum ex scriptura, tum ex veterum sententia Patrum refelli potest. Scriptu-

Sapient. 13. &c 14. ra quidem, cum tam crebro, tam accuratè
Psal. 113. describit simulachrorum imbecillitatem,
Ezæ. 41. &c 44. indignitatemq; eorum in primis stultitiam
Osee 8. deridet atque coarguit, qui Divinitatis aliquid ipsis tribuebant.
1. Cor. 8. 12. &c
Aba. 2. &c
aliâs passim.

ET palam acclamarunt vitulo Israëli-
te: Isti sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt
Exod. 32. de terra Aegypti. Prorsus ut magna sit
Lib. 1. c. 11. Sectione 9. Caluini vel temeritas vel stultitia, quod
ex his verbis colligit, illos tumetiam ver-
rum adorauisse Deum, qui eos eduxerit de
terra Aegypti: Solumq; ob id fuisse Idolol-
atras, quod ipsum voluerint per signum
visibile venerari.

PHANTASIA est hac recens Caluini, veteribus inaudita omnino, qui magno consensu tradunt, Israëlitas tunc à religione vera, ad superstitionem defecisse Aegyptiorum, quos constat habuisse pro Aðor. 7. Diis ipsa simulachra. Et Stephanus, eam
Histo-

*Historiam repetens, hoc ipsum est plane te-
status: Cui (Moysi) noluerunt inquit, obe-
dire patres nostri, sed repulerunt, & auer-
sunt cordibus suis in Aegyptum, dicen-
tes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui prece-
dant nos.*

ATQVE *huc illud pertinet, quod in-*
dignabundus Dominus (eò quòd regem illi ^{1. Reg. 8.}
sibi perfidè postulassent) ad Samuelem in-
quit: Audi vocem populi huius; non enim
te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos:
iuxta omnia opera sua, qua fecerunt à die,
qua eduxi eos de Aegypto, usque ad diem
hanc, sicut dereliquerunt me & seruierunt
diis alienis, &c.

HINC *illa etiam apud Amos Prophe-*
tam exprobratio. Nunquid hostias & Sa-
crificium obtulisti mihi in deserto quadra-
ginta annis, domus Israël? Et portasti ta-
bernaculum Moloch vestro, & imaginem
Idolorum vestrorum, sydus Dei vestri, qua
fecistis vobis, &c. In quem locum D. Hiero-
nymus: Ex eo tempore (inquit) quo aurum ^{Amos 5.}
Lib. 2. com-
mentariorū
in eundem
Prophetā.
in Psal. 106.

in caput vituli transformârunt dicentes:
 Hi sunt Dij tui, &c. omnia quæ fecerunt,
 non Deo (audiant hoc Caluini aseclæ) sed
 Idolis fecisse monstrantur. Denique David
 cùm memorasset fecisse illos vitulum in Ho-
 reb, & adorasse sculptile, & mutauisse glo-
 riam Dei, in similitudinem vituli comedē-
 tis fænum; continuò subiecit: Et oblitis sunt
 Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia
 in Aegypto, &c.

Ex quibus evidenter apparet, filios
 Israël, cùm in deserto erexerunt vitulum,
 & dixerūt: hi sunt Dij tui, &c. nequaquam
 verum Deum per imaginem (ut Caluinus
 delirat) sed vanum Idolum veneratos esse;

a 3. Reg. 12. Perinde certè ac fecerunt postea, cùm^a Ie-

b 3. Reg. 14. roboam Rex (quem apertè dicit^b Dominus
 fecisse Deos alienos & conflatis) iisdem
 verbis vitulos duos, quos fecit aureos, co-
 ram multitudine compellauit. Item perin-

Deut. 32. de ac etiam fecerunt, cùm quod Moyse
 propheticè de ipsis cecinit, seu luxit verius,
 opere compleuerunt: Scilicet cùm dereli-
 querunt

querunt Deum factorem suum, & recesserunt à Deo salutari suo, & prouocauerunt illum in Diis alienis, & immolauerunt Demoniis & non Deo: Denique oblii sunt Domini creatoris sui.

P E R S P I C V V M igitur ex scripturis est (quidquid somniet insanum Caluinica-put) & gentiles plerosque, & Iudaos simula-
lachrapro Diis habuisse. Nunc quod ad pa-
tres attinet, non est dubium, quin passim illi^a contracos disputent, qui tum creatu-
ras alias, tum etiam simulachra sint vene-
rati ut Deos. Neque unquam^b Caluinia-
na Idololatriæ, quas scilicet verus Deus per
imaginem honoretur, meminerunt. Et
Lucilius quidem, Poëta vetus, nonperpe-
ram (ut est apud Lactantium) eorum stul-
titiam, qui sculptilia Deos putauerunt, de-
risit his verbis:

Vt pueri infantes credunt signa omnia abena
Vivere, & esse homines: Sic isti omnia ficta
Vera putant, credunt signis cor inesse abenis.
Pergula pictorum, &c.

a Cypria. de
vanitate Ido-
lorum. Ter-
tull. in Apo-
logeticu, ca.
11. Lactan-
tius li. 1. de
falsa religio-
ne, prafer-
tim cap. 22.
Aug. in Psal.
113. & Ser-
mon. 74. de
tempore.
Chryso. 56.
in Gen. cùm
irridet illud
Laban:

Quare fura-
tus es meos
Deos?
b Lib. 1. in-
stit. c. 22.

Quibus versibus sententiam quoque suam subiunxit eleganter Lactantius. Poëta quidem ait, stultos homines infantibus comparauit; at ego multò imprudentiores esse dico: Illi enim simulachra homines putant esse, hi Deos: Illos etas facit putare, quod non est, hos stultitia: Illi utique breui desinunt falli, horum vanitas & durat, & semper crescit.

Hoc testimonium cum sit illustre, apparet peruersum esse Caluini studiū, quod ut Catholicis veteris Idololatriæ notam inurat, Ethnicos à vanitate & stultitia vendicare conatur, cum somniat, simulachra olim illos pro Diis non habuisse, sed hoc fuisse Idololatras, quod Deum verum in signis venerarentur. Potest hic fortassis Caluini iocus vanis ac imperitis hominibus (qualis ille fuit) esse plausibilis; iis vero, qui & Idololatriæ rationem supra explicatam tenent, & in scripturis ac Patribus sunt vel mediocriter versati, planè est perridiculus.

SED

SED tentat præterea Caluinus alia via
nos Idololatriæ conuincere; obiicit, quod
Augustinus alicubi sic ait: *Quis autem ado-
rat, vel orat intuens simulachrum, qui non
sic afficitur, ut ab eo se exaudiri putet.* Ex
hoc vult Caluinus intelligi, (sicut & Heer-
brandus, qui & ipse auidè hoc Augustini
dictum arripuit) nos reuera in ipsis simu-
lachris, tanquam in Diis collocare spem, ac
proinde esse Idololatras. Cuius & illud ar-
gumento esse Caluinus putat, quod eiusdem
Christi simulachra non omnia pari studio
atque solennitate veneramur: Nam uno
prætermisso, aliud interdum votiu a pere-
grinatione honoramus.

PRIMVM, mirabile est, tam fuisse
Caluinum hoc loco cæcum, vt non vide-
rit, sibi in primis eam Augustini senten-
tiam aduersari. Nam si is, qui intuens si-
mulachrum adorat, pro Deo illud habet;
falso igitur Caluinus contendit, quod pro-
xime refutauimus, gentiles olim (qui pro-
cul dubio intuentes simulachra adorabant)

Vbi super.
In Psal. 113.
Conc. 2.
In Disputa-
tione de pre-
catione.
Thefi 77.

non habuisse pro Diis Idola. Sed fortassis non laborat Calvinus, Augustinum se habere contrarium, modo idem etiam nobis aduersetur. Atqui si locus diligenter consideretur, apparebit, Augustinum Calvino duntaxat, non nobis esse contrarium.

NEQUE enim generatim ille vult, neminem omnino posse intuendo in simulachrum adorare, quin continuo habeat illud pro Deo (quamenim obsecro probabilitatem haberet ea sententia?) Sed contra illos tantum agit Idololatras gentiles, qui sic simulachra venerabantur, ut facto ipso ostenderent, eas rebus illis anteponere, quas per ipsa significabant: Nam, ut illic subiicit Augustinus, adorantes simulachrum Solis vel Maris, tergum ipsi soli, & mari vertebant, intuitum intendebant in simulachra: quasi maior esset in iis virtus, quæ similia hominum esse videbant, quam in illis sensu & figura humana parentibus.

DE

D E huiusmodi ergo hominibus Augustinus loquens ait: Quis autem (istorum hominum subintellige) adorat vel orat intuens simulachrum, qui nō sic afficitur, ut ab eō exaudiri putet, &c. Valet itaque, ut dicebamus, sententia hæc Augustini contra Caluinum, eò quod probat, aliquos olim gentiles habuisse simulachra pro Diis: (quod ille impudenter negat) contra nos verò minimè; quippe qui non ostendamus pluris nos facere simulachra, quam prototypum, ut ostendebant illi; quos ideo Augustinus censet illa Deorum loco habuisse.

I A M verò, quod singulariratione alias imagines præ aliis habeamus in honore, argumentum est, non quod, ut Caluinus bugatur, reputemus illas Deos; sed quod certa experientia nouerimus, singulariter quibusdam in locis, quasdamqz imagines venerantibus, solitum esse D E V M præclara impertiri beneficia: Quò fidelium videlicet pietas atque deuotio ea ratione,

F

(qua

(qua ad humanam conditionem est accommodatissima) crescat, & accendatur magis.

PLURA hoc loco dicenda fuissent, si qua ad imaginum in Ecclesia usum afferendum pertinent, ea omnia tractanda nunc suscepissimus; at nos tantum pro instituto nostro voluimus euincere, illum nequam, ut aduersarijmentiuntur, esse Idololatricum. Quod quoniam adiuuante DEO videmur effecisse, ulterius in eo argumento non progrediemur. Tantum aduersarios monemus (si quem tamen admonitioni dant locum) velint serio attendere ad Idololatriæ rationem, quam hac disputatione explicare studuimus: Sic enim fortasse fiet, ut quod hactenus probauimus, Idololatriam nullam esse in Eucharistia, Sanctorum, imaginum, & reliquiarum cultu intelligant, atque ita desinant deinceps esse impudentes.

POSTREMÒ videant quæso, utrum non ad ipsos potiori iure pertineat, quod

D. Au-

D. Augustinus alicubi, cùm varia Idolatria genera numerasset, subiunxit in hunc modum: *Est alius deterior cultus simulachrorum, quod phantasma sua homines colunt, & quicquid animo errante cum superbia veltumore, cogitando imaginatis sunt, religionis nomine obseruant.* Et alio in loco: *Quisquis ait, cogitat Deum, qualis non est Deus, alienum utique Deum & falsum in cogitatione portat.*

Lib. de vera religio. cap. 38. In quam tententiam putchis quo que Hieron. loquitur in Comment. super 44. ca. Esaie.

SANE secundum has Augustini sentencias, tot aduersarij Idola colunt, quot falsa, subprætextu religionis dogmata superbe sibi, contra uniuersæ Ecclesiæ iudicium persuaserunt. Denique tot habent falsos Deos, quot prauas opiniones de Christo & eius meritis, &c. susceperunt. Prorsus ut orationem illam Iosue (quam Augustinus ad tales falsorum dogmatum cultores refert) conuenienter ad istos dirige-re possumus: *Nunc ergo auferite Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël, hoc est,*

F 2 ad

ad veram religionem, qua non est extra Ecclesiam. Sed surdi sunt : DOMINVS ap̄eriat illis aliquando aurem. AMEN,
AMEN.

**Laus DEO, & Beatissimæ VIRGINI
MARIÆ Matridomini nostri
IESV CHRISTI.**

AD LECTOREM.

OPORTVNVM hoc loco candide Lector, in dicamus te admonere, permulta ex iis, quae in præcedenti Disputatione tractata sunt, sic in eisdē Disputationis Apologetico, qui iam sequitur, explicari, & confirmari accuratius, & partim etiam quo ad nonnullos locos, tum ad obsecções aduersarij plans diluendas, tum ad ordinem doctrina cōplendum necessariō repeti, ut eam ob causam vel solus Apologeticus cum Heerbrandsna Spongia confutatione sufficere videri potuisse. Nihilominus quia non pauca quoq; presertim contra Calvinum, in Disputatione sunt latius exposita, & asserta, qua aut vix, aut nimis certè breviter in Apologetico attinguntur, eam ipsam etiam Disputationem (maxime cū brevis esset, initumq; hinc Disceptationis dedisset) putauimus in hac editione præmittendam: ne quis omnino desiderare posses.

APO-

APOLOGETI⁷⁷
 CVS DE IDOLOLATA-
 TRIA ADVERSVS IACO-
 BVM HEERBRANDVM
 Lutheranum.

P RÆFATI O A D
 PIVM LECTOREM.

XTOR SIT mihi im-
 portunitas aduersa-
 riorum, non ita pri-
 dem, breuem quan-
 dam de Idololatria
 disputationem. Qua Ecclesiam Ca-
 tholicam ex eo crimine vēdicare ita
 studui, ut illorum opinione quidem
 plus nimio vehemens; mea verò &
 omnium rectè sentiētum, minus iu-
 sto fuerim. Quid enim? An nō vincit
 omnem fēueritatem orationis, tam
 falsa tamque improba istorum in Ec-
 clesiā criminatio? Fateor equidem,

F 3 pro

pro reuerētia, quam omnes Ecclesiæ
sanctæ debemus, vt cunque motum
fuisse me calumnia tam atroci: sed
ita tamen, vt in ea coērcenda minimè

Ad Titū 1. satis præstiterim, quod Apostolus se-
riō, nec sine magna ratione monet, vt
genus videlicet hoc hominum incre-
petur durè. Et enim irrationalium

2. Epist. c. 2. pecorum; sicut B. Perrus vocat, adeò
illi naturam imitantur, vt rationum
ac nudæ doctrinæ stimulos, per se ne-
quaquam sentiant: ideoque aculeis
etiam severitatis pungēdi interdum
atque excitandi sint, quò faltem ali-
qua vexatione, participes intellectus
fiant, & si fieri potest, deposita bestia-
li ferocia & petulantia, relictisque er-
rorum ambagibus, directum verita-
tis iter ingrediantur.

I G I T U R ex istorum irrationali-
grege vnuſ Heerbrandus, tanquam
cæteris petulantior, in archam pro-
diit, qui contra veritatis siue stimu-
lum siue aculeum, quo punctum se

cōscie

esse lamentabiliter queritur, frustrà calcitrauit: hoc est, doctrinę verę, obstinationem & ignorantiam; perfidiam fidei; Catholicorū in hac causa innocentię, calumnias opposuit. Obstinationē Heerbrandus cum cæteris hæreticis habet communem; qui, vt ab ^a Augustino & ^b Gregorio Magno verè notatū est, quoniam hæresum mater est superbia, victores semper videri volunt; etiamsi euidentissimè redarguantur. Ignoratiā maximè excellit: vt cordatis quidem, Heerbrādus videri possit non tam proprio iudicio, quam ignoratiā propria condemnatus. Perfidiam ille suam cùm aliās sacerdotē probauerit, tum verò in præfatione eius disputationis, quam aduersus me edidit, hæc uulenter confirmat: cùm eorū institutum reprehendit, qui eo animo sunt, vt si Ecclesia Catholica (quam aliōqui in ea disputatione cōcedit Heerbrādus esse fidei regulam) ^{Ad Tit. 3.} ^{Conc. 4.} definiret, nigrū esse, quod ipsis appa-

^a Libr. 13.
contra Faustum ca. 12.

^b Lib. 8. moral. cap. 2.

2. Cor. 10. retalbūm, captiuaturi sīnt intellectū
in obsequium fidei, & itidem pronū-
tiaturi quod sit nigrum. Quæ regula
cūm in Apostolica Schola sīt veluti
primum fidei alphabetum, apparet;
Heerbrandum non modò Professorē
& Doctorē in Apostolica Academia;
vt ille vanè se vocat, non esse, sed nē
discipulum quidē: Qui tam turpiter
in primis Apostolicę fiduci rudimentis
hallucinetur. Ex calūniis Heerbrādi
(quo etiam armorum genere illum
In p̄fatio-
ne, pagella pugnare diximus) vna, vt cæteras nūc
3. & alias. omittam, est, quod nō erubuerit scri-
bere, me in tota disputatione mea, ne
vnum quidem scripturæ verbum, ad
confirmanda quę affererem citauisse,
Quod ego mēdaciūm, cūm in medio
sit positum, nihil moror. Videt enim
Lector, tantūm non cæcus, & me, vbi
conueniebat, scripturæ diuinæ testi-
moniis vsum fuisse; & Heerbrandum
scripturę quidem aliquando verbis &
characteribus, quasi quodā aromate,
doctri-

doctrinam suā, aliorum hęreticorum
more, vt Lyrinensis notat, aspergere,
ne fœtorem exhalet: scripturæ verò
testimonia, quę in vera intelligētia &
sensu verborum cōsistunt, nunquam
omnino proferre, sed səpè sacrilegè
corrumpere, vt euidenter postea de-
mōstrabo. Quanquam & illud ipsum
sæpenumerò mecum admirari soleo,
homines circa fidem reprobos, sine
Deo, animales, spiritum nullum ha- In Epistol.
Iude.
bētes, posse vel semel diuinæ scriptu-
ræ verbum aliquod, pr̄sertim nomen
Christi Iesu, usurpare: Neq; dubito,
quin magno dæmonis artificio fiat, vt
persuadeāt sibi miseri, hæc interdum
verba se confidenter p̄nuntiare; ma-
ximè verò, quādo adeò illuduntur, vt
cūm dæmonis causam tanquā ipsius
misera mancipia agāt, pro Deo tamē
se propugnare existiment, & cohor-
tatione (quod interdū Heerbrandus
miserabiliter sanè facit) vt tantur ad p-
suadendum aliis sua praua dogmata.

F 5 Quo

**In p̄fatione,
in Job c. 12.** **Q**uo fit, vt, quemadmodum B. Gregorius eleganter animaduertit, simul sint inimici Dei, & vltores: Inimici, revera; vltores & propugnatores, falsa imaginatione sua, & illusione Diabolis. Sed destruet aliquando Deus inimicum & vltorem.

N V N C , ne longè digrediar, cùm Heerbrandi communes loci, ex quibus ille argumenta contra me depromit, tales sint, quales diximus, ipse quidem neq; responsione dignus est, neq; verò responsionis capax. Itaq; si illius tantùm rationem haberem, hominem prorsus missum facerē. Nam & vereor vanitatem ipsius eiusmodi esse, vt etiā, cùm reprehēditur, modò publicè nominetur, crescat; & præterea non tam ille existimatione sua inuincibilis est, quam mea, & aliorū, quorum est rectum iudiciū, indocilis.

R E S P O N D E B O igitur, nō vt Heerbrando respōdeam, sed vt veritatem ipsam tuear & confirmem, & aliis, pro mea

mea tenui facultate prosim, qui ne
Heerbrandi & aliorum Pseudopro-
phetarum somniis illudantur, chari-
tate Christiana, & studio defenden-
dæ religionis, diligenter est ac omni
ratione prouidendum.

PORRÒ verba ipsa Heerbrandi &
orationis cōtextum perturbatum, si
semper sectarer, molestā lectori face-
rem disputationē: quòd multa ille ab
hoc loco aliena immisceat; multa, q̄
ad illum spectant, ob ignorantia præ-
tereat; quedam & s̄pius & in alienis
locis repetat; Deniq; sine ordine, sine
methodo verba verbis & theses the-
sisbus in doctrinam cōfuit, & hinc inde
ignoraria atq; errore, tanq turbulēto
quodā tempestatis nimbo, iactatur.
Ita plane, ut cùm in priori disputatio-
ne mea definitiones duas tradidicerim,
Idolatrię nā, alteram, ut ita dicam,
Heerbrādi, (qua inter cetera, ipsa ei
veritate compulsus, dixi, illum, homi-
nē esse, qui verbosè, importunè, sine

mc-

methodo, sine re, sine probatione, sine iudicio, &c. disputare soleat) & priorrem ille tātūm, disputatione sua impugnare conatus sit; posteriorē certē ratione disputandi perturbata & incrudita, luculentissimē cōfirmauerit.

F V I T verò Heerbrandinæ huius perturbationis confusionisq; caput, quod ne scopum quidē disputationis meç, homo perspicax, est assequutus: Itaq; velut cæcus oberrauit in sua, ne-

Ita monni
cūm aliis tū
aptissimē ca.
3. eius dispu sciens quō tenderet. Nam ego solūm institui docere, quemadmodum in sacrosanctæ Eucharistiæ, Sanctorum, tationis, sacrarum imaginum & reliquiarum cultu, nulla committatur Idololatria: quod est, vnicum tantum argumentum, vel præcipuā verius caluminiam refutare ex multis, quibus aduersarij oppugnant huiusmodi cultus. Heerbrandus aut, sicut est ad discernendū controversiæ statum subtilis, putauit me integrā defensionem ac probatiōnem harum rerum, quæ sunt plūs satis

satis iam ab aliis assertæ, suscepisse.
Vnde factum est, ut præcipua capita disputationis meæ, q̄ in primis ad institutū pertinebāt, vix attigerit; quia bon⁹ homo nō intellexit, sed, vti dixi, alia multa ineptè coaceruat, q̄ in communibus disputationibus de Sanctis, de imaginibus &c. sunt iam protrita.

Qvæ hallucinatio cùm euidenter declareret Heerbrandi inscitiā, frustrà ille conatus est nobis falsum eruditioñis specimen præbere, citandis interdum ad marginem superuacaneis Scholaſticorū testimoniis, quæ fortè suppeditauit miser ille atq; infelix, q̄ ipso p̄side respondit: Item dum veteri more suorum, in his ipsis Scholaſticis nōnulla carpit ac irridet, quæ ad rem omnino nihil faciunt; & deniq; dum sophismata vocitare, quæ intelligere præruditate non potest. Prætereo leuitatem illam, quam Heerbrandus in præfatione suæ disputationis p̄didit, cùm arbitratus ea ratione se magnū mihi

(qua ad humanam conditionem est accommodatissima) crescat, & accendatur magis.

PLURA hoc loco dicenda fuissent, si que ad imaginum in Ecclesia usum afferendum pertinent, ea omnia tractanda nunc suscepissimus; at nos tantum pro instituto nostro voluimus euincere, illum nequam, ut aduersarij mentiuntur, esse Idololatricum. Quod quoniam adiuuante DEO videmur effecisse, ulterius in eo argumento non progrediemur. Tantum aduersarios monemus (si quem tamen admonitioni dant locum) velint serio attendere ad Idololatriæ rationem, quam hac disputatione explicare studuimus: Sic enim fortasse fiet, ut quod hactenus probauimus, Idololatriam nullam esse in Eucharistia, Sanctorum, imaginum, & reliquiarum cultu intelligant, atque ita desinant deinceps esse impudentes.

POSTREMÒ videant queso, utrum non ad ipsos potiori iure pertineat, quod

D. Au-

D. *Augustinus alicubi, cùm varia Idololatria genera numerasset, subiunxit in hunc modum: Est alius deterior cultus simulachrorum, quòd phantasmatas suas homines colunt, & quicquid animo errante cum superbia vel timore, cogitando imaginatis sunt, religionis nomine obseruant. Et alio in loco: Quisquis ait, cogitat Deum, qualis non est Deus, alienum utique Deum & falsum in cogitatione portat.*

Lib. de vera religio. cap. 38. In quam tententiam putchre quoque Hieron. loquitur in Comment. super 44. ca. Esaiæ. Quæst. 29. super Iosue.

S A N E secundum has Augustini sentencias, tot aduersarij Idola colunt, quot falsa, sub pretextu religionis dogmata superbesibi, contra uniuersæ Ecclesie iudicium persuaserunt. Denique tot habent falsos Deos, quot prauas opiniones de Christo & eius meritis, &c. susceperunt. Prorsus ut orationem illam Iosue (quam Augustinus ad tales falsorum dogmatum cultores refert) conuenienter ad istos dirige re possumus: *Nunc ergo auferite Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël, hoc est,*

F 2 ad

ad veram religionem, qua non est extra Ecclesiam. Sed surdi sunt : DOMINVS aperiat illis aliquando aurem. AMEN,

AMEN.

Laus DEO, & Beatissimæ VIRGINI
MARIÆ Matridomini nostri
IESV CHRISTI.

AD LECTOREM.

OPORTVNVM hoc loco candide Lector, in dicanimus te admonere, permulta ex iis, quæ in præcedenti Disputatione tractata sunt, sic in e- insidē Disputationis Apologetico, qui iam sequitur, ex- plicari, & confirmari accuratius, & partim etiam quo ad nonnullos locos, tum ad obsecrationes aduersarij planti diluendas, tum ad ordinem doctrina cōplendum nece- sarij repeti, ut eam ob causam vel solus Apologeticus cum Heerbrandina Spongia confutatione sufficere vi- deri potuisset. Nihilominus quia non pauca quoq[ue] pre- sertim contra Calvinum, in Disputatione sunt latius exposita, & asserta, qua aut vix, aut nimis certè breui- ter in Apologetico attinguntur, eam ipsam etiam Dis- putationem (maxime cum breuis esset, initiumq[ue] huic Disceptationis dedisset) priuatus in hac editione pra- mittendam: ne quid omnino desiderare posses.

APO-

APOLOGETI
CVS DE IDOLOLALA-
TRIA ADVERSVS IACO-
BVM HEERBRANDVM
Lutheranum.

*P RÆFATI O A D
PIVM LECTOREM.*

Xtorsit mihi importunitas aduersariorum, non ita pri-
dem, breuem quandam de Idololatria
disputationem: Qua Ecclesiam Ca-
tholicam ex eo crimine vēdicare ita
studui, ut illorum opinione quidem
plus nimio vehemens; mea verò &
omnium rectè sentiētum, minus iu-
sto fuerim. Quid enim? An nō vincit
omnem seueritatem orationis, tam
falsa tamque improba istorum in Ec-
clesiam criminatio? Fateor equidem,

F 3 pro

pro reuerētia, quam omnes Ecclesiæ
sanctæ debemus, vtcunque motum
fuisse me calumnia tam atroci: sed
ita tamen, vt in ea coërcenda minimè

Ad Titū 1. satis præstiterim, quod Apostolus se-
riò, nec sine magna ratione monet, vt
genus videlicet hoc hominum incre-
petur durè. Etenim irrationalium

2. Epist. c. 2. pecorum; sicut B. Petrus voçat, adeò
illi naturam imitantur, vt rationum
ac nudæ doctrinæ stimulos, per se no-
quaquam sentiant: ideoque aculeis
etiam severitatis pungēdi interdum
atque excitandi sint, quò faltem ali-
quia vexatione, participes intellectus
fiant, & si fieri potest, deposita bestia-
li ferocia & petulantia, reliquisque er-
rorum ambagibus, directum verita-
tis iter ingrediantur.

I G I T U R ex istorum irrationali-
grege vnum Heerbrandus, tanquam
cæteris petulantior, in arenam pro-
diit, qui contra veritatis siue stimu-
lum siue aculeum, quo punctum se

cīsc

esse lamentabiliter queritur, frustrà calcitrauit: hoc est, doctrinę verę, obstinationem & ignorantiam; perfidiam fidei; Catholicorū in hac causa innocentię, calumnias opposuit. Obstinationē Heerbrandus cum cæteris hæreticis habet communem; qui, vt ab ^a Augustino & ^b Gregorio Magnoverè notatū est, quoniam hæresum mater est superbia, victores semper videri volunt; etiamsi euidentissimè redarguantur. Ignorātia maximè excellit: vt cordatis quidem, Heerbrādus videri possit non tam proprio iudicio, quām ignorātia propria condemnat. ^{Ad Tit. 3.} Perfidiam ille suam cùm aliás sæpe probauerit, tum verò in præfatione eius disputationis, quam aduersus me edidit, luculenter confirmat: cùm eorū institutum reprehendit, qui eo animo sunt, vt si Ecclesia Catholica (quam aliōqui in ea disputatione cōcedit Heerbrādus esse fidei regulam) ^{Conc. 4.} definiret, nigrū esse, quod ipsis apparet.

F 4 ret

^a Libr. 13.
contra Faustum ca. 12.
^b Lib. 8. moral. cap. 2.

2. Cor. 10. retalum, captiuaturi sint intelle&ctu
in obsequium fidei, & itidem pronū-
tiaturi quod sit nigrum. Quæ regula
cùm in Apostolica Schola sit veluti
primum fidei alphabetum, apparet;
Heerbrandum non modò Professorē
& Doctorē in Apostolica Academia,
vt ille vanè se vocat, non esse, sed nē
discipulum quidē: Qui tam turpiter
in primis Apostolicę fidei rudimentis
hallucinetur. Ex calūniis Heerbrādi
(quo etiam armorum genere illum
In prefatio- pugnare diximus) vna, vt cæteras nūc
ne, pagella omittam, est, quòd nō erubuerit scri-
3. & alias. bire, me in tota disputatione mea, ne
vnum quidem scripturæ verbum, ad
confirmanda quæ assererem citauisse;
Quod ego mēdaciū, cùm in medio
sit positum, nihil moror. Videt enim
Lector, tantūm non cæcus, & me, vbi
conueniebat, scripturæ diuinæ testi-
moniis vsum fuisse; & Heerbrandum
scripturę quidem aliquando verbis &
characteribus, quasi quodā aromate,
doctri-

doctrinam suā, aliorum hęretiçorum
more, vt Lyrinensis notat, aspergere,
ne fœtorem exhalet: scripturæ verò
testimonia, quę in vera intelligētia &
sensu verborum cōsistunt, nunquam
omnino proferre, sed səpè sacrilegè
corrumpere, vt euidenter postea de-
mōstrabo. Quanquam & illud ipsum
səpē numerō mecum admirari soleo,
homines circa fidem reprobos, sine
Deo, animales, spiritum nullum ha- In Epistol.
Iude.
bētes, posse vel semel diuinæ scriptu-
ræ verbum aliquod, pr̄sertim nomen
Christi Iesu, usurpare: Neq; dubito,
quin magno dæmonis artificio fiat, vt
persuadeāt sibi miseri, hęc interdum
verba se confidenter p̄nuntiare: ma-
xime verò, quādo adeò illuduntur, vt
cū dæmonis causam tanquā ipsius
misera mancipia agāt, pro Deo tamē
se propugnare existimēt, & cohori-
tatione (quod interdū Heerbrandus
misérabiliter sanè facit) vt tantur ad p-
suadendum aliis sua praua dogmata.

F 5 Quo

In p̄fatione, Quo fit, vt, quemadmodum B. Gregorius eleganter animaduertit, simul sint inimici Dei, & vltores: Inimici, revera; vltores & propugnatores, falsa imaginatione sua, & illusione Diaboli. Sed destruet aliquando Deus inimicum & vltorem.

Nvnc, ne longè digrediar, cùm Heerbrandi communes loci, ex quibus ille argumenta contra me depromit, tales sint, quales diximus, ipse quidem neq; responsione dignus est, neq; verò responsionis capax. Itaq; si illius tantum rationem haberem, hominem prorsus missum facerē. Nam & vereor vanitatem ipsius eiusmodi esse, vt etiā, cùm reprehēditur, modò publicè nominetur, crescat; & præterea non tam ille existimatione sua inuincibilis est, quam mea, & aliorū, quorum est rectum iudiciū, indocilis.

R E S P O N D E B O igitur, nō vt Heerbrando respōdeam, sed vt veritatem ipsam tuear & confirmem, & aliis, pro mea

mea tenui facultate prosim, qui ne
Heerbrandi & aliorum Pseudopro-
phetarum somniis illudantur, chari-
tate Christiana, & studio defenden-
dæ religionis, diligenter est ac omni
ratione prouidendum.

PORRO verba ipsa Heerbrandi &
orationis cōtextum perturbatum, si
semper sectarer, molestā lectori face-
rem disputationē: quod multa ille ab
hoc loco aliena immisceat; multa, q
ad illum spectant, vob ignorantia p̄z-
tereat; quedam & s̄pius & in alienis
locis repetat; Deniq; sine ordine, sine
methodo verba verbis & theses the-
sisbus indoctissimè cōfuit, & hinc inde
ignorātia atq; errore, tanq turbulēto
quodā tempestatis nimbo, iactatur.
Ita plane, vt cūm in priori disputatio-
ne mēadefinitiones diuis tradiderim,
Idolatrię hā, alteram, vt ita dicam,
Heerbrādi, (qua inter cetera, ipsa vñ
veritate compulsus, dixi, illum, homi-
nē esse, qui verbosè, importunè, sine
mc-

methodo, sine re, sine probatione, sine iudicio, &c. disputare soleat) & priorem ille tātūm, disputatione sua impugnare conatus sit; posteriorē certe ratione disputandi perturbata & ineruditā, luculentissimē cōfirmauerit.

F u i t verò Heerbrandinæ huius perturbationis confusionisq; caput, quod ne scopum quidē disputationis meæ, homo perspicax, est assequutus: Itaq; velut cæcus oberrauit in sua, ne-

Ita monui sciens quō tenderet. Nam ego solūm cūm aliās tū ap̄tissimē ca. 3. eius disp̄tationis. institui docere, quemadmodum in sacrosanctæ Eucharistiæ, Sanctorum, tationis.

factrarum imaginum & reliquiarum cultu, nulla committatur Idololatria: quod est, vnicum tantūm argumentum, vel præcipuā verius calumniam refutare ex multis, quibus aduersarij oppugnant huiusmodi cultus. Heerbrandus aut, sicut est ad discernendū controversiaz statum subtilis, putauit me integrā defensionem ac probationem harum rerum, quæ sunt plus fatis

satis iam ab aliis assertæ, suscepisse.
Vnde factum est, vt præcipua capita disputationis meæ, q[uod] in primis ad institutū pertinebāt, vix attigerit; quia bon^o homo nō intellexit, sed, vti dixi, alia multa ineptè coaceruat, q[uod] in communibus disputationibus de Sanctis, de imaginibus &c. sunt iam protrita.

Quæ hallucinatio cùm euidenter declareret Heerbrandi inscitiā, frustrà ille conatus est nobis falsum eruditio[n]is specimen præbere, citandis interdum ad marginem superuacaneis Scholaſticorū testimoniis, quæ fortè suppeditauit miser ille atq[ue] infelix, q[uod] ipso p[ro]fide respondit: Item dum veteri more suorum, in his ipsis Scholaſticis nōnulla carpit ac irridet, quæ ad rem omnino nihil faciunt; & deniq[ue] dum se phismatavocata ea, quæ intelligere præruditate non potest. Prætereo leuitatem illam, quam Heerbrandus in præfatione suæ disputationis pdidit, cùm arbitratuſea ratione se magnū mihi

mihi vulnus inflictum, scripsit, orationem meam nō esse meam. Quam ego cauillatiunculam non molestè fero; Nam parui refert, quid ille de me, falsò præsertim opinetur.

ERCO vt Lectore molestia leuem, quam ei perturbatum hominis ingenium afferret: necessariò mihi vtedū erit alia disputandi ratione ac methodo; sed ita tamen, vt non modò fideliter Heerbrādi sententiā vel suis, vel meis verbis vbiq; referā; sed etiam vim illi & formam addam, quam potero, neq; quidquam in illius disputatione præteribo, quod suo quidem loco, quantum commodè fieri poterit, non diluam. Cuius rei iudicem Lectorem æquum constituo. Quem per Christum etiam precor, vt laborem hunc, ad gloriam Dei & Ecclesiæ sanctitatem vindicandam suscepimus, æqui boni q; consulat, & Dominu pro me supplicet.

DE

DE VERA IDOLOLOLA-
TRIÆ DEFINITIONE;
EX QVA FACILLIMVM SIT
euincere, cultum in Ecclesia vſi-
tatum, ab Idololatria quām
maximē differre.

CAPVT PRIMVM.

PRIOR E M *disputationem* Conc. 1.
nostram hoc ferè syllogismo & 2.
contineri Heerbrandus af-
firma: Idololatria est, di-
uinum honorem creaturetribuere sicut
Deo: Catholicis nequaquam hoc faciūt, cùm
S. Eucharistiam, Sanctos, Sacras imagi-
nes, & reliquias venerantur: Non igitur
sunt Idololatris, sed heretici potius menda-
ces, qui huius illos criminis impudenter ac-
cusant.

NOs verò dabimus hoc non grauatum
Heerbrando, ut methodo ab ipso proposita,
nefariame eius & collegarum contumeliam
refutemus. Quod ut via & ratione fiat,
eſſerenda primū vera Idololatria definitio
est.

est. Deinde falsa & cōmentitiare dargūen-
da, quam Heerbrandus assignauit; simulq;
detegendae fraudes & diuinæ scripture cor-
ruptelæ, quibus isti rationem Idololatriæ
pro libito determinant, ut eò facilius ini-
quam criminatōnem suam speciosam effi-
ciant. Tertio loco, exp̄losa atq; euersa Heer-
brandi definitione, ad nostram redibimus,
ex eaq; regulam sumemus, quæ ad factum
applicata, certò indicet, utrum Idololatria
committatur, nēcne. Quartò explanabi-
mus, quale quantumq; peccatum Idolola-
tria sit, & quibus illa modis olim à veris
Idololatris commissa fuerit: ut collata ra-
tione cultus Ecclesiastici, cum veteri gen-
tium superstitione, evidentius de Catholi-
corum innocentia, & improbitate aduer-
sariorum hanc causā constet. Quibus ex-
peditis, sigillatim atque ordine de singulis
cultuum generibus in Ecclesia usitatis di-
cendum erit; ut planum fiat, Idololatriam
ab illis abesse quam longissimè.

Q V O D igitur totius controuersiæ ca-
put est, Idololatriam breuiter definimus
esse

esse superstitionē, qua diuinus honor crea-
tura, sicut Deo, adhibetur. Quae definitio
in altera quoque disputatione à nobis posi-
ta, adeò est & per uulgata & perspicua, ut,
etsi iudicarem, Heerbrandum eiusqz socios
Theologos esse simplices (quod encomium
vix Heerbrandi humilitas ferre potuit) Conc.⁵
existimauerim tamen, eos illam intellectu-
ros, neque cessuros pueris, qui definitionem
huiusmodi non ignorant. Nunc verò cùm
cā insufficientur, persuadeo mihi planè, ipsos
esse simplicissimos; simplicitate non colum-
bina, quam ineptè habere se ac suos Heer-
brandus iactat, sed illa pecorina, quā Apo-
stolorum princeps ^a eiusdem farine homi-
nibus iure tribuit.

SED requirit Heerbrandus ^b scriptura
testimonia, quibus hanc esse Idololatria de-
finitionem confirmem. Animaduertat
quaso, primū, Idololatriam definire me
(ut titulus disputationis ^c habebat) veram
ac propriam, quam diuina ^d literæ signifi-
cant, speciale peccatum superstitionis esse à
ceteris distinctum. Tum si diligenter in-

^a 2. Petri. 2.
^b Cōc. 3. &
4. c Cap. 1.
^d Exod. 20.
Deut. 5. Le-
uit. 26. Spe-
ciali præcep-
to vt specia-
le peccatum
prohibetur.

Tum apertè
ab aliis pec-
catis distin-
guitur. 1. ad
Cor. 6. ad
Gal. 5. Apo-
ca. 21. & 22.
& Acto. 17.
vbi signifi-
catur, pecca-
tum hoc su-
perstitionis
genera con-
siderari.

G

spexerit

a Præsertim spexerit scriptura^a locos, in quibus mentio
 Psa. 105. Sa. pi. 13. 14. huius vera & propriæ idololatriæ fit, re-
 15. Hiero- mi. 2. Ad periet profectò hanc illius esse genuinam
 Rom. 1. & rationem, creature diuinum habere hono-
 vbiunque cultus veri rem, sicut Deo. Nisi forte adeò ineptus erit,
 Dei per an- ut ex scriptura Dialecticam faciat, et locū
 tithefin op- ponitur cul- postulet, in quo sic legatur: Definitio Idololo-
 tu: idolorū latriæ hæc est: Creature diuinos honores
 vel Deorum alienorū: vt tribuere, sicut Deo. Quanquam ne differt
 Gen. 35.
 Exod. 23. quidem ab hac dicendi forma multū, quod
 Leuit. 19. Sapiens de origine & ratione vera Idololo-
 Deut. 7. 31.
 32. Iosue 23 latriæ ex instituto differens, sic pronunciat:
 Iudi. 2. Hac^b fuit vita humana deceptio, quoniam
 1. Reg. 7. &
 3. Reg. 18. aut affectui aut regibus desernentes homi-
 2. Paralip. 7. nes, incōmutabile nomē lapidibus & lignis
 Psal. 80. &
 96. Iudith. imposuerunt;] & quod Apostolus, ^c verif-
 8. Esai. 44. simos Idololatras describens, inquit; Colue-
 Hierem. 35. Dani. 31. runt & seruierunt creature potius, quam
 Thes. 1. b Sapi. 14. Creatori.
 c ad Rom. 1.
 d Cōc. 18. &
 44. Itē Cōc. tione^d citauerim, nescio qua fronte dixit
 133. & de- incep̄ plura Heerbrandus, ^e ne unum quidē scripture
 scripturæ citantur s. verbū in illa proferri, quo definitio Idololo-
 latriæ à me tradita cōfirmetur. Nam quod
 bus eadem solici-

feliciter non fui, ut primam statim pagel-
tam, in qua eam definitionem posui, scri-
ptura locis replere, rei, de qua agebam, per-
spicuit assecurat; tum etiam qualis cun*g* op-
nio mea, et si tenuis, de Heerbrando & Col-
legis; quos, ut antè dixi, putabam saltem ^f In cōmen-
definitionem vulgo notā percepturos. Sed
quando eam illi opinionem apud me peni-
tus amiserunt, et ita importuni sunt, consi-
lium, quod mihi Heerbrandus dat, accipiā
hoc est, putabo (quod antè probè intellige-
bam) me nō coram hereticis prauitatis In-
quisitoribus, ut ille ludit, sed planè cū ipsis
hereticis disputare; qui velut parvi pueri
doctrinam solidam capere non possunt, nisi
fuerit fuso, veluti melle quodam illita.

P O R R O definitionem Idololatriæ à
me positam, ^f D. Ambrosius expressit his
verbis: Idololatria Dei honorificantiam
usurpat, et vendicat creaturæ.] Quam ego
sententiam Ambrosij in priori ^g disputa-
tione mea citavi, non equidem quod defi-
nitionem per se manifestam, alicuius testi-
monio indigere plutarē, sed quod mihi sen-
tentia

definitio
colligi po-
test.

e Praefatio-
ne & Conc.
3. & aliis.
Cōnc. 4.

f In cōmen-
tariis super
5. cap. epist.

ad Ephes. Et
eandem de-
finitionem
tradit Aug.
lib. 5. loqua-
tionis de

Deute. & li.
1. de trin. c.
6. & Beda in
cōment. su-

per 4. cap.
Lucæ, & re-
liqui Patres

quod ad rē
quidem cō-
sentient. Ut
Tertull. in
apologeticō
ca. 11. & 12.
Cypr. de va-
nitate idolo-
rum. Lactā-
tius lib. 1. de
falsa religio-
ne &c.
g Con. 3.

tentia breuitas placaret, paucisq; verbis utramq; Idololatria partem complectetur, materiam videlicet, qua est honor diuinus, & actionem, qua ad creaturam ille impie transfertur.

Conc. 9.

EXCEPIT Heerbrandus, Ambrosium Idololatriam nō exactè definituisse; descripsisse tantum ab effectu & fine. Quām bellè accommodauit, quod fortè fortuna de descriptione ab effectu et fine, per somnium audiuisse videtur? Nemo non animadserit, Ambrosium definitione illa obiectum duntaxat siue materiā, in qua Idololatria versatur attigisse, nempe honorem diuinū, quiccreatura attribuitur. Proinde ea definitio nequaquam ab effectu petita est, sed ab obiecto: ideoq; bona est atq; exacta. Quod cùm non solum Ambrosij & aliorum Patrum autoritate, sed etiam diuina scripturae testimentiis probatus sit, nihil hoc loco proficit Heerbrandus, cùm præterea negat vel Ambrosij, vel ullius Patris testimonio astringi velle se, nisi sua ex diuinis scripturis probauerit. Quasi verò aut perspicacior

perspicacior, aut eruditior Heerbrandus esset Ambroſio, & Auguſtino & aliis Patribus, qui eam eſſe Idololatriæ definitiōnem, quam diximus, ex diuinis literis di- dicerunt.

VE R V M non attinet iam de iſtorum hoc in genere arrogantia dicere: illud quod eſt instituti noſtri videamus; ecquid nam eſt tandem, cur eam Idololatriæ definitiōnem Heerbrandus reiiciat?

*ANGVSTIOR inquit, eſt definitio: Conc. 8.
Quod eſt contra Petri Hispani praecepta &
aliorum, qui de Dialectica tradiderunt. Conc. 11. &
deinceps.
Non enim eam comprehendere cultus o-
mnes, citra vel contrapræceptum diuinum
uſurpatos: non opera, in quibus fiducia ex-
piandorum peccatorum, aut vita aeterna
promerenda ponatur: non denique peruer-
ſa dogmata & falsas cogitationes de Deo,
qua omnia vult Heerbrandus eſſe Idolola-
triam.*

*P R I M V M ſcire ex ipſo uellem, cur Ephes. 5. &
non etiam commemorauerit auaritiam, ad Colos. 3.
quam Apostolus dicit eſſe idolorum ſerui-*

G 3 tatem?

tutem? Cur non intemperatorum hominum ingluiem, quibus idem Apostolus pro Deo ventrem esse pronuntiat? An quod in hoc genere sibi male conscius, timuit, homo abstinentiae ieuniiq[ue] inimicus, ne illico ventrilatra à nobis appellaretur? Sed fortasse vidit, si hæc quoque obiiceret, in definitione nostra comprehensa non esse, statim lectorum animaduersorum argumenti vitium; cum non magis alia, quæ numerat, Idololatria vera sint, quam intemperantia & auaritia: ut proinde ne illa quidem debuerimus nos Idololatriæ definitione complecti.

DE MV s igitur Heerbrando, ea qua recēsūt, omnia Idololatriam in Scriptura sacra dici: (quod tamen paulò pōst euincimus esse longè falsissimum) probare certè nunquam poterit, Idololatriā dici propriæ ut eo nimirum nomine significatur speciale peccatum, de quo est controuersia. Nam Galat. 5. Apostolus, qm̄ vitia numerat, quæ manant ex cupiditate, aperte distinguit inter prava dogmata, ab Heerbrando commemorata,

rata, & idololatriam: Manifesta inquit, sunt opera carnis, quae sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, & dissensiones, sectæ,] hoc est, hereses, ut græca vox habet, & oës interpretantur. Sic etiam Ioannes incre- Apocal. 21.
 dulitatem infidelitatémque, cùm à ceteris & 22.
 peccatis, tum ab Idololatria propriè sumpta separauit. Timidis autem inquit, & incre-
 dulis & execratis, & homicidis, & forni-
 catoribus, & veneficis, & Idololatris, &
 omnibus mendacibus, pars illorum erit in
 flagno ardenti igne & sulphure, quod est
 mors secunda.] Et quemadmodum alia vir-
 tus est fides, alia religio; sic necesse est aliud
 peccatum sit error fidei contrarius, aliud
 Idololatria, quæ religioni repugnat.

Si concederemus etiam illud, quod post confirmabimus esse merum Hæretici cere-
 bri delirium, scilæcet fiduciam in meritis,
 et cultum deuinitus non præceptum, pecca-
 tum esse, & Idololatriam dici posse: nequa-
 quam tamen haec propriè dicerentur Idolol-
 atria, sed ad superbiā potius, vel ad deter-

G 4 mina-

minatam superstitionis specie pertinerent, quam Theologi superfluum cultum appellant. Quis enim usq; adeò insaniat, ut putet eum, qui vitam aeternam bonis operibus promereri studet, & citra praeceptum vovet aliquid, v.g: eo ipso propriè seruire magis creature, hoc est, operibus, vel voto, quam creatori, illisq; tribuere, quod est diuinitatis proprium? Atqui in hoc Idololatria tria propriè sita est, ut docent sacra litera.

Suprà cit.
ta.

Vt igitur maximè liberalis esse erga Heerbrandum velim, nihil amplius concordere illi possum, quam ut ea, qua afferit in definitione Idololatriæ à me tradita non comprehendendi, Idololatriam metaphorice dici queant: illa nimirum ratione, qua ob analogiam quandam, & auaritia, & intemperantia, ut Apostolus ait, & uniuersa denique vitia, Idololatria nō omnino ineleganter dici possunt. Ut enim Idololatre Deos suos, sic peccatores quique eas res, quas peruersè adamauerunt, profine habent ultimo, cui se sicut tanquam Domino mancipant, neglecto Deo. Vnusquisq; ait Hieronymus, adorans

adorans vitia sua atque peccata, Deum habere caput; à quo virtus est, dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius seruus est. Avarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciva mulier, quæcum sit in delitiis, mortua est, adorat venereas voluptates.]

L I B E T nunc Heerbrandum ad popu-
larem meū (ut ille appellat) Petrum Hispa-
nū renocare, ex ipsoque, percontari, quomodo
intellexerit, quod hic auctor præcipit, ne
definitio angustior sit definito, sed compre-
hēdat omnia, quæ continētur in illo: Itāne,
ut comprehendere debeat etiam illa, qui-
bus per metaphoram, definiti nomen ac-
commodatur? Facit quidem Heerbrandi
acumen ut suspicer, illum ita crasē hanc
Dialecticæ regulam intellexisse; sed opinor
tamen, fateri ipsum pudebit, ne fortè tum
cogatur, in definitione leonis, quam ab ipso
exempli gratia petemus, Christum & Be-
elial coniungere. Nam ut ergo, in scripturis,
quod fortè non ignorat, leo metaphoricōs
dicitur. Ne igitur in id absurdum & alia

G s id

*id genus incurrat, fateatur necesse est, Dia-
lecticorum illud definiendi praeceptum ab-
undeseruari, si omnia, quibus proprietate
buitur definiti nomen, definitione compre-
hendantur. Hoc cum a me in definitione
Idololatria præstatum sit, intelligat Heer-
brandus, se ineptè facere, cum argumenta-
tur, illam vitiosam esse, quod quadam non
comprehendat, quibus, ut ostensum est,
Idololatria nomen (si maxime daremus
Heerbrando quicquid vult) non nisi meta-
phorice competere potest.*

SANE non fugiebat me, nonnulla vitiæ

Conc. 149. *Idololatriam per tropum dici solere. Nam*
& 150. *& in fine disputationis prioris, testimonio*

a *In cōmen- tariis super Hieronymi uno, & duobus item Augu-*

44.ca.16aiz. *stini productis, hæresim Idololatria speciem*

b *Quæst. 29. Quæst. 29. stini productis, hæresim Idololatria speciem*

super Iosue babere confirmavi. Itaque ridiculus admo-

& lib. de ve- ra religione dum mihi Heerbrandus fuit, quod hanc

ca. 38. *ipsam Augustini sententiam, & confessio-*

Conc. 20. *nem meam, definitioni Idololatria a me*

traditæ opposuit, quasi fuerim eius postea

oblitus, eamq; destruxerim ipse, cum ali-

quem Idololatria modum in illa non com-

pre-

prehensum commemorauit. Debuisse potius vir bonus velex eo discere, quod haec tenus ignorauisse videtur, definitioni vide licet (ut dictum est) nihil obstat, quod aliquibus per tropum definiti nomen accommodetur, quibus illa non quadret. Sed in hoc Heerbrandus simplex atque ignorans fuit, in illo non satis callide versatus, quod ut probaret, hereses Idololatriam quoque esse, in nostra definitione non comprehensam, altero è duobus testimoniosis Augustini, que in eandem sententiam ipse adduxi, utitur primum; deinde quando assertione quoque mea idem confirmare vult, tacito illo testimonio Augustini, altero duntaxat dicit me Conc. 18. id ipsum probauisse, cum tamen utrumque testimonium ego eodem in loco citauerim. Ita dum hac dissimulatione cauere voluit, ne quis suspicaretur, illum ex disputatione nostra testimonium id Augustini, quo pri mūm usus est, accepisse, furti suspicione commouit.

DE

DE FALSA, ATQVE
INEPTA DEFINITIONE
IDOLOLATRIÆ, QVAM ASSI-
gnauit Heerbrandus: Item de variis
fraudibus & diuinæ scripturæ corru-
ptelis, quibus ille probare nititur, Ca-
tholicos esse Idololatras, etiam si non
creature, sed vero Deo diuinum
cultum adhibeant.

CAPVT II.

NVNC cùm docuerimus, quām
ille perperam in oppugnanda
definitione Idololatriæ, à no-
bis tradita laborārit, eans
quam, nostra reiecta, ipse assignat, audia-

Cōc. 11. , , mus. Verba illius sunt hæc: Idololatria igi-
, , sur, idola, sicut & Dij alieni, in sacra Scri-
, , ptura non sunt tantum Baal, Astaroth,
, , Chamos, Sterthe, aut gentium simulachra
, , ex quaunque materia facta: sed quoque
, , omnis generis cultus & opera, que vel inge-
, , nio humano, quantumuis animo & diuini
, , cultus intentione sint excogitata, vel etiam
ab

ab ipsomet Deo praecepta, prater tamen veram verbi Dei rationem impenduntur, , ,
 (id est, ut ille sapius exponit, citra praeceptum) quamvis non in idoli aut demonis, , ,
 sed veri Dei honorem, eotamen fine & finia sunt, ut illorum meritis & sceleris, , ,
 expientur, & vitam eternam consequamur, , ,
 ac mereamur.]

MIRVM, quod talis tantusq; definiendi artifex, vel uno verbo ausus fuerit
 in disputatione sua garrire de Dialectica &
 de Petro Hispano. Potuissest & clarius &
 breuius dicere; Idololatria est, quicquid ego
 volo in Ecclesia Romana esse Idololatriam.
 Culicē antea excolabat, cum definitionem
 Idololatriæ nostram, descriptionem tātūm
 ab effectu esse contendebat; nunc camelum
 deglutit, cum res longè inter se diuersissi-
 mas contra omnem artem, unica definitio-
 ne comprehendere vult. Ut enim Idolola-
 tria, idolorum, & Deorum alienorūm non
 una natura est; sic nullo modo potest una
 tradicōmuniis his omnibus definitio, qua-
 lem iste, & accuratam quidem, tradere se
 profitetur.

P R I-

Vitia qua-
tuor defini-
tionis Heer-
brandi.

PRIMVS igitur huius definitionis
vitium & maximū est, quòd nequam
est definitio, cùm non unius rei genus &
differentiam breuiter tradat, sed multas
absurdè coaceruet. Alterum, quòd cùm
omnia voluerit (et si ineptè) Hcerbrandus
complecti, que quovis modo Idololatria in
scriptura dici solent, non tamen est omnia
ciusmodi complexus. Non enim compre-
hendit auaritiam, non intemperantiam,
nō reliqua peccata, que, ut suprà diximus,
aliquo modo Idololatria dici solent. Itaque
in eo ipse sè verissimè condemnauit, in quo
me falsò iudicauit ac temerè. Ille enim pro
instituto suo definitionem posuit angustio-
rem definito: Ego minimè, qui, ut suprà di-
xi, Idololatriam solum propriè, ut est spe-
ciale peccatū, definiui. Tertium Hellbran-
dina definitionis vitium est, quòd quedam
comprehendit, que nō tantum Idololatria
non sunt, sed ne peccatum quidem, hoc est,
spontaneos cultus, & merita, Deo gratissi-
ma, ut statim demonstrabimus. Quartum
quòd si maximè concederemus, omnia, que

In definitione ponit, peccata esse, (quod ipsum tamen impium est) & Idololatriam dici posse, id quidem de Idololatriatantum per metaphoram esset intelligendum, ut superius probatū est; non de ea, quae speciale peccatum est, quāmque definire oportuit. Nā illa metaphorica, cùm contineat omnia peccata, definiri nequit.

S E D audire mihi iam videor orationem eam, quā se suosq; Heerbrandus consolabitur, cùm vitia hac definitionis sua diluere non poterit. Esto, dicet, Idololatriam verè ac propriè non definiuerim, cùm illam esse affirmavi voluntarios cultus ac merita; sint hac Idololatriatantummodo metaphorice. Illud certè manebit, Papistas metaphorice esse Idololatras.

VERVM nescic quidem elabi Heerbrandus poterit. Nam primum si metaphorice tantum & impropriè nos Idololatras esse censem, fateatur oportet, se hactenus non metaphorice, sed maximè propriè caluniatorem egisse, qui subinde affirmarit, Catholicos veterem Ethnicorū Idololatriam, Cone.49. &c.
149. &c. qua

qua sineulla dubitatione propria ac vera fuit, non exequasse modo, sed multis etiam parasangis superasse. Deinde qui poterunt deinceps habere vigorem, Heerbrandi & sociorum conuicia atque scurrilitates apud populum, si declararent non alia ratione Catholicis Idololatriam se tribuere, nisi qua ratione falsa dogmata, ceteraque peccata omnia similitudine quadam dici possunt Idololatria? Frigescunt profectò plurimum eorum in nos maledicta, cum hoc modo ipsi in primis tot Idololatriarum, siue Deorum alienorum rei à nobis optimo iure agantur, quot errorum aduersus fidem Catholicam ipsos accusamus, ut in fine prioris mea disputationis dicebam.

CÆTERVM ne ullum ad calumniam editum istis relinquamus, operæ pretium fuerit etiam docere, quæ Heerbrandus in definitione sua ponit, ne secundum metaphoram quidem Idololatriam censi posse

^{Quenā Heer} brandus sua omnia. Actionum ille genera quatuor in in definitio ea confundit. Vnum quo diuinihonores as- ne indoctè complexus signantur idolis, aut cuius creaturæ sicut finit.

Deo:

Deo: Alterū, quo cultus aliquis usurpatur contra DEI praeceptum, quod ad aliquam circumstantiam, loci nimirum, vel rei oblatæ Deo &c. Tertium, quo aliquid omnino ad cultum DEI geritur sine DEI præcepto. Postremum, quo quævis opera sine ex præscripto legis, sive sponte suscipiuntur animo expiandi peccata, et promerendivitam aeternam.

Primum genus fateor ipsam Idololatria rationem non metaphorice, sed omnino propriè continere; ut si nihil aliud Heerbrandus addidisset, tum demum fuisset censendum Idololatriam rectè definiuisse. Secundi generis actiones, quibus nimirum diuinus honor, secùs quam oportet Deo adhibetur, quia ob prauam circumstantiā illicita sunt, facile quoq. concedo, Idololatriam per metaphoram earatione dici posse, qua cetera peccata uniuersa: sed illud minimè dabo, actiones has in illis scriptura locis Idololatriam censeri, quibus Heerbrandus cōtendit: Prasertim, cum fallaciter ex illis probare conetur, veram Idololatriam in cul-

H
tuetiam

Conc. 12. tu etiam posse consistere, qui vero Deo tr-
Iudicum 8. buatur. Allegat primò, quòd Israëliticus
populus fornicatus esse dicatur in Ephod,
sacerdotali ueste magnifica, quam Gedeon
ex auro conficiendā curauit; idq; solum pro-
pterea, quòd illa ad sacrificandū Deo, dictus
populus uteretur extra diuinum taberna-

Quest. 41. culum: quod fas non erat, ut D. Augustinus
in lib. Iudi-
cum. interpretatur. Dum autem populus forni-
catus esse dicitur, Idololatriam patrassē,
iuxta Prophetarum phrasim intelligendū
est,] inquit Heerbrandus.

Cuiusmodi
fuerit Isra-
litici populi
peccatum,
quod in
Ephod for-
nicatus sit;
vt scribi-
tur.

Duobus modis interpretatur illuc Au-
gustinus eum locum; primò ut intelligatur
stupidus ille populus adorauisse eam uestē,
tanquam Deum quendam siue idolum, ad-
miratus scilicet illius pulchritudinem &
splendorē ac formam: Nam ut D. Augusti-
nus ait, ita erat auro contexta, ut erēta,
instar idoli cuiusdam staret, id quod putat
posse colligi ex verbis illis: Fecidq; Gedeon
Ephod, & statuit (ut 7o. verterunt) illud
in ciuitate sua Ephra.] Iuxta quam inter-
pretationem, et si fornicationem eo loco pro
Idola-

Idololatria accipiamus, nihil omnino probauerit ad suum Propositū Heerbrandus, quandoquidem Idololatria hac, non in cultu aliquo ad Deum verū relato, ut ille contendit, sed ad creaturam stolidè pro D E O habitam referebatur.

EXPOΝIT deinde Augustinus, fornicationē illā in eo etiā potuisse consistere, quod populus, contra diuinam legem, Ephod extat tabernaculum ueteretur, ad sacrificandum vero Deo. Quae expositione nihil magis quam prior Heerbrando suffragatur. Nam cum hoc posteriori modo Augustinus eam a fornicationem interpretatur, minime illā peccatum Idololatriæ fuisse censet. Sed neque ratio nulla est, cur nos id censemus. Quod enim Heerbrandus asseuerat, fornicationis nomine, apud Prophetas, Idololatriam significari, non est semper ita. Quin imo eiusdem Augustini sententia, peccatum omne, quo mens spiritualiter polluitur, atque corrumpitur, fornicatio in scripturis appellari solet. Ut cum ait^b Propheta: Qui

Spiritualis
fornicatio
non semper
in scripturis
accipitur p
Idololatria.
a Lib. 1. de
sermone Do
mini in mö
te cap. 16. &c
li. 1. retract.
cap. 19. Et
Hom. etiam
50. de verbis
Dominiait,
fornicari à
Deo esse ad
voluptates
cum affectu
deflectere.
Quod inpri
mis fit alias
peccatis.
^b Psalm. 72.

H 2 elongant

elongant sc̄ à te peribūt, perdidisti omnes,
 Sicut illicet. qui fornicantur abste. Adiungit enim
 Aug. inter- pretatur. M̄hi adh̄erere Deobonum est &c. itaque
 Numer. 15. quicquid huic casto amori contrarium est;
 Hebr. 12. Apocal. 17. fornicationem appellat. Sic alias etiam id
 nomen in scriptura accipitur.

POSSVM VS & aliam eius loci interpre-
 tationem, ex ipso textu elicere forte plā-
 niorem. Quod enim prius dicitur; Et for-
 nicatus est in Ephod omnis Isrāel &c. hoc
 idem postea repetitur, & declaratur factū
 esse per veram Idololatriam, qua dīsfor-
 sis gentium diuinus honor est exhibitus.
 Sequitur enim paulò pōst: Postquam autem
 mortuus est Gedeon, auersi sunt filii Isrāel
 & fornicati sunt in Baalim, percusseruntq;
 cum Baal, fædus, ut esset eis in Deum; nec
 recordati sunt Domini D E I fūi, qui eruit
 eos de manibus inimicorum suorum, nec
 fecerunt misericordiam cum domo Ierō-
 eiusdem lib. appareat ei- usmodi ve-
 non ad fa- cificatum
 Diis vñspa- ri solitam
 fuisse.
 baal Gedeon. Itaque mortuo Gedeone, pri-
 mūm fornicatus est in Ephod omnis Isrāel,
 quum vestę illa populus abusabatur ad fa-
 cificandum Baal & Baalim diis gentium.

Quod

*Quod qua ratione factum sit Gedeoni & omni domui eius in ruinam, tum etiam explicatur, cum additur, Nec fecerunt misericordia cum domo Ieroabaal Gedeon, iuxta omnia bona, quae fecerat Israël.] Calamitas enim familie, ruina Gedeonis etiam, scrip-
tura more, dicitur. Quod si huius loci sensus hic est, ut planè videtur esse, nequaquam ex illo probat Heerbrandus, cultum vero Deo, secùs quam oportet, exhibitum, Idololatriam in scriptura dici, sed potius quod nos asserimus, inde confirmatur; Idololatriam videlicet esse, cultum diuinum Diis falsis atq[ue] adeò creature tribuere, ut tum fecit ille populus.*

Sic moes
Isbosheth filij
Saul, vicio
quoq[ue] Saul
dicitur. 2.
Regum 4.
Dedit Domi-
nus Domi-
no meo regi
vitionē ho-
die de Saul
& de semine
eius. Et pa-
sim alias in
scriptura oc-
currit haec
phrasis.

*C A E T E R V M quòd hoc loco paulò ob-
scuriō Heerbrandus abusus sit, non valde
miror; illud mirari satis non possum, quòd
ad idem propositum citat illam ex Prophe- Conc. 3.
ta Michæa sententiam: Nunquid placari Mich. cap. 6.
potest Deus in millibus arietum? quasi sensus fit, Deum sacrificia sibi à populo Israëli-
sicopre peccatis exhibita repudiauisse, tan-
quam Idololatrica, ut Heerbrandus vul-*

X

~~Exhortationis, Ceteras expiationis
ritus. Idololatriam Deum
abuendo prescivit, cum variis pro peccatis
commissis sifferet volunt. Sensus igit
ad misericordiam eius est, nimurum sacri
lignorum ad expiationem peccato
rum suorum, diligenter fuerint, at non
de cunctis sicut cum habuisse culpas ex
timis. Tunc rite nunc: quatinus conuer
tione et amorem in Deum, ac felicitu
m suum ostendit filios opus fuisse, ad fru
ctuosissimam Christi futuram, cuius illa sa
cra lignorum figura erant, participan
tibus, ut etiam ad habendum propitium
deum. Quae sitdem sequitur: Indicabo ti
nus, quae sunt. Et quod Domini
ritus. Et quae facere iubemus,
et quae prohibemus, et prohibemus an
nuntio. Domina Dei tua.]~~

~~Propter matrem vel depravat potius
invenimus illos. Brevis, Idololatriam
quaecumque possit reprehendit. In omni
cella, adiutorio, & in omni ligno frondoso, tu
proferimur te mactare.] Quibus verbis~~

cum

cum cultum à Propheta taxari dicit Heer- 2. Paral. 33.
 brandus, de quo alibi scribitur: Attamen
 adhuc populus immolabat in excelsis Do-
 mino Deo suo.] Tum colligit, Idololatriam
 à Propheta censeri cultum vero quidem
 Deo exhibitum, sed ob id illegitimum, quod
 extra locum, quem Deus elegerat, exhibe-
 retur. Heerbrandi somnium est, ibi Pro-
 phetam cultum illum, qui vero Deo in ex-
 celsis locis exhibebatur, reprehendere.
 Non est ita: sed accusat potius ethnicam su-
 perstitionem, quam populus Israëliticus co-
 lens in excelsis locis etiam Deos alienos, in-
 feliciter à gentibus didicit, cum diuinitus
 esset admonitus atque iussus, illam fundi-
 tus abolere. Sic enim Moyses: Hac sunt Deut. 12.
 praecepta atque iudicia, qua facere debet is
 in terra, quam Dominus Deus patrum tuo-
 rum datus est tibi, ut possideas eam cun-
 etis diebus, quibus super humum gradieris;
 subvertite omnia loca, in quibus coluerunt
 gentes, quas possessuri estis, Deos suos super
 montes excelsos & colles, & subter omne
 lignum frondosum.]

DE FALSA, ATQVE
INEPTA DEFINITIONE
IDOLOLATRIÆ, QVAM ASSI-
gnauit Heerbrandus: Item de variis
fraudibus & diuinæ scripturæ corru-
ptelis, quibus ille probare nititur, Ca-
tholicos esse Idololatras, etiam si non
creature, sed vero Deo diuinum
cultum adhibeant.

CAPVT II.

COC. 11. **N**UNC cùm docuerimus, quām
ille perperam in oppugnanda
definitione Idololatriæ, à no-
bis tradita laborarit, eam
quam, nostra reiecta, ipse assignat, audia-
mus. Verba illius sunt hæc: Idololatria igi-
, , sur, idola, sicut & Dj alieni, in sacra Scri-
, , ptura non sunt tantum Baal, Astaroth,
, , Chamos, Sterthe, aut gentium simulachra
, , ex quacunque materia facta: sed quoque
, , omnis generis cultus & opera, que vel inge-
, , nio humano, quantumvis animo & diuini
, , cultus intentione sint excogitata, vel etiam
ab

10

IDOLOLATRIA.

ab ipsomet Deo praecepta, prater tamen
ram verbi Dei rationem impendunt
(idest, ut ille sapius exponit, citra pr
ptum) quamvis non in idoli aut damnati
sed veri Dei honorem, et tamen fine
ducia fiunt, ut illorum meritis & sceleris
expientur, & vitam aeternam consequamur,
ac mereamur.]

MIRVM, quod talis tantusq^z defi
niendi artifex, vel una verbo ausus fuerit
in disputatione sua garrisire de Dialectica &
de Petro Hispano. Potuisset & clarius &
breuius dicere, Idololatria est, quicquid ego
volo in Ecclesia Romana esse Idololatriam.
Culicē antea excolabat, cum definitionem
Idololatriæ nostram, descriptionem tātūm
ab effectu esse contendebat; nunc camelum
deglutit, cum res longè inter se diuersissi
mas contra omnem artem, unica definitio
ne comprehendere vult. Ut enim Idolola
tria, idolorum, & Deorum alienorū non
una natura est; sic nullo modo potest una
tradi communis his omnibus definitio, qua
lemente, & accuratam quidem, tradere se
profitetur.

P R I-

Vitia qua-
tuor defini-
tionis Heer-
brandi.

P R I M U M igitur huius definitionis vitium & maximū est, quòd nequaquam est definitio, cùm non unius rei genus & differentiam breuiter tradat, sed multas absurdè coaceruet. Alterum, quòd cùm omnia voluerit (et si ineptè) Heerbrandus complecti, quæ quoquis modo Idololatria in scriptura dici solent, non tamen est omnia eiusmodi complexus. Non enim comprehendit auaritiam, non intemperantiam, nō reliqua peccata, quæ, ut suprà diximus, aliquo modo Idololatria dici solent. Itaque in eo ipse se verissimè condemnauit, in quo me falso iudicauit ac temere. Ille enim pro instituto suo definitionem posuit angustiorēm definitio: Ego minimè, qui, ut suprà dixi, Idololatriam solum propriè, ut est speciale peccatū, definiui. Tertium Hellbranda definitionis vitium est, quòd quedam comprehendit, quæ nō tantum Idololatria non sunt, sed ne peccatum quidem, hoc est, spontaneos cultus, & merita, Deo gratissima, ut statim demonstrabimus. Quartum quòd si maximè concederemus, omnia, que-

in

In definitione ponit, peccata esse, (quod ipsum tamen impium est) & Idololatriam dici posse, id quidem de Idololatria tantum per metaphoram esset intelligendum, ut superius probatū est; non de ea, quæ speciale peccatum est, quāmque definire oportuit. Nā illa metaphorica, cùm contineat omnia peccata, definiri nequit.

SED audire mihi iam videor orationem eam, quæ se suosq; Heerbrandus confablitur, cùm vitia hæc definitionis suæ diluere non poterit. Esto, dicet, Idololatriam verè ac propriè non definiuerim, cùm illam esse affirmavi voluntarios cultus ac merita: sint hæc Idololatria tantummodo metaphorice. Illud certè manebit, Papistas metaphorice esse Idololatras.

VERVM nesci quidem olabi Heerbrandus poterit. Nam primum si metaphorice tantum & impropriè nos Idololatras esse censem, fateatur oportet, se hactenus non metaphorice, sed maximè propriè caluniatorem egisse, qui subinde affirmarit, Catholicos veterem Ethnicorū Idololatriam, Cone. 49. &c. 149. &c. qua

que sineulla dubitatione propria ac vera
fuit, non ex aquâsse modo, sed multis etiam
parasangis superâsse. Deinde qui poterunt
deinceps habere vigorem, Heerbrandi &
sociorum conuicia atque scurrilitates apud
populum, si declararent non alia ratione Ca-
tholicis Idololatriam se tribuere, nisi qua
ratione falsa dogmata, ceteraque peccata
omnia similitudine quadam dici possunt
Idololatria? Frigescit profectò plurimum
eorum in nos maledicta, cum hoc modo ipsi
in primis tot Idololatriarum, siue Deorum
alienorum rei à nobis optimo iure agantur,
quot errorum aduersus fidem Catholicam
ipso accusamus, ut in fine prioris mea dis-
putationis dicebam.

CÆTERVM ne vllum ad calumniam
editum istis relinquamus, opere pretium
fuerit etiam docere, quæ Heerbrandus in
definitione sua ponit, ne secundum meta-
phoram quidem Idololatriam censi posse
Quenā Heer
brandus sua
in definitio
ne indocte
complexus
fuerit. omnia. Actionum ille genera quatuor in
ea confundit. Vnum quo diuinihonores af-
signantur idolis, aut cuius creaturæ sicut
Deo:

Deo: Alterū, quo cultus aliquis usurpatur contra D E I p̄ceptum, quò ad aliquam circumstantiam, loci nimirum, vel rei obligata Deo &c. Tertium, quo aliquid omnino ad cultum D E I geritur sine D E I p̄cepto. Postremum, quo quævis opera sine ex p̄scripto legis, siue sponte suscipiuntur animo expiandi peccata, et promerendivitam aeternam.

Primum genus fateor ipsam Idololatriæ rationem nō metaphoricè, sed omnino propriè continere; ut si nihil aliud Heerbrandus addidisset, tum demum fuisse censendus Idololatriam rectè definiuisse. Secundi generis actiones, quibus nimirum diuinus honor, secùs quam oportet Deo adhibetur, quia ob prauam circumstantiā illicita sunt, facile quoq. concedo, Idololatriam per metaphoram earatione dici posse, qua cetera peccata uniuersa: sed illud minimè dabo, actiones has in illis scripture locis Idololatriam censeri, quibus Heerbrandus cōtentit: Presertim, cùm fallaciter ex illis probare conetur, veram Idololatriam in cultu

H suetiam

tutem? Cur non intemperatorum homi-
Philip. 3. num ingluiem, quibus idem Apostolus
 pro Deo ventrem esse pronuntiat? An quòd
 in hoc genere sibi male conscius, timuit, ho-
 mo abstinentia ieuniique inimicus, ne illico
 ventrilatra à nobis appellaretur? Sed for-
 tasse vidit, si hæc quoque obiiceret, in defi-
 nitione nostra comprehensa non esse, statim
 lectorem animaduersum argumenti vi-
 tium; cum non magis alia, quæ numerat,
 Idololatria vera sint, quam intemperantia
 & auaritia: ut proinde ne illa quidem de-
 buerimus nos Idololatrie definitione com-
 plecti.

D E M V S igitur Heerbrando, ea qua
 recēsuit, omnia Idololatriam in Scriptura
 sacra dici: (quod tamen paulò post euince-
 mus esse longè falsissimum) probare certè
 nunquam poterit, Idololatriæ dici propriæ
 ut eo nimirum nomine significatur specia-
 le peccatum, de quo est controuersia. Nam
Galat. 5. Apostolus, cum virtus numerat, qua ma-
 nant ex cupiditate, aperte distinguit inter
 prava dogmata, ab Heerbrando commemo-
 rata,

rata, & idololatriam: Manifesta inquit, sunt opera carnis, que sunt; fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, & dissensiones, sectæ,] hoc est, hæreses, ut græca vox habet, & oës interpretantur. Sic etiam Ioannes incrementum infidelitatémque, cùm à ceteris peccatis, tum ab Idololatria propriè sumpta separauit. Timidis autem inquit, & incredulis & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & Idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.] Et quemadmodum alia virtus est fides, alia religio; sic necesse est aliud peccatum sit error fidei contrarius, aliud Idololatria, quæ religioni repugnat.

Apocal. 21.
§c 22.

SI concederemus etiam illud, quod post confirmabimus esse merum Hæretici cerebri delirium, scilicet fiduciam in meritis, et cultum diuinitus non preceptum, peccatum esse, & Idololatriam dici posse: nequaquam tamen haec propriè dicerentur Idololatria, sed ad superbiā potius, vel ad deter-

G 4 mina-

minatam superstitionis specie pertinerent, quam Theologi superfluum cultum appellant. Quis enim usq; adeò insaniat, ut puzet eum, qui vitam eternam bonis operibus promereri studet, & citra praeceptum vovet aliquid, v.g: eo ipso propriè seruire magis creature, hoc est, operibus, vel voto, quam creatori, illisq; tribuere, quod est diuinitatis proprium? Atqui in hoc Idololatria propriè sita est, ut docent sacra litera.

Suprà cito.
ta.

Vt igitur maximè liberalis esse erga Heerbrandum velim, nihil amplius concordere illi possum, quam ut ea, que afferit in definitione Idololatriæ à me tradita non comprehendendi, Idololatriam metaphorice dici queant: illa nimurum ratione, qua ob analogiam quandam, & auaritia, & intemperantia, ut Apostolus ait, & uniuersa denique vitia, Idololatria nō omnino ineleganter dici possunt. Ut enim Idololatriæ Deos suos, sic peccatores quique eas res, quas peruersè adamauerunt, profine habent ultimo, cui se fætamquam Domino mancipant, neglecto Deo. Vnusquisq; ait Hieronymus, adorans

LIBET nunc Heerbrandum ad popu-
larem meū (ut ille appellat) Petrum Hispa-
nū reuocare, ex ipsoq; percontari, quomodo
intellexerit, quod hic auctor præcipit, ne
definitio angustior sit definito, sed compre-
hēdat omnia, qua continētur in illo: Itāne,
ut comprehendere debeat etiam illa, qui-
bus per metaphoram, definiti nomen ac-
commadatur? Facit quidem Heerbrandi
acumen ut suspicer, illum ita crasē hanc
Dialecticā regulam intellexisse; sed opinor
tamen, fateri ipsum pudebit, ne fortē tum
cogatur, in definitione leonis, quam ab ipso
exempli gratia petemus, Christum & Bo-
lial coniungere. Nam ut erg; in scripturis,
quod fortē non ignorat, leo metaphoricōs
dicitur. Ne igitur in id absurdum & alio

G s id

*id genus incurrat, fateatur necesse est, Di-
lecticorum illud definiendi praeceptum ab-
unde seruari, si omnia, quibus propriè attri-
buitur definitio nomen, definitione compre-
hendantur. Hoc cùm à me in definitione
Idololatriæ præstatum sit, intelligat Heer-
brandus, se in eptè facere, cùm argumenta-
tur, illam vitiosam esse, quòd quadam non
comprehendat, quibus, ut ostensum est,
Idololatriæ nomen (si maxime daremus
Heerbrando quicquid vult) non nisi meta-
phorice competere potest.*

SANE non fugiebat me, nonnulla vita

Conc. 149. *Idololatriam per tropum dici solere. Nam*
& 150. *a In cōmen. & in fine disputationis prioris, testimoniis*

tariis super Hieronymi uno, & duobus item Augu-

44.ca.Isaia. b Quæst.29. stini productis, hæresim Idololatrias speciem

super Iosue babere confirmavi. Itaque ridiculus admo-

& lib.de ve- ra religione ca. 38. *dum mihi Heerbrandus fuit, quòd hanc*

Conc.20. ipsam Augustini sententiam, & confessio-

nem meam, definitioni Idololatriæ à me

traditæ opposuit, quasi fuerim eius postea

oblitus, eamq; destruxerim ipse, cum ali-

quem Idololatriæ modum in illa non com-

pre-

prehensum commemorauit. Debuisse potius vir bonus velex eo discere, quod hactenus ignorauisse videtur, definitioni vide licet (ut dictum est) nihil obstare, quod aliquibus per tropum definiti nomen accommodetur, quibus illa non quadret. Sed in hoc Heerbrandus simplex atque ignorans fuit, in illo non satis callide versatus, quod ut probaret, hereses Idololatriam quoque esse, in nostra definitione non comprehensam, altero è duobus testimoniosis Augustini, que in eandem sententiam ipse adduxi, utitur primùm; deinde quando assertione quoque Conc. 18. mea idem confirmare vult, tacito illo testimonio Augustini, altero duntaxat dicit me Conc. 20. id ipsum probauisse, cùm tamen utrumque testimonium ego eodem in loco citauerim. Ita dum hac dissimulatione cauere voluit, ne quis suspicaretur, illum ex disputatione nostra testimonium id Augustini, quo pri- mūm usus est, accepisse, furti suspi- cionem commouit.

DE

DE FALSA, ATQVE
INEPTA DEFINITIONE
IDOLOLATRIÆ, QVAM ASSI-
gnauit Heerbrandus: Item de variis
fraudibus & diuinæ scripturæ corru-
ptelis, quibus ille probare nititur, Ca-
tholicos esse Idololatras, etiam si non
creature, sed vero Deo diuinum
cultum adhibeant.

CAPVT II.

NVNC cùm docuerimus, quàm
ille perperam in oppugnanda
definitione Idololatriæ, à no-
bis tradita laborarit, eam
quam, nostrareiecta, ipse assignat, audia-

Cōc. 11. , , m̄us. Verba illius sunt h̄ac: Idololatria iōgi-
,, tur, idola, sicut & Dū alieni, in sacra Scri-
,, ptura non sunt tantum Baal, Astaroth,
,, Chamos, Sterthe, aut gentium simulachra
,, ex qua cunque materia facta: sed quoque
,, omnis generis cultus & opera, que vel inge-
,, nio humano, quantumuis animo & diuini
,, cultus intentione sunt excogitata, vel etiam ab

ab ipsomet Deo praecepta, prater tamen veram verbi Dei rationem impenduntur, „
 (id est, ut ille sapius exponit, citra praeceptum) quamvis non in idoli aut demonis, „^{Conc.45}
 sed veri Dei honorem, eotamen fine & fiducia fiunt, ut illorum meritis & scelera, „^{& 56. &}
 expientur, & vitam aeternam consequamur, „^{„97. 100.}
 ac mereamur.] „^{„105. 117.}

M I R V M , quod talis tantusq; definiendi artifex, vel una verbo ausus fuerit
 in disputatione sua garrire de Dialectica &
 de Petro Hispano . Potuisse & clarius &
 breuius dicere, Idololatria est, quicquid ego
 volo in Ecclesia Romana esse Idololatriam.
 Culicē antea excolabat, cum definitionem
 Idololatriæ nostram, descriptionem tātūm
 ab effectu esse contendebat; nunc camelum
 deglutit, cum res longè inter se diuersissi-
 mas contra omnem artem, unica definitio-
 ne comprehendere vult. Ut enim Idolola-
 tria, idolorum, & Deorum alienorūm non
 una natura est; sic nullo modo potest una
 tradicōmuniis his omnibus definitio, qua-
 lem iste, & accuratam quidem, tradere se
 profitetur.

P R I-

Vitia qua-
tor defini-
tionis Heer-
brandi.

P R I M V M igitur huius definitionis
vitium & maximū est, quòd nequaquam
est definitio, cùm non unius rei genus &
differentiam breuiter tradat, sed multas
absurdè coaceruet. Alterum, quòd cùm
omnia voluerit (et si ineptè) Heerbrandus
complecti, qua quouis modo Idololatria in
scriptura dici solent, non tamen est omnia
eiusmodi complexus. Non enim compre-
hendit auaritiam, non intemperantiam,
nō reliqua peccata, qua, ut suprà diximus,
aliquo modo Idololatria dici solent. Itaque
in eo ipse se verissimè condemnauit, in quo
me falsò iudicauit ac temere. Ille enim pro
instituto suo definitionem posuit angustio-
rem definitio: Ego minimè, qui, ut suprà di-
xi, Idololatriam solum propriè, ut est spe-
ciale peccatū, definiui. Tertium Hellbran-
dina definitionis vitium est, quòd quedam
comprehendit, quæ nō tantum Idololatria
non sunt, sed ne peccatum quidem, hoc est,
spontaneos cultus, & merita, Deo gratissi-
ma, ut statim demonstrabimus. Quartum
quòd si maximè concederemus, omnia, qua-

in

In definitione ponit, peccata esse, (quod ipsum tamen impium est) & Idololatriam dici posse, id quidem de Idololatria tantum per metaphoram esset intelligendum, ut superius probatū est, non de ea, qua speciale peccatum est, quāmque definire oportuit. Nā illa metaphorica, cūm contineat omnia peccata, definiri nequit.

S E D audire mihi iam videor orationem eam, quae se suosq; Heerbrandus consolabitur, cūm vitia hac definitionis sue diluere non poterit. Esto, dicet, Idololatriam verè ac propriè non definiuerim, cūm illam esse affirmauit voluntarios cultus ac merita: sint hac Idololatria tantummodo metaphorice. Illud certè manebit, Papistas metaphorice esse Idololatras.

VERVM nesci quidem olabi Heerbrandus poterit. Nam primum si metaphorice tantum & impropriè nos Idololatras esse censem, fateatur oportet, se hactenus non metaphorice, sed maximè propriè caluniatorem egisse, qui subinde affirmārit, Catholicos veterem Ethnicorū Idololatriam, Conc. 49. &c. 149. &c.

qua

qua sineulla dubitatione propria ac vera
fuit, non ex aequalitate modo, sed multis etiam
parasangis superasse. Deinde qui poterunt
deinceps habere vigorem, Heerbrandi &
sociorum conuicia atque scurrilitates apud
populum, si declarent non alia ratione Ca-
tholicis Idololatriam se tribuere, nisi qua
ratione falsa dogmata, ceteraque peccata
omnia similitudine quadam dici possunt
Idololatria? Frigescit profecto plurimum
eorum in nos maledicta, cum hoc modo ipsi
in primis tot Idololatriarum, siue Deorum
alienorum rei a nobis optimo iure agantur,
quot errorum aduersus fidem Catholicam
ipsos accusamus, ut in fine prioris meae dis-
putationis dicebam.

CÆTERVM ne ullum ad calumniam
editum istis relinquamus, operæ pretium
fuerit etiam docere, quæ Heerbrandus in
definitione sua ponit, ne secundum meta-
phoram quidem Idololatriam censeri posse

^{Quenā Heer}
brandus sua omnia. Actionum ille genera quatuor in
in definitio
~~ne indocte~~ ea confundit. Vnum quo diuinihonores af-
complexus signantur idolis, aut cuius creaturæ sicut
fuerint.

Deo:

Deo: Alterū, quo cultus aliquis usurpatur contra DEI preceptum, quo ad aliquam circumstantiam, loci nimirum, vel rei obligata Deo &c. Tertium, quo aliquid omnino ad cultum DEI geritur sine DEI precepto. Postremum, quo queuis opera sine expresscripto legis, sine sponte suscipiuntur animo expiandi peccata, et promerendivitatem aeternam.

Primum genus fateor ipsam Idololatriæ rationem non metaphorice, sed omnino propriè continere; ut si nihil aliud Heerbrandus addidisset, tum demum fuisset census Idololatriam rectè definiuisse. Secundi generis actiones, quibus nimirum diuinus honor, secùs quam oportet Deo adhibetur, quia ob prauam circumstantiā illicitæ sunt, facile quoq; concedo, Idololatriam per metaphoram earatione dici posse, qua catena peccata uniuersa: sed illud minimè dabo, actiones has in illis scripture locis Idololatriam censeri, quibus Heerbrandus contendit: Presertim, cum fallaciter ex illis probare conetur, veram Idololatriam in cut;

Conc. 12. tu etiam posse consistere, qui vero Deo tribuatur. Iudicium 8. Allegat primò, quod Israëliticus populus fornicatus esse dicatur in Ephod, sacerdotali ueste magnifica, quam Gedeon ex auro conficiendā curauit; idq; solum propterea, quod illa ad sacrificandū Deo, dictus populus uteretur extra diuinum taberna-

Quest. 41. culum: quod fas non erat, ut D. Augustinus in lib. Iudicium interpretatur. Dum autem populus fornicatus esse dicitur, Idololatriam patrassē, iuxta Prophetarum phrasim intelligendā est,] inquit Heerbrandus.

Cuiusmodi fuerit Israëlitici populi fornicatus sit; vti scribitur.

Duobus modis interpretatur illuc Augustinus eum locum; primò ut intelligatur peccatum, quod in Ephod fornicatus sit; stupidus ille populus adorauisse eam uestē, tanquam Deum quendam siue idolum, admiratus scilicet illius pulchritudinem & splendorē ac formam: Nam ut D. Augustinus ait, ita erat auro contexta, ut erēta, iastar idoli cuiusdam staret, id quod putat posse colligi ex verbis illis: Fecitq; Gedeon Ephod, & statuit (ut 70. verterunt) illud in ciuitate sua Ephra.] Iuxta quem interpretationem, et si fornicationem eo loco pro Idola-

Idololatria accipiamus, nihil omnino probauerit ad suum Propositū Heerbrandus, quandoquidem Idololatria hac, non in cultu aliquo ad Deum verū relato, ut ille contendit, sed ad creaturam stolidè pro D E O habitam referebatur.

EXPONIT deinde Augustinus, fornicationē illā in eo etiā potuisse consistere, quod populus, contra diuinam legem, Ephod extat tabernaculum vteretur, ad sacrificandum vero Deo. Quae expositione nihilo magis quam prior Heerbrando suffragatur. Nam cum hoc posteriori modo Augustinus eam a Lib. 1. de sermone Domini in morte cap. 16. & li. 1. retract. fornicationem interpretatur, minime illā peccatum Idololatriæ fuisse censet. Sed neque ratio nulla est, cur nos id censemus. Quod enim Heerbrandus asseverat, fornicationis nomine, apud Prophetas, Idololatriam significari, non est semper ita. Quinzimo eiusdem Augustini sententia, peccatum omne, quo mens spiritualiter polluitur, atque corruptitur, fornicatio in scripturis appellari solet. Ut cum ait^b Propheta: Qui

Spiritualis
fornicatio
non semper
in scripturis
accipitur p
Idololatria.
Hom. etiam
50. de verbis
Dominiait,
fornicari à
Deo esse ad
voluptates
cum affectu
dilectere.
Quod in pri
mis italiss
peccatis.
b Psalm. 72.

H 2 elongant

elongant sc̄ate peribūt, perdidisti omnes,
 Sicut illicet. qui fornicantur abste. Adiungit enim
 Aug. inter- pretatur. Mishi adherere Deo bonum est &c. itaque
 Numer. 15. quicquid huic casto amori contrarium est;
 Hebr. 12. Apocal. 17. fornicationem appellat. Sic alias etiam id
 nomen in scriptura accipitur.

POSSVMVS & aliam eius loci interpre-
 tationem, ex ipso textu elicere forte plă-
 niorem. Quod enim prius dicitur; Et for-
 nicatus est in Ephod omnis Isræl &c. hoc
 idem postea repetitur, & declaratur factum
 esse per veram Idololatriam, qua disfa-
 sis gentium diuinus honor est exhibitus.
 Sequitur enim paulò post: Postquam autem
 mortuus est Gedeon, auersi sunt filii Israël
 & fornicati sunt in Baalim, percusseruntq;
 cum Baal, fædus, ut esset eis in Deum; nec
 recordati sunt Domini DE IESU, qui eruit
 eos de manibus inimicorum suorum, nec
 Ex. cap. 18. fecerunt misericordiam cum domo Iero-
 eiudicii lib. apparebā Gedeon. Itaque mortuo Gedeone, pri-
 usmodi ve- mūm fornicatus est in Ephod omnis Israël,
 Nem ad sa- quum ueste illa populus abusebatur ad se-
 crificandum Baal & Baalim diis gentium.
 • Duis vñspa- ri solitam
 fuisse.

Quod

Quod qua ratione factum sit Gedeoni & omni domui eius in ruinam, tum etiam explicatur, cum additur; Nec fecerunt misericordia cum domo Ieroabaal Gedeon, iuxta omnia bona, qua fecerat Israël.] Calamitas enim familie, ruina Gedeonis etiam, scri-^a ptura more, dicitur. Quòd si huius loci sen-^a sushic est, ut planè videtur esse, nequaquam ex illo probat Heerbrandus, cultum vero Deo, secùs quām oportet, exhibitum, Idololatriam in scriptura dici, sed potius quod nos asserimus, inde confirmatur; Idololatriam videlicet esse, cultum diuinum Diis falsis atq; adeò creature tribuere, ut tum fecit ille populus.

CÆTERVM quòd hoc loco paulò ob-
scuri Heerbrandus abusus sit, non valde
miror; illud mirari satis non possum, quòd ad idem propositum citat illam ex Prophe-
ta Michæa sententiam: Nunquid placari potest Deus in millibus arietum? quasi sen-
sus sit, Deum sacrificia sibi à populo Israëli-
tico propeccatis exhibita repudiauisse, tan-
quam Idololatrica, ut Heerbrandus vule-

^a Sic mors Isboseth filij Saul, vltio quoq; Saul dicitur. 2. Regum 4. Dedit Domini nus Domini no meo regi vltionē ho- die de Saul & de semine eius. Et pa- sim alijs in scriptura oc- currit hæc phrasie.

Conc. 3.
Mich. cap. 6.

ob circumstantiam finis, scilicet expiationis peccatorum. Si ita est, Idololatriam Deus illi populo praecepit, cum varia pro peccatis

^aLeuit.4.5. sacrificia ipsum offerre^a voluit. Sensus igi-
6.7.8.9.10.

12.16.23. tur eius loci longè alius est, nimisrum sacri-

Numer.6.7. ficia veteris legis ad expiationem peccato-

15.19.28. rum usurpata, et si legitima fuerint; at non

29. illa tamen per se vim habuisse culpas ex-

pandi, Deumq[ue] placandi: quinimò conuer-

sione præterea mentis in Deum, ac solicitu-

dine adipiscenda salutis opus fuisse, ad fru-

ctum passionis Christi futuræ, cuius illa sa-

cificia tantum figura erant, participantem

atque adeò ad habendum propitium

Deum. Vnde ibidem sequitur: Indicabo ti-

bi, ô homo, quid sit bonum, & quid Domi-

nus requirat à te, utique facere indicium,

& diligere misericordiam, et sollicitum am-

bulare cum Domino Deo tuo.]

Conc. 14. VERGET præterea vel deprauat potius

Ierem. 2. sententiam illam Ieremia, Idololatriam

Israëlitici populi ita exprobrantis: In omni

colle sublimi & in omni ligno frondoso, tu

prosternebaris meretrix.] Quibus verbis

cum

eum cultum à Prophetā taxari dicit Heerbrandus, de quo alibi scribitur: Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Dominō Deo suo.] Tum colligit, Idololatriam à Prophetā censeri cultum vero quidem Deo exhibitum, sed ob id illegitimum, quod extra locum, quem Deus elegerat, exhibetur. Heerbrandi somnium est, ibi Prophetam cultum illum, qui vero Deo in excelsis locis exhibebatur, reprehendere. Non est ita: sed accusat potius ethnicam superstitionem, quam populus Israëliticus colens in excelsis locis etiam Deos alienos, infeliciter à gentibus didicit, cum diuinitus esset admonitus atque iussus, illam funditus abolere. Sic enim Moyses: Hac sunt precepta atque iudicia, quae facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis dæbus, quibus super humum gradieris; subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suos super montes excelsos & colles, & subter omnē lignum frondosum.] Deut. 12.

HVN C igitur Deorum alienorum in excelsis locus, cultum notat illic (sicut alij

^a Iza. 57.
Ezech. 6. de quo etiam,
4. Reg. 14.
& 16. & 2.
Paral. 28.

^b Prophetæ etiam fecerunt) in populo Dei Hieremias. Quod quidem vel ex eodem Prophetæ loco deprehēdere potuisset Heerbrandus, nisi libidine quadam scripturas deprauandi fuisset occasatus. Nam paulò

antè eandem populi superstitionem & impietatem, sic per locū à minori, exaggerat: Si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt Dī: populus autem meus mutauit gloriam suam in idolū. Obstupecite cœli super hoc &c.] Postea quoque, ut eius impietas, quam meretriciam per tropum dixerat, turpitudinem monstraret magis, hac uitetur similitudine: Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum, principes & sacerdotes, & prophetæ eorum, dicentes ligno, pater meus es tu, & lapidi, tu me genuisti. Verterunt ad me tergum & non faciem, & in tempore afflictionis sua dicent, surge & libera nos. Vbi sunt Dī: tui, quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore affli-

afflictionis tuae.] Potuit ne aut pluribus aut
clarioribus verbis indicare Propheta, cul-
tum se damnare, quo populus Israël faciem,
hoc est, intentionem animi omnem non ad
verum Deum, ut Heerbrandus desipit, sed
ad Deos gentium falsos conuertit? Quid
quod sequenti capite arguens populum Iu-
da, quod in eo scelere populum Israël fuerit
imitatus, sic inquit: Nunquid vidisti, qua-
fecerit auersatrix Israël? abiit sibi met su-
per omnem montem excelsum &c. & vidit
pruaricatrix soror eius Iuda, qui pro eo
quod mæchata est auersatrix Israël, dimi-
ssisse eam & dedisset ei libellū repudij, &
non timuit pruaricatrix Iuda soror eius,
sed abiit & fornicata est etiam ipsa, & fa-
cilitate fornicationis suæ cōtaminauit ter-
ram, & mæchata est cum lapide & ligno.]
Apertiū adhuc in sacra historia; Et fecit 3.Reg. 14
Iudas malum coram Domino, & irritau-
runt eum super omnibus, que fecerant pa-
treseorū in peccatis suis, quæ peccauerunt.
Aedificauerunt enim & ipsi sibi aras &
statuas & lucos, super omnem collēm excel-
H 5 sum

sum, & super omnem arborem frondosam,
sed & effeminati fuerunt in terra, fece-
runtque omnes abominationes gentium,
quas attriuit Dominus ante faciem filio-
rum Israël.]

ERGO Hieremias cultum impium, quo
idolis gentium populus DEI sacrificabat,
velut Idololatriam accusat, non illum, ut
ait Heerbrandus, cuius fit mentio, cum di-

Qualenam citur: Attamen adhuc populus immola-
peccatum popu-
lus Israëli bat in excelsis Domino Deo suo. Quanquam
tius commi-
serit; eti ad-
hoc immola-
bat in excel-
fuisse. Postquam enim Deus per Moysen
fisis Domino iusserat, aras & lucos gentium in nemoro-
DEO suo. Denter, 12. sis locis ac excelsis collibus constructos dele-
ri, illico adiecit: Non facietis ita Domino
Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Do-
minus Deus vester, de cunctis tribubus ve-
stris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet
in eo, venietis, & offeretis in loco illo holo-
causta & victimas vestras.] Itaq, in hanc
Deilegem populus committebat, cum ad-
huc, ut scribitur, immolaret Domino Deo
suo

*Suo in excelsis. Veruntamen peccatum hoc
in Scriptura sacra non censeri Idololatriam,
neg, hoc nomine à Prophetis vituperari, ex
eo ipso loco, in quo illud commemoratur, do-
cere possumus. Recensetur illic primùm ve-
ra ac propria, secundum nostram definitio-
nem Idololatria, quam Manasses Rex Iu- 2 Reg. 13.
da, & admisit ipse, & Dei populo perfrasit.
Tum eiusdem resipiscientia indicatur, &
quomodo priorem aboleuerit Idololatricam
impietatem; sed additur tamen, hoc uni-
cum in populo peccatum habuisse, quod in ex-
celsis immolabat Domino Deo suo. Ita, cùm
perspicue scriptura discernat inter Idolola-
triam iam sublatam, & peccatum illud re-
liquum, quod populus committebat, aperte
indicat, hoc diuersum ab Idololatria pecca-
tum fuisse. Quare incidit in foueam Heer-
brandus, quam fecit, hoc est, locum attulit,
qui phantastica definitioni Idololatria sua
non fauet; nostra autem in primis fauet.*

*E F F I C I E N T hoc ipsum scripture
verbaplanius: Fecit autem Manasses ma-
lum coram Domino, iuxta abominationes
gentium*

apertius 70. interpretes hunc sensum, cū sic
verterunt; Attamen adhuc populus im-
molabat in excelsis, sed Domino Deo suo,]
tanquam aperte diceretur: Attamen pec-
cabit populus immolando in excelsis, non
tamen peccato Idololatriæ, quia non idolis.
seu Diis alienis, ut antè, sed Domino Dgo.
suo.

QUOCIRCA peruersè Heerbrandus
contendit, cultum quomodo cunque illici-
tum, tametsi vero Deo exhibeatur, Idolo-
tarriam in Scriptura censi. Illud verò Cœ. 13. 14.
longè peruersissimum, quod ut idem euin- & 15.
cat, fingit ex suo cerebro, Idololatriā, quam Hieremias arguit, cum dicit; Secundum Ierem. 3.
numerum ciuitatum tuarum erant Dy^tni
Iuda,] alia non fuisse, quam quod in omni- Corrumptit
bus & singulis ciuitatibus contra manda- Heerbrādus
tum Dei, ille populus altaria extruxisset, in turpiter dā-
quibus immolare Domino Deo Israël. Horā
recedum prorsus sacrilegium, diuino verbo
sc litteris usq; adeò abutilicenter, homines
ræfertim qui verbi Dei pretextu, tot an- pturam.
nas innocentes perdiderunt.

EX-

Conc. 12. tu etiam posse consistere, qui vero Deo tr-
Iudicum 8. buatur. Allegat primò, quòd Israëliticus
populus fornicatus esse dicatur in Ephod,
sacerdotali ueste magnifica, quam Gedeon
ex auro conficiendā curauit; idq; solum pro-
pterea, quòd illa ad sacrificandū Deo, dictus
populus uteretur extra diuinum taberna-

Quest. 41. culum: quod fas non erat, ut D. Augustinus
in lib. Iudi-
cum. interpretatur. Dum autem populus forni-
catus esse dicitur, Idololatriam patrāsse,
iuxta Prophetarum phrasim intelligendū
est,] inquit Heerbrandus.

Cuiusmodi
fuerit Isra-
litici populi
peccatum,
quòd in
Ephod for-
nicatus sit;
vt scribi-
tur.

Duobus modis interpretatur illuc Au-
gustinus eum locum, primò ut intelligatur
stupidus ille populus adorauisse eam uestē,
tanquam Deum quendam siue idolum, ad-
miratus scilicet illius pulchritudinem &
splendorē ac formam: Nam ut D. Augusti-
nus ait, ita erat auro contexta, ut erēta,
instar idoli cuiusdam staret, id quod putat
posse colligi ex verbis illis: Feeridq; Gedeon
Ephod, & statuit (ut 7o. verterunt) illud
in ciuitate sua Ephra.] Iuxta quam inter-
pretationem, et si fornicationem eo loco pro
Idola-

*Idololatria accipiamus, nihil omnino pro-
bauerit ad suum Propositū Heerbrandus;
quandoquidem Idololatria hac, non in cul-
tu aliquo ad Deum verū relato, ut ille con-
tendit, sed ad creaturam stolidè pro D E O
habitam referebatur.*

*EXPONIT deinde Augustinus, fornicati-
zōne illā in eo etiā potuisse consistere, quod
populus, contra diuinam legem, Ephod ex-
trat tabernaculum ueteretur, ad sacrifican-
dum vero Deo. Qua expositio nihil magis
quam prior Heerbrando suffragatur. Nam
cum hoc posteriori modo Augustinus eam
fornicationem interpretatur, minime illā
peccatum Idololatriæ fuisse censet. Sed ne-
que ratio nulla est, cur nos id censemus.
Quod enim Heerbrandus asseuerat, forni-
cationis nomine, apud Prophetas, Idolola-
triā significari, non est semper ita. Quin-
imò eiusdem Augustini sententia, peccatum
omne, quo mens spiritualiter polluitur, at-
que corrumpitur, fornicatio in scripturis
appellari solet. Ut cum ait^b Propheta: Qui*

Spiritualis
fornicatio
non semper
in scripturis
accipitur p
Idololatria.
a Lib. 1. de
sermone Do
mini in mó-
te cap. 16. &c
li. 1. retract.
cap. 19. Et
Hom. etiam
50. de verbis
Dominiait,
fornicari à
Deo esse ad
voluptates
cum affectu
delectare.
Quod inpri
mis fit aliis
peccatis.
^b Psalm. 72.

H 2 elongant

Sicut illicet. Aug. inter. pretatur. Numer. 15. Hebr. 12. Apocal. 17. elongant se à te peribüt, perdidisti omnes, qui fornicantur abste. Adiungit enim quicquid huic casto amori contrarium est; fornicationem appellat. Sic alias etiam id nomen in scriptura accipitur.

POSSVM & aliam eius loci interpretationem, ex ipso textu elicere forte planiorem. Quod enim prius dicitur; Et fornicatus est in Ephod omnis Isræl &c. hoc idem postea repetitur, & declaratur factum esse per veram Idololatriam, qua deis falsis gentium diuinus honor est exhibitus. Sequitur enim paulò post: Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filii Israël & fornicati sunt in Baalim, percusseruntque cum Baal, fædus, ut esset eis in Deum; nec recordati sunt Domini DE I fūs, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum, nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobal Gedeon. Itaque mortuo Gedeone, primum fornicatus est in Ephod omnis Israël, quum ueste illa populus abusebatur ad sacrificandum Baal & Baalim diis gentium. Quod

^{eiudem lib.}
apparet ei-
usmodi ve-
^{dein ad sa-}
-cificatum
Duis vñp-
ri solitam
fuisse,

Quod qua ratione factum sit Gedeoni & omni domui eius in ruinam, tum etiam explicatur, cum additur; Nec fecerunt misericordia cum domo Ierobaal Gedeon, iuxta omnia bona, quae fecerat Israël.] Calamitas enim familie, ruina Gedeonis etiam, scriputura more, dicitur. Quod si huius loci sensus hic est, ut planè videtur esse, nequaquam ex illo probat Heerbrandus, cultum vero Deo, secùs quam oportet, exhibitum, Idololatriam in scriptura dici, sed potius quod nos asserimus, inde confirmatur; Idololatriam videlicet esse, cultum diuinum Diis falsis atq[ue] adeò creature tribuere, ut tum fecit ille populus.

^a Sic mors
Isboeth filij
Saul, vltio
quoq[ue] Saul
dicitur. 2.

Regum 4.
Dedit Domi-
nus Domi-

no meo regi-
vltionē ho-
die de Saul
& de semine
eius. Et pa-
sim alias in
scriptura oc-
currat haec
phrasis.

Conc. 3.
Mich. cap. 6.

CETERVM quod hoc loco paulò ob-
scuriori Heerbrandus abusus sit, non valde
miror; illud mirari satis non possum, quod
ad idem propositum citat illam ex Prophe-
ta Michaeas sententiam: *Nunquid placari
potest Deus in millibus arietum? quasi sen-
sus sit, Deum sacrificia sibi à populo Israëli-
sicopropeccatis exhibita repudiauisse, tan-
quam Idololatrica, ut Heerbrandus vule-*

110 APOLOGETICVS DE

ob circumstantiam finis, scilicet expiationis
peccatorum. Si ita est, Idololatriam Deus
illi populo praecepit, cum varia pro peccatis
a Leuit. 4. 5. sacrificia ipsum offerre² voluit. Sensus igi-
6. 7. 8. 9. 10.
12. 16. 23. tur eius loci longè alius est, nimirum sacri-
Numer. 6. 7. ficia veteris legis ad expiationem peccato-
15. 19. 28.
29. rum usurpata, et si legitima fuerint; at non
illa tamen per se vim habuisse culpas ex-
piandi, Deumq[ue] placandi: quinimò conuer-
sione præterea mentis in Deum, ac sollicitu-
dine adipiscenda salutis opus fuisset, ad fru-
ctum passionis Christi futuræ, cuius illa sa-
crificia tantum figura erant, participan-
dum, atque adeò ad habendum propitium
Deum. Vnde ibidem sequitur: Indicabo ti-
bi, ô homo, quid sit bonum, & quid Domi-
nus requirat à te, utique facere indicium,
& diligere misericordiam, et sollicitum am-
bulare cum Domino Deo tuo.]

Conc. 14. V R G E T præterea vel depravat potius
Ierem. 2. sententiam illam Ieremie, Idololatriam
Israëlitici populi ita exprobrantis: In omni
colle sublimi & in omni ligno frondoso, tu
prosternebaris meretrix.] Quibus verbis
cum

eum cultum à Prophetat taxari dicit Heer- 2. Paral. 33.
 brandus, de quo alibi scribitur: Attamen
 adhuc populus immotabat in excelsis Do-
 mino Deo suo.] Tum colligit, Idololatriam
 à Prophetā censeri cultum vero quidem
 Deo exhibitum, sed ob id illegitimum, quod
 extra locum, quem Deus elegerat, exhibe-
 retur. Heerbrandi somnium est, ibi Pro-
 phetae cultum illum, qui vero Deo in ex-
 celsis locis exhibebatur, reprehendere.
 Non est ita: sed accusat potius ethanicam su-
 perstitionem, quam populus Israëliticus co-
 lens in excelsis locis etiam Deos alienos, in-
 feliciter à gentibus didicit, cum diuinitus
 esset admonitus atque iussus, illam fundi-
 tus abolere. Sic enim Moyses: Hac sunt Deut. 12.
 praecepta atque iudicia, quæ facere debetis
 in terra, quam Dominus Deus patrum tuo-
 rum daturus est tibi, ut possideas eam cun-
 etis diebus, quibus super humum gradieris,
 subvertite omnia loca, in quibus coluerunt
 gentes, quas possessuri estis, Deos suos super
 montes excelsos & colles, & subter omne
 lignum frondosum.]

HVN C igitur Deorum alienorum in excelsis locis, cultum notat illic (sicut alij a Ibai. 57. Ezech. 6. de quo etiam, 4. Reg. 14. & 16. & 2. Paral. 28. ^a Prophetæ etiam fecerunt) in populo Dei Hieremias. Quod quidem vel ex eodem Prophetæ loco deprehēdere potuisset Heerbrandus, nisi libidine quadam scripturas deprauandas fuisse occācatus. Nam paulò

Cap. 2. antè eandem populi superstitionem & impietatem, sic per locū à minori, exaggerat: Si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt Dij: populus autem meus mutauit gloriam suam in idolu. Obstupecite cœli super hoc &c.] Postea quoque, ut eius impietatis, quam meretriciam per tropum dixerat, turpitudinem monstraret magis, hac utur similitudine: Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum, principes & sacerdotes, & prophetæ eorum, dicentes ligno, pater meus es tu, & lapidi, tu me genuisti. Verterunt ad me tergum & non faciem, & in tempore afflictionis sue dicent, surge & libera nos. Vbi sunt Dij tui, quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore affli-

afflictionis tuae.] Potuit ne aut pluribus aut clarioribus verbis indicare Propheta, cultum se damnare, quo populus Israël faciem, hoc est, intentionem animi omnem non ad verum Deum, ut Heerbrandus desipit, sed ad Deos gentium falsos conuertit? Quid quòd sequenti capite arguens populum Iuda, quòd in eo scelere populum Israël fuerit imitatus, sic inquit: Nunquid vidisti, quæ fecerit auersatrix Israël? abiit sibimet super omnem montem excelsum &c. & vidit prævaricatrix foror eius Iuda, quiapro eo quod mæchata est auersatrix Israël, dimissem eam & dedissem ei libellū repudij, & non timuit prævaricatrix Iuda foror eius, sed abiit & fornicata est etiam ipsa, & facilitate fornicationis suæ contaminauit terram, & mæchata est cum lapide & ligno.]

Apertiùs adhuc in sacra historia; Et fecit 3. Reg. 14 Iudas malum coram Domino, & irritauerunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccauerunt. Aedificauerunt enim & ipsi sibi aras & statuas & lucos, super omnem collem excelsam

H 5 sum

sum, & super omnem arborem frondosam,
sed & effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium,
quas attriuit Dominus ante faciem filiorum Israël.]

ERGO Hieremias cultum impium, quo idolis gentium populus DEI sacrificabat, velut Idololatriam accusat, non illum, ut ait Heerbrandus, cuius fit mentio, cum dicitur: Qualenam peccatum populus immolabat in excelsis Domino Deo suo. Quanquam tunc comitem non est negandum, & hunc item cultum, serit; cu adhuc immolabat in excelsis Domino DEO suo. Denter, 12. ob circumstantiam profani loci, illicitum fuisse. Postquam enim Deus per Moysen iusserrat, aras & lucos gentium in nemorosis locis ac excelsis collibus constructos dari, illico adiecit: Non facietis ita Domino Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester, de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habite in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras.] Itaq; in hanc Deilegem populus committebat, cum adhuc, ut scribitur, immolaret Domino Deo suo

*Suo in excelsis. Veruntamen peccatum hoc
in Scriptura sacra non censeri Idololatriam,
negat hoc nomine à Prophetis vituperari, ex
eo ipso loco, in quo illud commemoratur, do-
cere possumus. Recensetur illic primùm ve-
ra ac propria, secundum nostram definitio-
nem Idololatria, quam Manasses Rex Iu- 2. Reg. 13.
da, & admisit ipse, & Dei populo persuasit.
Tum eiusdem resipiscientia indicatur, &
quomodo priorem aboleuerit Idololatricam
impietatem; sed additur tamen, hoc uni-
cum in populo peccatum habuisse, quod in ex-
celsis immolabat Domino Deo suo. Ita, cum
perspicue scriptura discernat inter Idolola-
triam tam sublatam, & peccatum illud re-
liquum, quod populus committebat, aperte
indicat, hoc diuersum ab Idololatria pecca-
tum fuisse. Quare incidit in foueam Heer-
brandus, quam fecit, hoc est, locum attulit,
qui phantastica definitioni Idololatriæ sua
non fauet; nostra autem in primis fauet.*

E F F I C I E N T hoc ipsum scripture
verbaplarius: Fecit autem Manasses ma-
lum coram Domino, iuxta abominationes
gentium

gentium, quas subuertit Dominus cor am
filiis Israël; & cōuersus instaurauit excelsa,
qua demolitus fuerat Ezechias pater eius,
construxitq; aras Baalim, & fecit lucos &

^a Hec vera adorauit omnem militiam cœli & coluit
Idolatria est: non quā eam, &c. & nonnullis interiectis: Igitur
Heerbrand⁹ singit in cul tu qui vero Deo exhibet
Hierusalem, ut faceret malum super omnes
gentes, quas subuerterat Dominus à facie
filiorum Israël.] Hactenus Regis & populi
Idolatria. Sequitur nunc paenitentia.

Qui postquam coangustatus est, orauit Do-
minum, & fecit paenitentiam &c. & abstu-
lit Deos alienos, & simulachrum de domo
Domini &c. Porrò instaurauit altare Do-
mini, & immolauit super illud victimas &
pacificas & laudem, præcepitq; Iuda, ut
seruiret Domino Deo suo. Tum subiicitur:
Attamen adhuc populus immolabat in
excelsis Domino Deo suo.] Notanda est vis
particulae, attamen: Quasi sit sensus, et si
Idolatria sublat a fuerit, hoc tamen reli-
quemerat, quod non fuit quidem Idolola-
tria, sed fuit peccatum tamen. Indicarunt
apertius

apertius 70. interpretes hunc sensum, cū sic
verterunt: Attamen adhuc populus im-
molabat in excelsis, sed Domino Deo suo,]
tanquam aperte diceretur: Attamen pec-
cabat populus immolando in excelsis, non
tamen peccato Idololatrie, quia non idolis.
scu Diis alienis, ut ante, sed Domino Dgo.
suo.

² Q[uod] O CIRCA peruersè Heerbrandus
contendit, cultum quomodo cunque illicie-
rum, tametsi vero Deo exhibeat, Idololo-
tatriam in Scriptura censeri. Illud verò Cœc. 13. 14.
longè pernervissimum, quod ut idem euin- & 15.
cat fингit ex suo cerebro, Idololatriā, quam
Hieremias arguit, cùm dicit: Secundum Ierem. 3.
numerum ciuitatum tuarum erant Dīx tui
Iuda, alia non fuisse, quām quòd in omni-
bus & singulis ciuitatibus contra manda- Corrumpit
sum Dei, ille populus altaria extruxisset, in Heerbrādus
quibus immolarebatur Domino Deo Israēl. Horū turpiter di-
rendum prorsus sacrilegium, dinino verbo
ac literis usq; adeò abutilicenter, homines
præsertim qui verbi Dei prætextu, tot am-
mas innocentes perdiderunt.

EX-

sacra hæc faceret Hebrei, Idololatriæ haberi nolebant &c.] Hieremias, ut vidimus, aras in singulis ciuitatibus dicit construxisse illum populum, ad sacrificandum Basili; Heerbrandus contraria, ad sacrificandum non creature aut idolis, sed soli Deo. Iudicet nunc ipse met, utrinam potius sit credendum, & ferat aequo animo, si anti prophetam ipsum vocemus.

DETEGENDA nunc est altera huius hominis impostura non multò minor.

Ierem. 3. Post illa Hieremias verba; secundum numerum quippe ciuitatum tuarum erant Dijtus Iuda, proxime sequuntur ista: Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliqueris me, dicit Dominus.] Causa orationis gemina vis est; Nam & evidenter iustitiam cause Dei aduersus infidem illum populu declarat; & praterea ad eiusdem populi ingenium perniciac affudit. Sed quidem ille proclivis erat ad scelera, quodrum sibi conscius erat, & interdum concurritus quoque fatebatur, vel extenuanda, vel impudenter etiam inficianda. Sicut ibidem paulo

paulo antè ait Dominus; Quomodo dicis non sum polluta, post Baalim nō ambulaui? ac paucis interiectis: Et dixisti, desperavi, nequaquam faciam; Adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël dicentes ligno, pater meus es tu &c.]

QVID vero noster Heerbrandus? Ni- Conc. 15.
mirum pro candore suo sic interpretatur hunc locum, ut affirmet, Catholicos, quando negant, se Idololatriam in cultu committere, perinde frigidè excusare se, & veritatem ipsam inficiari, ac olim faciebat populus ille Idololatra. Calumnia est vanissima; cum iam ex diuinis literis probaverimus, populum illum non ad Deum verum, ut nos, sed ad Deos falsos gentium direxisse cultum diuinum, ut interdum ipse quoq; conuictus fatebatur. Quarè non potuit is populus nisi impudenter Idololatram esse, negare; ipsi Idololatras esse nos (quod impudenter heretici affirmant) negamus iustissime & verissime.

Nō potuisse Israëliticum
olim popu-
lum Idololatriæ criminis
iustè dilue-
re, ut nunc
diluant Ca-
tholici.

RECTE igitur supra dixi, cultum vero quidem Deo exhibitum, sed mala circumstantia depravatum, Idololatriam metaphorice, sicut & uniuersa peccata, dici vencung^s posse: veruntamen ne hoc quidem demonstrare Heerbrandum ex his scriptura locis, quæ ut id probet, peruersè corrumpit. Ac si uimus fortasse hac in re paulò longiores. Verùm ostendenda fuit Heerbrandi fraus & collegarum, qui his scriptura corruptelis conantur suadere, Idololatriam veram in vero etiam Dei cultu posse admitti. Quem conatum in sequentibus quoque repellimus.

Spontaneū cultum longè differre ab Idolola tria. a Cùm alias tum Genel. 4. & 8. Num. 6. 1. Reg. 1. Jeremię 35. Ioan. 3. Hebr. 11. b Matth 19 & Apostol. 1. Cor. 7. S E Q V I T V R nunc tertium actionum genus ex iis, quæ Heerbrandus, vt supra cōmemorabamus, in definitione sua tanquam Idololatriam damnauit, nimirum, quo Deus sponte colitur citra praeceptum. Hoc tantum abest ab Idololatria vera, ut ne peccatum quidem sit ullum; quin potius obsequij genus preclarum atque magnificum, quod Deus non solum^a probat & acceptum habet, verum etiam^b cōsulit, unde confi-

confidenter Propheta^c Dauid, cùm spontè
iurasset custodire legem Dei, orationem il-
lam subiecit: Voluntaria oris mei benepla-
cita fac domine &c.] Ne autem vagemur
extra Propositum in communiloco latius,
placet ea, quibus Heerbrandus spontaneū
cultum oppugnat, et Idololatriam illumfa-
cere studet, in medium adducere.

^d L A C E R A T primum scriptura te-
stimonia quadam, in hunc fere modum:
Aliqui ex populo Israëlitico fuere, qui opti-
ma intentione filios & filias suas Deo vero
offerrent, pro expiacione videlicet peccato-
rum; iuxta illud: ^e Quid dignum offeram
Domino &c? nunquid dabo primogenitum
meum pro scelerē meo, fructum ventris
mei pro peccato anima mee &c? Atque
Deus cultum hunc (quia illum ipse non pra-
cepit) Idololatriæ damnat, adeò, ut per
Psalmistam affirmet, non sibi, sed Damo-
niis oblatos filios & filias: Cultus igitur ^f Psalm. 105.
eo ipso Idololatricus est, quod non est pra-
ceptus, tametsi ad D E V M verum diri-
gatur.

Qua de re
vide D. Aug.
lib. 1. de ad-
ult. coiugiis
ad Polentiam
cap. 14. vbi
ait: Multa
sunt autem
facienda no
iubente lege
sed libera
charitate: &
ea, inquit,
sunt in no
stris officiis
gratiiora.

Quā senten-
tiam latē ibi
ex diuina
scriptura p-
bat.

^c Psal. 118.

^d Conc. 13.

^e Michæl. 6.

Vendicatur *B I S hic Heerbrandus affert scripture vim; primò cùm fingit, Michaam loqui de iis, qui Deo vero filios spontè obtulerint in holocaustū aut alio modo. Nihil minus: sed eius loci sensus est, peccati labē et Dei offenditanti esse pōderis, ut seclusa misericordia Dei & Christi sanguine, nullis actionibus, nullis holocaustis quātumuis maximis, etiā si filiū quis offerat, aut immolet, (quod ipsum tamen non licet) expiari possit.*

Ut fecit Rex Moab. 4. Reg. 3.

SECUNDOSI maximè illic sermo esset de aliquibus, qui cùm Deo spontè filios obtulerint, Deum offenderint, intolerabile tamen prorsus est, quòd Heerbrandus ad tales accommodet illum Psalmi locū, quo Propterea locū. pheta Idololatriam eorum impiam redarguit, qui filios et filias suas dæmonibus manauerunt. Quid enim luculentius esse posse Psalm. 105. test, illa eiusdem Prophetæ oratione, quæ proximè antecedit; Et commissi sunt inquit, inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum, & immolauerunt filios suos & filias suas Dæmoniis: Sequitur,

Depravat Heerbrād⁹ etiam Psal-

quitur; Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.] Nemo tam cecus est, qui non videat, hic notari à Propheta impiam & acerbam Israëlitarum vanitatem, qui ut alias etiam scripture^a commemorat, hoc à^b gen- a 4. Reg. 16.
tilibus didicerunt, ut religionis erga ve- 2. Paral. 28.
rum Deum, & humanitatis oblii, proprios b Deut. 12.
liberos falsis gentium Diis profano ritu lib-
barent. Et tamen audet noster antiprophe-
ta Idololatriam hanc sic interpretari, ut
non hic memorentur, qui sculptilibus Cha-
naan, sicut Regius Propheta dicit, sed qui
vero Deo filios immolarint.

CÆTERVM nullum scripture locum
libentius Heerbrandus & collegæ, ut cul- Conc. 16.
tum Dei voluntarium oppugnant, urgere
solent, quam illum, in quo sic legitur: Quod
præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, Deut. 12.
nec addas quicquam nec minuas.] Quam
sibi diligenter isti cauent, ne quicquam huic
auctorati aut detrahant, aut ex præce-
dentiibus addant, nemox suam, in hoc testi-

sum, & super omnem arborem frondosam,
sed & effeminati fuerunt in terra, fece-
runtque omnes abominationes gentium,
quas attriuit Dominus ante faciem filio-
rum Israël.]

ERGO Hieremias cultum impium, quo
idolis gentium populus DEI sacrificabat,
velut Idololatriam accusat, non illum, ut
ait Heerbrandus, cuius fit mentio, cùm di-

Qualenam citur: Attamen adhuc populus immola-
peccatum popu-
lus Israëli
tibus commi-
serit; cùm ad-
hoc immola-
bat in excel-
lisis Domino Deo suo. Quanquam
non est negandum, & hunc item cultum,
ob circumstantiam profani loci, illicitum
fuisse. Postquam enim Deus per Moysen
DEO suo. iussérat, aras & lucos gentium in nemoro-
Deuter. 12. sis locis ac excelsis collibus constructos dele-
ri, illico adiecit: Non facietis ita Domino
Deo vestro, sed ad locum, quem elegerit Do-
minus Deus vester, de cunctis tribubus ve-
stris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet
in eo, venietis, & offeretis in loco illo holoi-
causta & victimas vestras.] Itaq; in hanc
Deilegem populus committebat, cùm ad-
huc, ut inscribitur, immolaret Domino Deo
suo

*Suo in excelsis. Veruntamen peccatum hoc
in Scriptura sacra nō censeri Idololatriam,
neg^o, hoc nomine à Prophetis vituperari, ex
eo ipso loco, in quo illud commemoratur, do-
cere possumus. Recensetur illic primū ve-
ra ac propria, secundūm nostram definitio-
nem Idololatria, quam Manasses Rex Iu- 2. Reg. 13.
da, & admisit ipse, & Dei populo persuasit.
Tum eiusdem resipiscientia indicatur, &
quomodo priorem aboleuerit Idololatricam
impietatem; sed additur tamen, hoc uni-
cum in populo peccatum habuisse, quod in ex-
celsis immolabat Domino Deo suo. Ita, cùm
perspicue scriptura discernat inter Idolola-
triam iam sublatam, & peccatum illud re-
liquum, quod populus committebat, aperte
indicat, hoc diuersum ab Idololatria pecca-
tum fuisse. Quare incidit in foueam Heer-
brandus, quam fecit, hoc est, locum attulit,
qui phantastice definitioni Idololatria sua
non fauet; nostra autem in primis fauet.*

*E F F I C I E N T hoc ipsum scripture
verbaplanius: Fecit autem Manasses ma-
lum coram Domino, iuxta abominationes
gentium*

gentium, quas subuertit Dominus cor am
filiis Israël; & cōuersus instaurauit excelsa,
quaē demolitus fuerat Ezechias pater eius,
construxitq; aras Baalim, & fecit lucos &

^a Hæc vera adorauit omnem militiam cœli & coluit
Idolatria est: non quā eam, &c. & nonnullis interiectis: Igitur
Heebreus singit in cul tu qui vero Deo exhibet
eum. Manasses seduxit Iudam & habitatores
Hierusalem, ut faceret malum super omnes
gentes, quas subuerterat Dominus à facie
filiorum Israël.] Hactenus Regis & populi
Idolatria. Sequitur nunc pænitentia.

Qui postquam coangustatus est, orauit Do-
minum, & fecit pænitentiam &c. & abstu-
lit Deos alienos, & simulachrum de domo
Domini &c. Porrò instaurauit altare Do-
mini, & immolauit super illud victimas &
pacificas & laudem, præcepitq; Iude, ut
seruiret Domino Deo suo. Tum subiicitur:
Attamen adhuc populus immolabat in
excelsis Domino Deo suo.] Notanda est vis
particulae, attamen: Quasi sit sensus, et si
Idolatria sublata fuerit, hoc tamen reli-
quemerat, quod non fuit quidem Idolola-
tria, sed fuit peccatum tamen. Indicarunt
apertius

apertius 70. interpretes hunc sensum, cū sic
verterunt; Attamen adhuc populus im-
molabat in excelsis, sed Domino Deo suo,]
tanquam aperte diceretur: Attamen pec-
cabat populus immolando in excelsis, non
tamen peccato Idololatriæ, quia non idolis
sue Diis alienis, ut antè, sed Domino Dgo.
suo.

QVOCIRCA peruersè Heerbrandus
contendit, cultum quomodo cunque illici-
tum, tametsi vero Deo exhibeat, Idolo-
latriam in Scriptura censi. Illud verò Cōc. 13. 14.
longè peruersissimum, quod ut idem euini- & 15.
cat fingit ex suo cerebro, Idololatriā, quam Hieremias arguit, cùm dicit; Secundum Ierem. 3.
numerum ciuitatum tuarum erant Dū tuī
Iuda, alia non fuisse, quām quòd in omni- Corrumpe
bus & singulis ciuitatibus contra manda- Heerbrādus
tum Dei, ille populus altaria extruxisset, in turpiter di-
quibus immolaret Domino Deo Israēl. Horū uinam scri-
rendum prorsus sacrilegium, diuino verbo
et literis usq; adeò abutilicenter, homines
præsertim qui verbi Dei prætextu, tot am-
mas innocentes perdiderunt.

EX-

Quis illius
locutens sit
Secundum
numerum
ciuitatum
tuarum erat
dij tui luda.
Ierem. 3.

E X P O N E B A T illuc Propheta, quem-
admodum populus ille sub omni ligno fron-
do so, ut suprà dictum est, mæchatus per
Idolatriam fuisse, dicens ligno, pater
meus es tu, & lapidi, tu me genuisti;] tum
sequitur; verterunt ad me tergum & non
facie, & in tempore afflictionis sua dicent,
surge & libera nos, ubi sunt Dij tui, quos fe-
cisti tibi; surgant & liberent te, secundum
quippe numerum ciuitatum tuarum erant
Dij tui luda. Ab hoc contextu, nemo san-
mentis negabit, interpretationem illam
Heerbrädi plus quam cœlū à terra distare.

Ierem. 11.

S E D audiamus etiam Prophetam alibi
ex ore Dei eandem sententiam repetentem,
& exponentem, quales isti Dij fuerint. Et
hi ergo inquit, abierunt post Deos alienos,
& seruierunt eis, irritum fecerunt domum
Israël & domus Iuda pactum meum, quod
pepigi cum patribus eorum. Quamobrem
bac dicit Dominus, Ecce ego inducam su-
per eos mala, de quibus exire non poter-
runt, & clamabant ad me & non exau-
diam eos: Et ibunt ciuitates Iuda, & ciuita-
tates

taret Hierusalem, & clamabat ad eos, qui
bus libant, & non salvabunt eos in tempo-
re afflictionis eorum: secundum numerum
enim ciuitatum tuarum erant Dij tui Iu-
da, & secundum numerum viarum Hieru-
salem posuisti aras confusionis, aras ad li-
bandum Baalim.]

CONFERAT nunc quaso aquis lector,
cum Propheta Pseudoprophetam, hoc est,
Heerbrandum cum Hieremia, & atten-
dat, quam isti cōuenienter diuina scriptu-
ra (ut se se vanissime iactare solent) ratio-
cinentur. Hieremia verba iam audiimus,
Heerbrandi sunt ista: Secundum numerum
ciuitatum tuarum erat Dij tui Iuda. Quia
inquit, in his omnibus & singulis altaris
extruxerant, in quibus immolarent. Do-
minus Deo Israēl. Hos ergo inquit, cultus
omnes & singulos preter verbū Dei insti-
tutos etiā si in honore veri Dei exhiberent,
Prophetas amen non animo & intentione
eorum cōsideratis, Deos nominant alienos.
Cām vero inquit, non idolis gentium neg-
creatura, sed solum creatori Domino Israēl
sacra

Antithesis
doctrinae
Heerbran-
di, & Iere-
mie.

sacra hæc ficeret Hebrai, Idololatria habē-
ri nolebant &c.] Hieremias, ut vidimus,
aras in singulis ciuitatibus dicit constru-
xisse illum populum, ad sacrificandum Baa-
tim; Heerbrandus contrà, ad sacrifican-
dum non creature aut idolis, sed soli Deo.
Iudicet nunc ipse met, utrinam potius sit
credendum, & ferat aequo animo; si anti-
prophetam ipsum vocemus.

DE T E G E N D A nunc est altera hu-
iis hominis impostura non multò minor.

Ierem. 3. Post illa Hieremias verba; secundum nume-
rum quippe ciuitatum tuarum erant Di-
gus Iuda, proxime sequuntur ista: Quid
vultis mecum iudicio contendere? Omnes
dereliquisti me, dicit Dominus.] Causa
orationis gemina vis est; Nam & eviden-
tem iustitiam causa Dei aduersus infidem
illum populu declarat; & praterea ad eius
dem populi ingenium perniciac alludit: Si
quidem ille proclivis erat ad fidem, & quod
rum sibi conscius erat, & interdum conad.
Etus quoque fatebatur, vel exorsanda, vel
impudenter etiam inficianda. Sicut ibidem
paulo

Paulò antè ait Dominus; Quomodo dicis non sum polluta, post Baalim nō ambulanī? ac paucis interiectis: Et dixisti, desperavi, nequaquam faciam; Adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israēl dicentes ligno, pater meus es tu &c.]

Qy I D verò noster Heerbrandus? Ni- Conc. 15.
mirūm pro candore suo sic interpretatur
bunc locum, ut affirmet, Catholicos, quan-
do negant, se Idololatriam in cultu com-
mittere, perinde frigidè excusare se, & ve-
ritatem ipsam inficiari, ac olim faciebat
populus ille Idololatra. Calumnia est va-
nissima; cum iam ex diuinis literis proba-
uerimus, populum illum non ad Deum ve-
rūm, ut nos, sed ad Deos falsos gentium di-
rexisse cultum diuinum, ut interdum ipse
quog_z, conuictus fatebatur. Quarè non po-
tuit is populus nisi impudēter Idololatram
se esse, negare; Ipsi Idololatras esse nos (quod
impudenter heretici affirmant) negamus
inſtissimè & verissimè.

Nō potuisse
Israēliticum
olim popū-
lum Idolol-
atriz crimē
iustè dilue-
re, ut nunc
diluunt Ca-
tholici.

APOLOGETICVS DE
 RECTE igitur suprà dixi, cultum VERO
 quidem Deo exhibitum, sed mala circu-
 stantia depravatum, Idololatriam meta-
 phoricè, sicut & uniuersa peccata, dici ut-
 cung posse: veruntamen ne hoc quidem de-
 monstrare Heerbrandum ex his scripturae
 locis, quae ut id probet, peruersè corrumpit.
 Ac si uimus fortasse hac in re paulò longio-
 res. Verum ostendenda fuit Heerbrandi
 frans & collegarum, qui his scripturae cor-
 ruptis conantur fraudere, Idololatriam
 etiam in VERO etiam Dei cultu posse ad-
 mitti. Quem conatum in sequentibus quo-
 queremus.

SEQVITVR

tertium actionem
 genere ex iis, que Heerbrandus, ut suprà co-
 natus est, in definitione sua tanquam
 huiusmodi dicitur: similes, quo
 per prout casus circa propositum. Hoc
 dicitur nescit si Idolatria vero, ut se
 dicitur deinceps, sit illorum: quis possit
 amplius esse? Etiam enim sunt magnifi-
 ci, quae non in illis probat & ac-
 ceperit, sed
 confi-

confidenter Propheta^c Dauid, cùm spontè
iurasset custodire legem Dei, orationem il-
lam subiecit: Voluntaria oris mei benepla-
cita fac domine &c.] Ne autem vagemur
extra Propositum in communi loco latius,
placet ea, quibus Heerbrandus spontaneū
cultum oppugnat, et Idololatriam illumfa-
cere studet, in medium adducere.

^d LACERAT primū scripture te-
stimonia quadam, in hunc ferè modum:
Aliqui ex populo Israēlitico fuere, qui opti-
ma intentione filios & filias suas Deo vero
offerrent, pro expiacione videlicet peccato-
rum; iuxta illud: ^e Quid dignum offeram
Domino &c? nunquid dabo primogenitum
meum pro scelere meo, fructum ventris
mei pro peccato anima mea &c? Atque
Deus cultum hunc (quia illum ipse non pra-
cepit) Idololatria damnat, adeò, ut per
Psalmistam affirmet, non sibi, sed Damo-
niis oblatos filios & filias: Cultus igitur ^f Psalm. 105.
eo ipso Idololatricus est, quod non est pra-
ceptus, tametsi ad D E V M verum diri-
gatur.

Qua de re
vide D. Aug.
lib. 1. deado-
ult. cōiugiis
ad Polentia
cap. 14. vbi
ait: Multa
sunt autem
facienda nō
iubente lege
sed libera
charitate &
ea, inquit,
sunt in no-
stris officiis
gratiora.

Quā senten-
tiā latē ibi
ex diuina
scriptura p-
bat.

^c Psal. 118.
^d Conc. 13.
^e Michæl.

Vendicatur
Michæl lo-
cus ab Heer-
brandi cor-
ruptela.

BIS hic Heerbrandus affert scripturæ
vim; primò cùm fingit, Michælam loqui de
iis, qui Deo vero filios spontè obtulerint in
holocaustū aut alio modo. Nihil minus: sed
eius loci sensus est, peccati labē et Dei offen-
sam tanti esse pōderis, ut seclusa misericor-
dia Dei & Christi sanguine, nullis actioni-
bus, nullis holocaustis quātumuis maximis,
et iāsi filiū quis offerat, aut immolet, (quod
ipsum tamen non licet) expiari possit.

Vt fecit Rex
Moab.
4. Reg. 3.

SECUNDΟ si maxime illic sermo effet
de aliquibus, qui cùm Deo spontè filios obtu-
lerint, Deum offenderint, intolerabile ta-
men prorsus est, quòd Heerbrandus ad ta-
les accommodet illum Psalmi locū, quo Pro-
pheta Idolatriam eorum impiam redar-
guit, qui filios et filias suas demonibus ma-
ctauerunt. Quid enim luculentius esse po-
Psalm. 105. test, illa eiusdem Prophetæ oratione, que
proximè antecedit; Et commissi sunt in-
quit, inter gentes, & didicerunt opera eo-
rum, & seruierunt sculptilibus eorum, &
factum est illis in scandalum, & immolaue-
runt filios suos & filias suas Dæmoniis: Se-
quitur,

Deprauat
Heerbrād⁹
etiam Psal-
mistæ locū.

quitur. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.] Nemo tam cacus est, qui nō videat, hic notari à Propheta impiam & acerbam Israëlitarum vanitatem, qui ut alias etiam scriptura^a commemorat, hoc à^b gen-tilibus didicerunt, ut religionis erga verum Deum, & humanitatis obliiti, proprios liberos falsis gentium Diis profano ritu libarent. Et tamen audet noster antiprophe-ta Idololatriam hanc sic interpretari, ut non bīc memorentur, qui sculptilibus Chanaan, sicut Regius Prophetadicit, sed qui vero Deo filios immolarint.

a 4. Reg. 16.
2. Paral. 28.
Isai. 57.

b Deut. 12.

CÆTERVM nullum scriptura locum libentius Heerbrandus & collegæ, ut cul-tum Dei voluntarium oppugnant, urgere solent, quam illum, in quo sic legitur: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam nec minuas.] Quām sibi diligenter isti cauent, ne quicquam huic auctoritati aut detrahant, aut ex præce-dentibus addant, nemox suam, in hoc testi-

I 3 monio

Ibidem.

monio citando, vanitatem prodant. Dixerat enim Moyses: Quando disperdideris Dominus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaueris in terra eorum, caue ne imiteris eas, postquam te fuerint introcuntes subuersæ, et requiras cærenonias earum, dicens: sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas auersatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni.] Tum sequitur, Quod præcipio tibi, tantum facito Domino, neque

Nihil min^o addas quicquam, nec minuas.] Nonne contextus ipse per se indicat, tatum caueri hoc se, quam ut loco, ne gentium impia sacra & cærenonie, earantum, quæ ipse p^recipit, usurpe fiat quod repugnet legi diuinæ? mus ad cultum.

Ibidem. S A N E vouendi religio, cultus spontaneus est, & tamen adeò illic non prohibetur, ut ratio etiam præscribatur, quemadmodum vota exoluenda Deo sint. Non poteris inquit Moyses, comedere in oppidis tuis

*tuis decimam frumenti & vini & olei tui,
primogenita armentorum & pecorum, &
omnia, quae voveris & sponte offerre volue-
ris, & iterum: Quae autem sanctificaueris
& voveris Domino, tolles, & venies ad lo-
cum, quem elegit Dominus, &c.]*

QVID quòd alibi longo sermone ex- Numer. 6.
plicatur Nazaræorum institutum, qui se
sponte absque ullo precepto, Domino conse-
crabant? Vir, inquit Moysés, siue mulier,
cùm fecerint votum, ut sanctificantur, &
se voluerint Domino consecrare, à vino &
omni, qd' inebriare potest, abstinebunt etc.]
Satis profectò hinc appareat, quod & ex lo-
cis^a aliis est perspicuum, spontanea iustorum
vota esse Deo^b placabilia, ac proinde stoli-
dum aduersariorum figmentum esse, vo-
luntarium cultum hoc ipso vitiosum esse,
& displicere Deo, quòd præceptus non sit.

DICENT fortasse, vota verbis illis
præcipi: Vouete & reddite Domino Deo ve- Psal. 75.
stro,] nam & solent isti contra scripturas
delirare, quicquid homo facere bene potest,
hoc totum ex præcepto illum facere debere,

14 neque

a 1. Para. 29.
Psal 49.
Ecclesi. 5.
Illi. 19.
Iona 1.

b Prou. 15.

neque ullum esse consilium. Si ita est, examinet se Heerbrandus & videat, utrum per inchoatam saltem & mancam illam suam legis obedientiam, adimpleuerit unquam id vovendi preceptum. Quod si non fecit, in peccato, contra conscientiam violata legis, (ut isti loqui solent) hærebit, ac proinde iuxta ipsorum doctrinam, & fide & gratia carebit, & Hellbrand erit.

SALTEM inquiet, votorum in scripturis, si non preceptum, mentionem tamen commendationemq; habemus; aliorum cultuum, quos Catholici usurpant, Qua ratione non habemus. Quero qua ratione in scripturis commendi debeat cultus, vel actio aliqua, ut rectè fiat: Expressè & speciatim? Quis hoc sana mentis requirat? Sic certè in hominum vita vix aliquid rectè geri posset. Quam multa enim necessariò facienda sunt, de quibus ne iota quidem expressè in scripturis reperitur? Et quis aduersariis credat, in illa vel tenui religionis & cultus umbra, quam vix retinent, nullam ceremoniam, actionem nullam adhiberi,

beri, quæ expresse non sit in scripturis determinata. Quòd si satis est, aliquid tacitè ac generatim in scriptura contineri, nihil profectò est in Ecclesiæ Catholice cultu, quod scripturarum commendatione careat: etiam si aliud non haberemus, quam quòd Ecclesia est columna & firmamentum veritatis. Scripturarum à nobis, inquit præclarè Augustinus, tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod uniuersæ iam placuit Ecclesia, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas, ut, quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit obscuritate questionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate, sancta scriptura demonstrat.]

1. Tim. 3.
Li. 1. contra
Cresconii
Grammati-
cum cap 23.

AT Ecclesiam hanc apud se dicunt esse aduersarij. Non est modò locus redargendi hoc commentum, sicut nec differendi de crassa illâ eorundem hallucinatione, qua verbum Dei solis characteribus inclusum esse putant, nec nisi per literas docere Ecclesiam posse. De cultu tantum non præcepto iam agimus. Quem ut blasphemare,

I S tan-

Quisnā cul-
tus non pre-
ceptus illici-
tus sit, & q̄s
licitus.

tandem desinat Heerbrandus, aduertat p̄-
ter iam dicta, longè aliud esse, cultum ali-
quem tantū non esse praeceptū, aliud, usq;
adēo non esse praeceptū, ut etiam alicui præ-
cepto repugnet: Qui cultus hoc posteriori
modo dicitur in scriptura non praeceptus, is
duntaxat illicitus est. Cuius generis illa ab-

Colo. 2. stinentia fuit, quam Apostolus peruersè ab
Huius super Heerbrādo intellectus, damnat in illis, qui
minit Cle-
mens Alexā.
li. 3. stroma. vel ceremonia Iudaica, vel nescio, ex qua
superstitione & reuerentia erga Angelos,
tū paulò an-
te mediū &
Tertul. li. 5. tanquam erga numina quadam, à cibis ab-
contra Mar-
cionem sub
finem. - quo Christus ait, sine causa colunt me, do-
Matth. 15. centes doctrinas & mandata hominū,] &
Ioan. 15. Omnis plantatio, quam nō plantauit pater
meus, eradicabitur.] Agit enim de illo ge-
nere, quod eodem in loco sic reprehenderat.

Quare vos transgredimini mādatum Dei
propter traditionem vestram?

NE Q V E à Scripturæ phrasi alienum
est, ut id simpliciter dicatur nō esse ex pre-
cepto aut ex virtute aliqua factū, quod etiā
est

est contra preceptum vel virtutē. Sic enim aliqui rectē interpretantur illud: Omne quod non est ex fide, peccatum est,] id est, quod usq; adeò non est ex fide, ut sit etiam ex infidelitate, atque adeò fidei repugnet.

Similis illius quoque sententiae vis est: Qui Ioan. 8. ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis,] & pas-

sim aliarum. Sed et familiaris sermone, cum peccatum ab aliquo manifestum, contra legem Dei admissum, obiurgare lenius volamus, dicere solemus, non docuit hoc utique te lex diuina; nequaquam secundūm charitatem fecisti. Hanc igitur dicēdiphrasim Heerbrandus in scripturis diligenter obseruet, ut sciat, quē cultum non preceptum damnare posſit, quem verò minimè. Tum fortē videbit, sē supramodum cæcutire, cum cultus Ecclesie voluntarij, Idololatria ipsi apparent.

Deuter. 17. Vt adorent omnem militiā cœli, quæ nō præcepī, &c. ca. 18. propheta autem, qui arrogantia depravata voluerit loqui in nomine meo, q; ego nō præcepī illū diceret, aut ex nomine alie norfī Deorū interficiet.

POSTREMVM genus restat earum actionum, quas eadem nota hic Tubingen sis affecit: nimirum quicquid geritur ad satisfaciendum pro peccatis, & promeren- dam

dam vitam eternam. Quis unquam vel per febrim somniaasset, futurum aliquando non dicam Theologum, sed hominem omnino aliquem ita rude, ut necesse sit illi probare, hoc non esse Idololatriam? Atqui Heerbrandus inuentus est, qui huiusmodi probatione indigeat. Doceamus igitur illum etiam non valde subtiliter, & paucis, ut possit capere, præsertim cum locus hic sit

Studium satisfaciendi pro peccatis & promerendi vitæ æternæ nihil habere cù Ido-
lolatria co-
mune. a Iohel. 2.
b Sapien. 3.
c Philip. 2.
d Petr. 1.
e Ioan. 3.

communis, sæpe alias defensus. Quod peccatum non est, Idololatria esse nullo modo potest: studium ^a satisfaciendi pro pæna peccatis, quoad culpam remissis, debita, itemq; ^b promerendi vitam eternam, atq; adeò fiducia ^c suo gradu in huiusmodi, peccatum non est, cùm in scripturis commendetur nobis: Non est igitur ullo modo Idololatria. Nam quid ego ex germana Idolatriæ definitione probem, genus hoc non esse propriè Idololatriam? Potestne quisquam tam delirus esse, ut existimat, operibus nos habere honorem diuinum, quod dilisis vitam eternam promereri & propæna satisfacere velimus? Nihil profectò fingi potest,

potest, quod à diuinitate per se atq; adeò ab honore ipsi debito magis alienum sit, quam satisfactionis ratio & meriti. Hac enim ad Deum, tanquam ad superiorem referuntur, cui satisfaciendum est, apud quem promerendum; diuinitate nihil est sublimius, ad quod illa referri posst. Proinde diuinum nihil operibus iustorum attribuimus, cùm in illis satisfaciendi & promerendi virtutem inesse arbitramur.

*A*t enim cùm Esaias clamat; Repleta est terra idolis, de operibus Phariseorum loquitur, ait Heerbrandus, in quibus illi fiduciam collocabant suam, sicut Christus alicubi dicit. Agit enim Propheta de tempore aduentus Messiae, quo Iudaos constat nulla alterius generis idola coluisse. Primum, Phariseorum fiduciam vanam & opera, negat probat Ecclesia, negat imitatur. Deinde ne hanc quidem Phariseorum arrogatiā à Propheta eo loco tanquam Idololatriam notari, perspicuum est. Nam declarans ille quanam Idololatria terrā idolis compleuerit, è vestigio subiungit: Opus

Conc. 15.
Isai. 2.
Luc. 18.

ma.

manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo & humiliatus est vir.] Habet ne quidquam cum pharisaica elatione commune, vilitas hac & abiectio animi, quam in veris idololatris exagit at hoc loco Propheta? Et quis prater Heerbrandū adeò desipiat, ut idola, quae manuum & digitorum opificium hic dicuntur, superbiam, non digitorum, sed animi peccatum, interpretetur?

Quomodo intelligēdus locus Isaiae:
Repleta est terra idolis.

LONGE profectò verius hic Propheta locus in glossa, quam interlinearem appellant, ad cæcam vera Idololatria impietatem accommodatur, quæ Dei gloriam in creaturam transfert. Hac enim illic non minus eleganter quam breviter interposita sententia est: Admirabilis dementia. Quid melius est, quod factum est, an quifeicit?] Quamuis igitur Propheta eo loco multa pronuntiet de Messia tempore, quando apud Iudeos non viguit Idololatria; quod inserit tamen terram repletam idolis fuisse, quæ pro Deo adorarentur, ad tempus illud pertinet, quo ante captitatem Babyloniam,

tonicam, præsertim regnante Manasse, frequetissima fuit apud illum populum Idolatria; sicut & antè in Aegypto, & Iudeam temporibus. Quæ interpretatio præterquā quod, Hieronymi testimonio, multorum est, cum ipso planè textu congruit, ut recte Nicolaus de Lyra annotauit.

In Comm.
tariis super
illum locū

HACTENVS Heerbrandi fraudes & divina scriptura corruptelas bene multas deteximus, quibus ille definitionem Idolatria suam astruere conatus est, ut probaret dogma Caluini, in priori disputatione nostra refutatum; Videlicet Idolatriam olim commissam esse, etiam in cultu, qui non creature, sed creatori exhiberetur. Ita enim homines pertinacissimi maledictis & talumniis assueuerunt, ut, cum sentire incipient, stolidè se nobis obiecisse, quod creaturis diuinos honores tanquam Diis adhibeamus, artificium excogitent, quo possint aliquo colore nos in eo etiam, quod vero DEO cultum tribuimus, Idolatrie accusare. Phantasma inanissimum, quod non modo cum scripturis diuinis, ut hacte-

Lib. i. infra
cap. 11.
Cap. 1.

hactenus offenditum est, evidenter pugnat,
sed etiam à communi hominum sensu peni-
tus abhorret; qui veram Idololatriam non
aliud peccatum esse audiuerunt, nisi quod
Prophetæ, quod Apostoli declarant, nimi-
rum mutare gloriam Dei in idola, sive
Deos alienos, & seruire potius creature,
quam creatori, atque adeò honorem divi-
num creature tanquam DEO deferre;
Quod appositè Hieremias dixit esse, muta-
re Deum, hoc est, eo animo (quod ad cultum
attinet) esse erga creaturam, quo erga ve-
rum Deum esse oportet.

Conc. 16. &c SED ait Heerbrandus, idololatras et si
cultum dirigant ad verum Deum, ideo ta-
men in scripturis dici venerari Deos alie-
nos, quia non est verus Deus, qui cultibus
humana industria excogitatis coli velit,
sed idolum est & cordis humani figmen-
tum, quod nusquam extat, sicut Aposto-
lus pronunciat, scimus, quia nihil est ido-
lum in mundo.]

FICTITIVM hoc Heerbrandi com-
mentum esse, facile apparebit, si repetamus

ea breuiter, quæ in scriptura veris Idololatris tribuuntur. Dicuntur igitur illi seruire^a creature & potius quam creatori: commutare^b cum idolo Deum, eiusq; in illud gloriā transferre: cisternas dissipatas^c fodere; lapidibus &^d lignis imponere incommutabile nomen: colere omnem^e militiam cœli: adorare^f opera manū hominum, que oculos habeant^g & non videant: confidere in^h sculptili: prouocare in simulachris ad emulacionē Deum, quippe qui indignè ferat aliquid præter^k se coli pro Deo: ambulare^l post Deos alienos gentium; & sacrificare^m illis, qui omnes dicunturⁿ Damonia. Hac & alia huius generis plurima, nunquam mihi persuadebit Heerbrandus eum committere, qui cultum quidem recta animi intentione ad Deum refert, sed hoc solum peccat, quod aliter de Deo sentit, quam par est, existimans, cultū aliquem ipsi placere, qui non sit ei gratus.

Si nihil aliud haberemus, quam quod Cap. 2.
 Hieremias Propheta censet, per Idololatriam commutari Deum cum creaturis,

K

nonne

nonne hoc satis declararet, animum istiusmodi vitio penitus auerti à Deo vero, & ad falsum, id est, ad creaturam tanquam in Deum conuerti? Si mutauit inquit, gens Deos suos; & certè ipsi non sunt Di.

Populus autem meus mutauit gloriam suā in idolum.] Neque obscurum est, quod sequitur: Obstupescite cœli super hoc; Duo mala fecit populus meus; & dereliquerunt me fontem aquæ viua, & foderunt sibi cisternas dissipatas, que continere non va-

lent aquam.] Non potuit planius docere, duo cōtine in Idololatria non illud solum inesse malū, res scilicet auersionē à quod animus prae se gerat erga ipsum vero Deo, & Deum verum (sive ob falsam existimatio- conuersionē ad creaturā nem, ut Heerbrandus ait, sive alio modo) tanquam in Deum: Pro sed id præterea, quod ad imbecillum ac frā- inde nō posse habere p scopo verū gilem creaturam, ut ad Deum, infeliciter Deū, vt hæ conuertitur. Quod ipsum post luculento retici volūt. illustrat simili, ducto ex muliere, qua ree- dens à viro suo, nubit alteri.

Cap. 3. S E D & **Apostolus**, quando ait; scimus, **1. Cor. 8.** quia nihil est idolum in mundo,] aperte declarat, Idololatriam versari circa crea- turam

turam tanquam Deum. Sensus namque est, idolum, siue aliæ creaturæ, que adorantur pro D E O, nihil omnino tales sunt, quale falso putantur, hoc est, nō sunt Deus.

Quomodo intelligendū illud: Nihil est idolū in mundo.

Cap. 41.

Cap. 10.

K 2

Aposto-

1. Thes. 1. *Apostolus scribit, Thessalonicenses per Euangelium conuersos fuisse ad Deum à simulachris, seruire Deo viuo & vero;] manifestè declarat, illos è contrario priùs à Deo vero & viuo auersos fuisse, & conuersos ad idola, tanquam ad Deos falsos & mortuos. Proinde cùm alias dicit; scimus, quia nihil est idolum, nequaquam loquitur de vero Deo, ut non est talis, qualis falso cogitatar (sicut Heerbrandus vult) sed de simulacro, ut est falsus Deus, et nihil tale, quale putatur, sicut nos exposuimus, et ipse quoque Apostolus ad Thessalonicenses interpretatur.*

Quest. 29. *S C I O verò, non ineleganter ab Augustino cogitationes falsas de Deo, idola & Deos alienos, per tropum dictas esse. Nam ethoc ipsum in priori mea disputatione ipse sub finem. retuli. Sed cùm de vera ac propria Idololatria agitur, ineptissimum est, rationem illius ex iis rebus velle petere, quae non nisi per tropum idola, vel Diij alieni dicuntur, atque adeò Idololatriæ vera scopus siue obiectum esse non possunt. Verum, quid isti malitio-*

malitiosè agant, quando Idololatriam circa Deum verum versari fingunt, paulò an-
tè indicatum est.

**DE FACILI QVADAM,
 ET CERTISSIMA REGVLA,
 QVÆ EX VERA IDOLOLATRIÆ
 definitione sumi potest, ad discernē-
 dum quois in casu, vtrum Ido-
 lolatria committatur,
 nécne.**

C A P V T III.

DISPVLIMVS hactenus, scri-
 pturarum luce, tenebras,
 quas Heerbrandus definitio-
 ni Idololatriæ à nobis tradi-
 ta, tum falsa definitione sua, tum multiplici
 Scripturæ diuina depravatione offundere
 conatus est; Proximum est, ut eam defini-
 tionem eiusq; partes exponamus, quò eu-
 dentius constet, Idololatriam à Catholi-
 ca Ecclesia in nullo penitus admitti cultu.
 Quoniam igitur Idololatriam esse defin-

K 3 uimus,

Ex duobus uimus, diuinum honorem creaturae, ut
cōstare Ido-
lolatrię pec- Deo, adhibere, omnino duo necesse est con-
catum. currat, ut Idololatria committatur: Vnum
est, ut honor, qui usurpatur, sit diuinus:
Alterum, ut creature ille tribuatur verè,
sicut esset tribuendus Deo. Proinde ut roq-
istorum concorrente, vera Idololatria erit;
alterutro, vel utroque deficiente, non erit.
Atq; hanc quidem sententiam, cū perspi-
cuā certa sit, & ex verissima Idololatria
definitione, hactenus diuinis literis confir-
mata, nascatur, merito in altera disputa-

Cap. 1. tione dixi, & nunc etiam affirmauero, re-
gulam esse ad Idololatriæ peccatum discer-
nendum, apertissimam. Ita prorsus, ut in il-
lam verissimè cadat scripturarum illa com-
mendatio, quā Heerbrandus hic perperam

Cōc. 7. & 8. Cōc. 7. & 8. opposuit, tanquam non esset hac nostra re-
gula diuino verbo consentanea. Est multò
maximè: nullum ut pronunciatum sit, in
quod, hoc quidem tempore, verius oratio

Galat. 6. illa Apostoli conueniat: Quicunque hanc
regulam secuti fuerint, pax super illos:] hoc
est, (ut ad aduersarios sententiā hanc accē-
mode-

modemus) quies atque vacatio ab iniquissimis & hostilibus maledictis in Ecclesiam Catholicam, quasi foueret illa scelus, quod maximè execratur, Idololatria.

VERVM erit certior atq; facilior eius regula usus, si aperuerimus primum, quid nā honor diuinus sit, et unde discernendus. Deinde quisnā verè illū creaturæ tribuat, sicut esset tribuendus Deo. Nam et si hac Heerbrādum minimè intellecturum, verè Conc^s. (ut ipse met in disputacione sua fatetur) anteadiuinauerim, & nunc etiā mihi de illius In disputat. acumine pollicear; spero tamen, non defūtueros, qui rem planissimam intelligant. cap. 1.

IGITVR, ut honor, generatim loquendo, testimonium excellentiae est, quod scilicet continetur verbis aut factis, quae de excellentia alicuius conuenientē illi opinionem gignant: sic honor diuinus, ut in priori quoque disputacione dixi, erit, quicquid Cap. 1. verborum aut officiorum omnino accommodatum est ad gignendā existimationem eiusmodi, quae in diuinam maiestatem propriè conueniat.

K 4 HOC

- Lib. 8. Eth. cap. 8.** *Hoc non solum ex verissima doctrina*
Vt Tobi. 11. Eccles. 43. Isai. 24. Ezech. 39. Daniel. 3. Aggazi 1. Matth. 9. Luc. 2. & 23. Actor. 11. Rom. 15. & apud Psalmi 51. psalm. 26. & 49. & aliis. *Philosophi, quam omnes sano iudicio prediti receperunt, sed etiam ex diuinis literis appareat, in quibus ideo glorificatio & honoratio Deicu[m] eiusdem laudatione, & amplissimarum eius virtutum enarratione, passim coniungitur, quia nimirum omnis honor & cultus Deo exhibitus e[st] pertinet, ut illius bonitas maiestasq[ue] mortalibus innotescat, & supremo loco habeatur. Atq[ue] hac causa est, cur ipse Deus sa[ecul]ario laudie praeципue se honorari significat; quia nimis ram accommodatisimum illud est ad finem diuini honoris, nempe ut diuitiae bonitatis Dei, hominibus nota fiant; quod ipsum metra est atq[ue] scopus, omnium operum Dei mirabilium.*

Quæ doctrina, cum in sacris libris passim obuias sit, prodit suam in scripturis infantiam, & simul in loquendo temeritatem Heerbrandus, qui interpretationem hanc nostram diuini honoris, impiam, profanam, & omnis Idololatria matrem esse dixit. Sed causam audiamus: Honor enim diuinus

diuinus inquit, in Theologia vera, non hominum opinione, testificatione, aut iudicio estimandus est, quoniam intellectus humanus in his, quæ ad Deum, eius essentiam, voluntatē, honorem & cultum pertinent, planè est cacus. Cuncta enim cordis cogitatio intenta est ad malum (quām procul salat extra chorūm) & animalis homo non percipit ea, quæ sunt Dei. Stultitia enim est illi, & nō potest intelligere, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor eorum insipiens.]

HOC ipsum ego planè de cogitationibus, Heerbrande, tuis & corde insipienti verissimè pronuntiare possum. Vbi nam habuisti oculos, ut non videres, honorem diuinum me non ad existimationem deo vanam, insipientium hominum, sed ad veram, certam, fidei consentaneā, & dignam Deo, tanquam ad scopum siue obiectum retulisse? An obscura fuerunt illa mea verba? Quiequid accommodatè gerimus ad excitandam opinionem (vocabulo hoc generatim pro existimatione sum usus) que

K 5 in

indiuinam maiestatem propriè conueniat,
id totum hoc loco cultum honorémue diui-
num censemus.] Sanè ut verba hæc nequa-
quam obscura, sed clara fuerunt; sic mihi,
Heerbrande, videris obscuratum, ut dixi,
habere cor, quòd illa non aduerteris, & in-
sipiens, quòd tam crassè oppugnare ausus
fueris, quæ non intelligis..

EST igitur (ut eò, unde nos deduxit
Heerbrandi ignorantia, redeamus) existi-
matio vera de Dei maiestate, quidam quasi
fætus diuini honoris. Quo sit, ut interdum
existimatio hæc à causa sua mutuetur. Voca-
vibicunque ^abulum, & honor Dei nominetur. Quan-
pro codē ac-
cipitur glo- quam propriè gloria Dei potius dicenda est;
rificare Déū, quod non ex scriptura solum ^aphrasē collis-
siuedare glo- riam Deo, et gitur, sed etiam ex ipsa ratione nominis ap-
testificari. i- paret. Nam ut ^bD. Augustinus notauit,
psius bonita tem, vt Psal. clarissimi latine linguae auctores definie-
21. & 85. Tob. 11. runt, gloriam esse frequentem de aliquo fa-
Ioan. 9. mam cum laude. Vnde & ^cApostolus per
Act. 11. &c. b Trac. 100. antithesim opposuit ignobilitati gloriam:
in Ioan. & per gloriam inquit, & ignobilitatem, &c.
lib. 83. qq. q. 31. quòd ignobilitas existimatio de aliquo ob-
& ^dCor. 6. scura

scura sit, gloria verò opinio clara. Quare quòd asserimus, diuinum honorem conciliare Deo conuenientem existimationem, tantundem valet, ac si diceremus, eo ipso honore conciliaris gloriam Deo. Atq; hanc esse causam arbitramur, cur adhibere Deo cultum honoremq; munus sit proprium religionis, quæ virtus est, pro scopo atq; obiecto habens Dei gloriam. Loquor de gloria Dei propriè. Nam solet alias sape ipsa per-
fectio atque absolutio virtutum Dei, nomi-
nari ipsius gloria, quia nimirum existima-
tionem atque adeò gloriam maximam iure
sibi vendicat. Quæ proderit annotasse, ne
varius horum vocabulorum usus, obscuri-
tatem huic doctrinæ afferat.

Vt ad Rō. 9.
Ephe. 1. &c.

I A M officium aliquod ad honorem diuinum pertinere, hoc est, propriè accom-
modatum esse ad conciliandam existima-
tionem & gloriam Deo, aliqua ratione ex
tribus discerni potest. Primo si suapte na-
tura & conditione adeò præclarum sit, ut
quis, ratione ipsa naturali docente, iudicet,
solum Deū tali officio dignum esse, neq; sine
per-

Tres notæ
ad discernē-
dum vtrūm-
ne officium
honoris ali-
quod sit p-
riè diuinū.
Prima nota,

peruersitate illud ad creaturam honorandam conferri posse: Cuius generis esse, dixi in altera disputatione, diuinum Missæ sacrificium, in quo diuina persona religiosè offertur (quod, quaratione oppugnet Heerbrandus, suo loco videbimus) & illud item spirituale, quo mens ipsa deuouetur. Addo etiam omnis generis orationem, quæ laudes continet diuinitatis proprias.

Secunda nota
diuini hono-
ris.

SECUNDÒ, si communis consuetudo & quasi ius gentium, aut alia lex accommodaret honoris aliquod officium Deo soli. Sic

^{Exod. 22.}
^{a Vide D. Au-}
gust. lib. 10.
^{de Ciuitate}
^{Dei cap. 4.} olim non solum diuina lege, sed etiam communi popolorum² consuetudine fiebat, ut nemini, præterquam Deo, sacrificare fas es-
set. Quæsanè consuetudo quatenus sacri-
ficia Deo, generali mentis concepitu appre-
hensio, accommodabat, ne in ipsis quidem

^{Lib. 20. con-}
^{tra Faustum}
^{Manich. ca.}
^{18. & epist.}
^{49. & q. 3.} Ethnicis culpabilis erat, ut rectè D. Augu-
stinus³ notauit, sed vim potius legis habebat,
ad Deo gra- num. Quanquam, ut idem Augustinus
tias. Eodē loco. ait, hoc Ethnici præue committebant, quòd
sacrificia exhibebant creaturis, hoc est,
demo-

demonis, sicut Apostolus ait, que verè 1. Cor. 10.
 non erant Deus. Itaque ritus & consuetudo Qua ratiōe
 illorum ex hac parte cōsiderata, impia fuit. ritus sacrifici-
 Sed cūm dicimus, ex consuetudine, quasi ex candi genti-
 lege quadam, diuinum effici posse genus ali- lium impius
 quod honoris, nequaquam vim aliquam fuerit.
 consuetudini attribuimus, qua partem mala est. Sicut neque ideo consuetudines quas-
 cung^s, approbare volumus; cūm non igno-
 renzus, plurima vitia consuetudine prava
 solere confirmari. Tantūm hoc ponimus, si-
 cut hominum diuersa conditionis honores
 consuetudinibus, veluti quibusdam legi-
 bus, definiuntur, discernunturq^s; quod Au- Lib. 2. de do
 gustinus alicubi approbat; ita diuini quoq^s etrina Chri-
 genus honoris, discerni posse communicon- stiana c. 25.
 suetudine caratione considerata, quanihil
 peruersi contineat, ut antē explicatum est.

Quod cūm planum atque expeditum sit, Conc. 32. &
 toto cœlo aberrauit Heerbrandus, cūm huic 88. & 89. &
 doctrinae putauit aduersari patrum sen- in appédice
 tentias, quas ille contrapravas consuetudi- disputatiōis
 nes frustra, nihil repugnantibus nobis, col- fuxæ.

ACCI-

Tertia nota
ad discernē-
dum, qui ho-
nor sit diui-
nus.

*ACCIDIT postremò, ut honor ali-
quis sit diuinus, ob animi intentionem: Si
is nimirum, qui officium honorificum usur-
pat, vult de persona, quam honorat, exci-
tare existimationē eiusmodi, que in solam
Dei maiestatem conueniat. Nam ut eain-
tentione officium quasi induitur, nefas est
ad alium illud, preterquam ad Deum ho-
norandum, adhibere. Qua quidem ratione
etiam illa honoris officia, quae indifferenter
& ad Deum, & ad creaturas referrisoleūt,
diuina fieri possunt.*

*CVM ergo ex his tribus notis aliqua, vel
aliquæ, aut etiā omnes illæ, in officio hono-
ris aliquo cernentur, tum id officium cen-
sebitur diuinus honor. Non dico, futurum
Dei cultum, nō satis esse, eo ipso, ut officium id omni ex parte re-
diuinum ho-
norem usur-
pare.
ctum sit & gratum Deo; Nam posset nihili
lominus ex aliqua circūstantia prava reddi
vitiosum. Neque enim dignitas officij, ne-
que lex, aut consuetudo communis, qua il-
lad stabilitum sit, neque bona intentio di-
uina gloria sufficit, ut actio sit, sicut esse
debet, omnibus numeris absoluta. Illud
igitur*

igitur solum volo, officium honoris aliqua ex his tribus conditionibus, aut etiam omnibus illis effici posse aptam materiam religionis erga Deum, ac proinde diuinum; quod tamen, ut recte prorsus usurpetur, & Deo gratum sit, circumstantiis pluribus formandum ac perficiendum est, sicut etiam materia virtutum aliarum.

STUD EAT ergo Heerbrandus hoc intelligere, & si assetus fuerit, accuset crassam ignorantiam suam, quod cum eas discernendi honoris diuini notas posuerim, iudicarit, docere me, omnem cultum ex Conc. 33.
quauis consuetudine, aut bona intentione adhibitum, eo ipso legitimum esse, & Deo placere; proindeque nullum esse discriminem inter Christianorum, Turcarum, Iudeorum, & Gentilium institutum, modo omnes, se Deum unum colere profiteantur. Hallucinatus est bonus vir in re non obscura.

NYNC, QVOD SEQVITVR, videamus, quis nimirum censendus sit diuinum honorem creaturetribuere, sicut Deo. Breuiter, Qui illameiusmodi honore sic afficit, Quidnam sit creaturæ diuinum honore deferre ut Deo. ut

*ut ex eo velit ipsi prouenire existimatio-
nem, quæ in diuinā maiestatem solam con-
ueniat. Itaque voluntatis huius atque in-
tentionis duplex est, diuersa ratione, mu-
nus. Nam & per se quoque honorem ipsum
(etiam si alioqui indifferens esset) efficit di-
uinum, quatenus nefas est, illud tali inten-
tione quasi vestitum, ad creaturam refer-
re, ut antè dictum est; & præterea tāquam
manus est & vehiculum, quo is ipse honor,
vel ad Deum religiosè, vel ad creaturam,
tanquam ad Deum, impie defertur.*

Cap. I. *HOC in disputatione priori mea Heer-
brandus non probauit, vel, ut verius di-
cam, non intellexit. Itaque licet in hoc vel
maxime controversia cardo vertatur, ne
tamen proderet infantiam suam, verbum
nullum de fundamento fecit, quo eam ego
doctrinam firmaui in hunc ferè modum.
Honorem alicui personæ tum verè impen-
dimus, cùm efficimus, ut sit suis, ea certa
ratione, qua in bonis etiam ille alicuius
numerari, nec postremo loco solet: Est au-
tem honor hoc ipso alicuius, quòd quantum
ex se*

ex se est, existimationem illi affert eam, quā potest iuxta genus proprium excitare: Proinde qui honorem alteri verè impendit, necesse est velit, illi ex honore accedere existimationem, honoris generi consentaneā: Consequenter quando diuinum honorem DEO tribuimus, eam existimationem ad illum redundare volumus, quam diuinus honor ex suo genere parit, nempe diuina duntaxat maiestati congruentem. Cū ergo quis creaturam diuino honore sic affecerit, ut similiter velit, ad eam redundare hanc diuinam existimationem, tum illi, ut diximus, verè impendit diuinū honorem, sicut Deo.

*Q*VĀRĀT Heerbrandus, ubinam Loci supra
haec legerim in scriptura? Respondebo, ubi- citatis.
cung significatur, Idololatras, qui diuinū bonorem creaturis dant, conuertere siue mutare gloriā Dei in illas, atq; adeò sic illis adhibere cultū, ut adhibere Deo deberent. His & similibus scripturæ locis, si modo cū iudicio & mediocri eruditione legantur, non alia subiecta sententia est, quam quod

L Idolo-

Idololatra ipso cultu existimationē diuinitatis propriam, ut docuimus, volunt creature conciliare. Quod cūm Heerbrandus negat, nimirum ostendit, se Theologum esse nō tantū simplicem, sed propriè nullum, qui scilicet ignoret, quid cultus, quid honor sit, quid gloria Dei, quomodo in creaturam illa mutetur vel transferatur.

Cap. 1.
Exemplum.

CONSIDERE T iterum, quās, exemplum illud familiare, quo, ut hac explicarē, in priori disputatione sum usus, & forte docebitur. Qui in theatris personam sic agūt, ut coram actore altero diuini cultus ceremonias usurpent, eīq; tanquā Deo suppliant, à nemine Idololatra iudicantur, cūm constet, non illos eiusmodi actiones velle opinionem Dei propriam, creature conciliare, sed aliud agere, nempe ut decorum persona seruent. Hoc igitur euidens argumentum est, voluntatem eam aliquo modo regri, ut diuini honores creature sicut Deo tribuantur. Itaque si ceremoniam diuini cultus quamcunq; coram creature quis exequatur, constet autem nequaquam, illum de

de illa existimationem diuinitatis propriam commouere velle, hic quidem peccare aliaratione potest, verus tamen Idololatra minimè censeri debet. Quare? quia non verè dat creaturæ diuinum honorem, si quidem nulla ratione vult, id quo ad creaturam potuisset is honor pertinere, nempe ut ad illam redundet existimatio, soli Deo conueniens.

DECLARAVI hoc item in priori disputatione mea altero exemplo, cuius lucem cum Heerbrandus obscurare non posset, sicut de illo præsus, sicut etiā de eo, quod paulò antè ab his, qui personam agunt, petiui. Exemplum fuit huiusmodi: Quoniam is simili verus pecuniae Dominus est, qui suo illam arbitratu licitè usurpare potest, nemo alius donat pecuniam, etiam si in manum illi eam imponat, nisi animo velit, ipsum pro arbitrio illavti: Sic quoniam, ut probatum est, honor censetur esse alicuius, quatenus ei existimationem per se affert eam, quam iuxta genus suum afferre potest: Idcirco nisi quis aliqua ratione velit ex honore,

L 2 diuino

*diuino diuinam existimationem creature
prouenire, minimè diuinū honorem crea-
ture attribuit, ac proinde nō est Idololatra.*

Quadrifariā S E D animaduertendum hoc loco dili-
posse cōtingere, vt quis genter est, diuersis modis, sicut in priori dis-
diuino cul- putatione monui, posse contingere, ut quis
tu velit ex existimationem Deo debitam conciliare,
citare de creatura ex velit creature. Primū, expressa atq; prae-
existimationē quæ in solū senti intentione, que summa peruersitas
Deū cadit, est. Deinde prioris duntaxat intentionis
vi; quæ venerationem ipsam creature ex-
ternā antecederet, non etiam comitaretur.
Tertiō tacitè, vt ita dicam, atque impli-
tē. Quod fieret, si quis vel cupiditate, vel
metu, vel consuetudine praua aut aliter oc-
catus, generali quadā voluntate statue-
ret, verè attribuere diuinum honorem
creature, etiam si nesciret ipse, aut certè
non consideraret, diuinum honorem hoc
ipso verè accedere creature, quòd illi e-
xistimationem D E O debitam conciliat.
Addo etiam postremò si de alicuius ani-
mo, cùm diuinum cultum usurpat, adeò nō
cōstaret, vt prudenter alij iudicare possent,
illum

illum creature conciliare velle diuinam existimationem. Is enim significationem quodammodo daret, creaturam esse diuina existimatione dignam: quo ipso indirecte (sicut in scholis loquimur) vellet existimationem eiusmodi de creature commouere, atque adeò diuinum illi honorem quadantibus dare, tametsi non propriè. Cùm autem evidentia in primis signa atque argumenta declarent, Catholicos ne quaquam vullo cultu velle creature diuinitatis opinionem conciliare, ut in altera disputatione ostendimus, & nunc etiam suo loco perspicue confirmabimus, nemo, nisi stultus aut malitiosus, id illos velle indicare poterit: Ut planissimum sit, eos neq; hoc postremo modo minus propriè, neque aliquo ex prioribus, idololatras esse.

*E*t verò expressa intentione, non ferè Quinam solleat Idololatriam committere expressa voluntate. tribuent creature diuinum honorem nisi yü quis simul sint infideles, atque adeò creaturam insipienter Dei loco habeant. Quanquam tanta posset esse alicuius malitia, ut quod ipse de creature non sentit, hoc tamen

158 APOLOGETICVS DE
expresse velit ab aliis existimari. Sicut de-
mon, quamvis intelligat, minimè se Deum
esse, vult peruersè tamen ab Idololatria
Deus haberi.

Qui tacita
atque impli-
cata.

Rom. i.

Lib. 6. deci-
ui. Dei c. 10.

Li. 2. deori-
gine erroris
cap. 3.

TACITA verò voluntate, tertio vel
quarto modo ex suprà dictis facilius fieri
potest, ut etsi quis verum Deum agnoscat,
& Idololatriæ superstitionem exploratam
habeat, incautè tamen illā admittat. Nam
& Apostolus Idololatras dānat quosdam,
qui cùm Deum agnouissent, non sicut Deum
glorificauerunt, sed mutauerunt gloriam
incorruptibilis Dei in similitudinem ima-
ginis corruptibilis hominis & volucrum &
quadrupedum, & serpentum, & coluerunt
& seruierunt creature potius quàm crea-
tori.] Sic Seneca non tam veri Dei ignora-
tione, quàm praua populi consuetudine in
Idololatriam inductus fuisse videtur, ut
illa eiusdem apud Augustinum sententia,
de Deorum religione, declarat. Ita inquit,
adorabimus, ut meminerimus, huiusmodi
cultum magis ad morem quàm ad rem per-
tinere.] Lactantius item Ciceronem his
verbis

verbis carpit: Video te terrena & manufa-
ctæ venerari, vana esse intelligis, & tamen
eadem facis, quæ faciūt ipsi, quos tu stultif-
fimos confiteris.] Similem cætitatem nota-
uit in Platonicis Augustinus.

Li. 10. deci-
uit. Deic. 1.

I A M ut varijs modis contingit, velle Existima-
diuinam opinionem facere creatura, atque tio, soli Deo
ad eo dare illi diuinum honorem; sic etiam conueniens,
latè patet hac ipsa diuina opinio, quod plu- multiplex
rima sint, quæ de Deo solo sentiri possunt.
Quare si eorum aliquid in creaturam com- est.
petere cultu protesteris, Idololatriam ad- . 1. 11. C
mittes; etiam si alia pleraque vero D'E O
tribuas. Sic Ethnici vel ob id Idololatria
fuerunt, quod officiorum prouincias alias
aliis creaturis adscribebant ut Diis, qui su-
premam rerum prouidentiam inter se di-
uisam haberent. Quam superstitionem
(quicquid tergiuersetur Heerbrædus) coar- Conc. 50.
guit sapiens, cùme orum notat stultitiam, Sapi. ca. 13.
qui aut ignem, aut spiritum, aut citatam
aërem, aut gyrum stellarum, aut Solem &
Lunam, rectores orbis terrarum, Deos pu- Conc. 49. &
tauerūt.] Quorum vanitatem, quam non deinceps. Itē
93. & seq.

L 4 (ut

(ut Heerbrandus ludit) imitentur Catholici, cum Sanctorum patrocinio utuntur, suo loco docebimus.

NVNC ad propositum. Qui nullo modo ex antè dictis, hoc est, qui neg, expressè neque tacite, ulla ratione vult existimationem aliquam, Deo debitam, conciliare creature, hunc dixi supra verum Idololatriam non esse, tametsi coram creatura diuinum cultum usurpet. Atque eadem vis est illius sententiae, quam aliquoties in altera disputatione repetiui: Si voluntas omnino absit (id est nulla ratione ex dictis contingat) excitandi de creatura opinionem diuinitatis propriam, posse quidem peccari aliter, si exerceatur coram illa diuini cultus ceremonia, Idololatriam tamen non admitti.]

Cap. I.

Conc. 33.
& 34.

QVOD cùm claris & rationibus & scripture testimoniis confirmauerimus, iudicet lector, utrum non stolidissimè scripsit Heerbrandus, stolidam hanc esse doctrinam, putas ea ratione docere nos, quocunq; cultus esse legitimos, & Deo acceptos, modò

modò ex bona proficiscantur intentione. Non vedit acutus Theologus & in Apostolica (ut ille ridiculè vocat) Academia Professor, aliud esse, Idololatriam non admitti, si modis omnibus voluntas desit excitandi de creatura diuinam opinionem; quod nos diximus: aliud, eo ipso cultum rectè usurpari, & omnibus numeris absolutum esse; quodanunquam somniauimus. Notissimum est enim ad actionem in omni genere perfectam, prater intentionem non malam, circumstantias requiri plures, ut etiam suprà monui, cum hanc ipsam Heerbrandi hallucinationem notarem.

E X P O S V I , quidnam particula eius definitionis contineant, quam ex diuinis literis Idololatriæ conuenire probauimus, hoc est, quid honor diuinus sit, quomodo discernendus, quomodo item quamq; variis modis creature sicut Deo, attribuatur. Ut difficile iam non sit, ad diiudicandum variis in cultibus de Idololatria, regulam illam applicare, quam ex dicta definitione suprà desumpsimus, nimirum Idololatriam.

L S com-

162 APOLOGETICVS DE
committi, si & cultus, qui usurpatur, diu-
nus est, & creature ille verè tribuitur, si-
cūt Deo: Sin autem alterutrum horum vel
utrumq; omittitur, Idololatriam nō com-
mitti. Nunc reliqua persequamur.

QVALE SIT, ET QVAN-
TVM IDOLOLATRIÆ
PECCATVM, ET QVAM LĀTB
pateat, & quibus modis olim ab Eth-
nicis admissum fuerit, itemquē
de eiusdem origine.

CAPVT IIII.

[Conc. 60.

VDICAVIT Heerbrandus
ad cōtrouersiam præsentem;
utru videlicet Ecclesia com-
mittat Idololatriam, nēcne;
omnino nihil attinere hac, quæ hoc capite
explicanda proponimus: sed fallitur, aut
potius vult fallere. Nam quò magis perspi-
citur, qualem, quam apertam, quam ex-
erandam impietatē Idololatria contineat,
eo fit istorum calumnia prudentibus & cor-
datis

dat is hominibus detestabilior, & simul creditu difficultius, sanctam, & Catholicam Ecclesiam, in qua tot viri pietate doctrinam praestantissimi omni tempore fuerunt, eo crimen contaminatam esse. Agnoscere item, eorum, qui veri Idololatrum olim extiterunt, superstitiones à religionis Christianae cultu maximè abhorrentes, quas Ecclesia damnat, & execratur, & propemodum iam ex orbe profigauit, non potest non conferre plurimum ad illius cognoscendam bac in causa innocentiam. Repetam igitur in gratiam lectoris ea, quæ breuiter à me, his de rebus, in altera disputatione dicta, Heerbrandus minimè oppugnauit.

APPARET ex supràdictis, Idololatriam, cum superstitionis species sit, è diametro cum religione pugnare, virtute omnium secundum Theologicas, praestantissima. Nam quam gloriam virtus hac Deo ut creatori ac summo Domino rerum omnium, vario tum interno, tum externo affert cultu, hanc illi Idololatria eripit, & impie transfert ad creaturam. Est enim Dei gloria pre-

Idololatriæ
vitium reli-
gioni esse co-
trarium.

praetara illa de ipso existimatio, quam Idololatria, ut diximus, per cultum impium
 Li. 83. qq. q. creatura conciliat: Nam verissime D. Au-
 31. & tract. gustinus definiuit, gloriam esse, frequentem
 110. in loan. de aliquo famam cum laude.

P O R R O scelus hoc Idololatriæ esse
 summum, diuinæ literæ declarant apertis-

a Exod. 20. simè. Nam & illud primo loco grauissimis
 Deut. 5. &c. verbis vetat diuinæ lex, severa commina-
 b Psal. 105. I. & 44. tione adhibita, & b scriptores sacri in hoc
 Iere. 2. & 16. Eze. 6. & 14. vizio vituperando sunt verborū & senten-
 Osee 8. Amos 2. tiarū pondere vehementissimi. Deniq. illa
 Michæ. 1. & c. in sacris literis summa est impietatis exag-
 alias &c. Vt 1. Reg. geratio, si quod flagitiū cū hoc comparetur.
 15. Idololatriæ

S E D & ipsa per se huius sceleris natura
 prauitas. atque ratio, superiori capite à nobis exposi-
 ta, insignem peruersitatem ostendit. Qui
 enim creature diuinum honorem impen-
 dit, is, quantum est in se, Deum ex sua ma-
 iestatis solio exturbat, creaturamq. in eo
 collocat, cùm fieri nequeat, ut Deus hono-
 rem suum (quem singularem oportet esse)
 retineat, si cum creature ille communice-

Cap. 42. tur. Hinc Dominus per Esaiam: Gloriam
 inquit,

*inquit, meam alteri non dabo, & laudem
meam sculptilibus.*

*N*VNC quoniam Idololatriæ ratio &
grauitas satis est pspicua, de illius præterea
variis generibus dicendum est. Tria omni-
no in Idololatria considerare possumus: di-
uinum honorem, qui exhibetur; animum,
quo exhibetur; creaturam, cui exhibetur.
Ita ex triplici capite diuersa Idololatriæ ge-
nera oriri possunt. Primo, ex diuersitate Quotuplex
cultus diuini, qui usurpatur: Secundo ex esse posit
diuersa dispositione animi eius, qui creatu-
ram diuino cultu prosequitur: Tertio ex
diuersa conditione creature, que diuino
cultu afficitur.

*E*T S I verò quacunq; differentia ex his
capitibus orta, materialis sit, ac proinde ad
vnam speciem pertineat omnis Idololatria;
tamen quia eiusmodi capita latè patent,
non inutiliter distinguuntur Idololatriæ
modi, qui ex illis diuersi proficiuntur. Prima diui-
fio Idolola-
tria.
*Ergo ex diuersitate honoris diuini, q; usur-
patur, tam varij Idololatriæ modi esse pos-
sunt, quam ratio ipsa diuini honoris potest
esse*

esse varia. Quicquid enim religio Deo debet, hoc totum superstitione impia dare potest creature. Vnde & Beda rectissime dixit, Idololatras nominari eos, qui vota, preces & sacrificia, quae unius Deo debentur, idolis impendunt.

Secunda diuisio. EX diuersa dispositione animi, eius, qui creaturam diuino honore prosequitur, duplex Idololatria distingui solet: Interior una, qua aut ex infidelitate procedit, qua putatur creatura esse Deus, aut saltem committitur directa voluntate adhibendi honorem diuinum creaturæ: Exterior altera, qua non procedit ex eiusmodi infidelitate, voluntatēue directa.

*Tertia diuisione, quæ modos Idololatriæ cōtinet ab Ethniciis olim vīta-
tos.* IAM verò ex diuersa ratione creaturæ, cui exhibetur honor diuinus, haec Idololatria genera manarūt olim. Quidam simulachra varia vel hominum vel pecudum diuinis honoribus affecerūt, quæ credebant esse animata diuinis spiritibus, qui per se valerent & ad nocendum, & ad consulendum multipli ratione hominibus. Cumq; ipsi eiusmodi idola per se conficerent, adeò ab

ab errore nō dimouebantur propterea, ut etiam hominis potestatem admirarentur, stolidēq; prædicarent, quod is diuinos spiritus cum corporibus colligare, proindeq; sibi fabricare Deos valeret. Ita demones, qui se in illis imaginibus colēdos exhibebant, miseros artibus nefariis ludificabant. In qua superstitione Hermetem Trismegistum fuisse, D. Augustinus narrat.

Lib. 8. deci.
ui. Dei c. 23.

FVERVNT alij, qui & ipsi imaginibus vtebantur, sed ita tamen, ut non ipsas secundūm se, sed creaturas alias, quas illa referabant, diuino cultu afficerent. Atque bifuerunt varij. Nam quidam, ex quibus Varro, ad mundum ipsum vel ad varias eiusdem partes accommodabant simulachra. Namq; censebant, Deum mentem esse, qua tanquam forma vel anima mundo colligata, ipsum ratione ac sapientia gubernaret. Itaque, ut homo et si corpore quoq; constet, tamen sapiens dicitur, non ratione illius, sed ratione anime: sic illi mundum propter diuinam illam duntaxat animam, ipsi coherentem, censebant esse Deum.

Teste D. Au
gust. li. 7. cc
ciuitate Dei
ca. 6. & 16.

ERGO

Ita refert Au-
gust. ca. illo
16.lib. 9. de-
ciuit.

ERGO his simulachrum Iouis ad mun-
dum totum, Apollinis ad Solem, Diana ad
Lunam, Vulcani ad ignem, Neptuni ad
aquam, & sic alia ad alias mundi partes si-
gnificandas referebant. Sic sivebat, ut crea-
turam pro Deo stultissime venerarentur.
Nam quicquid est quasi pars & forma sub-
stantiae mundi (quod isti diuinam mentem
putabant) id totum creatura sit, est necesse.
a Eodem li.
7. cap. 6.

Maxime, quod, ut^a Augustinus sensit,
quemadmodum ipse mundus in plures par-
tes diuisus est, sic illi diuinā eiusmodi men-
tem in plures partes diuidebant; quæ parti-
tio nisi in creaturam cadere non potest.

HIS adhuc fuerunt alijs crassiores, qui
b Ut videre
est apud Au-
gust. li. 8. de
ciuit. c. 5. &
Lactantium
li. 1. de falsa
relig. c. 8. &
deinceps.

simplicer eos, quos proditum^b est homi-
nes fuisse ferè flagitosos, Saturnum, Io-
uem &c. per eas simulachra, ut Deos, vene-
rati sunt. Quam vanitatem illisetiam, qui
ex Ethnicis fuere sapientiores, pspexerunt.

c Apud D.
Aug. li. 6. de
ciuitat. cap.
5. & 6.

Nam & ideo M. Varro^c aiebat, religionis
hunc modum ad Theologia genus μυθικὸν,
id est, fabulosum, pertinere; cum tamen
idem suam illam Theologiam, qua, ut me-
mora-

*morauiimus, mundum ipsum facit DEVM,
naturalem ac physicam appelleat.*

I A M Platonici, et si unum esse verum
ac summum D E V M agnoscerent, alii sta-
men præterea spiritualibus creaturis, quod
D E O similiores essent, cultum diuinum
tribuebant. In his, primum locum dabant
substantiis separatis, quas illi Deos, nos
Angelos nominamus: Secundum, cœlestium
corporum animabus: Tertium demonibus,
quos aërea quædā esse animalia, opinaban-
sur: Postremum animabus hominum, quas
pro uniuscuiusque meritis ad societatem
vel Daemonum, vel Deorum post mortem
ascisci credebant.

POSS EM VS his adiungere alios non
disimiles religionum errores, quibus, no-
stram memoria, tum in Oriente, tum in Occi-
dente, per Iesu Christi gratiam, in dies li-
berantur hi populi, qui Christiana sacra
fuscipliunt. Sed cum Euangeli luce, secun-
dum certissimas Prophetarum predictio-
nes, Idololatriæ nox, magna sit iam expar-
te depulsa, hac ipsa fortasse, qua de variis

M Idolola-

Vide Plato.
nem in Ept-
name & in
Phædone &
D. Aug. lib.
8 deciuit.c.
6. & 12. &
lib. 10. ca. 1.

Elaiz 2. &
19. Ezech.
30 Zach. 13;
Sophonie
2. Quæ de re
vide Aug. li.
de diuina-
tione dæmo-
num cap. 9.
& lib. 1. de
consensu
Euangel. ca.
19. & lib. 8.
de ciuit. cap.
23. vbi refert
Hermete id
præsensisse.

Idololatriæ generibus attigimus, nimis multa erunt. Nam quòd heretici etiam nū huius criminis Ecclesiam accusant, id verò quam stultè, vel impiè potius ac sceleratè, faciant, paulò pòst nullo negotio demonstrabimus.

*Quæ fuerit
origo Ido-
lolatriæ.*

*N V N C de Idololatriæ origine breuif-
sime dicamus. Ea quidem ex parte ipsius
hominis fuit partim affectus erga creatu-
ras nimius, partim veri Dei ignoratio cum
mentis quadam stupiditate coniuncta, ob-
quam facile fieri potuit, ut species ipsa crea-
turarum atque decore, tanquam muscipu-
la, ut in libro Sapientia est, insipientium
animi caperentur.*

Ibidem.

*A C E R B O luctu inquit Sapiens, do-
lens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem
& illum, qui tunc quasi homo mortuus fue-
rat, nunc tanquam Deum colere cœpit, &
constituit inter seruos suos sacra & sacri-
ficia: deinde interueniente tempore, conua-
lescente iniqua consuetudine, hic error, tā-
quam lex, custoditus est. Et infrà: Hec fuit
vita humana deceptio, quoniā aut affectui
ant*

*aut regibus deseruientes homines, incōmu-
tabile nomen lapidibus & lignis imposue-
runt.]*

*A C alio rursus in loco: Vani autem sunt Sap. 13.
omnes homines, in quibus non subest scien-
tia Dei, & de iis, quae videntur bona, non
potuerunt intelligere eum, qui est; neque
operibus attendentes, agnoverūt, quis esset
artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut ci-
tatem aërem, aut gyrum stellarum, aut ni-
miam aquam, aut Solem & Lunam recto-
res orbis terrarum Deos putauerūt. Quo-
rum si specie delectati Deos putauerunt, sci-
ant, quanto iis Dominator eorum specio-
sior est.]*

SED in primis malignitas Dæmonis,
buius impietatis origo fuit, qui mira calli-
ditate, dum in simulachris vel per responsa
vel per varia facinora cæcos mortales illu-
dit, suam Deo gloriam eripere, sibiq; eam
vendicare est conatus. Quo factum, ut o-
mnes Di gentium tandem fuerint demo-
nia. Etsi enim alijs alias creaturas diuino
bonore afficiebant, cum ab his beneficia se

Vide Laet.
tium lib. 2.
de Origine
erroris. cap.
17.
Psalm. 95.

M a accipere

172 APOLOGETICVS DE
accipere existimabant, tamē quia adorare
quoq; intendebant id, à quo re ipsa eiusce-
modi officia proueniebant, Dæmonē etiam
hoc ipso omnes venerabantur.

Lib. 1. de
falsa relig. c.
22. & 23.

Vide Isido-
rum lib. 8.
Etymolog.
ca. 11. & Eu-
sebium in
Chronicis,
circa annū
mūdi 3650.
& Beroum
in vita Nini
Regis Baby-
loniae.

D E initio porrò Idololatria, quod ad
tempus ipsum attinet, longum esset dicere:
Tractat ista diligenter Lactantius, qui &
refert, Melissum Cretensium Regem co-
lendorum Deorum omnino primum aucto-
rem extitisse, hunc illis primò sacrificasse,
ac ritus nouos sacrorumq; pompas intro-
duxisse. Idem Romanis, ait, eiusdem super-
stitionis Sabinum Regem auctorem fuisse.
Apud Gracos vero Prometheus primò
simulachra de luto finxisse fertur: Item Ce-
crops Rex, cum primò bouem immolaret,
Iouem inuocauisse. Ninus quoque, tertius
Babyloniae Rex, dicitur primò templum
& statuas erexisse Belo parenti.

Sed de his quidem
hactenus.

CVL-

**CVLTVM IN ECCLESIA
CATHOLICA SANCTE
VS V RPATVM, AB IDOLOLATRIÆ
ratione superiùs tradita, & confirma-
ta Ethnicorum exemplo, longissimè
abesse: Quod primùm in adoratio-
ne sacrosanctæ Eucharistiaæ
demonstratur.**

C A P V T V.

DISPVTATIONEM nostram initio, ut ad Heerbrandicā ptum illā accommodaremus, hoc syllogismo conclusim⁹: Idololatria est, diuinum honorem creature conferre sicut Deo: Hoc autem non faciunt Catholici, cūm sacrosanctā Eucharistiam, Sanctos, sacras imagines & reliquias ve- nerantur: Nequaquam igitur sunt, ut hæretici mentiuntur, Idololatre. Priorem ex his duabus propositionibus assumptis ha- ētenus & probauimus & exposuimus, ac veterum Idololatrarū exemplo, verissimā Idololatriæ rationē continere, ostendimus.

M 3 S4.

174 APOLOGETICVS DE
Superest, ut deinceps posteriorem confir-
memus. Quanquam hoc quidem in priori
disputatione nostra sic præstimus, ut ce-
fuisse propemodum in hac parte Heerbrædus
videatur. Tantum enim affert extra rem
aliqua, & quædā itē repetit, ac multiplicat
similia, quæ sunt à nobis antè iā explicata.

Ac primùm animaduerti velim, cùm
quaritur, utrum Catholici aliquo in cultu
diuinum honorem creaturæ, sicut Deo, tri-
buant, factum quidē unum extra contro-
uersiam ponи, & de facto altero disceptari.
Nam conuenit inter aduersarios & nos,
Ecclesiam eo genere cultus ac cæremonia
solere uti, quod omnium patet oculis. Quo
posito, de altero facto controuersia est, vi-
delicet num Ecclesia genus id cultus per se
conspicuum, ea ratione atque animo usur-
pet, ut simul diuinos honores ad creatu-
ram, tanquam ad Deum, verè transferat.
Ut, si cùm evidenter constat, aliquem ab al-
tero pecunie summam v.g. accepisse, quera-
tur de facto rursum, quanam ratione acce-
perit; in uitione altero, an tubent?

QVA

Quapropter meminerit, quæso,
 Lector, controversiam eā, qua nunc expe-
 diendare stat, utrū scilicet Catholicī crea-
 turæ sicut Deo diuinis honores deferant,
 propriè quidē versari in factō; quod verē-
 ne an falso Catholicis imputetur, Scriptu-
 rā sacra testimonio minimè definiri queat.
 Possimus sanè ex diuinis literis docere,
 quid sit Idololatria, nimirum (ut probau-
 mis) diuinū honorem creaturae, sicut Deo,
 tribueret: Item diuinum honorem esse,
 quidquid accommodatè geritur ad exci-
 standam opinionem soli Deo congruentem:
 Et denique eos creaturis sicut Deo tribuere
 huiusmodi honorem, quibus aliquaratione
 in animo est, conciliare creature existima-
 tionem divinitatis propriam. Sed utrum
 id ipsum Catholicī aut alijs faciant nécne, nō
 magis ex diuina Scriptura determinari
 potest, quam, utrum is furtum vel homici-
 dium v.g. patrauerit, nécne, qui furti aut
 homicidiū accusatur. Itaq; mirabiliter ine-
 pios est Heerbrandus, cum vicio mihi ver-
 sit, q; scripture auctoritate non euicerim,

Disceptatio-
 nē facti esse
 eā, qua que-
 ritur, utrum
 Catholicī
 adhibeat di-
 uinum cul-
 tum creatu-
 ris, nécne.
 Proinde nō
 satis sobriè
 Heerbran-
 dum requi-
 rere hoc lo-
 co scriptu-
 ras.

176 APOLOGETICVS DE
Catholicos nullo in cultu diuinū honorem
creature sicut Deo deferre, atque adeò Ido-
lolatriam illos minimè committere. Credo
paulatim isti scripturas introducent in fo-
rum, ut quod ad facti quoque iniciatio-
nem vel probationem attinet, vice testim
sint. Quoniam nihil fingi potest absurdius.

Conc.3.&
alibi.

Catholicos
nullo cultu
adhibere di-
uinos hono-
res creature,
ut Deo,
VEL INT ergo nolint aduersarij, de
calumnia conuincetur, ea Catholicorum
innocentia probatione, qua ex ipsa ratione
facti peti potest, hoc modo; Diuinos honores
creature, sicut Deo, illi habent, qui de ipsa
excitare opinionem Deo soli congruentem
aliqua ratione volunt, ut est ante demon-
stratum: hoc nequaquam volunt Catholici,
cum sacro sanctam Eucharistiam, Sanctos,
sacras imagines & reliquias colunt: recte
igitur assumptum est, illos minimè hono-
rem diuinum aliquo istorum cultu, tribue-
re creature, sicut Deo, proindeq; ab Idolo-
latria longissimè abesse.

HOC ut doceamus, aperienda sigilla-
tim atq; ordine estratio, quam in unoquo-
que cultu istorum seruat Catholica Ecclesia.

IN

In adoranda Eucharistia diuinum quidem illa usurpat honorem, sed per illum non de substantia panis, (quam, peracta consecratione, minimè permanere agnoscit) non de ipsis accidentibus, non de aliqua omnino creatura; sed de Christo Deo ac Domino nostro, qui sub panis accidentibus admirabilè modo continetur, existimationem vult diuinam excitare. Itaque diuinum honorem non ad creaturam idololatricè, sed ad Deum, nempe Christum religiosè refert. Quæ res cùm in facto consistat, abunde publica atque assidua Ecclesia protestatione probatur.

ATQVE hac breuiter summa est ea- Cap. 3.
*rum, quæ pluribus in priore disputatōne docuimus, ut adorationem Eucharistie ab Idololatria vendicaremus. Vbi primum carpit Heerbrädus, quòd Christum Deum ac Dominum nostrum in hoc sanctissimo Sacramento contineri dixerim, non facta mentione humanitatis illius. Videtur in-
 quic, Hispanus Nestorizare, dum Christum Deum passim adesse dicit, separans ac diui-*

M s . dens

dens naturas.] Mihi verò videtur Heerbrandus potius magna laborauisse penuria argumentorū, que hoc loco obiiceret, quandoquidem ad tam frigidam, tam puerilem cauillationem sese demisit. Propositum eo loco mihi erat ostendere, latræ cultum sacrosanctæ Eucharistie adhibitum, cum ad verum Deum referatur, Idololatriam non esse. Hoc ut probarem, necessariò mihi diuinitas Christi Domini commemoranda fuit, (quod tamen vix feci sapienter, quam semel) humanitatis item mentionem in eiusmodi controvèrsia facere non attinebat. Quid igitur? num illam ideo à diuinitate distraxi, vel inficiatus sum, quoniam de illa tacui? Quoties in scriptura Christus dici-

^a Matt. 16. tur Deus, humanitate² tacita? Nestoriz.
Ioan. 11. &c re inquit, videtur Hispanus. Credo verius
20. Marci 1. visum Heerbrando vocabulum ad conser-
Rom. 9. ciandum aptum, & ideo ita illum lusisse,
Galat. 1. Ioan. vlt. &c tametsi rem subiectam minimè teneret.
alias. Heerbrādus Nestorij namque heresis, ut ex actis Concilii
qualisna fuit Ephesini constat, non fuit, Christum,
rit Nestorij error, igno- Maria filium, esse verum Deum, quod ego
rauit. dixi,

dixi, sed potius esse purum hominem, aliamq;^z
personam à filio Dei aeterno.

FATETVR præterea Heerbrandus in Conc. 63.

Eucharistia Christum adorandum esse,
nametsi (quod aliqui urgere isti solent)
non ideo præcipue in Sacramento ille se-
sistat. Ceterum Idololatriam esse ait, Eu- Conc. 69.
charistiam quoque adorari, quoniam sit
creatura. Dissimulauit videlicet, aut non Conc. 65.
intellexit, quod in disputatione mea ex do-
ctrina Concilij Tridentini annotavi, Ca- Ses. 13. cap.
tholicos Eucharistiam adorare, id ipsum es- 5. & can. 13.
se, Christum sub speciebus latentem adora-
re. Nam ob admirabilem coniunctionem Qua ratione
Christi cum iis accidentibus sit, ut cuius adoratio la-
venerationis ille, in sanctissimo Sacra- triæ ptinere
mento existens, terminus per se ac veluti dicatur etiā
scopus est, eiusdem etiam ipsa accidentia tales.
terminus esse quadam ratione censeantur:
non quidem per se, quasi illis item, ut Chri-
sto, veneratione concilietur divina existi-
matio, sed per accidens, ut loquuntur, eo
ipso videlicet, quod sunt aliquid Christi,
ut in Sacramento quidem existit. Itaq;^z ut
homi-

180 APOLOGETICVS DE
bominem album, vestitum &c. venerari
dicimur, tametsi honorem ad solum homi-
nem per se referamus, ad uestes autem &
albedinem non nisi per accidens, ut sunt
aliquid illius: Sic verissime censemur Eu-
charistiae exhibere latriam, quamvis il-
lam per se non ad species, sed ad Christum,
speciebus contentum, dirigamus, ad spe-
cies autem ipsas per accidens, ratione iam
dicta.

Conc. 67. &c DISTR A H I T igitur Heerbrandus
69. &c res coniunctissimas, cum toties, absque ulla
probatione, separat adorationem Christi,
ut existit in Eucharistia, ab adoratione
Eucharistiae, ut continet Christum. Nam
idem adorationis motus pertinet ad utrum-
que, tametsi diuersa ratione, ut est exposi-
tum. Quod quidem Concilij Tridentini
Patres non obscurè indicauerunt, cum pro
eodem accipiunt, Christum Dominum in
^a Canone 6. sancto Eucharistie Sacramento adorari ^a cul-
Sess. 13. tu latriae, & latriacultum, qui Deo debe-
^b Cap. 5. tur, huic sanctissimo Sacramento ^b in ve-
neratione exhiberi.

QVARE

QUARE quòd in auctoritatibus ali- In disputat.
quorum patrum à me pro adoratione Eu- cap. 3.
charistia citatis, Heerbrandus excipit, illos
non dicere, adorandam esse Eucharistiam,
sed Christum in Eucharistia, omnino nihil
obstat, cùm tantundem utrumque valeat.

Neque ego ex Augustino citavi illa verba: Epist. 120.
Adorauerunt Eucharistiam & mandu- ad Honora-
cauerunt, ut Heerbrandus fingit, cùm ait, tium, & in
me ideo Augustini locum depravare. Psal. 21. enar-
Tantummodo locum ipsum, pratermissis ratione. 1.
Augustini verbis, indicaui. Ex quo, & Conc. 68.
aliis etiam, luce clarius est, Augustini in Psal. 98.
sententia, Eucharistiam, ut Christum con- b Ambr. li.
tinet, adorandam esse. Quod & alij Patres 3, de Spiritu
docent. sancto c. 12.
Gregor. Na-
zian. in ora-
tione de lau-
dib. Gorgo-
niz Sororis.

NE Q V E eadem ratio suppetit, ut res
aliae, in quibus Deus est, aut peculiariter
etiam operatur, adoretur; sicut Heerbran- Cyril. Hie-
dus argutatur. In Eucharistia siquidem, rosol. catec.
modo prorsus admirabili accidentibus pa- Mystagogi-
nis & vini subest Christus. Et licet non hac ca. 5. Chrys.
illi tanquam subiecto inhæreant, aut hypo- Nom. 24. in
staticè coniungantur, quia tamen ad illum 1. epistol. ad Cor. &c.
& 79. Conc. 70.

certa

certa quadam & peculiari ratione pertin-
ent, Eucharistia simpliciter adoratur,
cum adoratur in illa Christus.

VERVMENIMVERO difficile non est,
animaduertere, quid agant isti, quando ita
studiosè negant, Eucharistiam esse adoran-
dam. Nolunt venerationem etiam exter-
nam Christo Domino in Eucharistia exhi-
bere. Quod dogma facilius se retinere
posse arbitrantur, si inficiuntur, Euchari-
stiam, quæ externares est, venerandam es-
Conc. 63. se. Ita Heerbrandus, quod ante a simpli-
citer confitetur, Christum Dominum in
Eucharistia adorandum esse, postea obiter,
Conc. 79. tanquam puderet eum tam vani dogma-
tis, declarat, faciendum esse eo modo, quo
Ioan. 4. Deus præcipit, nempe in Spiritu & verita-
te (id est, ut isti depravare solent) interiori-
dunt taxat adoratione.

Lib. 4. fidei
orthodoxæ
cap. 13.

S V N T illi hac in parte inhumani, ne-
que intelligunt, quod à D. Ianne Damasce-
no præclare notatum est, quoniam ex na-
tura dupli constamus, spirituali & cor-
poreæ, duplē quoque nos adorationem
debere

debere Deo, atque adeò etiam Christo ser-
 uatori nostro, interiorem unam, alteram
 exteriorem, quæ ab interiori proficitur.
 Vtramque adorationem cùm adhibemus,
 tunc demum perfectè elucet in veneratio-
 ne humanitas. Tunc verissimè in spiritu
 adoramus & veritate, quæ in consensione
 quoque operis externi, cum internamentis
 deuotione cernatur. Ideo Deus tametsi pu-
 rissimus Spiritus atque inuisibilis sit, non
 solo tamen Spiritus nostri^a Sacrificio, sed a Psal. 50.
 b vitulis etiam labiorum, hoc est, sacrificio b Osc. 14.
 laudis & orationis delectatur, & varia
 item religionis ceremonia, qualis sine con-
 trouersia in Sacramentorum usu adhiben-
 da est. Nam et si genere hoc ille minime in-
 digeat, sicut nec interna veneratione, è re
 nostra est tamen, ut earatione, quæ secun-
 dum humanitatis naturam in primis est,
 Deo obsequiamur, augeamusq;, ut fit, spiri-
 tus deuotionem. Ergo Heerbrandus, non
 modò pertinax est & imperitus, cùm Chri-
 stum Dominum in Eucharistia adoran-
 dum esse fateatur, Eucharistiam, quod erat
 conse-

Curexterna
veneratio
adhibenda.

a Conc. 73.
& deinceps
p. p. s. t. m.
con 78.

consequenter concedendum, adorandam
esse negat, sed etiam agrestis et inhumanus,
quod adorationis interne, quam ait se ad-
hibere Christo, nolit dare significationem.

b Cyprian.

in sermone

de cena Do-

mini. Aug.

serm. 28. de

verbis Domi

ni & lib. ten-

tentiarum

Properi ex

et artolatras esse.]

codem.

Ambr. li. 4.

de sacram. c.

4. & lib. de

his qui ini-

tiantur my-

sterii ca. 9.

Hierony. in

14. c. Marci.

& Greg. 4.

dialog. c. 5. 8.

Anselmus in

Comment.

super. 1. ad

Corint. 11.

Isidor. lib. 1.

de Ecclesia

sticis officiis

ca. 18. Beda

in lib. de my-

sterii mislae

Bernard. in serm. de coena D. Basilius in lib. de ritu missæ. Greg. Nisse-

nus in lib. de mystica vita Moysi. Cyrillus Hierosol. in catech. mystag. 4.

Chrysoſt. in sermon. de encoenii &c. c.

c Matth. 27. Marci 14. Luca 22.

S E D argumentatur præterea hic pani-

sta. ^a Pontificij docent Eucharistiam latræ

net: consequens ergo est, ipsos Idololatras

Properi ex eis artolatras esse.] Primum ne si Christus

codem.

quidem in Eucharistia impanatus esset, ut

pistores isti volunt, sequeretur necessariò

panilatras vel artolatras esse, qui Eucha-

rism, hoc est, Christum in pane adora-

sterii ca. 9.

Hierony. in rent. Nisi velit etiam ridiculè Heerbran-

das vestilatras quoque illos omnes facere,

& Greg. 4.

dialog. c. 5. 8. qui Christum vestitum adorauerunt. De-

inde substantiam panis, peracta consecra-

tione, restare, merum est istorum brotista-

rum sine panistarum commentum: quod

non modò cum concordi ^b Patru sententia,

sed etiam cum ^c Scriptura ipsa, atque adeò

cum

missæ

Bernard. in serm. de coena D. Basilius in lib. de ritu missæ. Greg. Nisse-

nus in lib. de mystica vita Moysi. Cyrillus Hierosol. in catech. mystag. 4.

Chrysoſt. in sermon. de encoenii &c. c.

c Matth. 27. Marci 14. Luca 22.

cū Christi verbis pugnat; ex quibus aperte constat, non aliam ipsum Apostolis substantiam, quam corporis sui in cœna præbuisse. Accipite inquit, & comedite; Quid? Hoc (substantiam totam, quam manibus tenebat, demonstrat) est corpus meum. Et ^a alibi, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, promundi vita.

V E R V M non attinet obiter perstringere omnia, quæ ad eam controvèrsiam spectant. Videamus solum qua ratione naturatur ^b Heerbrandus Christum impanare. Apostolus, ^c inquit, Eucharistiam panem vocat. Sape iam est & recte à Doctoribus Catholicis responsū, in Scriptura interdum eius rei vocabulo nominari aliquid, cuius ^d similitudinem refert, aut efficiendi virtutem ^e imitatur, aut etiam ex qua ^f confectum est. Itaque Eucharistia panis dicitur, qui panis videtur, quia ut panis reficit, quia ex pane confecta est.

S V R G E T deinde verba Irenai, ^h qui Eucharistiā ex duabus rebus consistere dicit, terrena & cœlesti. Nos cū (terrenares) ^g Conc. 74. ^h Lib. 4. ca.

N

voca-

^a Ioan. 6.
^b Con. 73.
^c 1. Cor. 11.
^d Gen. 18.
^e Exod. 25. &
^f 37. & nu. 7.
^g & 3. Reg. 7.
^h Quicquid reficit, dicitur panis, vt ps. 77. Vnde comedere panē in scriptura generatim accipi tur pro esu etiam aliorum ciborū vt Gen. 31. & 37. Exod. 20. Khut. 2. 1. Reg. 20. & 28. 2. Reg. 12. 3. Reg. 21. Eccles.

9. &c.
^f Gen. 2. Eua dicitur os. & 3. Adam puluis & Exod. 7. ser pentes magorum, Vir gze.
^g Conc. 74.
^h Lib. 4. ca.

vocabulum commune sit accidentis & substantiae, recte terrenam rem accidentia panis interpretamur, quae una cum substantia panis ex terrestri materia sunt facta.

Quae responsio cum ab Heerbrando refutari non potuerit, abunde sufficit. Nam quod admonet, ne Caluinizem, similiter rem celestem interpretando non corpus Christi, sed accidens corporis Christi, facit perridiculē. Quid enim obstat, quo minus, res, commune vocabulum, accommodetur e loco et ad accidentia panis, et ad substantiam ipsam corporis Christi significandam?

Conc. 74.

PRO FERT quoque Gelasij testimoniūm huiusmodi: *Sacramenta, quae sumimus corporis & sanguinis Christi diuina res est: propter quod et per eadem efficimur diuine consortes naturae: & tamen non definit substantia vel natura panis et vini.]*
Fertur Gelasius quinque libros contra Nestorium & Eutychen scripsisse, neque inter illius opera libellus ille, ex quo hoc testimoniūm desumptum est, numerari solet. Itaque nō leuiter quidam suspicantur, fragmentū illud

Vide Plati-
nam & Tri-
remium.

illud Calvinistarum etiam opera Tigurire-
cūsum, Gelasij non esse, sed cuiusdam potius
Gennadij, Massiliensis Ecclesiae presbyteri,
qui fertur scripsisse etiam cōtra Eutychen,
& saepe alias errauit. Quanquam nec de-
sunt, qui testimonium adductū, cuiuscun-
que tandem illud sit, ita exponant, ut non
sit sensus, substantiam vel naturam panis,
peracta consecratione, secundūm essentiam
permanere, sed secundūm virtutem atque
efficaciam reficiendi, vel certè secundūm
substantia genus, quod in corpore Christi
itidem reperitur. Sicut illud etiam Am-
brosianum exponi solet: Si tanta vis est in Li. 4. de Sa-
sermone Domini Iesu, ut inciperet esse, cram. cap. 4.
quod non erat; quanto magis operatorius
est, ut sint, que erant, & in aliud conuer-
tantur?] Qui tamen disertè nihilominus Ibidem, &
docet, efficacia verborum Christi, natura cap. 5. & li.
institutum (ut ille loquitur) mutari, at- 6. de Sacra-
que adeò panem minimè superesse. Quod si
maxime Gelasius tanquam doctor aliquis,
nihil ut Pontifex determinans, & unus
item aut alter ex patribus hac in re lapsus

errore fuisse, habemus certè pro veritate transubstantiationis nubem aliorum testimoniū, ut magna sit Heerbrandi temeritas, quod auctoritate patrum, quam solet aliquis flocci facere, nobiscum audeat decertare.

In epistola
ad Callofy-
rium.

Quia non miror, eundem esse temerarium, quisit etiam insanus. Sic enim Cyrillus Alexandrinus appellauit eos, quorum sequitur Heerbrandus heresim, cum contendit, Eucharistiam circa usum non consistere, nec in illa Christum adesse.

Christū D. in vsu tantā Eucharistie, præsentē ad esse, probari non posse. Nunquam vero ex Scriptura, aut Ecclesiastica traditione isti probabunt, consecranti virtutem ea lege diuinis Christi verbis inesse, ut in Eucharistia ille non sit, nisi cum sumitur, aut nisi illico sumatur. Nam quod CHRISTVS Dominus dixit: Accipite & comedite; hoc facite in meam commemorationem, declarat, quid tunc factum sit, nimirum idem, quod nunc etiam in Ecclesia sape fieri solet, cum post consecrationem non à sacerdote solum, sed ab aliis etiam sumitur Eucharistia. Item docet

a Matth. 27.

b Luc. 22.

docet Dominus in sui memoriam id esse fa-
ciendum, quotiescumque fit, sicut ^{1. Cor. 11.} Aposto-
lus apertius exponit. Sed quid hæc ad legem
illam, quam isti sine verbo ullo Dei, verbis
Christi prescribunt, ne scilicet vim conse-
crandi habeant, nisi statim usus consequa-
tur. Vbinam Christus hoc dixit? At ille
non nisi ad usum presentem consecravit.
Quid tum? Ideone conditionem apposuit,
ut non aliter consecratio esset efficax? Col-
ligant pari ratione, necesse esse, ut agnus
quoque Paschalis ante consecrationem eda-
tur: Item, ut non nisi nocte in cena myste-
rium hoc peragatur, &c. quia Christus Do-
minus nō nisi ipsis circumstantiis consecra-
uit. Ista sunt scilicet aperta illa & plana scri-
pturarum testimonia, quibus importuni
scripturatores isti nugantur, se sua dogma-
ta confirmare. At repositio ista vel cu- ^{Conc. 83.}
stodia Eucharistiae (inquit Heerbrandus)
in Ecclesia primitiva usitata non fuit.]
Perspicuum mendacium; cùm Clemens pri- <sup>Lib. 8. de cō-
stitutionib^s</sup>

mus inter alias constitutiones Apostolicas Apostolicas
referat unā, quæ sic habet: Postquam omnes

Et ex Conc. *communicauerint, inferant Diaconi reli-*
Ancirano c. *quias, quæ supersunt, in pastophorion,] id*
6. & Nicé 1. *est, in tabernaculum, ut nunc vocant.*

ligitur consuetudinem afferuandi Eucharistiā pro infirmis esse antiquitatem. Quod ut diligenter fiat, etiā statuitur in Conc. Late. sub Inno. 3. & Aurelia. Conc. 83. De consecra- d. 2. cā. trib. sententia refertur: Tribus gradibus commissa sunt sacramenta diuinorum secreto- rum, id est, presbytero, & diacono, & mi- nistro, qui cum timore & tremore clericorum, reliquias corporis Domini custodire fragmentorum debent.] Quare quod ex eodem ibidem refertur, ut tanta in alteria holocausta offerantur, quanta populo sufficere debent, quod si remanserint, in crastinum non reseruentur, sed cum timore & tremore clericorum & diligentia consumantur,] non potest habere eum sensum, quem isti volunt, nempe extra usum non manere in Eucharistia corpus Domini; sed (quod tunc forte sic expediebat) cauetur, ut in glossa notatur, ne in crastinum, ad usum certè communicandi populi, reseruarentur hostiae consecratae, quando non esset ob aliam causam necesse illas ipsas

*ipsas reseruare. Atque eodem pertinent Conc. 84.
Origenis & Hysichy testimonia ab Heer-
brando citata.*

*Quod verò contendit præterea Heer- Conc. 22.
brandus, Idololatriam esse, sacrosanctam
Eucharistiam ad sacrificandi etiam usum
conuertere, eandem impietatem & cras-
sissimam hominis ignorantiam redolet.
Nihil enim minus ea ratione fit, quam ut
diuinus honor creature deferatur; siqui-
dem ad verum Deum hoc quicquid est cul-
tus pertinet. Neque verò alia ex parte ille-
gitimum censeri potest hoc officij genus,
cum uniuersa Ecclesia Catholica, illis Chri-
sti verbis, hoc facite in meam commemo-
rationem, semper intellexerit, potestatem
sacerdotibus noui Testamenti factam es-
se, offerendi sanctam Eucharistiam, sa-
crificium & hostiam DEO acceptissimam.
Quem cultū (quoniam alterius loci est dis-
putatio hæc) uno tantum Esiae testimonio
nunc asseremus, quo simul sacrosanctam
Eucharistiam extra usum consistere liqui-
dò confirmatur.*

Lucæ 22.

Vt videre est
de consecra-
tione d. 1. &
2. per plures
canones, ex
Conciliiis &
summis Pō-
tificibus &
Patribus de-
sumptos.

*Isai. cap. 56. Lib. 5. com-
men. in eun-
stamenti, vt exponit Cyrilus Alexandri-
dē Prophe-
tam.*

*IS igitur de hostiis ac sacrificiis noui Te-
m, in hunc modum vaticinatur: Et filios
aduenae, id est, gentes, qui adhaerent Domi-
no, ut colant eum, & diligent nomen eius,
ut sint illi in seruos; omnem custodientem
Sabbathum, ne polluat illud, & tenentem
fædus meum, adducam eos in montem san-
ctum meum, & latificabo eos in domo ora-
tionis meæ, holocausta eorum & victima
eorum placebunt mihi super altari meo,
quia domus mea, domus orationis vocabi-
tur cunctis populis, ait Dominus Deus, qui
congregat dispersiones Israël, adhuc cōgre-
gabo ad eum congregatos eius: omnes bestiae
agri venite ad deuorandum, uniuersæ be-
stie saltus.]*

*CV M Propheta hoc loco de domo mate-
riali Dei, hoc est, de templo pranunciet (vt
Matth. 21. Christus hunc locum citans interpretatur)
consequitur de hostiis illum, non spirituali-
bus modò, verùm etiam sensibilibus, hoc
est, de Eucharistia variis in locis (secundùm
Malach. 1. prædictionem Malachia) in altari quoq;
mate-*

materiali oblata, vaticinari. Vnde & bestias agri, hoc est, gentes prauis moribus prius extra Ecclesiam efferatas, ad comedendum inuitat. [Sicut etiam apertius 70. interpres verterunt, omnes bestiae agrestes venite comedite, omnes bestiae syluae.]

Quare, frendeant licet VVicelphista & Lutherani, legitimus in Ecclesia cultus est, Eucharistiam non ad sumendi solum, sed etiam ad sacrificandi usum conferre, atque adeo ad propitium reddendum Deum.

QY O D autem postremo Heerbrandus Conc. 90. ait; verba, quibus Ecclesia Catholica ad consecrandum utitur, incantationem magicam continere, quoniam particula, enim, Euangelicis verbis sit addita, & peculiari quadam anhelitus respiratione, ut ipse fingit, & musitando sint ea verba pronuntianda; mera nuga sunt, que apud homines mediocriter cordatos nulla confutatione indigent. Sed neque hoc loco necesse est de mysteriis litigare, que Gabriel in quinario numero verborum consecrationis, non quidem necessario, sed tamen non male

Super can.
Missæ lecti.
38.

N_s inqui-

a Hier. in c. *inquirit; constat enim placuisse quoque san-*
11.30. et 40. *Ezec. & alias* *Etis Patribus studium id animaduertendi*
possum. Au- *rationes ac mysteria numerorum. Quare*
gusti. tra- *non debuit*^b *Heerbrandus Gabrietem, vi-*
17. in Ioan. *&c. super* *rum egregie doctum ac pium, et popularem*
numerous, & *fium, eo nomine irridere.*
alias. Ambr.

Et de Noe &

Arca ca. 42.

& libr. 2. de

Abraham c.

9 &c. Greg.

li. 1. in Job c.

12. & alias.

b Conc. 91.

VENERATIONEM SANCTORVM NIHIL PENITVS HABERE CVM Idololatria communc.

CAPVT VI.

SANCTIS adeò non deferunt Catholici diuinoshonores, si-
 cut Deo, ut ne honor quidem,
 quem in eorum veneratione
 usurpant, sit diuinus, sed à diuina potius
 maiestate maximè alienº. Quod ut in prio-

Cap. 4. **r**i disputatione nostra doceremus, huiusmo-
Genera qua-
tuor officio
rum, quæ in
Diuos, hono-
ris causa, co-
serimus, fine
crimine Ido-
lolatriæ,

di partitione vñi sumus: Sanctos omnino
 veneramur, cùm aut ab his, ut apud Domi-
 num nobis suffragetur, petimus; aut ipsum
 etiam Deum oramus, ut illorum meritis
 addu-

adductus, nobis, quod optamus, impertiat; aut in illorū memoriā tēpla extruimus, vel sacra facimus, vel statis diebus feriamur, quidpiámue illis promittimus; aut illorum sanctimonīā admiramur vel prædicamus, veletiam officiis aliquibus testamur, ut genuflectendo, ut percutiendo pectore, aliisq; huius generis actionibus externis.

Quæ si expendantur singula, nihil minus, quam honoris diuini ratio, in illis reperietur. Nam quod Diuorum tum intercessione, tum meritis apud communem illorum & nostrum Dominum adiuuari volumnus, aperte protestamur potius, illos creaturas esse, quæ superiorem habeant Deum, quem pro nobis exorent, apud quæ mereantur. Quæ officia tam aliena sunt à Dei maiestate, atq; adeò à ratione diuini honoris, quo illius dignitas & perfectio aptè innocescat, quam alienum à Deo est, ut habeat aliquem se superiorem. Prorsus ut stultitia maxima sit, vel ex hoc uno non evidenter deprehendere, Idololatriam ab hoc toto genere proculabesse.

Qui intercessione ac meritis sanctorū iuuari cupiunt, eo ipso aperte significat, se pro Diis illos minimè habere.

I A M

Templorū *I A M templū ipsa, & sacra, & ferias, vñ, & sacrificiorū & quatenus hac per se in diuinis honoribus feriārū, non recensentur, ad Deum tantummodo Catholici referunt; ad Sanctos verò non templa, nō sacrificia, non ferias, sed in templis, sanctos honorem DEI proprium.*

Ita D. Aug. ac reverentiam ipsis congruentem. Ita cul-li. 8. de ciuit. Dei cap. 27. & li. 20. con-quaquam diuinus est. Nam in templis, tra Faustum cap. 21. sacrificiis, & feriis, creatura quoque affici potest honore, ab illa non alieno.

Vota, vt sunt actus virtutis religiosis, & ad diuinū honorē spe-stant, non fiunt sanctis ipsiis. *PARI modo vota siue promissiones, qua Sanctis fieri dicuntur, quatenus ad religio-nem cultumq; diuinum pertinent, nequa-quam directo referuntur ad ipsos Sanctos, sed hoc honoris tantum ipsis Catholicī tri-buunt, cùm vouere illis dicuntur, quod illo-rum amore reverentiāq; inducti, Deo voun-ent, tanquam sit illis etiam hoc ipsum Dei obsequium, propter amorem, quo cum Deo sunt coniunctissimi, placitum. Item qua-si testes eos faciunt deuotionis sua, eorumq; veluti auspiciis & intercessione freti, cōsti-tuunt adimplere, quod Deo promittunt.*

QVOD

*Quod si maximè quispiam ipsis etiam
Divis promittat, exequiturum se virtutis
aliquid officium, ne tunc quidem illos affi-
ciet honore diuino. Quid ita? Quoniam ea
promissione solum ille protestabitur, Diuos
creaturas præstantes esse, cum Deo gratia
& amore coniunctissimas, quibus ideo pro-
missum opus diuini obsequij acceptū etiam
& gratum fit futurum. Quapropter si quæ
pollicitatio istiusmodi Sanctis fiat, nequa-
quam illa religionis officium erit, sed defi-
nitæ alterius virtutis, nempe singularis
obseruantia, quæ proximè quidem non pro-
testatur Dei excellentiam, ut religio, sed
creature præstantiam, atq; adeò non afferit
ipsa diuinum honorem, sed reuerentiam
congruentem creature.*

*DENIQUE laudationem Sanctorum
eorumq; per externas actiones honoratio-
nem, planum est, per se, ad honoris genus
spectare indifferens, quod acommodari ad
colendam quoque creaturam posse. Sed ne-
que ab intentione nostra accipiunt officia
hæc rationem diuini honoris: quasi per illa
velimus.*

Potest etiā
aliquid san-
ctis ipsis p-
mitti absq;
eo, quod illi-
dē attribua-
tur diuinus
honor.

Vt colligi-
tur ex Aug.
lib. 10. deci-
uit. Dei c. 4.

velimus Sanctis existimationem concilia-re, soli D E O conuenientem: Nequaquam enim hoc volumus. Quod non tantum verbis, sed etiam ipsa ratione cultus, quem adhibemus Sanctis, euidenter testamur. Nam recurrimus ad illos, ut ad famulos precipuos Dei, qui apud Dominum suum & nostrum plurimum gratia valeant, ut est antè explanatum. Itaque verissimum illud est, quod huius capituli initio assuera- uimus, Catholicos, cùm venerationē adhi-bent Sanctis, eiusmodi usurpare honorem, qui à diuino numine sit alienissimus, tan-tumq; prstantibus creaturis conueniat. Ex quo intelligitur, virtutem, qua huius generis honorem Diuis affert, religionem non esse, cuius propriè diuina maiestas sco-pus est, sed singularem illam obseruantiam, quam paulò antè diximus, in precellētium creaturarum cultu versari.

HÆC ita breuiter posita, qua in altera Cap. 4 disputatiōe nostra pluribus explicata sunt, satis vanitatem Heerbrandi declarat, qui enumerationem illam, paulò antè factam,

· offi-

officiorū, quibus veneramur Sāctos, dicat, tot Idololatrias & impietates, quot verba cōtinere. Videamus quomodo miser probet. Tenebras primum offendere veritati initetur, cùm ait, Idololatriam latè patere, & proinde posse in veneratione Sanctorum committi, quamvis illis non honor diuinus tribuatur sicut Deo. Bene habet, quòd refutatum commentū hoc à nobis suprà est, cùm definitionem ab isto traditam Idololatrie, scripturarū testimoniis penitus reuicimus, & nostram firmavimus: ut quæcumque ille super ea Idololatrie definitione vel fictione extruxit, prorsus iam corruerint.

Quomodo
pbet Heer-
brandus ve-
nerationem
sanctorū cō-
tinere Idolo-
latriam.
Conc. 92.

Cap. 1. & 2.

Conc. 97.

105. 100.

117. &c.

AD nauseam usq; inculcat præterea, non habere nos diuinum præceptum venerate Sāctos, modis suprà dictis. Et hoc quoque fruolum & nugatorium istorum esse argumentum suprà euicimus: Cùm ex diuinis literis cōstet, spontaneos etiam cultus, & utiles, & Deo gratissimos esse; tantum abest, ut quia spontanei sunt, sint, ut isti delirant, Idololatria. Qua de re non est opus repetere, quae sunt dicta prius.

SED

Conc. 97. SED urget aduersus Sanctorum inuocationem Apostoli sententiam: *Vnus est mediator Dei & hominum Christus Iesus:]*
 1. Timot. 1. *Ceci planè sunt isti qui non videant, se vehementer Apostolo repugnare, cum ex eo loco concludant, iniuriam mediatori Christo fieri, imploranda Sanctorum intercessione. Nam si ita est, pari ratione ex unitate mediatoris concludetur, viuos pro viuis intercedere non debere, cum istorum quoque intercessio verè intercessio sit. Et tamen Apostolus contraria prorsus argumentatione colligit, alias pro aliis intercedere oportere, quoniam unus est mediator Dei & hominum Christus Iesus, qui universos redemit. Obsecro inquit, fieriorationes, obsecrationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus &c. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.]*

Ac

Ac si apertius ita ratiocinaretur: Quoniam pretioso Redemptoris nostri sanguine ac meritis, Dei erga homines sic auersa indignatio est, & misericordia inclinata, ut omnes ille, quantum in ipso est, saluos facere velit, aequum est, ut non solum pro nobis ipsi, verum etiam pro aliis apud Dominum intercedamus, quod efficacibus gratiae auxiliis adiuti confirmatiq., salutem à Christo unico Redemptore partam, certius consequantur.

Tvv situr ille furor, Heerbrande, Conc. 97.
est, tua illa Cimmeria tenebrae, quas loqueris, quod hoc Apostoli loco tam peruersè abutaris: Nos, cum Sanctorū etiam intercessione volumus fructum redemptionis nostræ obtinere, eo medio utimur, quod bonum est & acceptum, ut Apostolus loquitur, coram salvatore nostro Deo.] Absit autem à nobis, ut ideo Redemptorem ipsum, quem^a aduocatum habemus apud Patrem, deseramus. In illo præcipue spem figimus, ipso nitimus, illum solum fatemur sanguine suo chirographū delevisse mortis sempiternam,

O

terna,

a 1. Joan. 2.
 b Catholici, et si Sanctos inuocent, Christi tamen meritis & sanguine in primis niti

terna, cui nos peccatum addixerat, tum etiam flexisse misericordiarum Patrem obliguisseq; ut sufficientia nobis & necessaria ad salutem auxilia suppeditet, adeoq; gratiam & gloriam, si eiusmodi auxilia non neglexerimus.

Isai. 63. SED quamuis in hoc Redemptor noster Christus torcular calcarit solus, Sanctorum tamen suffragia idcirco expetimus, quoniam intelligimus Deum ita honore solitum amicos suos, ut ab ipsis rogari velit, quod illorum causa etiam non quidem ex obligatione iustitiae, quem illi Christus Dominus iniecit, sed benignè & liberaliter mortalibus benefaciat. Nam si haec

b Conc. 97. non esset voluntas Dei; si, ut ^b Heerbrandus blasphemat, Sancti cisternæ dissipate Tom. 3. Ac similem sententiam reperies apud D. August. ferim. 29. de stra solliciti, ut ^c Hieronymus ait, intersanctis, & Orig. Hom. ^g in Caticca. cederent pro nobis: quod tamen ipsos facere ^d Heerbrandus, & alij hereticis victimis In disputatione de invocatione ^d tandem fatentur, & ex diuinis constat literis. *Sæc. ccc. 26.*

^bliteris. Quid igitur? quòd officium San-
ctorum erganos Deo acceptissimum, & no-
bis utilissimum est, quod illi libenter in nos
conferunt, hoc ipsi abillis petere sine Ido-
tolatria non poterimus? Quaisthac insania
est, quis furor, Heerbrande?

a Ex Iere. 15.

2. Mach. 15.

& aliis locis

constat, piè

olim. ante

legem gratia

defunctor

quādo nec-

dum vide-

bant Deum,

intercessisse

pro aliis;

multò ergo

magis nunc

intercedunt

beati. Item

Tob. 12.

Zach. 1.

Apoc. 8. &c.

apparet An-

gelos etiam

intercedere

igitur & Sá-

cti qui erat

sicut Angeli

Dei. Matth.

22. Vide D.

August. in

illud Psalm.

120. Leuaui

oculos meos

in montes

vnde veniet

auxilium

mihi.

b Conc. 93.

& 109. &c.

AT non audiunt inquit, ^brebus iam
humanis exempti, orationes nostras, nihil
omnino de rebus nostris cognoscunt. Quām
isti homines animales, spiritum non haben-
tes, ratiocinantur crassè? ^cFateor, lumine
naturali intellectus non cognoscunt, sed
cognoscunt tamen illustrati diuinitus, siue
in verbo, eadem cognitione, qua beatisunt,
siue peculiari reuelatione extra verbum:
nihil enim interest, quod ad præsentem
attinet controversiam. Nam si quæ ad eos
spectant, quos maxima charitate diligunt,
non viderent, si illorum votis ac petitioni-
bus opportune occurrere non possent, si sur-
di essent, qui se sepiè alloquentes non au-
diren, quomodo esset gaudium illorum
plenum? quomodo felicis statu fruerentur?

O 2

quomodo

e Quomodo Sancti intelligent orationes nostras, d Psal. 35, Ioan. 16.

Matth. 22. quomodo essent sicut Angeli Dei, qui gaudent
 in cælis super uno peccatore pænitentiā
 agente, adeoq; vident, quæ hic geruntur?
 Luc. 15. Si per Prophetia lumen, quod imperfектum est,
 ex parte, multi diuinis
 consequuti sunt, ut longè posita cernerentur
 non etiam orationes nostras agnoscant
 beati, cum euacuato quod ex parte est,
 quod perfectum est venerit; hoc est, cum
 fuerint ipso sole luminis gloria collustrari?

LONGVM esset omnia persequi, quibus argumentum hoc eleganter tractat D.

Lib. 22. de Augustinus, confirmans illud exemplo He-
 ciuit. Dei ca.
 lis&i Prophetæ, qui absens Giezi seruum vi-
 dit, cum iniquè à Naaman munera pro re-
 stituta sanitate acciperet. Tantum hac eius-
 dem Augustini verba referam: Sicut am-
 tem ex Hebreo interpretatus est presbyter
 Hieronymus, ista sunt ad Giezi verba Pro-
 pheta; Nonne cor meum in præsenti erat,
 quando reuersus est homo de curru suo in
 occursum tui? Corde suo ergo, inquit Au-
 gustinus, se dixit vidisse Prophetæ, adiuto
 quidem mirabiliter, nullo dubitante di-
 uinitus;

xinitus; sed quanto amplius tunc omnes munere isto abundabunt, cum Deus erit omnia in omnibus.]

DESINAT igitur Heerbrandus insinare, neque neget Sanctis beatis, quod et si per naturam illi non habent, DEI tamen munere acceperunt; videlicet ut exaudiant preces nostras. Nam quod ex alio loco Lib. de cursu pro mortuis agenda cap. 13. Conc. 95. Augustini citat; defunctorum animas rebus nostris non adesse, neque videre quae eguntur aut inueniuntur in ista vita hominum, sensus est, defunctorum animabus non esse hoc naturale, ut nobis presentes adsint, resq; nostras intelligant, sicut nos ordinariè possumus interessere rebus amicorum, de illisq; cognoscere. Atque huc Augustinus refert illud ex Isaia: Abraham nesciit nos, & Israël non cognovit nos. Quanquam de his, cum non essent tunc beatiani Christi mortem, aliaratio est.

QVOD vero diuina virtute anima beatorum cognoscant de nostris rebus ea, que ipsas conuenit intelligere, non solum loco prius citato Augustinus docet, sed etiam

Cap. 15. & in eo libro, ex quo Heerbrandus testimoniū profert. Nam illico declarat, nihilominus fieri posse, ut aliqua ex his, quae hic geruntur, defuncti cognoscant, referētibus vel Angelis, vel animabus ex hac vita migrantibus, vel virtute diuina, qua, ut presentes quoque nobis adsint Sancti, fieri pos-

Cap. illo 16. se confirmat. Hinc inquit, illa soluitur quæstio, quonam modo martyres, ipsis beneficiis, quæ dantur orantibus, indicant, se interessè rebus humanis, si nesciunt mortui,

Cōcedit D. Aug. virtute diuina, præter naturæ ordinē fieri, ut Sancti de viuorum rebus cognoscant, illisque profin-

tus exhibentur longè aliter, quam sese habebet usitatius ordo singulis creaturarū generibus attributus, & paulò post. Alij itaque sunt humanarum limites rerum, aliad iunnarum signa virtutum, alia sunt, quæ naturaliter, alia, quæ mirabiliter sunt: quamuis & naturæ Deus adsit, ut sit, et miraculis natura non desit. Non igitur ideo putandum est, viuorū rebus quoslibet interessere posse defunctos, quoniam **Q V I B V S D A M SANANDIS, VEL IVVANDIS MARTYRES ADSVNT;** sed ideo potius intelligendum

gendum est, QVOD PER DIVINAM POTENTIAM, MARTYRES VIVORVM REBUS INTERSVNT, quoniam defuncti per naturam propriam, viuorum rebus interesse non possunt.]

POTVITNE Augustinus interpretari clarius, quo sensu antea negauerit, defunctis cum viuis aliquid intercedere? Nequam profecto potuit. Itaq; fidem in Heerbrando bonam desidero, quod ex eo Augustinilibro probare voluerit, nullo modo Sātos, quo locores nostræ sint, intelligere. Etsi verò Augustinus ibidem subdubit, quanam ratione Sancti viuis suffragentur: utrum videlicet præsentes adsint illis, an verò generali quadam intercessione è cælo ipsis profint; certum tamen esse affeuerat, Sanctorum subdio viuos, qui eosdem exorant, (ut antè dixerat) diuinitus adiuuari. Sed nec veretur aliis in locis determinatè affirmare: Beatos, cogitationes^a nostri cordis diuino lumine collustratos, per spicere, & nos^b exaudire.

a Lib. 22. de

civit. ca. 29.

b Li. de vera

relig. ca 65.

Conc.93. et
109.&c.

*Quæ cùm ita sint, nemo nō iudicabit,
vanissimum esse Heerbrandum, quòd tam
crebrò nobis occinat, habere nos Deorum
loco Sanctos, cùm inuocamus ipsos absen-
tes; quasi tribuamus illis hac ratione o-
mnipræsentiam, ut ille loquitur. Vnius
Helisai exemplum, paulò antè inductum
declarat, posse quempiam de rebus absenti-
bus cognoscere diuinitus, etiam si illis non
ad sit præsens. Itaque non illico Diuis omni-
præsentiam tribuimus, si illos absentes in-
Lib. de cura uocemus. Quanquam Augustinus ne hoc
promortuis agèda c. 16. quidem diuina virtute fieri possen negat, ut
Sancti præsentes adsint, etiam uno tempo-
re, disiunctissimis in locis.*

Conc.93. &
deinceps.

*AGE verò videamus, quaratione
Heerbrandus nitatur præterea puerile
Sic ille argu- quoddam argumentum, à nobis in altera
métatur, in disputatiōne refutatum, confirmare, ut
de inuoca- demonstret, nos Sanctos pro Diis habere.
tione Sæcto- rum Conc. Erat autem illud huiusmodi: Si quis in ali-
18. & 19. & de p̄catione. quem credat, illum habet pro Deo, quia in
Conc. 55. solum Deum creditur. Pontificij credunt in
Rom. 10. Sanctos, quia inuocant illos; & Apostolus
ait,*

ait, quomodo inuocabunt, in quem non er-
diderunt? habent igitur Sanctos pro Diis,
& sunt Idololatrae.

PVDVIT ferè me respondere tam pueri-
li argumento, sed responditamen, ut Heer- Cap.4.
brandi in argumentando infantia notare-
tur. Dixi, inuocationem illam, que cum fide
in eum, qui inuocatur, tanquam in Deum,
coniuncta est, longè diuersam esse ab ea in-
uocatione, qua Sanctas honoramus. Nam
illam non dirigi nisi ad eum, qui ut crea-
tor, & summus rerum omnia Dominius,
virtute propria liberare ab omni erumna
queat: hoc verò, intercessionem tantum
eius qui inuocatur, implorari; proinde
quod ita Sanctos inuocemus, argumento
esse potius, creaturarum numero illos à
nobis censeri; quippe quos eo ipso proteste-
mur superiorem habere Deum, apud quem
suis precibus ut nobis suffragentur, peti-
mus.

HIC primum Heerbrandus, tantum
non apertè fassus est, videre iam se conclu-
sionem illam suam fuisse absurdissimam, Conc. 106.

O s Itaque

Diuersam
longè ratio-
nem esse in-
uocationis
Dei & San-
ctorum.

Itaque animo admodum exili: Quod exagitat inquit, argumentum meum ex Apostolo desumptum: cum Paulo litiget, quamdiu volet, per me sanè licet.] Quasi verò sensisset unquam Apostolus, invocationem eius, qui exbratur, ut intercedat, cum fide in illum tanquam in Deum, coniunctam esse. Nihil evidenter est, quād de illo altero invocationis genere, quod ad DEVM spectat, ipsum loqui, quando ait: Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? Repetiuerat namque proximè sententiam illam ex Iohanne: Omnis, qui inuocat nōm Domini, saluus erit, eum subiicit: Quomodo autem inuocabūt? &c.] Quapropter cūm Sancti à nobis non inucentur ea ratione, qua Deus, nequaquam ex Apostolo, sed ex insano atque imperito cerebro suo desumpsit argumentum Heerbrandus, cūm colligit, nos, quoniam inuocemus Sanctos, in ipsis ut in Deū credere.

Conc. 106. V E R V M recipit ille animum; Et, Elapsurum inquit, se sperat sophista, conficta distinctiuncula verbi inuocare. Sed heus
& 107. (inquit)

(inquit) Hispane, probanda tibi erit distinctione hac, & verbis significatio duplex ex Scriptura sacra.] Puerile planè ac ridiculū, Ineptie Heer brandi qui vocabulū ex Scriptura, tanquam ex Dictionario vel Dasipodio aliquo verborū significationem usq; scripturæ tantum definire velle. Angustum certè Grammaticam isti habent, si ipsis non licet vocabulis phrasis & vsu metiri velit. ita uti, ut utuntur auctores boni, tametsi in scripturis non ita accipiuntur. Quis autem neget, in Ecclesia Catholicæ plures fuisse latinitatis bene peritos, qui in invocatione pro preicatione usurpauerint, qua Sanctos, a Vide D. Agust. loquuntur. de Gen. ut pro nobis intercedant, rogamus?

D E M V S igitur (quod secus est) inuocandi verbum, in scripturis accipi dunt & xat pro oratione ad Deum fusa: Quanta obsecro, stoliditas est, ideo contendere, nos, quoniam Sanctos inuocare dicimus, eadem ratione ipsos, qua Deum precari? An non possumus vocabulum in Scriptura usitatum ad Sanctos referre, quin illico ad eosdem etiam rem, quam vocabulum in Scriptura significat, referamus? Quid prohibet illud ad significandum rem diuersam, accommodare?

212 APOLOGETICVS DE

dare? At non est Scriptura vocibus latenter abutendum. Primum vocabulorum abusus Idololatria non est. Deinde illorum significatio & vis, non ex diuinis tantum literis est discenda, ut antè diximus.

MITTO, inuocandi verbum, in Scripturatum aliis modis, tum etiam pro petitione intercessionis Sanctorum accipi, sicut

a Capite illo D.ª Augustinus interpretatur illud Paro. li. 1. lo. quoniam de triarcha^b Iacob, Angelus, qui eruit me de Genesi.

b Gen. 48. cunctis malis, benedicat pueris istis (ubi operè patrocinium Angeli, nepotibus precatur) et inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac.] Itaq; cum Augustino certat

Conc. 102. Heerbrandus, dum uititur aliter in uocationis nomen hoc loco interpretari.

EGO verò de nomine non valde pugno. Dere ipsa agamus. Intellexit Heerbrādus, admonitus disputatione nostra, futilem esse argumentationem illam suam, qua ita concluserat: Pontificij innocentia Sanctos: ergo credunt in illos. Idcirco sollicitus valde fuit, quemadmodum varias particulæ assertum-

fumpta propositioni assueret, ut argumen- Conc. 106.
to vim adhiceret. Resarsit igitur, quantum 109. & in
ex variis ipsius disputationis locis colligo, appendiceq;
argumentum illud hoc modo: Pontificy in- in fine dispu-
nocant Sanctos mortuos & absentes, tan- tationis ad-
quā ubiq; p̄sentes adsint, & gemitus cordis iunxit ad eā
cognoscant, & omnipotētes sint, qui possint. Conc.
se inuocantes iuuare & liberare ex malis, Ineptū Heer
deniq; maiorem consequenda beatitudinis brandi argu-
fiduciam in Sanctis, quām in Christo po- mentum ex
nunt: Ergo credunt in Sanctos, & quidem calumniis
magis ac firmius, quām in Christum ipsum, mendaciis-
in quem alioqui non certò credendum, sed que putidis-
dubitandum iubent.] sumis com-
positum.

NY L LV M ex his mendaciis est, quod Depulso ar-
non sit perspicuum & palpabile. Illud san- gumenti vel
tum verè dixit, Sanctos à nobis inuocari, potius calu-
ut y;, qui gemitus & oratiōes nostras agno- scant, tametsi absentes & hac vita functi mniarum
sint. Verū hinc nihil minus sequitur, quām in eosdem nos credere ut in Deos: Intelligi-
mus enim illos, ut suprà est dictum, non id per naturam posse, sed munere diuino, qua ratione creatura quoque conuenire potest;

ut

ut arcana cernat & procul posita, sicut euiderter antea monstrauimus. Non potest igitur argumentum illud suum Herbrandus fulcire, nisi miraculose faciat, ut mendacia illa, qua veritati addidit, mendacia non sint; quod scio ipsi esse factu difficillimum, ut ostenderem pluribus, si vel obscurares esset, vel tota huins loci.

SED habet ille adhuc, quod nobis opponat, nempe *plastrum precatiuncularum*, quas partim ex corrosis, vel, quia hoc illi vocabulum antè non placuit ex attritis, rubiginosis, & anonymis voluminibus, partim, ut ille ait, ex missalibus, & sequentiis, & horariis, & antidotariis, & horarū cursibus, non sine diligentia, ut apparet, *Cone.40. & Heinceps.* compleuit; ut testibus omni exceptione maioribus doceret, nos pro Diis habere Sanctos. Quo iudicio? quoniam in eiusmodi precibus misericordia Sanctorum imploretur, & vita eterna, & gratia ab ipsis absolutè petatur, &c.

In disp. c.4. AD hec iam antè respondi, id quod est notissimum, & isti etiā bene sciunt, quamvis contra

contra propria cōscientiae testimonium dis-
simulant, nempe cū Sancto dicitur, Fac,
aut concede, &c sensum esse, Effice precibus
& intercessione apud D E V M tua. Quod
quidem ex precandi formulis Ecclesie uisi-
tationibus est perspicuum. Nam in Litaniis
ad Deum dicimus, Misericere nobis, ad San-
ctos, Ora pro nobis. Sed iudicat Heerbran-
dus primum ideo nos dissimili ratione in-
uocare Deum & Sanctos, ne videamur
Ethnici. Execramur igitur Ethnicorum
superstitionem, atque adeò Ethnici non su-
mus: Nisi forte tales esse possumus omnino
inuiti. Quòd autem decies salutationem
angelicam, & semel precationem Domini-
cam recitare interdum soleamus, signum
est, non quòd plus B. Virginis patrocinio,
quam diuina openitamur, ut Heerbrādūs
iocatur: Sed quòd non uno modo tantum
precandi rationem instituere soleamus;
item quòd reuerenter ad diuinam maiestatis
thronum accedere velimus, tanquam ab
ipsa D E I matre introducti, quam ideo
ut pronobis intercedat, sape & instanter
obse-

obsecratus, priusquam Patrem ipsum misericordiarum inuocemus.

Conc. 112. *S V B I V N G I T deinde, ideo se ad disparem illam rationem inuocandi Deum, &*

Agg. 2. *Sanctos in Litaniis, non attendere, quia Sancti non sanctificant polluta, sed contra profana polluant Sancta.] Quod cum ille non amplius explicauerit, ego sic interpres, Heerbrandum, quia pollutus errore ac profanus sit, nolle, iuxta eam differentiam, Sanctorum intercessione uti, quippe qui sanctificare ipsum nequeant, quamdiu pollutus errore manet; sed potius in id studium velle incumbere, ut pollutus ipse Sanctos blasphemiiis polluat atque proscindat.*

V E R V M videamus, qua ratione ille conetur ostendere, cum Catholicici Sancto dicunt, fac, aut concede, sensum non esse, ut

In disp. c. 4. *diximus: Effice precibus & intercessione apud Deum tua: Ni mirum non aliter, quam repetendo varios hymnos, & precati uncubas, in quas omnes eadem illa prorsus expeditio quadrat. Adeo fuit vel rudis, vel quod magis puto, subdolus, qui Catholicorum since-*

sinceritatem atq; innocentiam, testimonio propria conscientia, & expositione illa nostra, à se agnitam, ea saltem arte voluerit obfuscare apud imperitos & miseros, quos his nugis decipit.

AVGVSTINVS certè apertè docet, Lib. 21. de
Sanctorum intercessione nos à peccatis &
gehennæ igne liberari. Quod satis deberet
esse, ut Heerbrādus nō ita pharisaicè scan-
dalizaretur, cū in eo sensu Catholicos legit
à Diuis ipsis gratiam & salutem postulare.
Praterea, cūm Sancti nihil à Deo precētur,
nisi quod ex diuina voluntate sit, atq; adeò
imperatruros se certò sperent, candidè quo-
q; interpretanda esset illa hyperbole, qua
quis Beatam virginem, aut Sanctum aliū,
cuius studiosus est, omnia posse diceret. Est
enim sensus, posse illum à Domino optinere,
quæcunq; velit, quia nihil volet frustra, sed
ea tantum, quæ Deo placita sunt, fieri et ex-
pedit. Quanquam Heerbrandus quidem
nullo alicuius momenti testimonio docet,
neque verò docere potest, eam loquendi
formam ab Ecclesia Catholica, vel usita-

P tam,

tam, vel approbatam esse. Illud tātūm ago, non continuò Idololatriæ damnandum aliquem esse, si studio quodam affectus, & obseruātia erga Sāctum, afferat, illum omnia posse, quacunque videlicet à Domino precari velit. Nam & eos, qui apud Principem aliquem gratia plurimū valent, dicere consueuimus, omnia in illius ditione posse, Quare? quoniam quacunque volunt, obtinere valent à Principe.

SED & illa formula precandi B. Virginem; Propitia esto, parce nobis Domina, praterquam quod in Litania Virginēs communi, & Lauretana non ponitur, commodum certè ac expeditum sensum refert; ut minimè ab Heerbrando debuerit tam ini-

Conc. 40. què censeri. Nam constat, iniuriam inferri Deo non posse, quin simul Dei mater offendatur. Quare non modò peccatoribus aliis ea precatio est utilis, sed in primis etiam Heerbrando consultum, Deiparam, quam plurimis ille blasphemias incessit, supplici animo exorare, sibi ut parcat, & propitia sit, & inse gladium illumancipitem se uera indig-

indignationis ne vibret, quo, Prophetæ Psalm.^{149.} sententia, terribilem illa, sicut & reliqui cœlites, de inimicis suis vindictam sumere potest, ac etiam² solet. Quòd si absg_s Idololatria nota hi, qui mortales Principes ac Dominos offendérunt, eosdem sibi propitios reddere, illorumq_s gratiam promererri, & oratione, & officio student; insignis pfecto dementia est, eos Idololatriæ damnare, qui sanctissima Dei matris reconciliari volunt, eamq_s ideo verbis illis honorificè cōpellant; Propitia esto, parce nobis Domina. Etenim non una & eadem his verbis subiecta sententia est, cùm ad Deum, et ad B. Virginem accommodantur. Nā à Deo gratiam ipsam & gloriam, tanquam ab huiusmodi munerum largitore Catholici petunt, cùm, ut ipsis propitiis sit, petunt: à Deipara vero intercessionem tantum, ut deposita indignatione, si quam erga eos habet, gratiam et gloriam ipsis benignè impetrat, ut illi et sapissime, & verissimè testantur.

NON modo igitur Heerbrandus censor ineptus, sed iniquus etiam calumniator

P a est,

a Vide NL
cephorum
lib. 18. Hi-
storiae Ecd.
cap. 33.

est, quod verba, qua varium sensum habere possunt, plus velit habere momenti ad condemnandos Catholicorum animos Idolatriæ, quam eorundem simplicem atque sinceram protestationem de legitimo verborum sensu ad ipsos excusandos. At inquit, quamvis ipsi nihil minus sentiant aut cogitent, (quam se habere Sanctos vel alia creaturam pro Deo) tamen Spiritus sanctus, qui est oculatissimus, hoc videt, audit, intelligit, & de eis pronunciat.] Egregium sane artificium, diuino testimonio, quod per se arcanum est, & à cognitione hominum remotissimum, calumniam confirmare velle, cum aliae desunt idoneæ probations. Quare ex Heerbrando, utrum existimet, Spiritum sanctum videre, audire & intelligere, quod verè non est, nego, videri aut intelligi, aut audiri potest. Opinor non existimat. Siquidem oportet, remita esse, si eam Spiritus sanctus ita esse intelligit. Cum igitur Heerbrandus probare nunquam posset, Catholicos habere Sanctos aut creaturam aliam pro Deo, ineptissime conten-

Conc. 18.

*contendit, hoc Spiritum sanctum de ipsis
pronunciare; eosq; illorum impiorum esse
similes, qui iudicio diuino, corde suo licet
non verbis, dicunt; posuimus mendacium Iai. 28.
spem nostram &c.*

*QVANQVA M si maximè priuatus ali-
quis Idololatriam committeret, vel certè
preces minus aptas incautè aut scriberet
aut usurparet, hoc quidem in instituto Eccle-
siae Catholice, circa inuocationem legiti-
mam Sanctorum, minimè præiudicaret.
Nam id genus ipsa non approbat, imò pro-
hibet &^a cauet; ut vana sit Heerbrandi
calumnia quòd^b obiectat, non haberi huius
rei prouidentiā in Ecclesia, sicut etiā quòd
nugatur, ad inuocandam B. Virginem sig-
num campanis dari, ad inuocandum Deum
nunquam. Est signum, nunquā Heerbran-
dum adire templum, ut intersit sacrificio
Missæ, atque ita impiè violare præceptum
Ecclesiae, quo est, velit nolit, obligatus, se
baptismum recepit.*

a In præfa-
tione libelli
præcatorij,
iussu Pij V.
editi.

b Conc. 41.
& 111.

*PRÆTEREO interim, illum, quod pru-
des lector facile animaduertet, partim pre-*

cationes aliquas cōmētias, et apocriphas,
& omnino explosas protulisse, ut apertum
a Conc. 41. mendacium sit, quod² ait, eas in omnibus
temporis decantari: partim etiam eiusmodi,
qua potius Catholicorum cause furent.

b Conc. 54. Quale illud est quod^b citat ex^c Magistro
c Lib. 4. sent. sententiarū; Oramus Sanctos ut INTER-
CEDANT pro nobis, & merita eorū nobis
suffragentur. Nam quod hinc colligit, illos
inuocari ut redemptores, fruolum est. Nō
enim illi Deū obligant ad benefaciendū no-
bis, sicut Christus Dominus, ut antè quoque
dictū est, et aliās esset explicandū copiosissimū.

Conc. 47. QVAR E quod catalogum Sanctorum
facit, quos non sine blasphemias dicit, à no-
bis more gentium coli, tanquam Deos &
Sap. 13. rectores orbis terrarum, sicut ait Sapiens,

Lib. 20. con- maxima nuga sunt, quas à veteribus ha-
tra Faustū reticis usurpatas, iam pridem contempnit
cap. 24. & irrisit Augustinus. Et iam in priori
Conc. 97. disputatione rationem, quam iste refuta-
re non potuit, dedimus, cur Catholicī
pro diuersis beneficiis à D E O impetrān-
dis, diuersorum intercessionem Sancto-
rum

rum implorent, quia scilicet deuotionis hoc genus euentu atque utilitate diuinitus sa-
pe probatum est, eo quod ad excitandum in
nobis pietatis studium, sit cum primis ac-
commadatum. Nequaquam verò ab illis
velut à Diis beneficia ipsa speramus, ut
Heerbrandus fabulatur. Sed neq; animalia Conc. 116.
Diuinis sacrificant Catholici more Ethnico-
rum, ut idem obiicit. Nam si quando hac
illi offérunt, sacrorum administris calar- Conc. 100.
giuntur, ex Dei, Diuorumq; reuerentia &
amore, ut antea respondimus.

AT opponit vidisse in templis suspen- Conc. 116.
sa donaria, tanquam Sanctis ipsis, non mi-
nistris oblata. Si anseres, porcellos, (nam in
hoc genere versatur subtilitas Heerbran-
di) gallos gallinaceos, & alia huius gene-
ris animalia, de quibus controuersia erat,
suspensa vedit, meminerit quæso, in tem-
plone viderit, an alio in loco, ad quem forte
divertit. Alia genera donariorum non Curdoha-
nego in templis aliquando seruari; non ria quædam
quod Diuinis sacrificata aut oblata, Ethnico- seruentur in
rū ritu fuerint, sed quod sint velut tesserae,

P 4 que

quætum prærogatiuam Diuorum & gratiam, quæ valent apud Deum, tum etiam accepta diuinitus, illorum intercessione, beneficia fidelibus significant (quò ita demum Sancti congruis honoribus afficiantur. Quæ res cùm in Dei honorem tandem,

Psal. 67. *qui est mirabilis in Sanctis suis, referatur, verè etiā ab aliquibus dicitur (quod Heer-*

Conc. 115. *brandus immerito carpit) hoc totum, quicquid est donariorum, pertinere ad Deum.*

*QVOD attinet ad vota sine promissio-
nes (parum enim interest, quomodo appelle-
mus, modo de re constet) quæ Sanctis fieri
dicuntur, frustra quoq; laborat Heerbran-
dus. Superius enim explicatum à nobis est,*

*Sub initium
huius capi-
tis.*

*quemadmodum illa vel Deo ipso, Sanctis
auspicibus, nuncupentur: vel si directore-
ferantur ad Sanctos, non religionis proxi-
mè, sed alterius virtutis, nempe peculiaris
obseruantia officia esse, hoc est, non ad con-*

Psal. 21. 49. *ciliandam diuinam opinionem, (quo fine
& 115. &c. soli Deo vovere, secundum diuinam Scri-
pturam fas est) sed ad testificandam digni-
tatem præcellētium creaturarum proximè
pertin-*

pertinere, atque adeò minimè illa honorem diuinum esse.

NEQUE verò ideo nullum est inter religionis & obseruatiæ cultum discrimen, quoniam utrique idem vocabulum, nempe *Dulia*, interdum accommodari soleat: sicut ineptè ratiocinatur Heerbrandus. Quid enim impedit, quò minus eadem voce, res specie ac ratione diuersissima, communiter significantur? Nonne honor, & seruitus latinè, ad significandum etiam cultum soli Deo debitum accommodantur? Ita planè. Nam legimus: *Soli Deo honor^a & gloria,* & *Dominum^b Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Quid igitur? Colligētne hinc bene Heerbrandus, eum honorem, qui parentibus debetur, nihil differre ab honore, qui Deo soli reseruandus est, neq; quidquam inter seruitutem Deo debitam, & obsequium aliis Dominis exhibendum, interesse; proindeq; nec filios honorare parentes, nec seruos Dominis seruine, sine Idolatria posse? Si videt, stolidam hanc esse conclusionem, ut in priori disputatione Cap. 4.

Conc. 103.
& in disputa-
tione de
precatione
44. & 49.
& 50.

Latum esse
inter religio-
nē & obser-
uantia discri-
men, tamet-
si his virtuti-
bus earumq;
officiiis idem
aliqñod vo-
cabulum at-
tribuatur.

a 1.Tim. 1.
b Deuter. 6.

P 5 ostendit

ostendi, nec ipse repugnare potuit, cur est adeò vel cacus, vel pertinax, ut ex communitate vocabuli, Dulia, pergit adhuc similiter cōcludere, honorem Dei proprium, nihil discrepare ab honore, quem Sanctis adhibemus, quoniam Valla, & Ludouicus Viues dicant, Duliam utrumque comprehendere?

Conc. 104. *NON adeò odiosè inquit, de vocabulis certaremus, si de re inter nos conuenirēt. Atqui in controuersia dere, non adeò fultè & pueriliter ex indifferentia vel communitate vocabuli, quod utrumq; cultus comprehendit, inferre deberetis, nullum quoque discrimen re ipsa esse inter cultus eiusmodi. Sed neq; adeò impudenter Heerbrandus negare debuit, discrimen hoc, ullo, vel Scripturæ, vel alicuius boni auctoris testimonio probari. Certè cùm in Scriptura*

a Psal. 138. *dicitur, Nimiis^a honorificati sunt amici tui,*

b Ioan. 12. *Deus, &; Si quis mihi ministrauerit, ^b ho-*

c 1. Tim. 1. *norificabit eum pater meus, &; Soli Deo*

d 1. Petr. 4. *^c honor & gloria, &; In^d omnibus honorificetur Deus, } de diversis reipsa honorum gene-*

generibus sermo est. Augustinus quoq;^z & Li. i. de Tri-
 alij Patres, apertè inter utrumque cultum nit. cap. 6 &
 distinguunt, ac docent, Latriam pro cultu lib. 10. de ci-
 diuino: Duliam, pro eo, qui creaturis exhi- uit. Deic. 1.
 betur, solere accipi. Quod neque Valla, neg.^z & li. 20. con-
 Viues negant, multò minus discrimē ipsum tra Faustum
 reale utriusque cultus, tametsi notauerint, c. 21. & Da-
 utrumlibet indifferenter quoque Duliam mas. lib. 3.
 & Latrīā interdum nominari. Quod qui- Apologie &c
 dem non surda aure, ut Heerbrandus ait, Beda in 4.c.
 transimus, (quanquā nec istorum authori- Lucae. Item
 tas nobis sancta est) sed intelligimus nihil in Conc. Ni
 minus inde colligi, quām quod inter utrumq;^z
 cultum reipsa non differat, de quo est con- ceno 2. &c.
 trouersia. Obmutescat igitur Heerbrādus,
 & quando hæc conuellere non potest, nun-
 quam amplius nugetur de Gulia, ut ipse
 histrio n̄c Duliam appellat.

P V D E A T etiam ipsum, quòd aduersus Ecclesia morem, dedicandi Deo in Sancto- rum memoriam templa, id testimonium D. Augustini profert, quo uno vel maximè Catholicorum causa in hoc genere defendi- tur. Nonne inquit ille, si templum alicui
 sancto

Conc. 98,

L. i. contra Maximinū Arrianorū Episcop. sancto Angelo excellentissimo, de lignis & lapidibus faceremus, anathematizare-
mur à veritate Christi, et ab Ecclesia Dei?]

Sanè debuisset hinc Heerbrandus cognosce-
re, quām alienum ab Ecclesiæ instituto sit,
quod ille sine probatione vlla ipsi affingit,
religionem videlicet templorum, ad ipsos
Sanctos directò, non ad Deum referre.

**Sub initium huius capi-
tis.**

Hoc nequaquam fieri iam suprà demonstra-
uimus; tum etiam ex eiusdem Augustini
menterationem exposuimus, ob quam, et si
Diuino numini omnia consecrentur tem-
pla, meritò tamen illa nominibus Sancto-
rū discerni absque vlla Idololatria queant;
quòd in aliis alij Sancti congruentibus ho-
noribus, singulari quodam studio, affician-
tur, sicut etiam in corundem vigiliis &
feriis.

C O N C L V D A M tandem hunc locum,
si breuiter argumēta duo explicauero, qui-
Conc. 117. bus Heerbrandus ait, velle se totam hanc
de mortuorum invocatione controuersiam

Vide D. Au- finire: ita enim ille Diuos ex contemptu vo-
guitat, Dei cat, ut olim impius ille Hermes Trismegi-
cap. 16. stus.

*stus. Primum proponit his verbis: Idololatria & Diū alieni, sunt omnes cultus, quē verbo Dei non sunt mandati: Inuocatio mortuorum verbo & mandato Dei caret: Ergo est Idololatria.] Nego primam propositionem. Monstratum enim suprà est, Heerbrädinam illam Idololatriam, in fal- Cap. 1. & 2.
so Heerbrandi cerebro esse natam, & ideo non veram, sed adulterinam esse.*

COM MENT I T I V M quog_s, est, quod in altera propositione assuit, inuocationem Sanctorum carere non solum mandato, sed etiam Dei verbo. Nam primum, Dei verbum non tantum literis, sed Ecclesia voce sonat. Quod non negatur nisi ab hereticis. Deinde ex Scriptura constat, ut alia nunc omittam, bonum & placitum^a Deo esse, ut alij aliorum intercessione utantur, & Sanctos, quamuis non corpore spiritu tamen vivere, cum non sit Deus mortuorum, sed vivorum, & nos amare, & felices esse, qui proinde exaudire & iuuare nos velint & possint. Quae satis profectos sunt, ut cordati & mediocri eruditione præditi intelligent, Suprà plures loci citati sunt ad hoc San- Propositū.

Sanctorum inuocationem Scripturarum auctoritate niti. Quod qui nō vident, non modo Theologie, sed propemodum rationis expertes sunt, cuius usus aliquis semper necessarius est, ut quis animaduertat, contineri aliquid in scripturis.

Conc. 118. *ALTERVM argumentum proponit Heerbrandus, hoc modo: Inuocationem ex fide fieri necesse est, & quicquid non est ex fide, peccatum est: Fides porrò nititur verbo Dei tanquā fundamento, ex eoq[ue] oritur. Ergo ubi verbo Dei caremus, fides nulla est, sed opinio aut superstitione: Porrò mortuorum inuocatio verbo Dei caret, quod confessus est Eckius: Ergo ex fide fieri nequit, Heerbrandi idoque peccatum. Hic inquit, respondeat leuitas. Hispanus. Hic Rhodus. Hic Saltus.]*

NON NE posset absque scrupulo conscientiae ligari, qui sic in insania, ut ita dicam, speculativa effertur, & ex mentis sensu exilit? Putes non immerito, helleboro magis, quam responsione mea Hellbrandi cerebrum sanari oportere. Itaque cum illo nunc nō agam, qui prorsus doctrinæ capax

in hoc symptomate non videtur. Alii stan-
tum indicabo vitia, quae sunt in illius deli-
ro argumento. Primum est, quod senten- Argutatio-
tiam illam Apostoli; omne quod non est ex nis Heerbrā
fide, peccatum est, sic interpretatur, ut ve- dinae pecca-
lit, omnia omnino peccatum esse, quae ex fi- ta.
de certum non sit, esse licita & bona. Itaq;
infinita genera contractuum & actionum
humanarum damnat, que utrum licita
sint necne, determinari ex fide & verbo
Dei nequit, sed probabiliter tantum à Do- Vide inter
étoribus disputatur: Et tamen sine illis, ho- alios Hugo-
minum vita ac societas conseruari non po- nem Victo-
test. Apostolus autem nihil aliud vult, rinū, Atha-
quam ea opera esse peccatum, quae vel repu- nasiū, Ansel-
gnante conscientia fiunt, vel etiam ex insi- mum, & Be-
delitate proficiuntur, & fidei Euangelicae
contraria sunt, ut supra attigimus, & ex
ipso contextu appareat. Secundum vitium
est, quod si maximè illa dunt taxat rectè fie- cum
rent, quae ex fide & verbo Dei constat esse
licita, falsò tamen Heerbrandus sumit, in- per illum lo-
uocationem Sanctorum verbo Dei, & te-
stimonio fidei darere, ut in refutatione
prioris

prioris argumenti docuimus. Tertium vi-
tium vel potius crimen est, quod mendaci-
ter Ioanni Eckio, viro pietatis & eruditio-
nis laude probatissimo affingit, commen-
tum illud suum, scilicet iuuocationem San-
ctorum verbo Deicarere. Aliud enim
longè est, iuuocationem Sanctorum non
In cōmuni
loco de venc
ratione San
ctorum sub
finem.
esse diuinitus præceptam, vel euidenter ac
speciatim in sacris literis expressam, quod
Eckius non male dixit; aliud, verbo Dei
non approbari omnino, quod Heerbrandus
commisicitur.

HÆC illius argumenti vitia sunt, quod
ad materiam assumptarum propositionum
attinet. Nam de forma eiusdem nihil est
necessè dicere, cum nemo non videat, esse
planè informem, sicut etiam est Heerbran-
di mens, gratia Dei destituta, donec desinat
aliquando miser cum misero grege suo
blasphemare Sanctos, aeterna bea-
titudine felices.

• 690 •

CA-

CATHOLICOS VENE-
RANDIS SACRIS IM A-
GINIBVS IDOLOLATRIAM
minimè committere.

CAPVT VII.

NON fuit nobis in disputatione altera propositum, neq; modo est, locum hunc de veneratio-
ne imaginum, ab aliis & sape & luculenter confirmatum, iterum assere-
re, sed tantum ostendere, Idololatriam cer-
tè ab illo longissimè abesse. Qua de re cùm In priori
antea etiam lectorē admonuerim, pudere disputatio-
meritò Heerbrandum debet, quod fuerit ne cap. 3.
calumniatus, me absque Scripture testi-
monio instituisse probare imaginum ado-
rationem. Non fuit hoc institutum meum,
sed, ut dixi, docere tantum volui, absque
Idololatria certè Catholicos imagines ve-
nerari, quoniam illis diuinum honorem, si-
cut Deo nō tribuant. Quod cùm in facticō-
trouersia propositum sit, non debuit neque po-
tuit ex Scriptura probari, ut supra etiam Initio ca. 5.

2 notau-

notauimus. Hoc enim requirere, non minoris stultitia est, quam si accusator vellet, ut is, quem ipse reum homicidij, vel furti agit ex diuina Scriptura, vel ex ciuilibus legibus, ostendat innocentiam suam, hoc est, se crimen non patrauisse. Evidem vbi oportuit, Scripturæ testimonia non præteriuit, sed quod in primis instituti meierat, Catholicos, quod ad factum attinet, innocentes esse, aliter mihi necessario probandum fuit, videlicet explicatione eius rationis, quā singulis in cultibus Ecclesia obseruat.

ERGO ut planius doceam, Catholicos non adhibere imaginibus diuinum honorem, sicut Deo, fundamentum unicum breuiter repetam, quod in priori disputatione positum, Heerbrandus conuellere nequaquam valuit. Illud est, rationem, qua honorare dicimur imagines, longè diuersem esse a caratione, qua honoramus res alias, hoc est, Deum, Sanctos, alios homines. Hos enim ut absolute, sine relatione ad aliud, cogitamus, sic etiam honorare dicimur, quatenus per honoris officium de ipsis volumus,

Dispari modo honorari imagines &c
Deū ac Sanctos &c.

volumus, iuxta doctrinā^a superius tradi-
tam, commouere opinionem eam, qua in
eorum excellentiam conueniat: Imagines
verò quemadmodum ad aliud quidpiam
cogitatione referimus, sic honorare dici-
mūr, quia coram illis actionem aliquam ex-
ercemus honorificam, qua excitare volu-
mus opinionem excellentem non de ipsis
quidem, sed de prototypo, ad quod ipsa refe-
runtur, & cuius loco sunt quodammodo.

Ex quo intelligitur,^b verissimum illud
esse, quod affirmari solet, eodem officij atq;
honoris genere, eodem animi motu, hoc
est, eadem voluntate excitandi opinionem
excellentem, honorari prototypum ipsum
eiusq; imaginem. Nam imaginē,^c ut dixi-
mus, honorare est, coram ipsa, tāquam pro-
totypi secundūm representationem vica-
ria, velle de prototypo commouere excellen-
tem opinionem. Itaque idem venerationis
motus ad utrumque spectat, sed tamen di-
uersaratione. Nam ad prototypū pertinet,
ut illi secundūm se existimationem conci-
liat; ad imaginem autem ut coram ipsa, &

^a Cap. 3.
^b Hoc licet
colligere ex
B. Cyrillo
Alex. lib. 5.
dialogorum
de Trinit.
paulò post
initium vbi
doctet, exem-
plar & rem
repräsentata-
tam esse pro
eodē reputa-
tanda. Basil.
li. de Spiritu
sancto ad
Amphilo-
chium c. 18.
& Adriano
1. in episto-
la ad Con-
stāti. & Ire-
nem. & Da-
masce, pas-
sim in trib⁹
libellis de
imagin. præ-
sertim lib. 3.
paulò post
mediū: vbi
in hanc sen-
tentia citat
aliud quod-
dam Cyril.
Alex. apert⁹
testimoniu-
m. ^c Conc. 110.

22

in & deinceps.

in ipsa tanquam in vicaria, existimatio eius-

Vide Da. *modi conciliatur prototypo, perinde ac si*
masc. lib. 3. illud esset, sicut imago ipsa, præsens.

de imagin.

& Synodū

7. act. 3. 4.

5. & 6. &

Conc. Trid. lcls. 25.

ATQVE *huc pertinent sententiae Pa-*

trum & Conciliorum, quas in priori dis-

putatione tractauimus, scilicet imagines &

non nisi relatiuè, ut dici solet, honorari, &

honorem qui ipsis datur, ad prototypum

referri, & non ipsis secundùm se, sed in ip-

sis ac per ipsis prototypum honorari &c.

Quæ quidem et si verissimè dicantur, o-

mnino tamen nihil obstant, quò minùs in-

telligamus & fateamur, verè quoque ima-

gines ipsis honorari, non quidem ea rati-

ne, qua honoratur prototypum, sed alia

longè diuersa, qua suo modo etiam propriè

& verè dicimur in honore habere eas res,

quas non nisi propter aliud, ad quod tota

honoris ceremonia pertinet, honoramus:

Exponit

huiusmodi

aliqua ex-

empla elegā

ter Leontius

Episcopus

Neapoleos

Cypri. li. 5.

Apologie p

Christianis

cōtra Iude-

Quibus tamen minimè volumus conci-

os, vt refer-

ciliare eam excellentia opinionem, quam

honoris ceremonia ipsis adhibita, propriè-

4.

ginit,

gignit, sed illis tantum, ad quæ isthac referuntur.

QU A P R O P T E R non solum heretici errant, qui venerationem imaginum insectantur, sed etiam illi minus circumspecte loquuntur, qui, et si probent Ecclesiae usum in venerandis imaginibus, negant tamen ipsas propriè honorari. Nam cum Patres interdum dicunt, non ipsas imagines, sed res, quas representant, honore affici, tantum docent, non honorari ipsas earatione qua prototypum: Sed non negant tamen, honorari verè suo modo. Vnde in priori disputatione nostra notauiimus, fieri interdum, ut in eodem etiam sermone, modo illi affirmant, modo negant, imagines honorari. Affirmant, honorari relatiè, ut expostum est; negant, honorari sicut prototypum.

QU I B U S ita positis, nihil facilius est, quam docere, Catholicos sic honorare imagines, ut minimè tamen creature adhibent diuinum honorem, sicut Deo. Venerantur illi tam Christi, tum Sanctorum

Vt Durādius
li. 3. sent. d.
9. q. 2.

Sicut Leon-
tius ubi su-
prà & Adria-
nus 1. in epi-
stola ad Cō-
stā. & Iren:
ex sua &
aliorum pa-
trum sente-
tia &c.

Cap. 5.

Habes hu-
ius rei exé-
pla in 7. syn-
odo præ-
fertim actio-
ne 2. & 6. &
passim apud
Damascenū,
de imagini-
bus præser-
tim lib. 3.

imagines: In cultu Christi imaginum, atq[ue] adeo etiam Crucis, honorem quidem usurpant diuinum, sed non illum imaginibus. Sic planè do ipsis deferunt, sicut Christo Deo ac Dominino nostro. Quod ex doctrina hactenues tradita, est perspicuum. Nam ad Christum is honor pertinet, quatenus illi ratione colitur & alia ciliat existimationem Deo soli debitam; ad ipsas effigiem.

imagines vero, ut coram illis eiusmodi existimatio conciliatur Christo. Quæ due rationes adhibendi honorem diuinum Christo vero Deo, & eius imaginibus, cum longè diuersissime sint, luce clarius est, hoc imaginum cultu non exhiberi honorem diuinum creature, nempe imagini sicut Deo, proindeq[ue], rationem Idolatriæ, que in eo, ut supra disputauimus, consistit, nequaquam hic cerni.

In veneratione imaginum Sanctorum non adhibetur honor diuinus.

I AM cum Catholici venerantur imagines Sanctorum, ne usurpant quidem honorem diuinum, tantu[m] abest, ut illum imaginibus eiusmodi tribuant, sicut Deo. Quia enim iuxta superius dicta, eas venerantur relativè, eodem genere honoris illas afficiunt,

riunt, quo prosequuntur Sanctos: Sanctis autem honorem diuinum minimè deferri, supra demonstrauimus. Quocircaplanum Cap. præce-
est, à Catholicis nullam, in cultu imaginum, denti.
vel Christi, vel Sanctorum, Idololatriam
admitti.

PORRO hac, à nobis in altera dispu-
tatione pluribus confirmata, sic Heerbran-
dus oppugnat, ut non tam concludat, ima- Conc. 119.
ginum venerationem esse Idololatriam,
& sequent.
quod erat tantum presentis instituti, quam
illam omnino esse illicitam & prohibitam.
Quanquam, ut est elegans, pro eodem ipso
accipit, cultum aliquem esse illicitum, &
esse Idololatriam. Cum tamen nemo igno-
ret fieri posse, ut aliquid illicitum sit, quod
idem longè absit à ratione veræ Idolola-
triae. Etsi ergo ad pleraque eorum, quæ hoc
loco affert, cum extra propositum sint, re-
spondere nulla disputandi lege cogar; re-
spondebo tamen sponte, ne videar cum illo
agere summo iure; si tamen tanti per ille
quod sententiam deponat suam, qua cultus
omnes, citra legis necessitatem susceptos,

Q 4 Ido-

*Idololatriam facit, atque ita patiatur, ma
spote laborem hunc, sine eo crimine ad glo-
riam Dei referre.*

Conc. 112. *P R I M V M repetit Scripturæ testimoniæ, ex quibus apparet, Deum prohibuisse, ne fierent, vel colerentur simulachra. Tædere meritostos deberet huius argumenti, cuius audiuerunt toties explicationem.*
Exod. 20.
Leui. 26, etc.

Cap. 5. *Dixi in disputatiōe altera, his in locis imaginum usum impium duntaxat prohiberi, hoc est, quo ipsæ imagines per se, vel ob inhabitantem demonem, vel ob creaturam aliam representatam, diuinis honoribus afficiantur, iuxta Idololatria genera, ab Ethnicis olim usurpata, que commemorauimus suprà; Atque ideo asserui, eiusmodi*

Cap. 4. *Scripturæ loca ad Ethnicos pertinere.*
Cap. 5. *Non quòd putauerim, illis solis impio usū imaginum diuinitus interdici, ut ex crassa quadam vel ignorantia vel malitia Heerbrandus sententiam meam est interpretatus: sed quòd ipsi in primis illaratione imagines coluerint, qua in Scripturis damnatæ & prohibetur.*

Conc. 121. *& 145.*

SED

SED neque inferior, omnino prohiberi quoque Dei imagines, eo fine factas, ut per illas ad viuum ipsa diuinitas exprimatur.

Nam & hoc nefas esse, diuina litera decla-

Isa. 40.
Act. 17.

rant. Illud tantum contendō, non omnem imaginum venerationem esse prohibitam,

sicut neque omnis earundem vetatur usus,

tamen si generatim etiam dicatur, Non^a fa-

Exod. 20.

cies tibi sculprile, neque omnem similitudi-

nem, &c. Constat enim iussu Dei^b aliquot

Exod. 23.
Numer. 21.

imagines olim fabricatas fuisse. Neque

absurdè profectò putaueris, B. Petrum insi-

1. Petr. 4.

nuauisse cultum aliquem simulachrorum

(nempe sacrarum imaginum) rectum esse,

cùm fideles nominatim ab illicitis idolorum

cultibus, deterrere voluit. Quid enim at-

tinebat, ita determinatè cultus simulachro-

rūm illicitos notare, si omnino nullos simu-

lachrorum cultus licitos esse censuisset? Sa-

nè cùm cædem hominis iniustam audimus,

iure hominem cadi aliquando posse, intelli-

gere consuevimus. Nec si à blasphemia, aut

alio facinore, semper ac omni ratione illici-

to, quempia auocare velis; opus est, ut vel

*Idololatriam facit, atque ita patiatur, ma
spote laborem hunc, sine eo crimine ad glo-
riam Dei referre.*

Conc. 112. PRIMVM repetit Scripturæ testimoniæ, ex quibus apparet, Deum prohibuisse, ne fierent, vel colerentur simulachra. Tendere meritostos deberet huius argumenti, cuius audiuerunt toties explicationem.

Cap. 5. Dixi in disputatiōe altera, his in locis imaginum usum impium duntaxat prohiberi, hoc est, quo ipsæ imagines per se, vel ob inhabitantem dæmonem, vel ob creaturam aliam representatam, diuinis honoribus afficiantur, iuxta Idololatria genera, ab Ethnicis olim usurpata, que commemorauimus suprà; Atque ideo asserui, eiusmodi

Cap. 5. Scripturæ loca ad Ethnicos pertinere. Non quòd putauerim, illis solis impio usu imaginum diuinitus interdici, ut ex crassa quadam vel ignorantia vel malitia Heer-

brandus sententiam meam est interpretatus: sed quòd ipsi in primis illaratione imagines coluerint, que in Scripturis damnatur & prohibetur.

SED

SED neque inficio, omnino prohiberi quoque Dei imagines, eo fine factas, ut perellas ad viuum ipsa diuinitas exprimatur.

Nam & hoc nefas esse, diuinæ literæ declara-

Isa. 40.
Act. 17.

rant. Illud tantum contendō, non omnem imaginum venerationem esse prohibitam,

sicut neque omnis carundem vetatur usus,

tamen si generatim etiam dicatur; Non^a fa-

Exod. 20.

cies tibi sculptile, neque omnem similitudi-

nem, &c. Constat enim iussu Dei^b aliquot imagines olim fabricatas fuisse. Neque

Exod. 23.
Numer. 21.

absurdè profectò putaueris, B. Petrum insi-

1. Petr. 4.

nuauisse cultum aliquem simulachrorum (nempe sacrarum imaginum) rectum esse,

cùm fideles nominatim ab illicit is idolorum

cultibus, deterrere voluit. Quid enim at-

tinebat, ita determinatè cultus simulachro

rūm illicitos notare, si omnino nullos simu-

lachrorum cultus licitos esse censuisset? Sa-

nè cùm cædem hominis iniustam audimus,

iure hominem cædi aliquando posse, intelli-

gere consuevimus. Nec si à blasphemia, aut

alio facinore, semper ac omni ratione illici-

so, quempiā auocare velis; opus est, ut vel

242 APOLOGETICVS DE
illicitam blasphemiam, vel illicitum crimen
dicas. Quemadmodum igitur, cum illa di-
uina legis verba audis, Non occides, cædem
hominis duntaxat iniquam vetari intelli-
gis; ita etiam intelligas oportet verbis illis;
Non facies tibi sculptile &c. impium tan-
tummodo imaginum usum & cultum, ut
diximus, prohiberi.

AT non satis Heerbrando fuerit, quod
imaginum veneratio non prohibeatur in

Conc. 121. Scripturis: Scripturas requirit, quibus illa
& 132. &c. etiam probetur. Iam saepe in superioribus

Cap. 2. ostensum est, facere ipsum pueriliter & ri-
dicule, cum pleraque humanarum actionum
sint genera, qualicet disertè in scripturis
non præcipiantur, aut etiam commenden-
tur, at sunt tamen licita & utilia. Alioqui
quomodo probabunt nobis aduersarij, se-
rectè facere, quod imagines Christi & San-
ctorum, in templis saltem retinent ad me-
moria usum? An est aliquis Scriptura lo-
cus, quo disertè institutum hoc vel præci-
piatur, vel laudetur? Mitto, verbum Dei
latius patere, quam Scriptura characteres.

Quod

Quod ex ipsa Scriptura evidenter apparet. Quomodo imaginis cultus verbo Dei nitatur. a Luc. 10. b Matt. v. 16. c Ioan. 14.

Nam verba Christi sunt; ^a Qui vos audit, me audit, & Ego ^b vobiscum sum (utique non mutus) omnibus diebus usque ad summationem seculi, & ^c Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quae cunq. dixero vobis, hoc est, sine characteribus etiam perferet Spiritus sanctus ad vos verba mea; sicut antè quoque per Isaiam ^{Isaix 59.} Dominus promiserat: Hoc fædus meū cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus, qui est in te, & verbamea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo [& usque in sempiternum.]

Hæc igitur & similia Scriptura testimonia, si nihil aliud esset, sufficere debent, ut intelligamus, imaginis venerationem, Ecclesia voce atque usu confirmatam, Dei etiam verbo approbari, nec ullum esse institutum ab Ecclesia Catholica receptum, de quo prorsus Scriptura fileant. Nam generatim certè illud probant, cum Ecclesia auctoritatem, ut Augustinus ait, nobis Li. 1. contra Cresconii Grammati. com- cum cap. 25.

commendant. Qua de re cùm alterius loci
controversia sit, non est modo differendum
copiosius.

*VENIAM ad sententias Patrum, quas
Li. aduersus Heerbrandus adulterat. Ireneus Carpo-
hæres cap. 24.*

*cratianos hæreticos damnat, nō quòd ima-
gines Christi venerarètur, ut nos, sed quia
illas, unà cum aliis profanorum hominum
imaginibus, ritu planè Ethnico & super-
stitione colerent, atque adeò ut verisimil-
limum est, magicè quoque usurparent.*

*Eodem ca-
pite. Artes enim illi magicas, ut Ireneus diser-
tis verbis testatur, & incantationes exer-
cebant. Quam superstitionem in iisdem*

*Tom. 2. li. 2. contra hære- Epiphanius notauit, qui apertius ait, ipsos
ses hæres 27. incantationes, & veneficia, & Idololatrias*

*Conc. 123. perfecisse. Quanquam non dicit, ut Heer-
brandus falso citat, Carpocratem occultè
fecisse imaginem Christi, Pauli &c. Tātūm
refert, Carpocratianos imagines quasdam
occultè habuisse, quas ipsi dicerent esse Iesu,
sub Pontio Pilato factas. Atq; has inquit,
Epiphanius cum Pythagoræ, Platonis, Ari-
stotelis, & aliorum Philosophorum imagi-
nibus*

nibus collocatas adorant, & gentium mysteria perficiunt;] hoc est, ita eis sacrificia & cultum adhibent, tanquam in illis aliquid numinis inesse, &c.

E O D E M spectat, quod D. Augustinus perhibet, ex istorum secta fuisse quandam Marcellinam, quæ imagines non tantum Christi et Pauli, sed etiam (quod Heerbrandus artificiosè texit) Pythagoræ, et Homeri adoraret, utique profanè ac magicè, sicut eius magistri. Cuius fæmina priuatam superstitionem narrat quidem illic Augustinus obiter, sed nequaquam genus ipsum venerationis imaginum absolute (ut Heerbrandus falsariè citat) inter heres numerat. Par ratione quodidem alibi scripsit, ab Ecclesia Catholica damnari sepulchrorum & picturarū adoratores, ad aliquam superstitionē, qua imagines, vel sepulchra pro numine diuino colerētur, referendum est. Neg, unquam Heerbrandus ostendet, eum de hoc ipso genere cultus loqui, quod uniuersa Ecclesia probauit.

Lib. de hæ-
resibus ad
Quadruplicem
deum hæ-
res. 7.

Conc. 126.

Conc. 126.

Lib. de mo-
ribus Eccle-
sia Cathol.
cap. 24.

SIC

Li.7.episto. SIC B.Gregorius, adorationem imaginarium epist.
 109. ad Serc num eam tantum cauendam esse monuit,
 num. qua imaginibus ipsis perse, diuinus honor
 deferatur . Nam relatiuam illam, à nobis
 Li.7. episto. suprà defensam, idem certè Gregorius non
 larum epist. oratione solum, sed exemplo etiam suo pul-
 23.ad Secun chre explicauit & asseruit his verbis: Scio
 dinum. equidem, quod imaginem Saluatoris nostri
 non video petis, ut quasi Deum colas (atten-
 dat Heerbrandus, cuiusmodi adorationem
 Qua ratione alibi vituperet Gregorius) sed ob recorda-
 Gregorius tionem filij Dei in eius amore recalescas,
 veneratus sit Christi ima cuius te imaginem videre consideras. Et
 ginem. nos quidem, non quasi ante diuinitatem,
 ante illam prosternimur, sed illum adora-
 mus, quem per imaginem aut natum, aut
 passum, sed & in throno sedentem recorda-
 mur, & dum nobis ipsa pictura quasi scri-
 ptura ad memoriam filium Dei reducit,
 animum nostrum aut de resurrectione le-
 tificat, aut de passione demulcet. Ideoque
 direximus tibi imaginem Saluatoris Dei,
 & Sanctæ Dei genitricis &c.]

IAM

I A M Clemens Alexandrinus, aduersus gentium simulachra tantum disputat, quæ vel divinitatem continere parentur, vel ad viuum illam referre, vel arte fallaci fierent, & accommodarentur ad usum magicum, vel denique adorarentur ipsa pro D E O. Quanquam Heerbrandus quedam ex hoc Clemente citat, quæ non reperiuntur in illius operibus.

E P I P H A N I V M concidisse velum, in quo esset Christi imago, sensisseque imaginum usum ac venerationem esse superstitionem, commentitium plerique, non sene ratione arbitrantur. Nam si ea epistola, vel certè fragmentum eius, in quo id narratur, Epiphanij esset, neutiquam illud prateritum fuisset ab Iconomachis in septima Synodo, qui adeò huius Epiphanij auctoritatem, contra imaginum usum opponere cupuerunt, ut testimonium etiam nescio quod à Manichaeis confictum, illius simulato nomine, contra imagines produxerint.

Ita apparet ex eiusdem lib. 6. stroma, sub finem, & oratione adhortatoria ad gētes.

Vt refert Heerbrādus Conc. 125. ex quadam epistola ad Ioan. Hierosolymitanū Patriarchā.

Sicut apparet ex ea Synodo actione 6. tom. 5.

ACCE-

Li. 9. epist.
larum, epist.
9. quæ idem
ferè cōtinet,
quod epist.
109. li. 7. ad
eundem Se-
tenum Epi-
scop. Massi-
liensem.

ACCE DIT, quòd B. Gregorius, cùm Serenum Episcopum reprehenderet quòd imagines confregisset, inter alia sic illum urget: Dic frater, à quo factum Sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Hoc certè credibile non est, tantum Pontificem in graui causa Episcopi dicturum adeò con- fidenter fuisse, si Epiphanius, & ipse Epi- scopus, ac Doctor celebratissimus, simile fa- cinus unquam designasset. Neque enim po- tuisset exemplum hoc temporibus illis usq; adeò ignorari. Assuta videtur igitur illa epistola, vel certè fragmentum illud episo- la, non modo Epiphanij operibus, sed etiam Hieronymiana versioni. Quāquam simi- ximè factum illud Epiphanij exploratum esset, nonne plus ponderis apud nos Ecclesia totius auctoritas atque usus habere debet?

'Conc' 122. Et cur Heerbrandus, non obstante aucto- ritate atque exemplo Epiphanij, fatetur, usum imaginum historicum in Ecclesia to- lerabilem esse? Certè si epistola illa, qua fertur Epiphanij, tam irrefragabilis au- toritatis est, quam Heerbrādus esse vult,
non

non magis ipsi & collegis licebit imagines omnino retinere, quam nobis easdem venerari. Siquidem in illa Epiphanius, & concidisse imaginem, & profus imaginum omnem usum damnasse perhibetur. Quare non contra nos modo, sed contra se suosq; Heerbrædus pugnat, cum Epiphanius auctoritatem hoc loco tantopere urget.

I A M quod preterea narrat de Franc- Conc. 134.
fordiana Synodo, in qua sub Carolo Magno
Synodus 7. hoc est, altera Nicena, que ve-
neratione imaginum asserit, damnata fue-
rit, meru Evangelicorum figmentum est. Nam
Synodus verè Francfordiana sub Carolo
Magno habita, non dominavit banc septi-
mam Synodum, pro imaginibus sub Con-
stantino & Irene Nicae celebratam, sed
aliam pseudosynodum, Constantinopoli ab
Iconomachis habitam contra imagines;
quam ipsi quidem Septimam generalem
appellari voluerunt. Quod cum ab aliis
sufficienter demonstratum sit, non est ne-
cessé, nunc idem pluribus probare.

Vide Alanū
Copii dia-
logo 4. & 5.

R

S V P E R .

Cap. 5.

Conc. 146.
& seq.Super Psal.
113.

SUPER SVNT Augustini testimonia
duo, quæ cùm in altera disputatione euidé-
ter ostenderim, nihil omnino aduersari ve-
nerationi imaginum, magna profectò est
Heerbrandi pertinacia, quòd illa rursum
opponere non est veritus. Primò igitur in-
ter Idololatriæ genera, ab Ethnicis usur-
pata, unum commemorat Augustinus his
verbis: Videntur autem sibi purgatoris esse
religionis, qui dicunt, nec simulachrū, nec
damonium colo, sed per effigiem corpora-
lem eius rei signum intueor, quam colere
debo: Ita verò interpretātur simulachra,
ut alio dicant significari terrā, unde tem-
plum solet appellari Telluris, alio mare,
sicut Neptuni simulachro, alio ignem, sicut
Vulcani &c. Quorum simulachris eadem
nomina sicut telluris imponunt. De quibus
rursus cùm ex agitari cæperint quòd corpo-
ra colant, maximeq; terram & aërem &
ignem &c. respondere audent, se non ipsa
corpora colere, sed quæ illis regendis presi-
dent, numina.

HOC

HOCloco perspicuum est, eorum Ethni-
corum Idololatriam ab Augustino notari,
qui ut suprà recensuimus, ad varias mun- Cap. 4.
di partes accommodabant simulachra:
Quas quidem diuinis honoribus afficie-
bant non perse, sed quia falso arbitraban-
tur, aliquid quod ipsi tanquam forma vel
anima cohareret, esse mentem diuinam,
que varias in partes diffusa distributaq;
mundum regerat. Vnde siebat, ut creatu-
ram insipienter venerarentur illi pro Deo:
Nam quicquid diuisum est, & mundi par-
tibus tanquam forma coharet, creatura
est, ut suprà dicebamus. Manifestaigi-
rare calunnia est, docum hunc accōmodare
welle ad Catholicos, quos probè scit Heer-
brandus diuinam honorem in veneratio-
ne CHRISTI imaginum usurpatum,
non ad numina phantastica, ut illi Ethni-
ci, sed ad Christum Deum verum ac Do-
minum nostrum referre.

AT inquit, similitudo est, i. quòd pon- Conc. 147.
tificij cultum ad prototypum referunt, ut
illi faciebant. Imò Idololatria & impie-
8c 249.

tate inquit, Ethnicios illos longè superant, quod non representatum tantum per effigiem corporalem, ut illi, sed etiam imagines ipsas, eadem specie cultus colunt. 2. Papista, aliis simulachris, alios Deos, ut illi, representari dixerunt: Diua virgo Maria, ut magna Deum olim mater, misericordia, vita, dulcedo, &c. 3. Simulachris eadem nomina Diuorum imposuerunt, Hacest Diua M A R I A, hic Sanctus dominus annes &c. 4. Ut Ethnici, ita he quoque ait, hoc nomine exigitur, quod ligna, lapides, &c. colant, longè Ethnicis absurdiora & magis impia & Idololatrica, respondent, non modo non negantes, ut illi, corpora illa id est, imagines secundum, sed etiam eadem specie cultus, qua representatum.

Depulsio calumniarum
Heerbradi.

Qui differat veneratio sacrarum imaginum, à superstitione Ethni Idololatre fuerunt, quod cultum diuinum corum.

V E L iocatur Heerbrandus, vel desipit, vel mentitur. Vt arer ego numerorū notio, ut eo breuius vanissimam cauillationē repellam, & lector facilius discernat, quid imaginum, cuique respondeat. 1. Ethnici illi non eo ipso

imagi-

imaginis ad prototypum referebant; sed quia referebant ad prototypum, quod eras creatura. Hoc cum nos non faciamus, nequamquam, ut illi, sumus Idololatæ. Neque ipsi, eo modo profitemur adorare nos Christi imagines, quo illi adorare se simulachra negabant, videlicet secundum se. Etsi enim cultum diuinum in illarum veneratione usurpemus, ad Christam tamen referimus eum, ut supra explicatum est.

2. NON succurrat aliud vocabulum ad significandum quod volo, praterquam (mendacium). Et quod illud conueniat, facile intelliget lector ex dictis supra, in loco de Cap. 6, Sanctis. 3. Sacra Scriptura phasis est illa. Nam Angeli propter similitudinem, quam preferebant virorum, ^a virt nominantur: tum etiam effigies boum, leonum, & cherubim, boves, ^b leones, & cherubim ^{b 3. Reg. 7.} absolutè dicuntur: & nihil usitatius, quam ^{Et de cheru-} ut simulachrum Cœsaris, Cœsar, Ciceronis ^{bin habetur} ^c etiam Exod. 25. & 37. Cicero appelletur. Neg, ideo illi Ethnicifuerunt Idololatæ, quia simulachrum Telluris, Tellurem appellabant, sed quia per id

R 3 simu-

254 APOLOGETICVS DE
simulachrum referebant diuinum honore
ad creaturam. 4. Negabant quidem illi
Ethnici, se ad imaginem ipsam diuinum
bonorem referre, sed fatebantur tamen,
referre se illum ad aliud quiddam, quod e-
rat reuerà creatura; id quod fuit impium.
Ipsi autem in *veneratione* C H R I S T I
imaginum, honorem diuinum sic usur-
pamus, ut per illum, non ipsis imaginibus
per se, sed Christo illis representato existi-
mationē velimus conciliare diuinam; atq;
eatenus docemus, cum honorem spectare
suo modo ad imaginem. Quod suprà de-
monstrauimus, neque absurdum, neque
impium, neque Idololatricum esse.

In eundem AL T E R V M testimonium Augustini
Psalm. 113. sic habet; *Quis autem adorat velorat, in-*
tuens simulachrum, qui nō sic afficitur, ut
Cap. 5. *ab eo se exaudiri putet?*] Ostendi in priori
disputatione, sententiā Augustini hoc loco
non esse, nemine omnino posse adorare vel
orare intuendo in simulachrum, quin con-
tinuò habeat illud pro D E O, (cui enim
hoc Augustinus persuasisset?) sed contra
quosdam

quosdam tantum gentiles ipsum agere, qui simulachra sic venerabantur, ut facto ipso ostenderent, easē rebus illis anteponere, a Li. i. insti.
 quas per ipsa significabant. Nam ut illic c. 11. prefer-
 Augustinus subiicit, adorantes simulachru b Exod. 32.
 Solis vel Maris, tergum ipsi Soli & Mari Sapient. 13.
 vertebar; quasi maior esset in his virtus, & 14.
 quae similia hominum esse videbant, quam Psal. 113.
 in Sole & in Mari, sensus & figura hu- Esa. 41. &
 mana expertibus. 44.
 Osee 8.
 Amos 5.
 Act. 7.

D E illis igitur, qui ita peruersè adora- 1. Cor. 8. &
 rent simulachra, Augustinus loquens ait, 12. &c.
 Vide dispu.
 Quis autē (eiusmodi videlicet hominum) nostrā ca. 5.
 adorat vel orat intuens simulachrum, qui vbi pro Cal
 nonsic afficitur, ut ab eo se exaudiri putet?] uino obiter
 allegat quod
 Ex hoc conclusi, hunc Augustini locum pco., Exod.
 Caluino^a quidem aduersari, qui impuden- 32. dixerit
 ter contra^b Scripturam neget, vel Israëli- cras est solē-
 tas olim, vel ullos Ethnicos habuisse pro nitas Domi-
 D E O ipsa simulachra, (quod placitum ni- ni; non virtu-
 Heerbrandus etiā, et si furtim actimidè, li. Sed stultū
 insinuat se probare) ad nos autem nihil per- valde est, ex
 tinere, quippe cùm minime, sicut illi Ethni- eo quod vi-
 ci, pluris faciamus imagines, quam proto- tulum D E I
 R 4 typum, nomine asse
 cerint, colli- gere, illos nō
 habuisse vi- tulum pro
 Deo.

256 . APOLOGETICVS DE
typum neque in ipsis, tanquam in Diis, col-
locemus nostram spem, ut hæretici nobis
obiiciunt.

^aConc.151. HIC ^aHeerbrandus, valde religiosè sci-
licet, Optandum sanè esset inquit, menda-
citer ista à nobis obiici aduersariis. Imò ve-
rò optandū esset Heerbrande, ut aliquando
tandem desineres mendaciter ista obiicere,
salutig^b tua prospiceres, & ad Ecclesiam re-
dires, qui iam senex es, breni datus perfidi-
die pœnas, nisi tempestiè resipiscas. Nam
quòd de peregrinationibus ad Diuos oppo-
^bIn illa cōc.
^c Cap.5. nis, ^b in altera disputatione ^c respondi, ne-
quaquam illas esse argumento, quòd Catho-
lici Diuorum imagines pro Diis habeant,
^dLib.instit.
^{cap.11.} ^dCalvinus etiam (cuius tu quidem stu-
diosus videris, quantumuis ^e dissimiles)
^eCōc.147. nugatus est: sed quòd certa illi experientia
nouerint, singulariter quibusdam in locis
Diuos quosdam, per eorundem imagines,
venerantibus solitum esse Deum præclara
impertiri beneficia. Quod ille quidem ma-
gno consilio atque prouidentia facit, ut ea
ratione, que ad humanam conditionem est

ACCOM.

accommodatissima, crescat & accendatur
magis fidelium deuotio atque pietas.

*Q*uod si maximè verùm esset, Heerbrande, quod ais, aliqua miracula in usu imaginum esse ab impostoribus simulata, hoc quidem nihil detrahit miraculis veris, qua multa^a acciderunt, neque veneratio a Vide Ger- imaginum propterea est abolenda. *Quid* manum Pa- enim est tam religiosum, tamq^z utile, quo triarcham Constanti- nonpolita. in non interdum homines peruersi ad scelus epistola ad Thomam instituta, & sacram Scripturam ideo abii- Episcopum Claudiopo- leos.

Ecclesia faceret, si Sacra menta diuinis ceret, damnaretq^z, quoniam vos ista sacri- legè tractatis.

*A*t cum imagines, vel Crux Dominica benedicitur in Ecclesia, orationes quædam adhibentur (nam & hoc quoq^z obiicit Heerbrandus.) quæ indicant, Catholicos ab ipsa Cruce, & imaginibus sperare salutem, Ethnicorum more, qui dicebant ligno, libe- rame, quia Deus meus es tu. Respondeo, in Pontificali Romano, quod Heerbrandius citat, eas ego hac de re orationes inueni, ex

Conc. 138.
& deinceps.

Isai. 44.

R 5 quibus

quibus evidenter apparet, non esse eam Ecclesiam Catholicam mentem. Et quoniam preicationibus delectatur Heerbrandus, non erit abs rehas proferre, ut sint veluti antidotum earum, quas Heerbrandus in disputatione sua partim comminiscitur, partim peruersè interpretatur.

IGITVR in benedictione Crucis, commemorata prius Christi passione, sic dicitur: Te supplices exoramus, ut hoc singulare signum, quod ad exemplum primi illius sacratissimiq; vexilli, quo pretioso sanguine filij tui triumphasti, fidelium tuorum devotione compactum erectumq; est, tua cælesti benedictione sanctificare digneris, V T

Orationes OMNIBVS HIC GENV FLECTENTI-
quas Catho-
lici ante Cru-
ce fundunt,
non ad Cru-
ce ipsam sed
ad Deum di-
rigunt.

BVS, AC TVÆ MAIESTATI SVPPLI-
CANTIBVS, largior & cordis compun-
ctio, & admissorum concedatur remissio;
atque intercedente ipsa victoriosissima
vnigeniti filij tui passione, & tibi placita
postulare, & cito valeant postulata per-
cipere. DA, QVÆSVMVS, CLEMEN-

mus; pater TISSIME PATER, IN QVO VIVIMVS,
meus es tu.

MOVE-

MO V E M V R, ET S V M V S, ut quoties
triumphum diuine humilitatis, qua super-
biam nostri hostis deiecit, oculis intuemur,
quotiesq; mente recolimus, & contra ho-
stem ipsum, fiduciam fortitudinis, & maio-
rem tibi deuotæ humilitatis gratiam con-
sequamur. Quatenus in illo tremendo tua
maiestatis examine, cùmpauentibus ele-
mentis, cælorumq; tunc commotis virtu-
tibus, signum istud glorificum redemptio-
nis nostra apparuerit in cælo, ipsi de morte
ad vitam transire, ac perpetua beatæ re-
surrectionis videre gaudia mereamur.

PER D O M I N U M N O S T R U M I E S V M
CH R I S T U M F I L I U M T V V M, &c. Item
dicitur: Sanctificetur istud lignum in no-
mine Patris & Filij & Spiritus sancti: &
benedictio illius ligni, in quo sancta mæbra
Saluatoris suspensa sunt, sit in isto ligno, VT
OR A N T E S I N C L I N A N T E S Q V E S E
PRO P T E R D E V M A N T E I S T A M
CR V C E M, inueniant corporis & animæ
sanitatem. Per eundem Dominum nostrum
IESVM CHRISTVM, Amen.]

HINC

HINC perspicuum est, cum alias ipsa Crux appellatur remedium et redemptio etc. loquutiones has accipiendas esse relative, ut scilicet intelligentur pertinere ad passionem, & mortem Domini, signo Crucis representatam. Item liquido ex his constat, Catholicos non ipsi Crucis, quod ad rem attinet, supplicare, sed Deo, coram illa. Neque vero lignum Crucis, aut imaginem sanctificari, vel benedici, hoc loco aliud est, quam solennibus precationibus fusis ad Deum, destinari ad plium usum fidelium, ut nimirum coram illis religiosè atq; utiliter Deo, propter merita Christi, supplicant: quod ex iisdem orationibus apparent.

Eadem omnino sinceritas in benedictione imaginum altariū elucet. Nam Beatisissima Virginis imago hac oratione benedicitur: Omnipotens sempiterne Deus, clementissima cuius dispensatione cuncta

Imaginem in Ecclesia institutum ad prototypi honorem pertinet. **NOREM. PISSIMÆ GENITRICIS Filij tui Domini nostri Iesu Christi, venerabiliter adaptatam, benedicere & sanctificare digna-**

digneris; ET PRÆSTA, MISERICOR^D. Catholici in
DISSIME PATER, PER INVOCATIO- primis Deū
NEM NOMINIS TVI, ATQ^{UE} EIVS- & Filiū eius
DEM VNIGENITI FILII TVI DOMI- Iesum Chri-
NI NOSTRI IESV CHRISTI, quem pro stum inuo-
salute generis humani, integritate virgi- cant.
nis Maria seruata, incarnari voluisti,
QVATENVS PRECIBVS EIVSDEM Non ab ipsa
SACRATISSIMÆ VIRGINIS, Q VI- imagine qd.
CVNQ^{UE} EANDEM MISERICORDIA quā petunt,
REGINAM ET GRATIOSISSIMAM sed corā ima-
DOMINAM NOSTRAM, COKAM gine B. Vir-
HAC EFFIGIE SVPLICITER HONOR. gini suppli-
RARE STVDVERIT, de instantibus pe- cantiq^{ue} vt tan-
ricolisceretur, &c. PER EVNIDEM DO- tūm interce-
MINVM NOSTRVM IESVM CHRI- dat suis pre-
STVM, &c. In alio capitulo

P R O benedictione imaginum aliorum In quem fi-
Sanctorum, hac tantū oratio communis nem Ecclesia
ponitur: Omnipotens sempiterne Deus, qui referat vsum
Sanctorum tuorum imagines seu effigies. imaginum.
sculpi aut pingi non reprobas, ut quoties a Si hoc stu-
illas oculis corporeis intuemar, toties eoru rij tenera-
actus. Et sanctitatem ad imitandum me tur aduersa-
berent San- rij maiorem
moria honorem ha-
et eoru imaginibus.

262 APOLOGETICVS DE
moria oculis meditemur, hanc, quæsumus,
imaginem seu sculpturā IN HONOREM
AC MEMORIAM BEATI N. Apo-
stoli tui vel Martyris, vel Confessoris, aut
Pontificis, aut Virginis, adaptatam, bene-
dicere ac sanctificare digneris. Et praesta,
VT QVICVNQVE CORAMILLA
IPSVM GLORIOSISSIMVM APOSTO-
LVM tuum vel Martyrem, vel Confesso-
rem vel Virginem suppliciter honorare stu-
duerit, illius precibus ac obtentu à te gratiā
in presenti, & aeternam gloriā obtineat in
futuro. PER DOMINVM NOSTRVM
IESVM CHRISTVM FILIVM, &c.]

COLLIGAT ergo Heerbrandus hinc
sensum, ad quē accommodare debeat alia
rum orationum verba. Quanquam illa
Conc. 142. precatiuncula (quam ille refert) ad Veroni-
cam: Nos perduc ad patriam ò fælicem figuram,
ad videndam faciem, quæ est Christi pu-
na, &c. sicut & nonnullæ aliae, apocripha
videtur. Posset autem & huius item esse
sensus, ut Christus, cuius beatum atque
felicem vultum ea figura refert, fideles in
hoc

boc exilio peregrinantes, ad cœlestem aliquando patriam perducat, ut ipsius augustissimo conspectu, quo ne Angeli quidem ^{1. Petri.} satiaripossunt, perfruantur. Quamobrem desinat Heerbrandus aucupari verba, sensum attendat, & non sit, ut hactenus, interpres malitiosus.

VT IMAGINIBVS,
SIC ETIAM SACRIS
RELIQVIIS HONOREM
adhiberi sine crimine
Idololatriæ.

CAPUT VIII.

VISVS Heerbrado sum in dis- ^{a Conc. 153.}
putatione altera, valde cal- ^{b Cap. 5.}
lide (ut ille ait) probauisse,
Catholicos, veneradiis sacris
reliquiis, nequaquam adhibere diuinum
honorem creatura sicut DEO. Attendant
obsecro lector, Vtrum hac à me callide dis-
putata fuerint: Reliquias sacras duplice ra-
tione venerari dicimus. Primo, quoniam
ipsas

Duplex ra-
tio veneran-
di reliquias.

ipsas per se reverenter tractamus, & custodi-
mus, & suspicimur &c. eò, quòd sancto-
rum hominum, (qui viua membra Christi,
& spiritus sancti templum fuerunt) aut
corpora sunt, aut corpora attigerunt, aut
etiam extiterunt partes. Secundo, venera-
mur illas quoque relatiuè, eodem cultu ge-
nere, quo illos, quorum sunt reliquia, cum
videlicet reliquis presentibus, in illos ani-
mum intendimus, adeoq; cultum omnem
cora reliquis usurpatū, ad ipsos referimus.

P R I O R I reliquias venerandimodo,
cùm nihil omnino diuinum adhibeatur, sa-
tis constat, honorem diuinum creatura non
tribui sicut Deo. Posteriori autem, cùm re-
liquias sacras relatiuè etiam, ut imagines,
(quamvis fundamentum relationis, non
idem penitus existat ut robique) venera-
musr, non magis diuinum honorem creatu-
ra, sicut Deo, deferimus, quam cùm colimus
imagines. Primum enim ut honor quo sa-
crorum imagines veneramur, diuinus non
est, sed ille idem, quo Sanctos ipsos, sicut iam
neg. is, quo relatiuè veneramur corundem
reliquias.

AD

AD honorandum autem relatiuè lignum Crucis, cui Christus affixus est, & si quid aliud est reliquum, quod peculiaritate ratione ad Christum pertinuit, quamvis Latriam usurpemus, non illā tamen ad ipsum lignū, similesue Christi reliquias secundūm sē, sed ad Christum ipsum, verum Deum referimus, sicut illam etiam, quam in veneratione eiusdem Christi imaginum adhibemus. Itaq; non ipsis per se reliquis diuitatis propriam opinionem conciliare volumus, sed Christo, ad quem illæ habent singularem relationem. Cuius quidem rei prudenter admodum nos admonuit Diuus Ambrosius, qui cùm diceret, Helenam, inventacruce Dominica, adorauisse Christū (utiq; coram illa) eamq; crucem leuauisse in capite Regum, ut in Regibus adoraretur: Item clavos Christi in honore habitos, illud ait tamen, Helena non lignum utique adorauit (intellige, secundūm sē) quia hic gentilis est error & vanitas impiorum, sed adorauit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo;] hoc est, ad Christum ip-

Quomodo
adoretur sa-
crum lignū
Crucis,

In oratione
de obitu
Theodosij
Imperato-
ris.

sam adorationem coram Cruce adhibitam retulit. Quod igitur venerandis in hunc modum relativè sacris reliquiis, aut Christi, aut Sanctorum, minimè tribuamus creature honorem diuinum, sicut Deo, nisi de prorsus rationibus evincitur, quibus supra demonstratum est, minimè nos id facere colendis imaginibus.

Quia quidē in re ita breuiter tradenda,
Conc. 158. non ego sanè callidus fui, ut ait Heerbrandus; sed ille potius in eadem oppugnanda

Conc. 156. partim ineptus, partim subdolus. Ineptus, quod urgere pergit, venerationem reliquiarum diuinis literis non prescribi. Item Idololatriam veram non essetantum, ut nos dicimus, exhibere creature diuinum

Cap 1. & 2. honorem sicut Deo. Arundinea ista tela iam supra usque ad atomos comminutas sunt.

^aGenes. 50. ^bA&tor. 8. Quanquam nec ^aIosephi, neque ^bStephani corpus tractari absque aliqua reverentia sic potuit, ut Scriptura commemorat, quicquid tergiuersetur Heerbrandus.

Conc. 159. At inquit, aliquot saeculis communi matri terre sunt commendata funera.

Quasi

Quasi verò nos sepultura priuandos esse defunctos contendemus. Aliud est, recens mortuos non sepeliri; aliud, Sanctorum defunctorum corpora, aut reliquias, vel in sepulchris, vel in capsulis custoditas haberi in honore, coram ipsisq; Sanctorum patrocinium singulari deuotione implari. Quod pietatis genus non solum auctoritate & usu Ecclesie, sed etiam exemplis mirabilibus confirmatum est. Neque ad rem facit, quod Augustinum & Chrysostomum, Heerbrandus refert, reprehendere eos, qui Euangeliū verba ē collo suspen- sa gestant. Quanquam non aliud volunt illipatres, quam quod Dei verbapracipue sint in corde circumferenda.

Lege B. Am
broſ. epifo-
85. ad Soro-
re. & B. Au-
gust. lib. 22.
de ciuit. Dei
cap. 8. &
deinceps.

Conc. 158.

HACTENVS Heerbrandus ineptus; in eo verò pueriliter subdolus, quod testimoniurn Diui Augustini quoddam sic citat, ut videatur ille dixisse, male factum esse, quod terra, ex sepulchro Domini comportata, defossa fuerit in loco, qui ad orationum, & aliorum sacrorum rursum destinaretur, cùm

S 2 tamen

268 APOLOGETICVS DE
tamen adeò non hoc dixerit Augustinus, ut
etiam probauisse se id factum cōfirmauerit,
subiiciens miraculum, quod eo in loco diui-

Lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8.
nitus contigit. Hæc enim sunt ipsius verba:

Forte accidit, ut ego, & collegatum meus,
Episcopus Sinicësis Maximinus, in proximo
essemus, ut veniremus rogauit (qui terrâ
sanctâ habebat) & venimus. Cumq; nobis
omnia retulisset, (quomodo scilicet spectra
ex ipsis adibus fugata fuissent) etiam hoc
petiuit, ut infoderetur alicubi (terra illa
sacra) atq; ibi orationū locus fieret, ubi etiā
possent Christiani ad celebranda, qua Dei
sunt, cōgregari. Non restitimus, inquit Au-
gustinus, factum est. Tum subdit; Erat ibi
iuenis paralyticus rusticanus, qui hoc an-
dito, petiuit à parentibus suis, ut illum ad
eum locum sanctum non cunctanter affer-
ret, quòcum fuisset allatus, oravit, atq; inde
continuò pedibus suis saluus abscessit.]

Conc. 164. ANIMA DVERTAT nunc lector, que
fide, & quo contextu orationis Heerbran-
dus hæc, quæ sequuntur, verba coniungat.
Non restitimus (inquit Augustinus) factū
est.

est. Sed certè malè factum est. Et idem alibi: *Talia multa, propter quarūdam vel religiosarum, vel turbulentarum personarū scandala deuitanda, liberiùs improbare nō audeo.* Sed iterum male. Haec tenus Heerbrandi
brādus. Ex quo ego quaro, utrum illa verba (sed certè male factum) interposuerit tāquam Augustini, an, tāquam sua? si tanquā Augustini, falsarius fuit: Si tanquam sua, impostor, qui orationis serie voluerit incautum lectorem decipere, ut facile putare posset, ea verba esse Augustini. Nam quod ipse illis verbis voluerit potius temere reprehēdere Augustinam, quod in illud factū consenserit, potest quidem utcunque colligi ex his, qua initio illius thesis dixerat, sed non adeò facile. Deinde etiam quaro, cur non citauerit Augustini locum, ubi ille dicat, se talia, hoc est, venerationem reliquiarum, propter scandalum vitandum permettere? Utrum erat facilius, locum indicare, an in margine maiusculis, quod Heerbrandus fecit, ponere, NOTA BENE. Certè sententia illa Augustini est, & ad

*propositum spectat, illud potius, quam hoc
Heerbrandus debuit facere, ne fidem suam
suspectam hac in parte redderet.*

Cone. 163. *E*ST ETIAM illa manifesta *fraus*, quod significat, dixisse me, pro retiquiis Sanctorum habenda esse omnia ea, quae reliquias alias attigerint; quasi illarum attractu sanctitas affricari posset. Nunquam hoc in metem mihi venit. Cum enim explicauis, reliquias honorare nos, quoniam Sanctorum aut corpora sunt, aut extiterunt partes, aut cornū certè corpora attigerunt, de attractu viuorum corporū locutus sum, nō mortuorum.

In disputa-
tione cap. 5. Conc. 162. & 173. *Q*UARE, quae Heerbrandus maligne preterea commentatur de *plastris adulterinarum reliquiarum*, quae ex attractu verarum sanctificatae sint, fabulae sunt, ab Heerbrando & similibus confictae. Negatamen nego, aliquos in hoc genere abusus ac fraudes etiam potuisse irrepere. Sed Ecclesia pium ipsum venerandi reliquias institutum per se probat, abusus non probat. Vide in cōc. quinimo diligenter cauet. Et iam supra di- Trid. selsio- ne 25. *Et*um est, nihil esse tam sanctum, quo neque homines

homines aliqui non possint abuti. Quam rem si considerasset Heerbrandus, non adeò scurriliter & leuiter disputationem suam conclusisset historia illa, ab aliquo scurrale-
pidè conficta, de impostore, qui fænum ex
stabulo acceptum, illud ipsum esse mentitus
fuerit, in quo Christus recens natus iacue-
rit: Item, qui dixerit habere se pennam ex
ala S. Michaëlis. Potuisset etiam pari va-
nitate nobis obiicere, quod quidam singi-
tur dixisse, haberet se particulam ex dente
omnium fidelium animarum: Item aliquid
ex oleo quinque virginum prudentum, &
similes nugas.

FACERE T profectò Heerbrandus
multò prudentius, si sibi hanc ludicra ac ridi-
cula tandem relinquere, cogitarét quo in
conspictu Dei & Domini nostri Iesu Chri-
sti, serio de morte vicina, de diuino iudicio,
de pœnis acerbissimis, quas per omnem ater-
nitatem daturus est, si veritatem, toties
auditam contempserit.

CÆTERVM ut ille, deposito errore,
quo iam occalluisse videtur, ad cor redeat,

S 4 diuina

diuina virtute opus est. Nos certè, quod instituti nostri erat, iuuante Deo efficisse videmur, hoc est, argumentationem illam, initio positam confirmauimus, qua Ecclesia Catholica (ut ad huius disputationis thema redeam) verissimè & planissimè ab Idololatria nota vendicatur, hoc modo; Idololatria

a Ut suprà tria³ est, diuinum honorem creature, tanquam Deo, adhibere: Ecclesia Catholica, cùm sanctissimam Eucharistiam, Sanctos, sacras imagines, & reliquias veneratur, aut exercitationes alias spontanei cultus

b Vt proba. b suscipit, minimè diuinum honorem creatum est c. 5. 6. 7. & hoc ture, ut Deo, habet: Non igitur admittit 8. & decul- Idololatriā, sed illi potius quasi^c scelus Ido-

tuc. 2. c 1. Reg. 15. lolatriæ, & quasi peccatum ariolandi com- mittunt, qui pertinaciter nolunt Ecclesia obediare, & eius monitis acquiescere. Do- minus secundūm magnam misericordiam suam benignè illos aliquando respiciat, & illuminet eorum tenebrosa corda, Amen.

LAYS DEO ET DEIPARAE.

CON-

273

CONFVTATIO CALVMNIARVM SPONGIÆ.

PRÆFATIO AD PIVM LECTOREM.

V M primùm Heerbrandi Spongiam ,
hoc est, disputatio-
nem leuitatis plenif-
simam, aduersus no-
strum de Idololatria

A pologeticum perlegi , planè suspi-
catus sum , eum non tantū ex igno-
rantia, vt solet, verūm etiam de indu-
stria ineptè scribere instituisse, vt cò
faciliùs & à me cōtemneretur, & ipse,
si responsum nullum acciperet, glo-
riari posset , à se victum me fuisse.

Quam suspicionem meam rumor &
tiam auxit , qui est ad nos de istius, in
to genere , confueta vanitate certò

S 5 perla-

perlatus. Nam cùm à nōnullis hominibus doctissimis, quos ille petulantiter adortus fuerat, meritò spernetur, & responsione indignus verissimè iudicatus esset, tum ille ut est, & ob hæresim clatus, & insigni, ut apparet, stultitia præditus, non modo viatorē se existimauit, sed magna etiam cùm levitate iactauit pro concione. Ac nisi ego quidem hanc istius petulantiam resciuissim, omnino permissem hominē ea ratione nunc etiam esse victorem, id est, cùm responsum non mereatur, responsum illi nullum dedissem. Sed cùm illius impudens vanitas mihi, ut dixi, explorata iam
 Prætero il. sit, prouidere debeo, ne quid fortassis
 M̄ vix semel sententiam ex illa culpæ ad me deriuari possit, si
 meam fideli prorsus tacuero.

ter retulisse:
 vnde & loca
 Apolog. ra-
 riissimè cita-
 uit, ne Le.
 fidem ipsius nō bo-
 nam posset turgida spongia est, quæque ita vber-
 dep̄hedere.

E X P R I M A M igitur & expediam
 ea, quæ iste sp̄ogia sua est complexus,
 calumnias nempe & mendacia, & di-
 uinæ Scripturæ corruptelas, quibus
 tūm,

tim, si paululum comprimatur, fundit, ut cùm illam vix in manus sum-
 psissim, manus mihi propemodum compleuerit. Nam amplius centum
 mendacia bona fide, dum legerem, in
 margine annotavi. Quæ cùm omnia
 sint deprehensu facillima, tum illud
 est maximè perspicuum, quod sub
 initium suæ prefationis iste, quoniam
 erat insigne, tāquam in acie primum
 collocauit. Scripsit enim impuden-
 ter, me tum in priori disputatione,
 tum etiam in Apologeticō; ne gry
 quidem, sicut ipse loquitur, ad con-
 firmandamea dogmata ex diuinis li-
 teris protulisse. Quod si ego Dispu-
 tationem, & Apologeticum de Ido-
 lolatria eo consilio scripsissim, & te-
 stimoniis etiā diuinæ Scripturæ con-
 firmasem, vt ad istius tantum manus
 peruenirent, putarem, quod scriptu-
 ras me attulisse negat, à mendacij illū
 improbitate solūm non abhorrere:
 Nunc autem cùm iste non ignorauer-
 rit,

rit, scripta illa cū aliis etiam me communicare voluisse, qui videbunt, nisi cæci sint, plurimis etiam Scripturæ testimoniis me aduersus eum depugnauisse, quid de ipso sentire possum, nisi quòd ne infamiae quidem dedecus perhorrescit? Sed certamina, quæ cum veritate Heerbrandus acriùs inultò, quām mecum, iniuerit, cùm multa mihi, ut finire possim, necessariò prætereunda sint, multa nihilo minus suis locis postmodum recensabo. Illud fortassis non tam falsi notam metetur quām leuitatis, quòd credidit homo iste cuiusdam rem incredibilem; nempe me, vbi primùm resciuissem, disputationis ipsius vnū aut alterum exemplum, huc ad Lutheranos quosdam studiosos perlatū esse, sub pœna Excommunicationis

In prefatio. maioris (ita enim ipse narrat) eius lectio publicè omnibus interdixisse, habitaque inquisitione exempla omania collegisse, ne quis videre posset.

Quasi

Quasi verò vel pœnam ego excommunicationis maioris decernere possum, vel excommunicationē studiosi Lutherani extimescant, quibus fuis-
sent, cùm illi soli haberent, exempla disputationis eripienda.

I A C T A T, aliorūm Hæreticorum more, magno cum fastu sacras literas, quarum auctoritate & sententia se prorsus niti, & quæ disputat, confirmare asseuerat: Cui, & gregalib. eius, illud Apostoli Pauli optimo iure pos-
sis obiicere: An à vobis verbum Dei ^{1. Cor. 14.} processit, aut in vos solos peruenit? Quasi verò ante illos neque sonuerit vnquam, nec auditum fuerit verbum Dei in Ecclesia, aut nos illud conte-
mneremus, aut ex ipso discere nequi-
remus, quæ Heerbrandus, magno &
excellenti ingenio vir, consequitur.
Nam quòd ipso etiam verbō Dei ad-
moniti, rationem quoque, & Eccle-
siæ ac Patrum auctoritatem nostris
in disputationibus adhibemus, non
ideo

ideo facimus, vt, spreta auctoritate diuina, humanam commendemus, statuamusque; sed vt doceamus, Secretarios, non verbo Dei atque auctoritate diuina, sed humana eaque per exigua & ipsorum propria niti; cum tenui ac rudi, & superbia deinde execrato iudicio suo cōfisi, diuinis verbis non eam sententiam subiectam esse iudicant, quam Ecclesię Patrumque iudicium, ac recta ratio verissimè nobis tanquam diuinam ostendunt, sed quām ipsi falsò comminiscuntur. Ex quo fieri antea etiam dicebam, vt miseri isti atq; imperitissimi homunciones, non Scriptura & verbo Dei, quod est propriè diuina sententia, sed vt pueri, Scripturæ tantum notis siue characteribus, quibus verbum & sententia Dei, quā ignorant, consignata est, vtantur; ideoque longissime à veritate aberrent, nescientes Scripturas Matth. 22. & Virtutem Dei. Quocirca cum in Scripturæ locis, quæ deprauant, id verbum

verbum Dei, & eum Christū, quem
ipsi falsò finixerunt, contineri aiunt,
nimirum, vt acutè animaduersum est
ab Origene, Pseudoprophetæ censem.
Homil. 29.
in Matth.
ri debet, quibus Christus Dominus,
ne crederemus admonuit, cum di-
cunt: Ecce hīc est Christus, ecce illic; Matth. 24.
quosq; idem Dominus etiam caueri
diligentissimè ideo voluit, quia cum
vestimentis ouium tegantur, intrin-
sec sunt lupi rapaces. Quid est enim,
inquit rectissimè Vincētius Lirynen-
sis, vestitus ouium, nisi Prophetarum
& Apostolorum proloquia? Qui sunt
lupi rapaces, nisi sensus H̄ereticorum
feri & rabidi, qui caulas Ecclesię sem-
per infestant, & gregem Christi qua-
qua possunt, dilacerant? sed ut falla-
cius incautis ouibus obrepant, ma-
nente luporum feritate, deponunt
lupinam speciem, & sese diuinæ legis
sententiis, velut quibusdam velleri-
bus oboluunt.

In libello ad
uersus pro-
fanas heret-
icorum locutus.

His

H i s igitur velleribus monstrosè
contectū, audire mihi & videre pror-
sus videor ullulātem Heerbrandum,
cùm Scripturas, quarum sensum &
virtutem nescit, inanissimè iactan-
tem ipsum cogito. Nam quoddrefert
Augustinum interdum, vt rei oppor-
tunitas requirebat, ex diuina tantum
Scriptura, controuersia vt definire-
tur, postulauisse; ipse quoq; proferre
ex Augustino alia loca possum, qui-
bus illè Patrum etiā auctoritate cer-
tauit, vt eorum grauissimo iudicio
aduersarium premeret, & ostende-
ret, quænam esset doctrinæ cœlestis
verissima sententia. Neque vnquam
Augustinus existimauit à tractatione
Scripturarum, ratiocinationem verę
Theologię consentaneam, abesse de-
bere; cuius quidem nisi Heerbrādus
ob imperitiam, cui iam nimis diu af-
sueuit, inimicus esset, videret, nullam
esse omnino Ecclesiasticę doctrinę
partem, quæ Scripturis quoq; à nobis
non comprobetur.

S E D

In prefatio-
ne spong.

Vide pecu-
liariter li. 1.
& 2. contra
Julian.

SE D. de inani istius in diuinis literis iactandis arrogantia, hæc modò sufficiat. Illa videamus, qualis sit querimonia, quod me primò stylum in ipsum strinxisse dicit. Est nè aliquis, cui Theses ab isto superioribus annis magno numero collectæ, & procacis in Catholicos maledicentia plenissimæ, inauditæ sint? aut solus iste est in Germania Sectarius, aut solus ipse Tübingeris, ut disputationem de Idololatria contra Sectariorum, præsertim Tübingerium calumnias, à me conscriptam, in qua etiam contra Caluinum multa disputata sint, contra se propriè institutā queri debuerit? Quantus autem ille furor iracundiae fuit, quod me, quia illum ut indostum hominem contempsi, & ut Ecclesiæ hostem sum execratus, non modò superbum, veteratorem, impostorem, sycophantam, diabolum appellat; verum etiam occidendum vñà cum meis proclamat. Quam ego

In prefatio
ne spong.

In spong.
fol. 44.b

T cæcam

cæcam atque præcipitem hominis
temeritatem, et si contemnendam
existimem, nec me ipsum iudicare,
multò minùs humilitatis dignitatē
arrogare mihi debeam, non vero
tamen, ut de vno iam tantūm conui-
cio dicam, ne à te, candide Lector, su-
perbus iudicer, si quod iste in me su-
perbiā censuit, id ego potius dolo-
rem vehementē esse affirmauerō;
quo dum luctuosissimam Germaniæ
faciē intueor, sic animo sæpe afficior
ut quos genti clarissimæ, & ad pieta-
tem religionemq; natæ, ac mihi cer-
tè ob naturæ ingeniique bonitatem
in primis charæ, adeò tristem misera-
bilemque cladem attulisse intelligo,
hos quin, à Deo despectos, ipse quoq;
ex animo contemnam, & cum occa-
sio datur, qua possum orationis seue-
ritate coérceam, tēperare mihi nullo
modo possim. Quem enim tam dira
& crudelis istorum in patriam impie-
tas non commoueat? Vera religione
& fide

& fide illam orbauerunt; doctrinam, cuius laude prius maximè excellebat obfusis vbiq; ignorantiae & pfidiæ cenebris, ex ea eiecerunt; pulcherrimorum virtutum usum, quem excellentiorem ad salutem viam Apostolus 1. Cor. 12. dixit, in ea propè extinxerūt; improbitati ostium aperuerūt; animos dissidio religionis disunxerunt; pacem & tranquillitatem communem turbaverunt; innumerabiles animas perdiderunt; omnibus deniq; rebus valetatem, & quasi lucem quandam intulerunt. Et tamen queri homines iniquissimi non erubescunt, si à Catholicis eorum effrenata reprimatur audacia, & obstinata ignorantia contemnatur; neque aliud quam superbiā ducunt, iustissimè aduersum ipsos animo conceptam indignationem. Desinat igitur, desinat Heerbrandus cum suis patriam nobilissimam affere ignominia, si honorem sibi à me deferri vult. Etsi increpationem no-

T 2 stram

stram tam indignè fert, nō sit ipse vel
in patriam crudelis, vel in Ecclesiam
Catholicam blasphemus; si ab Hispano
errores atque inscitiā suam ostendit
& redargui dolet, veritatem à qua
desciuit, cōpleteatur, neque amplius
patriam seducat; quæ ab impiis filiis
oppugnata, magnis ac tristissimis vo-
cibus, quas fama eorum immanitatis
& perfidiæ per terrarum orbem diffu-
dit, alienos etiam commouit, ut ad-
uersum illos ipsius patrocinium de-
fensionemque susciperent. Verum
frustra ab homine obstinatissimo hęc
requirimus. Ad te nunc, candide lec-
tor, tedeo, atq; illud vt animaduer-
tas rogo, doctrinam, quæ ad Idolola-
tria rationem cognoscendam, & Se-
ctariorum contumelias refutandas
pertinet, me vt in hoc scripto repe-
rem, nullo modo fuisse solicitū. Nam
illam, qua ego diligentia & ordine,
diuina gratia potui, tradidisse mihi in
Apologetico absolutam videor. Ita-
que

que ea nunc explicabo & cōfirmabo
tantūm, quæ vt magis exponerentur
probarenturque, cauillationes istius
effecerūt. Tuū erit lector beneuole,
scriptum hoc meum cum Apologe-
tico conferre, & Domino me com-
mendare tuis precibus. Vale in Chri-
sto Iesu. Ingolstadij 24. August.
Anno 79.

T ; RE-

286 RESPONSIO AD EA,
QVÆ CONTRA PRÆFA-
TIONEM APOLOGETICI
obiecit Heerbrandus.

Ad Tit. 1.

RINCIPIO, *iniquo animo*
fers, quòd Apostoli locum,
vbi sanæ doctrinae corrupto-
res præcepit tractari dure,
ad te tuiq; similes hereticos accommoda-
uerim, ut ostenderem rectè fecisse me, quòd
perfidiam tuam in priori disputatione co-
arguerim. Nondum enim (inquis) conuicit
Hispanus, nos vel falsos esse Doctores, vel
*hereticos. Si vel unum Heerbrande heret-
icum veri nominis proferre possis, qui se
verè ac merito hereticum iudicari fassus
fuerit, fatebor & ego te, vel hoc nomine
Catholicum esse, quòd te hereticum esse
negas. Interim dum hoc demonstraueris,
sinas me, quæso, vocabulis uti propriis, &
te tuosq; hereticos nominare, cū ab eadem
Ecclesia heretici iudicati ac nominatis sitis,
à qua Cherintus, Ebion, Arrius, Mani-
chæus, Nestorius, & alij, quos ne tu quidem
hereticos esse negabis, heretici sunt habiti.*

AT QVE

ATQVE hoc ipsum ad aliam querelam
tuam Heerbrande respondeo, nempe ut si
ignoras te gregalem esse illius gregis peco-
rum irrationalium, ut Apostolus alter 2. Petr. 2.
hereticos appellauit, egrediaris ex curasq;
cogitatione parum, & abeas post vestigia
gregalium tuorum, hoc est, inquiras a quo
pastore Eunomius, Marcion, Pelagius, &
alijs Haretici tanquam oberrantes pecudes
defecerint, quam viam tenuerint, unde
profecti sint, & inuenies profecto, te non
minus quam illos, pecus erraticum & irra-
tionale esse, cum ut illi, sic etiam tu, duca-
sum Christi Vicarij & Ecclesiae Pastoris de-
clines ac fugias, tuoq; arbitrio & electione
(quod Hareticorum secundum Etymon no-
minis, est proprium) venenatum doctrinae
pastum, Scripturarum campo belluarum
more conculcato, & fædato, queras.

D.Hierony-
mus in com-
ment. sup.c.
5. ad Galat.

AT Apostolus inquis, eos irrationalia
pecora censet, q; SECTAS PERDITIONIS
MVLtas INTRODVCVNT, negantes
eum qui eos redemit, luxuriosos, per quos
via veritatis blasphematur, & in auaritia

*cor habentes exercitatum, & per auaritiam
factis sermonibus de Ecclesia negotiantes,
magistratum contemnentes, oculos habentes
plenos adulteriis.] Nescio sane, an illa ver-
ba proferre potuisses, quibus confirmares
planius, ex eo gregete esse: Qui enim un-
quam plures, quam vos, introduxerunt per-
ditionis sectas? An tibi eius, qui te in heresi
infeliciter genuit, Lutheri, tanquam alter-
rius, ut quidam recte scripsit, Diana mam-
mosa, detestabilis fecunditas est ignota?
Quid? an non etiam vos eum, a quo redem-
pti estis, negatis, cum ipsius fidem, qua fuit,*

*1. Ioan. 1. ut Apostolus Ioannes loquitur, ab initio,
abnegaueritis? Et quinā verius, libidinum
omnis generis patrocinium suscepisse cen-
sendisunt, quam iū, quibellū cum castitatis
professione suscepereunt? Qui sunt auaritia
dediti, si illi non sunt, qui paupertatem à*

*Matth. 19. Christo Domino summe commendatam,
summe oderunt? Per quos veritatis via
blasphemari posse, nisi per eos, qui ab ea,
tanquam iter errorum esset, ad perfidie di-
uerticula declinauerunt? Et nonne vos de
Eccl-*

Ecclesia fictis sermonibus negotiamini, quia
 Ecclesiam veram, & in conspectu positam,
 adituq; facillimā defugitis, & fictā aliam,
 quam nemo ante vos aut inuenire, aut nos-
 se potuit, non minus inani quam negotioso
 labore inuestigatis? Iam Ecclesia magistra-
 tui adeò non obeditis, ut ne eum quidem
 agnoscatis. Itaq; habeo, velte comprobante
 causas Heerbrande, cur te uosq; pecorum
 irrationabilium loco habuerim, & adhuc
 habeam: Non quia Germani sitis, ut tu in-
 uidiosè admodum finxisti, sed quia maxi-
 mis erroribus excacati, & heretici adeò
 estis. Tete inquā, Heerbrande, obignoran-
 tiā insignem atque perfidiam tuam, non
 nationem ipsam contempsi; quam ego quod
 pluris facio & magis diligo, eo vehementius
 vestris sceleris immanitatem detestor, quod
 prouinciam multis de causis nobilissimam.
 adeò prauis opinionibus atque sectis fæda-
 seritis, laceraueritisq;. Quamobrem si ve-
 rum est, quod tu Heerbrande, parum etiam
 verecundè scripsisti, nationem vestram, à
 nationibus exteris despiciatui haberí, hoc

In Prefatio-
ne spong.

T s tuum

rum, & gregalium tuorum ingens flagitium est, qui impie patriam prodidisti.

AIS deinde, splendide mentirime, quod dixerim, iudicio etiam tuo, Ecclesiam Catholicam esse fidei regulam: Atque ut te potius mendaciter id crimen mihi obincere, comprobares, prudentia illa tua, qua vales plurimum, illico propria verba; ex quibus ego eam esse assertionem tuam collegeram, in hunc modum subiunxi: In omni disputatione, quacunq; de materia suscipiatur, certa quedam & infallibilia esse principia, q; sunt certa, infallibles & immota regula; cuiusmodi est in Theologia, sincera & vera Christi Ecclesia in terris, sacra Scriptura, que ideo Canonica dicitur, quod sit norma & regula infallibilis omnium dogmatu; & cultuum.] Agenunc Heerbrande, credisne veram illam Ecclesiam Christi, quam item dicas esse infallibilem regulam, esse etiam Catholicam, anno? Si credis, minimè quidem sum ego mētitus, cùm asserui, iudicare te Ecclesiam Catholicam esse fidei regulam, sed tu potius, cùm aīs, mendaciter hoc me
asse-

afferuisse: si vero non eandem Ecclesiam, & Christi esse, & Catholicam esse credis, qua fronte Doctorem te in Apostolica & Orthodoxa Academia nominare audes, qui nescias Symbolum Apostolicum, & Orthodoxam doctrinam, ex qua constat, non aliam habere Christum Ecclesiam veram nisi Catholicam? Bene autem habet, quod non semel in hac ipsa spongia tua, ut appellas, Ecclesia Christi veram, Catholicam etiam dicas, ut nullo modo possis criminationem hoc loco tuam à mendacij criminе vendicare.

S I M I L E illud alterum est calumnia crimen, quod mibi intentas, nec dissimili ratione à te ipso dilutum. Videlicet, in controvèrsiantum rebus, te obiecisse, nullum fuisse à me citatum Scriptura testimoniū in disputatiōe mea, pīnde immerito in te fuisse me inuenī tanquā negasses, ullum omnino Scripturā locū me produxisse. Vide autem quomodo hanc excusationem tuā, tuis ipse verbis, que adiungis, perspicue refellas: Nam quod in præfationis margine inquis, multas citat conclusiones disputationis sue,

quae

quas *Scripturae testimoniis* se confirmasse
est (cur ad e confessione veritatis odisti, ut
non dices simpliciter, sicut potuisti *veri-*
simè, Confirmavit?) partim sunt extra con-
trouersiam posita, ut iam memini, partim
contra *Caluinum instituta*, cuius tamen li-
tem dixeram me nolle facere meam.] Fac
Heerbrande (quod non est ita) me in lite
ratum cum *Caluino*, ut ais, *Scripturas pro-*
mulisse, nonne hoc satis est, ut agnoscas, te
fuisse luculenter mentitum, etiam si tan-
tum in rebus controuersis dixisses, me non
*citauisse *Scripturas?* Nonne lis cum *Calui-**
no, controuersia est? Nisi forte putas, quia
*tibi in pleriq. bene cum *Caluino* conuenit,*
*idcirco cum *Caluino* mihi nullam contro-*
uersiam esse posse.

MIRARI præterea satis non potes,
quod obiecerim, teskopū disputationis mea
non fuisse affecutum, ideoq. miris ac multis
me maledictis proscindis. Ego verò admi-
ror valde crassitatem tuam, quod ne hoc qui-
dem ipsum, cur obiecerim intellecteris. Au-
di nunc ergo, que fuerint verbamea, &
quid

quid voluerim percipito. Ego, inquam, SO-

*L V M institui docere, quemadmodum in In Apolog.
Sacrosancta Eucharistia, Sanctorum, sa- fol. 84
crarum imaginum, & reliquiarum cultu,
nulla committatur Idololatria, quod est uni-
cum argumentum, vel praeципuam verius
calumniam refutare ex multis, quibus ad-
uersarij oppugnat huiusmodi cultus: Heer-
brandus autem, sicut est ad discernendum
controversia statum subtilis, putavit, me
integralm defensionem, ac probationem ha-
rum rerum, quae sunt iam plus satis ab aliis
assertae, suscepisse.] Hac igitur fuit ignoran- In Apolog.
tia tua, quod et si, ut ipse quoque significans, fol. 89.
aduerteres, me hosce cultus ab Idololatria
crimine vendicare velle, (hoc enim nisi vi-
disses, hominem te esse non putassem) at non
vidisti tamen me illud S O L V M velle, sed
arbitratus es, integralmetiam à me tracta-
tionem harum rerū institui. Vnde factum
est, ut extra rem, quemadmodum prius
dixi, multa in priori disputatione aduer-
sum me tua coaceruaueris, que in commu-
nibus disputationibus de Sanctis, de imagi-
nibus*

nibus &c. sunt iam protrita. Quod si, ut
es impudens, vel hoc ipsum quod iam dixi,
negaueris te putauisse, mendacij coarguent
te haec conuicia in religionem & in metua.

In præfatio-
ne prioris
disputatiois
sux pag 2.

Ita enim scripsisti: In ueteratam aliquot se-
culorum, obsoletam, turpisimam mortuo-
rum plusquam Ethnicam iuuocationem;
panis à se magicè in Deum Persicum conse-
crati; similiter et imaginū, reliquiarumq;
adorationē etc. miser Hispanus nimis tardè
veniens subulcus, misere cacus cacos defen-
dere INSTAVRATA PVGNA conatur.]
Qua' ego libēter refero, ut ab omnibus ani-
madiuertaris non solum in blasphemando
impotens, sed etiam in conuiciando, subul-
corum more, rusticus & vilis esse.

RESPONSIO AD OB- JECTA CONTRA PRIMVM APOLOGETICI CAP. DE VERA Idololatrię definitione.

OSTVLASTI à me prius.
Heerbrande, ut ex diuinis
literis probarem, hanc esse
defi-

definitionem Idololatriæ; Creaturæ dininū honorem attribuere sicut Deo. Feci autem hoc ita copiosè, ut ad eam rem, quod erat facillimū, non pauciores quam duos & triginta diuinæ Scriptural locos citauerim. Ex In Apolog.
quibus euici, Idololatriam, ut definitum fol. 89.

quoddam est crimen à ceteris omnibus distinctum, in eo solùm consistere, quod iam posui. Ad hac testimoniatu, pro admiranda illa in sacris literis exercitatio, qua vales, respondisti tantum, non fuisse opus operosa, Fol. 6. spōg. ut dicis, coaceruatione testimoniorum ad confirmandum, id esse Idololatriam; hoc te contendere, Idololatriam alia etiam ratione committi posse. Cur Heerbranden negligit occasionem oblatā probandi nobis, in verbo Dei explicando & tradendo peritum te esse artificem? Cur non singula excutis, & explanas, et refutas distinctè probationem ex Scripturis meam? Tam rufus autem es, ut non intelligas, iisdē argumentis ac testimoniis confirmari, definitionē alicuius rei esse rectā, & rationē definita rei non aliter negar, aliam esse posse, q̄ in definitione explicatur?

Exponε

*Exponet igitur tu, quemadmodum alicuius
rei definitionem ex Scripturis confirmare
eporteat, & hoc ipsum exemplo aliquo, atq;
usū tuo declarat, tum lector intelliget, quid
in probatione definitionis meae defuerit, vel
potius, quid in tuo iudicio atque doctrina
desideretur.]*

NAM quòd *Scriptura* quadam loca po-
steat videbimus, deprauas, quibus alte-
riis rationis peccata, Idololatriam quoque
dici vis; si maximè hoc tibi concederemus.

*aln Apolog.
sol.89.* non tamen obstat, quo minus Idololatria
propriè sit, creatura diuinum honorem tri-

*bij Interdum
fierint vnius
vitij notmen
ad aliud vi-
tium specie
diuersum in
Scriptura
erâferatur:
proinde ad
cognoscen-
dâ ppriam
rationē vitii
illa loca no-
tanda inpri-
mis esse in
quibus sit ex
instituto il-
lius mentio.
c 1.Ioan.3.* buere sicut Deo, ut ex iis locis^a p̄bani, qui-
bus propriè de Idololatria sermo est, quate-
nus definita peccati specie continetur. Fit
enim non raro, ut vnius^b vity nomen, ad
alia etiâ diuersa vitia in aliquo *Scriptura*
loco per metaphoram transferatur. Ex quo
minimè quidē efficitur, ea vitia rationem
veram ac propriam illius peccati, cuius no-
mine appellantur, habere: Ut cùm^c Ioannes
inquit, omnis qui odit fratrem suum, homi-
cida est: nō recte inde colliges Heerbrande,
homini-

homicidium propriè non tantum esse cædem hominis, sicut alia Scriptura loca significant, sed etiam odium. Nec auaritiam, intemperantiamue, sicut antè disputauis, Idololatriam esse propriè contendes, quoniā ab Apostolo Paulo Idololatria est appellata.

In Apolog.
fol. 93.

Sic quamvis daremus tibi, cultus veri Dei ob aliquam circumstantiam prauos, Idololatriam alicubi dici, (quod tamen utrum ita sit, postea viderimus) nunquam tamen probasti, aut probare poteris, illos esse Idololatriam propriè, cuius fit ex instituto. mentio in his locis, que pro mea definitio- ne adduxi; Imò priùs ostendi, et postea etiā, In Apolog.
fol. 89.

cum ad definitionem Idololatriæ tuae ven- tum fuerit, demonstrabo, eiusmodi cultus veri Dei, ob circumstantiam, vel loci, vel temporis, vel finis illicitos, non nisi meta- phorice, ut auaritia & intemperantia, Idololatriam censeri posse.

Quod enim obicis, diuersam esse auaritia & intemperantia rationem, quia non sunt cultus, speciem haberet aliquam, si probare unquam posses, unum tantum

V

Idolo-

Idololatria peccatum in cultu committi posse; ut si cultus aliquis illicitus est, non metaphorice tantum, ut intemperantia, sed propriè Idololatriam illum oporteat esse. Hoc autē paradoxon cūm probare non possis, cultus aliquis illicitus usurpari potest, qui propriè quidem alterius speciei supersticio sit; Idololatria autē non nisi metaphorice, ut auaritia, et intēperantia. Quid enim? si quis apud vos perperam vestrā cœna dominicæ, vel potius diabolicæ interficit, aut Eucharistia indignè utatur, aut si quis prædicans ex vestratibus, tempore, aut loco, aut fine nō bono concionetur, nōne peccabit circa cultum? censemusne autem istos omnes esse propriè Idololatras Heerbräde? Vide, ne, si ita iudices, malam apud tuos gratiamineas, ut qui nō tam cōtra nos de Idololatria hactenus disputaueris, quam contra ipsos, quippe quos hac ratione minimè negare poteris esse frequenter Idololatras. Sed de hac inscītia tua, qua cultus omnes unde cunque pranos Idololatriam facis, & diximus antē multa, & dicemus etiam

Vide fol. 8 a.
in spong.

etiam plura, cum tuā Idololatriæ definitio-
nem prius refutatā, iterum redarguemus.

TRANSEO nunc ad ^a Ambrosium, quē
cūm p definitione mea allegauissem, ^b dicis ^a Folio 3.
iterum, non propriè ab obiecto, ut ego do-
cui, sed ab effectu & fine Idololatriam de-
scripsisse, cūm dixit; Idololatria Dei hono-
rificentiam usurpat, & vendicat crea-
tura, & probas, quoniam hinc ^c inquis, no-
men sortitur Idololatria, quod idolum ali-
quod colatur?] O probationē argutā: Aliud-
ne ex canominatione, sequitur, quām quod
meritò in Idololatriæ definitione, creature
vel idoli mentio fit, cui diuinus honor de-
fertur? & impedit ne hoc, quod minus is ipse
bonor sit obiectum Idololatriæ, ex quo
Ambrosius definitionem suam petiuerit.

^d OPPONIS præterea definitioni mea
^e Gersonis definitionem, usque adeò incon-
sideratè, ut ea luculenter probes, & defi-
nitionem meam bonam esse, & te vix ali-
guidaut potius omnino nihil de toto hoc ar-
gumento intelligere. Nihil enim, quod ad rē
quidem attinet, à definitione mea definitio-

Folio 4.
spong.

Gersonis dissidet. Nam ut ipse quoque recitas, sic definit ille: Idololatria est exhibito honoris verè, vel interpretatiuè, aut attributiū diuini, alicui creature aliter, quām sibi potest competere.] Vbi notes primum oportet, hanc Gersonis definitionem existimari à te rectam, proindeq; sufficiensem: sic enim scripsisti: Quantò rectius Gerson Doctor clarissimus Idololatriam definit dicens, &c. Ut si tibi ostendero idem continere quod meam, non audeas amplius de Idololatria ratione, quā ignoras, differere, neque mendaciter criminari, Catholicos esse Idololatras. Quod ut facilius expediā, animaduertendum tibi & illud est, quod facile opinor mihi dabis; nempe Gersonem Idololatriam definitissime hoc loco, quaratione crimen est, naturæ legi contrarium, ac proinde creature naturam quatenus creatura est, in ea definitione tradenda, considerauisse. Ut cùm ait, Idololatriam esse exhibitionem diuini honoris alicui creature, aliter quām ipsi competere potest, hoc prorsus dicat; Idololatriam tunc admitti,

admitti, cùm diuinushonor alicui creatu-
ræ eo modo defertur, qui in illam hoc ipso
quòd creatura est, quadrare nequit. Quo
posito, quero nunc abste, quod nam est in-
ter definitionem Gersonis, et meam discri-
men? Respondebis, sicut iam scripsisti, illum Folio 4.
non dixisse (ut ar verbis tuis) hanc tantum
esse Idololatriam, cùm honor soli Deo pro-
priè debitus, creature ut Creatori tribui-
tur, quod Hispanus inquis, assuit, sed cùm
honor creature ALITER, Q V A M P O-
T E S T E I C O M P E T E R E , tribuitur.]
Responde rursum, quem censeas esse illum
modum tribuendi honorem diuinum crea-
tura aliter, quā potest ei, ut creatura est,
competere, in quo Gerson docet, contineri
Idololatriam? Est né alius præter illum pe-
culiare, quo soli Deo attribui honor de-
bet? Respondere alium esse, nisi planè sis in-
fans, non potes. Nullus enim honorationis
modus, præter eum, quisoli Creatori tan-
quam proprius reseruari debet, à creatura
alienus est, qua ratione quidē est creatura.
Quod & ipse Deus nō obscurè in eo loco nos Elaiz 42.

V 3

docuit,

docuit, ubi suam sive laudem sive gloriam duntaxat, quam ipsi modus ille suis propriis conciliat, negavit se cum altero com-

^a Quis nam ille modus sit quo soli Deo diuinus honor attribui debet, quique ad creaturā sine Idololatria accōmodari nequit Vide in Apolo. fol. 150. & seq. Itē etiā fol. 235. expositum est, qua ratione diuinus honor in veneratione Christi imaginum sic usurpetur ut creature tamē nō deferatur per se ut debet deferri Deo, sed Christo Vide etiam fol. 143. qd fit honor diuinus.

docuit, ubi suam sive laudem sive gloriam duntaxat, quam ipsi modus ille suis propriis conciliat, negavit se cum altero communicaturum. Quapropter cum unum & idem sit, creature diuinum honorem tribuere aliter, quam ipsi potest competere, et tribuere illi eo modo, quo solet ac debet tribui Deo, unum & idem Gerson & ego assērimus, cum ait ille; Idololatriam esse exhibitionē diuini honoris, alicui creature aliter quam sibi potest competere; & ego; esse exhibitionē diuini honoris alicui creature fecut Creatori. Nō enim his verbis requiro, ut creature putetur ab Idololatria D E V S;

^b docuit enim alias aperte, posse Idololatria committī sine eiusmodi infidelitate) sed significo, ^c Idololatram tribuere creature honorem diuinum, eo modo, quo debet tribui soli Deo, atque adeò aliter quam creature potest conuenire; ut verissimè ait etiam Gerson. Hinc Heerbrande quomodo te expediēs? Vtrum in posterum eliges? probabifne

^b In Apolog. fol. 157. & 165. itē in priori disputatione cap. 1.

^c Sic alias sēpe indicaui, præterim in Apologet. folio 142. &c.

babisne an improbabis definitionem Idololatriam meam? si improbabis, iniuria clarissimū, ut appellāsti, Doctorem afficies, hoc est, Gersonem, cuius est, ut enīcī, definitio meas & te ipsum prætereare dargues, qui virum hunc Idololatriā recte definiuisse es confessus: Si autē probabis, omnibus fidem facies, te gregalesq; tuos, ut in prioribus disputationibus demonstravi, mendaces & iniquos calumniatores fuisse, quod Idololatriæ nota affecerit se eos Ecclesiæ cultus, qui vera Idololatria nullo modo sunt, si vera haec nostra est, ut est verissima, Idololatriæ definitio.

I N Q V I S deinde: Negare Hispanus non potest, species à me commemoratas, in Scriptura sacra Idololatriam dici; tum addis, habemus reum confitentem.] Quid dicis homo vanissime? eāmne confessionem continent illa verba mea; Demus igitur Heerbrando, ea qua recensuit omnia, Idololatriam in Scriptura sacra dici; quod tamen inquam, paulò post euincemus esse longè falsissimum, &c.] Nonne igitur ego verius dixero, habere me hoc loco reum in

Fol. 4. 2.

In Apolog.
fol. 95.

V 4 mani-

manifesto mendacio deprehensum? Nimirum
certè impudenter hic liberalitate mea ab-

Vide etiam usus es Heerbrande; cùm egotantum dixe-
sol.8.b

rim, si maximè liberalis erga te esse vellem,
et cōcedere id, quod est falsum, Idololatriā
videlicet in Scriptura dici ea, qua tu vis,
probare te tamen nunquam posse, ea dici
Idololatriam propriè, de qua est controuer-
sia; sed tantum metaphorice, ut intempe-
rantia, et auaritia, et reliqua omnia pec-
cata, hoc modo Idololatria secundum D. Hiero-
ronymum aliosq; Patres dici possunt. Quod
cùm ego probauerim antea, et tu neq; modo
neq; postea, ut videbimus, refutes, non ha-
beo necesse, iam pluribus de hoc differere.

fol.4b

IN eo vero quòd negas, te antea hæreses
et falsa dogmata Idololatriam esse cēsuisse,
(quoniam me tentis hoc apertè refutauisse)
vide quæso, ne etiam mentiaris. Nam pro-
positione xx. disputationis tuae, maiori etiā
quam oportebat triumpho, obiecisti mihi,
ideo definitionem meam angustam esse,
quoniam opiniones erroneas non compre-
henderet, que essent, vel meteste, in fine
dispu-

disputationis meae, (ubi de heresibus aper-
te agebam) Idololatria. Illud verò quām est
in sc̄ita tua insigne argumentum, quod aīs,
te disputauisse, non heresēs, sed opiniones
prauas, quibus homines extra Dei verbum
sibi fingunt Deum, qualis non est, Idolola-
triam esse. Ant tu opiniones de Deo prauas
aduersari fidei, adeoque heresēs esse, si
pertinacia accesserit, nō sentis? Quid quōd
postea in hac verba scribis: Quicquid de
idolis diximus, ad omnia dogmata, qua
sunt contraria veritati, referri potest.]

Quod paucis interieōtis assueras, non per
tropum, sed propriè esse intelligendum. Iu-
dica ergo nunc tu, quomodo haec cum eo con-
sentiant, quod antea, ut citaui, negas, ha-
resēs Idololatriam esse, & hoc te dixisse.
Est illud etiam falsum, quod obiicis, me
iactasse, testimonium Augustini quoddam
ex mea disputatione te suffiratum esse.
Tantū scripsi, in eo testimonio citando,
arte quadam & dissimulatione, tibi bene
nota, suspicionē furti ita simpliciter cauere
studuisse, ut eam postiū excitaueris. Sed die

V s mihi

Mendacia
Heerbrandi
secū pugnan-
tia.

mihi Heerbrande, cùm iſthac leuia perſe-
cutus ſis, cur non aliquid etiam de illa deſi-
niendi regula Petri Hispani repetiuisti,
quam mihi priùs adeò petulāter obieceras?

Vide Apolo
get. fol. 93.

Credo magnopere puduſſe te tam puerilis
argumenti.

REFUTATIO EORVM, QVÆ CONTRA II. CAP. PRO FALSA DEFINITIONE ſua oppofuit.

NTER vitia, quæ in deſi-
nitioē Idololatriæ tua Heer-
brande redargui, vnuerat,
non tradidiffe te breuiter,
ut lex bone definitionis iubet, genus et dif-
ferentiam huius criminis, ſed res multas
imperitè coaceruaffe diuersarum longè ra-
tionum: nempe cultus volūtarios, merita,
fol. 5. ſatisfactiones, &c. qua tu viſ omnia eſſe
Idololatriam. Respondes autem iam ad haſ.
non minùs ignoranter quam breuiter, ge-
nus Idololatriæ poniatे CVLTVS; diſfe-
ren-

rentiam autem, PRÆTER VERBI DEI RATIONEM: Ut si paucis ex mentetua definitionem Idololatriæ confidere velimus, dicendum hoc modo sit: Idololatria est cultus præter verbi Dei rationem institutus.

EST profectò quòd gaudeas Heerbrande, te neq; Theologum admodum acutum, neq; etiam hominem valde docilem esse. Sic enim huius tui phantasmatis absurditatem minus senties, cuius te vehementer alioquin puderet. Existimásne tu differentiam propriam alicuius criminis esse posse, id quod est omnibus criminibus commune? Fieri nullo modo potest. Nam differentia propria rei, à ceteris rebus rem segregat & distinguit: Si quid verò aliquibus est commune, in eo illa differre minimè possunt.

Docet autem Apostolus Ioannes, peccatum iniquitatem esse, hoc est, defectionem, siue ut significantius dicam, obliquationem à rectissima bonitatis regula, quæ est ratio diuina sapientie. Ex quo intelligitur, secundum hanc doctrinam Apostolicam, omnibus criminibus commune esse, ut à verbi Dei

Qualis de-
beat esse ali-
cuius pecca-
ti differētia.

^{1. Joan. 3,}
Peccatum
omne discri-
pare à ratio-
ne verbi Dei:
proindequa
non posse in
hoc confide
rationem
propriā Ido
lolatriæ.

norma

norma & ratione discrepant. Ita fit; ut si quod commune est peccatis omnibus, id peccati alicuius differentia esse nequit, persuadere nobis Heerbrandus nullo modo posset, differentiam propriam Idololatria, quam

Vide in Apo. Scripturæ significant à ceteris peccatis dilig. fol. 89.
& 94. stingui, eam esse, quod à verbo Dei discrepet. Quid enim? cum quispiam orat, aut ieiunat, exempli causa, ob inanem apud homines gloriolam, nonne in cultu peccat, atque adeò agit prater verbi Dei rationem?

Quis autem preter Heerbrandum ita desipiat, ut huc esse iudicet veri nominis Idololatrā? Paulus certè cum ex zelo non bono diuini honoris, Ecclesiam persequebatur, cultum instituebat à diuini verbi ratione auersum. Dicēsne propterea Heerbrande, Apostolum verum Idololatram extitisse? Quale, & quam inauditum magis doceo hoc esset?

Ita fol. 8.a.
spōng. et 10.
b. & fol. 6.b.
& aliis pā-
sim.

Q V I D quod, ut supra obieci, sententiam hanc tuam, nempe cultus ob quamcunq; circumstantiam prauos, Idololatriam esse, defendere non potes, nisi te etiā ac tuos omnes

omnes Idololatriæ accuses? Nisi forte priuilegiū vos habetis, ut in materia vestricultus nihil unq; quod ad finē, locum, tempus, vel modum attinet, prater & contra verbum Dei peccatis, aut peccare possitis. Quod si non habetis, & ut aliis in rebus, sic & in oratione, Sacramentorū usu, & in reliquo cultu à vobis multa peccantur, quæ vos ipsi reprehensione digna iudicatis, qualis quamq; accusest furor iste tuus Heerbrande, ut nos Idololatriæ accusare petulantius possis, eam te Idololatriæ rationem finxisse, qua si uera est, te ipsum & gregales tuos Idololatriæ quoque accusare, & ut Ethnicos ac Idololatras iis maledictis & cōuiciis omnibus, quæ in nō eo nomine iacis, proscindere debeas? Non vereris, homo imprudentissime, ne Lutherani tui, præsertim ingenui ac nobiles, quorū magnus est numerus, hanc tuam in ipsis improbam turpissimamq; contumeliam, seuerè ulciscantur?

MITTO, rationem cultus, si eam communiter (quod necesse habes, nisi velis genus & differentiam Idololatriæ à te posita confun-

Heerbrādus
eos etiā qui
Lutheranæ
Sectæ sunt,
Idololatras
facit, si illius
definitio est
vera.

confundere) concipis, & non ut à divina regula discrepat, (quod tu ad Idololatria differentiam tantum retulisti) commune quiddam esse officiis etiam vera religionis. Itaq; non illa, ut tu inscitè ponis, genus est propriè Idololatriæ, sed superstitionis, ut ego docui. Quapropter neq; genus, neq; differentiam Idololatriæ in definitione, quam tradidisti, es complexus; ideoq; non Idololatriam, sed inscitiam tuam & ruditatem ea monstrosa definitione nobis descripsisti.

QUOD si nondū Heerbrande vides absurditatē definitionis, q̄ commentus es, cogitate prius definitionē Gersonis, hoc est, ut antè explicaui, mēa probauisse, secundūm q̄ Idololatria tunc solum committitur, cùm creature alicui diuinus honor exhibetur aliter, quām ipsi potest cōuenire. Hoc enim si verū est, fieri nequit, ut, quod tu statuis, Idololatria sit omnis cultus, p̄ter verbi Diuini rationē institutus. Nam suscipi cultus officiū aliquod in Deum aliquaratione praeuē potest, sic, ut nulli creature diuinus adhibeatur honor aliter, quām ipsi cōneniat;

ut se

ut si eo tempore quis vacare orationi instituat,
quo tempore parare debet, quod sunt familia sua
ad victum necessaria; aut si de industria inter
orandum cogitatione vagetur, vel quidpiam
simile quoad circumstantiam aliquam in reli-
gionis cultu peccet. Quod si tanta sagacitate
preditus es, ut quotiescumq; cultus veri Dei
praeceps usurpatur, creaturam inuenire possis,
cui Diuinus honor aliter, quam ipsi competere
possit, id est, ut explicauit prius, sicut Deo
deferatur, habes a me alias expositum, quid
sit honor diuinus alicui creatura dare, sicut
Deo, siue eo modo, quo ipsi non couenit; tu etiam
quod variis modis hoc fieri possit, ostende ex ea
doctrina, quoniam cultu undecumq; praeceps id-
ipsu fieri. Velsi tibi doctrina mea non placet,
refuta disertè illa, quod hactenus, cum eam non
sis asscutus, facere negas, tentasti, negasti,
et tradidisti, ex qua idipsu doceas, ut
magis ipse te miser implices atque redarguas.

INSTITVIS deinde ex illa tua descri-
ptione id probare, quod cum illa euersa atque
explosa iam sit, probari nullo modo potest:
nempe cultum aliquem Idololatriam esse
posse,

Toto cap. 3.
Apologeti-
ci, propositum
fol. 143. &
151.

posse, tametsi ad verū ille Deum dirigatur.
 Cumq; ad hanc rem confirmandam multa
 à me priùs confutata repetas, nō respondes
 tamen ad Scripturæ testimonia, præsertim
 Fol. 137. & Hieremia & Apostoli, quibus ego disertè
 139. Apolo. confirmavi Idololatriam duo continere,
 nempe auersionem à vero Deo, & conuer-
 sionem ad creaturam tanquam ad Deum,
 proindeque cultu prauo, qui Deum verum
 pro scopo habeat, cōmitti, ut tu Calvinum
 secutus, vis non posse: quod ipsum etiam ex
 definitione Gersonis à te probata, euidenter
 efficitur.

Fol. 6. spōg. PER CVRRAM autem primò illa bre-
 uiter, quæ de nouo somnias. Quòd ais Apo-
 stolum, cultum prauum veri Dei nominasse
 2. Thesis. 2. Deum, cùm dixit, fore, ut Antichristus
 efferat se super omne, quod dicitur Deus,
 Et insinuat aut quod colitur, neque illum hic de vero
 Apostolus Deo locutum fuisse, leuisime, ne quid aspe-
 hanc expo-
 sitionem ad riūs dicam, à te assertum est: Cùm Aposto-
 Galat. 4. vbi
 ait ignoran-
 tes Deum iis loquatur de omni eo, quod Deus dicitur,
 qui natura siue opinione falsa, siue adoptione, siue na-
 non sunt dij tura, ut Patres interpretantur. Id autem
 teruebatis. qua

quaratione Antichristus facturus fit, exposuit planiūs Daniel, cuius repetit Apo- Dan. 11.
stolus prophetiam, cùm dixit; & leuabitur
& magnificabitur aduersus omnē Deum,
& aduersus Deum Deorum loquetur magna-
fica. Neque satis, opinor ego, te à te ipso
Heerbrande intelligi, cùm probare vis,
ipsum etiā cultum, esse Deum alienū. Estne
aliquis propriè Idololatra, quoniam prae-
tolat ipsum cultum, ut ita necesse habeas
probare, cultum etiam, Deum alienum esse
& dici? Quorsum metaphoris implicatus,
& ignorantia veritatis cæcus tendis homo
insipientissime?

PORRO qua fronte contendis iterum, Fol. 6. spōg.
Israëlitas, cùm in deserto peregrinaretur,
Deum verū in aureo vitulo veneratos esse,
priusquam ad Scripturæ testimonia & ra-
tiones respondeas, quibus antè probauī, te,
quòd in hoc dogmate cum Caluino cōsentis,
esse planè stultū. Quòd si aliud testimonium In disputa-
contrarie requiris, lege Apostolicam doctri-
nam apud Clementē Rom. & agnosces, qua-
tum nam Deum Israëlitæ tunc adorauerint<sup>tione priori
cap. vltimo.</sup>
& in Apo-
log. fol. 255.
Lib. 1. Apo-
stolic. con-
stit. cap. 6.
in vitulo.

I A M Samuel, sacrificij cultum perperā ac intempestiuè à Saule Deo adhibitum, nequaquam Idololatriam esse, ut Heerbrandus pessima fide citat, pronunciauit; sed Q V A S I peccatum Idololatriæ esse dixit, nō

i. Reg. 15.

a Vt lob. 2.

Quasi vna de stultis mulieribus & Ioan. 1.
Quasi vni- geniti &c.
& aliás.

acquiescere. Quia orationis forma, et si nihil aliquibus in locis de proprietate & veritate sermonis minuat, huius tamen loci ac textus circumstantia ea sunt, ut ex ea solum liceat colligere, peccatum Saulis similitudinem quandā habuisse Idololatriæ. Nam coarguit illis verbis Samuel propriè inobedientiam, quæ aut latius patet quam Idololatria, si pro cōmuni quadam conditione peccatorū omnium accipiatur, aut omnino ab Idololatria distinguitur, si ut est definitum, quoddā peccatum consideretur. Quod

Fol. 7. & 10.
& aliás in spong.

autem sāpe repetis, Idololatras, alios de populo Israēla ratione voluisse se excusare, quod tantum venerentur Deum verum, sicut ipsi iam nos facere profitemur, nō pro-

In Apolog. bas: Et iam antè à me refutata hec calumnia est, exposito loco illo Hieremia; Quid vultis mecum iudicio contendere &c? quem

fol. 120.

Hierem. 2.

11.

tu ad nos malignè accommodasti. Legas
sterum, si nondum intellexisti.

VENIO nunc ad Oscam, apud quem, Osea 2.
quia Deus futurū dixit, ut populus Israel
non vocaret se amplius Baalim, colligis tu,
antea populū illum hoc fuisse Idololatram} Fol. 6. b.
quòd Deum verum, Baalim vocabat, hoc
est, ut tu interpretaris, illum ritu Baaliti-
co perperam colebat. Digna prorsus Heer-
brandino cerebro conclusio. Ego verò qua-
fuerit Baalitici cultus ab illo populo usur-
pata ratio, non ex te Heerbrande, quies
hereticus, sed ex ipso Deo discere volo, in
hunc modum paulò ante per eundē Prophe-
tam, dicente; Et visitabo super eam dies In illo ca.
Baalim, quibus accendebat incēsum, et or-
nabatur in aure sua, & monili suo, & ibat
post amatores suos, & mei obliuiscetur,
dicit Dominus.] Si cultus ille Baaliticus ad
verum Deum dirigebatur, ut tu ais, quo-
modo erat cum veri Dei oblinione coniun-
ctus? Quòd erga inferius dicit; Et non vo- Qua ratio-
cabit me amplius Baalim, futurum signifi- ne Idolola-
cabat, ut populus, quisnā esset verus Deus, træ olim ve-
rum Deum nominibus falsorū Deo-
rum appellauerint.

agnoscens, nō amplius falsò cogitaret, cum Baalim siue Idola esse: Sicut infideles faciunt, qui cùm notitiam aliquam de Deo veram generatim mente concipiunt, eam ex errore accommodant ad Idola, vel alias creaturas, quæ non sunt verè Deus, atque ita hunc ipsum verum Deum communiter prius cogitatum, nominibus earum creaturarum, vel Idolorum insipienter afficiunt. Cum qua expositione, illa quæ sequuntur apud eundem Prophetam verba, planè cōsentiantur: Et auferam nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur ultrà nominis eorum.]

Folio 7.2. PER INDE stolidā, vel malitiosā potius Heerbrande, est altera illa tua collectio: Deuter. 12. Deus praecepit, ne populus ita ipsū coleret, sicut colebant gentes suos Deos: ergo colere Ethnico ritu Deum verum, est Idololatria: Hac enim est tuarationis summa. Quasi verò nullum aliud peccatum Deus circare religionis cultū prohibuerit prater Idololatriam. Certè ex ratione, quā eius praecepti Deus illic subiunxit, apparet, non Idololatria,

eria, sed in humanitatis siue impietatis verius peruersitate voluisse tunc cauere. Sic enim habet locus: Non facies similiter Dominino Deo tuo: omnes enim abominationes, quas auersatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios & filias, & comburen-
tes igni.

ILLUD autem ridiculum, quod in eo loco, ubi Deus cauit, ne populus gentium ceremonias requireret etc. Hieronymum refers, pro vocabulo Dij Hebraicè, latine red. Eodē sol. 7. didisse ceremonias, tanquam hinc efficiatur, cultus illos ab Hieronymo fuisse existimatōs Deos. Nimis Heerbrande crassus es, qui non animaduerteris, Hieronymum ad rem attendisse, ideoq; sensum illius sententia; Ne requiras Deos eorum etc. planiūs redidisse, qui est, nerequiras, quibus ceremoniis gentes Deos suos coluerint. Et iam antē indicaui, nihil aliud quam euidentis argumentum tuae caciatis esse, quod in hac disputatione passim inculcas, cultus ipsos prauos, esse ac dici in Scriptura Deos. Quasi Idololatria vera sit, cultum ipsum pro Deo

Somniat
Heerbrādus
cultū ipsum
Dei esse Deū
alienū circa
quem vera
Idololatria
veretur,

colere. Quo nibil potest, ne ab Heerbrando quidem fingi stupidius.

Iudi. 8. QVOD ad locum Iudicum attinet, quo filij Israël fornicati esse in Ephod perhiben-

Quæst. 41. tur, ex B. Augustini mente, distinctè docui,
in lib. Iud.

In Apolog. posse primò fornicationem illam intelligi
fol. 106.

veram Idololatriam, qua populus magnifica illi vesti, tanquam idolo diuinos honores stolidè deferret; vel secundò peccatum aliud superstitionis, siue superflui, ut Theologi appellant, cultus, quo peruersè extra

a Deut. 12. tabernaculum Dei (quod fas^a non erat)
vt exposui-
mus in Apo-
log. fol. 14 ea ueste ad verum Deum colendum vtere-

tu. Neutram expositionē tu, vt debuisses,
confutasti. Itaque præter nonnulla menda-
cia, & repetitionem prolixam eorū, que tu
ex eo loco obiecisti, & eorum item, que ego

Folio 8. b. respondi, vix video noui quid afferas. Nam
quòd inquis, Augustini verba manifesta
esse, hoc quoque genus quoddam idoli esse,
quod extra Dei tabernaculum aliquid si-
mile, ubi Deus coleretur, fecerit Gedeon.]
verum non est: hoc enim peccatum fuisse,
dixit quidem absolute Augustinus, non au-

tem

tem fuisse Idololatriam. Sic enim loquitur,
Ut hoc sit peccatum Gedeon, quod extra Dei
tabernaculum fecerit aliquid simile, ubi
coleretur Deus: non quod solido auro velut
ad adorandum constituerit Ephod.] Ex
quibus verbis postremis apparet potius,
peccatum hoc, si ita intelligatur, non fuisse
Augustini sententia, Idololatriam. Qua-
re quæ prius de Idololatria illic idem Au-
gustinus dixerat, ad priorem illam tan-
tum, quam ex ipso collegi expositionem, re-
ferenda sunt, eamq; confirmant, ut pru-
dens lector, inspecto diligenter loco, intel-
liget.

PORRO autem cum ex sacris literis, & Vide Apolo.
ex B. Augustino probauisset, nomine for- fol. 107.
nicationis eo loco intelligi posse aliud pecca-
tum, distinctum ab Idololatria, tu ut hoc
refelleres subiunxisti: Sophistica est Hispa- In spong.
ni ratiocinatio; Vocabulum fornicationis fol. 8.a
de Idololatria metaphoricum est: ergo ubi-
cunq; Prophetæ vocabulo fornicationis de
Idololatria vtuntur, non verā & propriā,
sed metaphoricam describunt Idololatriā.]

X 4 Ego

Ego Heerbrande ratiocinationem hanc nō sophisticam, sed crassam, insanam, & tribus mendaciis insigne esse iudico, cūm non mea

Triplex
Heerbrandi
mēdaciū.

fit, sed tua. Nam cūm dixisti, meam esse, antecedens, consequens, et consequentiam, quibus illa cōstat, mea esse falso dixisti, quæ cūm sint tria, tripliciter una oratione videris mihi (quod pacet uadixerim) mentitus. Quod ego afferui, & mihi ad responendum tibi satis erat, tantum fuit, non semper in Scriptura fornicationē pro Idololatria vera accipi. Quam sententiam si lector cum tua, Heerbrāde, ratiocinatione contulerit, agnosceret procul dubio tuam fidem. Pertinet etiā ad hunc locum quòd

Fol. 8. spō.b aīs, Augustinum à me citatum, cūm aīt,
Lib. 1. de sermone Domini fornicationis vocabulo, corruptionem o-

ni in monte mnem peccati illicitam significari, non ex-

cap. 16. cludere, sed includere Idololatriam, sicut

& auaritiam & alia. Neque vides homo acute, hinc id colligi potius, quod ego volui, nempe ex Augustini sententialiatiū fornicationis, quam Idololatriæ vocabulum patere. Quam sententiam non retractat ille,

ut in

*vt tu minimè verè dicis, sed posito potius,
fornicationis vocabulum latè, vt dicimus,
patere, significareq; omnem corruptionem
peccati grauioris, quod animā iuxta Prophe-
tam perdat, & alienet à Deo, difficile que-
stionē esse dicit, qua nam illa fornicatio in-
telligenda sit, cuius causa viro liceat, secun-
dūm sententiam Dominicam, dimittere
uxorem suā; sola ne carnalis, an spiritualis
etia, quæ quo quis lethali peccato continetur?
De qua re ibidem significat se scrupulose
prius disputauisse: quod ipsum etiam dicere,
aliud longè est, quam aliquid retractare.*

P R A E T E R E A *vt alterius loci aucto-
ritatē à me in eandem rem citati infirmes,
ita disputas, ut concludas, fornicationem
eam, qua amori animæ casto in Deum, siue
(quod tuidem esse ais) recto cultui, ex Da-
uidis & Augustini sententia aduersatur,
necessariò Idolatriam intelligi debere:
Non repugno, modo etiam alia peccata, quæ
sunt item eidem casto amoris contraria, in-
telligentur, quod ego cōtendi, & tu non po-
tuisti refutare. Nisi forte, ut eruditus es,*

Fol. 2.b

In Psal. 72.
a Ita D. Au-
gusti li. 1. re-
tract. ca. 19.
vbi sub illa
fornicatiōe
de qua pro-
phetaloquie
ait cōtineri
etiam forni-
cationē car-
nalem.

X 5 putas

putas amori casto, & recto cultui unum tantummodo Idololatriæ crimè aduersari posse: Quod quidem si verum esse persuadere poteris, meritò hoc loco triumphum cecinisti: sin minus, pudeat te leuitatis & maledicentia tua.

In Apolog.
fol. 108.

VIDEAMVS autem, quomodo expositionem alteram, quam ego adhibui eidem illi loco libri Iudicum, refutaueris.

Iudi. 8.

Quod enim primùm dicitur: Et fornicatus est in Ephod omnis Israël; hoc idē dixi postea repeti, cùm eodem loco, populus Israël, mortuo Gedeone, prohibetur fornicatus in Baalim, percusſisseq; fædus cum eo, ut esset ipsis in Deum &c. Cùm vero hunc sensum ex phrasē Scripturæ aliis in locis confirmassem & explicauisse, tu nihil aliud opponis præter assertionem tuam; videlicet fornicationem illam, cuius primò mentio fit, patratam fuisse non mortuo, ut ego affirmavi, sed viuo Gedeone: fædus autem & fornicationem cum Baalim, quæ refertur posterius aliam fuisse, quæ admissa sit mortuo Gedeone 40. annis post. Hoc quæratione probare potes?

Folio 9.
spong. a.

potes? Dices fortasse, quia textus fornicationem sonat ante & post mortem Gedeonis. Nunquam audiuisti, sapienter numerofieri, ut non idem ordo in historianarratione seruetur, quo res commemorata euenerunt? Intelligas ergo in hunc modum, eiusdem fornicationis, quæ postea mortuo Gedeone dicitur esse admissa, mentionem quoque prius factam fuisse in historia gestorū & vita Gedeonis; idq; propterea, quod ipse occasiōne illi dederit, cùm parauit Ephod; tametsi nō eo viuo sed mortuo, fuerit longè post ea fornicatio perpetrata.

L O C V M Michæa quendam ita prius deprauasti, ut ex eo probares, sacrificia ab Israëlitico populo olim, animo expiandi peccata, Deo adhibita, Idololatrica fuisse ob solam circumstantiam eiusmodi finis. Ex In Apolog, fol. 109.

Michææ 6.
Prop. 13.
prioris dif-
putationis.

quo ego intuli, deberet consequenter fate-
ri, vel blasphemare potius, Deum Idolola-
triam illi populo præcepisse, cùm ei, ut ex-
piatoria offerret sacrificia, præcepit, sicut
excitatis à me pluribus diuina Scriptura
locis apparet. Tum etiā locum Michæa, ita

ut intelligi debet, exposui, vendicanique
à fœda corruptela tua. Nunc verò et si ad
hac nec respōdeas, nec respondere ullo mo-
do possis, ne tamen omnino tacere videaris,

Fol. 9. spōg. iterum asseueras sine probatione, cultus
a&b
Dānat Heer. quoscumq; diuinitus institutos, eo fine usur-
brandus sa-
crificia diui-
nitus olim
instituta ad
expiationē
peccatorū.
patos, ut ipsis peccata expientur, Idolola-
triam, vel, ut nouo inquis vocabulo, de-
monolatriam esse. Itaque maluisti blasphem-
mia notam, de qua paulò antè dixi, iterum
incurrere, quam ignominiae; si simpliciter
fassis fuisses, te priùs, vel ignoranter, vel
malitiosè, cùm sacrificia expiatoria diuini-
tus precepta damnasti, blasphemauisse.

SIC, quod Hieremias ait, secundum nu-
merum ciuitatum tuarum erat Dij tui Iu-
da et c. ex eodem Hieremia, præsertim c. II.

Hier. 2.
In Apolog. ubi seipse interpretatur, ad oculum often-
sol. 119. di, peruersissime à te fuisse expositum, cita-
tistuis & Hieremiac verbis planè pugnan-
tibus per antithesin. Vnde res ipsa me ad-
monuit, ut te antiprophetam nominarem.
Ad huc non respondes, sed repetis iterum,
Idololatriam etiam esse, venerari D E V M
verum,

verum, ritu gentilium. Quod admodum
frigidè confirmas ex eo, quod scribitur rex Fol. 9. spōg.
b. & dein.
ceps.
Asa subvertisse altaria peregrini cultus. 2. Paral. 14.
Quasi cultus falsorum Deorum non fuerit
etiam cultus peregrinus. Quomodo ergo
probabis Heerbrande, cultum hunc non re-
stet à nobis hoc etiam loco intelligi?

AD DIS, matrem Michæ, ut est in Iudicâ 17.
libro Iudicum, dixisse: Consecraui & voui
hoc argentum Domino, ut de manu mea
suscipiat filius meus, & faciat sculptile atq;
conflatile.] Quo loco, si ad tuum propositum
uti vis, pbes oportet, Idololatriam, quam
eafemina tunc commisit, in eo fuisse, quòd
sculptilium usum aut cultum, ad verum
Deum retulerit. Nam quòd vouisse id ar- Vide lyram,
gentum Domino dixit, non ad verū Deum,
sed ad falsum, ab ipsa existimatum et nomi- Carthusia-
num & Abu
lensem q. 8.
in illud cap.
natum verum, ut communiter omnes in-
terpretatur, referri debet. Nisi forte arbi-
traris tu, Idololatras nunquam adorauisse
id, quod falso putauerunt esse verū Deum
ac Dominum. Atq; appetat sanè ex ipso loco,
mulierem eam nō verū Deum, sed idolum,
vob

vel demonem potius, tanquam Deum, more Ethnico, fuisse veneratam. Sic enim de illa ibi scriptum est: *Quae tulit argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ: qua adiculam quoque in ea D E O separauit, & fecit Ephod & Theraphim, id est vestem sacerdotalem & idola.*] Sic Iudic. 18. etiam in sequenti capite Michas locutus esse memoratur: *Deos meos, quos mihi feci tulisti, & sacerdotem, & omnia qua habeo &c.]*

QVEM ADMODVM autē Idololatria illa, in excelsis locis commissa, et à Hieremia aliisq; Prophetis taxata, non fuerit peccatum id, de quo alias scribitur; Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo &c. expositum à me sic est, ut ex eiusdem etiā loci contextu & circumstatis, teredarguerim. *Quod tu iam non refellis.* Nam quod unum aut alterum locum citas, qui de cultu in excelsis verè Idololatrico intelligatur, nihil ad rem. Ad alii enim etiam ipse plura ius generis loca. Sed quod

ego

Hierem. 2.
Isai. 57.

Ezec. 6. &c.
12. Para. 33.

Pol. 112. &
deinceps in
Apolog.

ego ex Scripturis probavi, cultum illum, Vide folio
cuius determinatè fit mentio, ubi dicitur, ^{114. Apol.}
Attamen adhuc populus immolabat in ex-
celsis Domino Deo suo, peccatum aliud fuisse
distinctum ab Idololatria, et divinitus etiā
in Deuteronomio prohibitum, hoc tu Heer-
brande, si poteras, debuisses impugnare. ^{Deuter. 12.}

SPONTANEVM cultum, hoc est nulla
lege prascriptum, ad quem tu definitionem
Idololatriæ tuam accommodasti, Idolola-
triæ e nomine non esse, aliquibus Scriptura
locis primùm confirmaui: Ad ea tu, re-
spondeo inquis, uno verbo, contranegan-
tem principia non esse disputandum.] Ve-
riùs ego dixerim, te tuq; similes, qui eius-
modi vanitatè propriicia habent, indi-
gnos esse, nō dicam cum quibus Theologicè;
sed latine aliqua de re pertinēte ad doctrinam,
disputetur. Ipse autem cur nihilominus hoc te honore, quem non mereris,
dignor, initio p̄fatus sum. Dicis autem. <sup>Fol. 11.b.
spong.</sup>
Scripturas à me allatas, de cultu spontaneo
acciendi asse, ut sp̄otaneum à coacto di-
uersum est, non ut distinguitur ab eo, quod
aliqua

*vel demonem potius, tanquam Deum, mo-
re Ethnico, fuisse veneratam. Sic enim de-
illa ibi scriptum est: Qua tulit argenteos,
& dedit eos argentario, ut faceret ex eis
sculptile atque conflatile, quod fuit in domo
Michæ:qua adiculam quoque in ea D E O
separauit, & fecit Ephod & Theraphim,
id est vestem sacerdotalem & idola.] Sic
Iudic. 18. etiam in sequenti capite Michas locutus
esse memoratur: Deos meos, quos mihi feci
tulisti, & sacerdotem, & omnia que ha-
beo &c.]*

*QVEM ADMODVM autē Idololatria
illa, in excelsis locis commissa, et à Hieremia
aliisq; Prophetis taxata, non fuerit pecca-
tum id, de quo alias scribitur;^a Attamen.
ad huc populus immolabat in excelsis Domi-
no Deo suo &c. expositum à me sic est, ut ex
eiusdem etiā loci contextu & circumstatis,
ter redarguerim. Quid tu iam non refellies.
Nam quod unum aut alterum locum citas,
qui de cultu in excelsis verè Idololatrico
intelligatur, nihil ad rem. Adduxi enim
etiam ipse plura eius generis loca. Sed quod:*

ego

Hierem. 2.
Isai. 57.
Ezec. 6. &c.
a 2. Para. 33.

Fol. 112. &
deinceps in
Apolog.

ego ex Scripturis probavi, cultum illum, Vide folio
 cuius determinatè fit mentio, ubi dicitur,
^{114. Apol.}
 Attamen adhuc populus immolabat in ex-
 celsis Domino Deo suo, peccatum aliud fuisse
 distinctum ab Idololatria, et divinitus etiā
 in Deuteronomio prohibitum, hoc tu Heer-
 brande, si poteras, debuisses impugnare. ^{Deuter. 12.}

SPONTANEVM cultum, hoc est nulla
 lege præscriptum, ad quem tu definitionem
 Idololatriæ tuam accommodasti, Idolola-
 triæ e nomine non esse, aliquibus Scriptura
 locis primùm confirmavi: Ad ea tu, re-
 spondeo inquis, uno verbo, contranegan-
 tem principia non esse disputandum.] Ve-
 riūs ego dixerim, te tuīg similes, qui eius-
 modi vanitatē pro principia habent, indi-
 gnos esse, nō dicam cum quibus Theologicè;
 sed latine aliqua de repertinēte ad doctri-
 nam, disputetur. Ipse autem cur nihil-
 minus hoc te honore, quem non mereris,
 dignor, initio præfatus sum. Dicis autem.
^{Fol. 11. b.}
 Scripturas à me allatas, de cultu spontaneo
 accipiendas esse, ut sp̄otaneum à coacto di-
 uersum est, non ut distinguitur ab eo, quod
 aliquia ^{Spong.}

Vide folio
122. Apolo.

*aliqua est lege prescriptum: Ostendas igitur
mibi in sacris literis preceptū, quo priuata
personae obligarentur ea vota nuncupare,
qua ex iisdem sacris literis, ut probauis, con-
stat fuisse Deo grata. Edissere, qualege Da-*

psal. 118. uidiurare debuit, custoditurum se Dei legē.

Folio 11. b. *Ad vota quod attinet, inquis, Deus ipse*
spong. *verbo suo regulas prescripsit, secundū quas
vouebant etiam voluntarie. Quòd David
iurauit custodire legem Dei, nō fuit ais, res
istā libera, sed precepti diuini.] Felices, qui-
bus tali Doctore Tubinga frui contingit:
quām dexterè, quām breuiter & dilucide
rem expeditius? Preceptum vouēdi requiro*

*Non potest
Heerbrādus
assignare p-
ceptum eo-
rum omniū
cultuū quos
Deo constat
placuisse.
Heerbrande, non vouendi aut exequendi
votum formulas, Legem, quæ Prophetā ob-
ligauerit, ut se diuina pcepta custoditurum
iuraret, non quæ ad eadē ipsum custodienda
adstrinxerit, abste postulo: hanc si nobis in-
dicare non poteris, quafronte tu, ut cultus
atios Ecclesie probes, mā datum Dei requi-
res? quomodo audebis errorem hunc ve-
strum, principium in Theologia firmū atq;
immotū, ut paulo antè fecisti impudenter,
appel-*

appellare? Sed fortasse vos Tubinga doce-
tis, iuramentum ipsum custodienda legis,
et legis custodiam, unum et idem officium
esse; ut quemadmodum custodia legis libe-
rares non est, sed precepti diuini, ita dicere
tu Heerbrande potueris, quod Davidiura-
nit custodire legem Dei, diuini precepti, ut
ais, non liberam rem fuisse. Si adeo vulga-
ris homo es Heerbrande, ut non videas,
quid inter iuramentum ipsum, et iuramenti
materiam interficit, cur ascendis cathedrā?
Cur eos decipere nō vereris, quite audiūst?
cur disputas? cur scribis? Multāne tui nomi-
nis te curat angit? aut ignoras, quām te dis-
putationes & sententia tua apud eos, qui
mediocrem vel doctrinā vel prudentiam
habent, despicabilem reddant? Mihi crede,
si is es, qualem te esse ex his lucubrationibus
tuis colligere possum, pdigij loco habeo, quod
in Academia aliquatolereris.

A V S C V L T A enim queso, quid panī
inferius (nam omnia prosequi esset insini-
tum) in spongia tua continetur. Affirmat
B. Augustinus, multa facienda esse non in-
bente

Folio 11. b.
Li. 1. de ad-
ulterin. cō-
iugiis ad Po-
lentiū c. 14.

bente lege, sed libera charitate, quaq; Deo
sint gratiora in officiis nostris. Hunc locum
à me priùs citatum, tu his verbis exponis:
De adiaphoris inquis, ibidem loquitur, exc
cap. 14. ad Rom: de usu libertatis in cibo,
vbi ex charitate propter infirmos abstinē-
tiam docet; & ipsa tamen charitatis opere
nequaquam libera sunt, ut liceat ea facere
vel omittere, sed maximè verbo Dei sunt
praecepta.] Laborásne capit is vertigine, an
opinionem veterum Philosophorum iam
olim explosam renouas, nempe cōtradictio-
ri acesse posse vera? Si adiaphora ea opera
charitatis, de quibus Augustinus loquitur,
non iubente lege, sed libera charitate fiunt,
quomodo sunt maximè praecepta? Possem
de errore tuorum circacharitatis praece-
ptum hoc loco differere, et te ad prodendam
magis ignorantiam tuam adigere, sed par-
cendum est interdum exiguitati tuae. Nam
& ex tuis accepi, ne in ipsa quidem disci-
plina Lutheri, te admodum profecisse:
Pergamus ergo ulterius.

APVD.

APPVD Michream Prophetā inter ea- Michæl. 6.
 etera sic legimus: Nunquid dabo primoge-
 nitum meum pro scelere meo, fructū ven-
 tris mei pro peccato anima mea?] Hoc loco In priori dis-
 tur prius Idololatriam quorundam notari
 aiebas, qui filios & filias suas vero Deo im-
 molauissent, cùm hoc facere diuinitus iussē
 non essent; atq; eosdem commemorari à Da- Psalm. 105.
 tide affirmâsti, ubi ait; Immolauerunt fi-
 lios suos et filias suas demoniis.] Quam ego ^{Folio 124.} Apol.
 phantasiam tuam, duplice nomine docui esse
 vanam: primò, quoniam fingis absq; fun-
 damento cōmemorari aliquos ibi, qui suos
 liberos vero Deo mactauerint. Secundò,
 quia si maxime talium eo loco mentio fie-
 ret, impium tamen est, locū illum Davidis,
 in quo de vera Idololatria agitur, ad eos ac-
 commodare, cùm agat ille de his, qui filios
 & filias suas non Deo, sed sculptilibus Cha-
 naan & demoniis immolauerint. Primum
 illud, quia obiecisti finxisse te, dicis me ca- ^{Folio 12.}
 cum fuisse, & assertionem tuam, quam ego ^{spong. 2.}
 fictionem esse duxi, manifestè confirmari.
 putas ex interrogacione illa, qua in eo-

T. 2 dem

dem Propheta loco recensetur; Quid dignum offeram Domino Deo meo etc. Vbi inde sequitur; Nunquid dabo primogenitum meum &c. Itaque videris in hunc modum argumentari: Ex eo loco constat, fuisse aliquos, qui num filios deberent immolare Deo, interrogauerint: Constat igitur ex eodē loco, aliquos, qui filios suos Deo immolauerint, extitisse. Ita liberalis & copiosus Heerbrande es, in suppeditanda materia ad ridendū te, ut me, qui rē ipsam tecum paucis transigere optāram & institerā, sapius etiā, quām ego vellem, in scriptio-

Inepta Heer
brandi con-
clusio.

Luke 9. in hunc modū: Discipuli rogauerūt ex Christo, num deberēt ignē de cælo Samaritanis imprecari: ergo ignem illis imprecati sunt. Euolue diligentius nunc, quām antè, Petru Hispanum, popularē, quem appellāsti, mē, & inquire regalām, qua hanc formam cōsequentiarum prescribat, & nos illam do-

ee, tñm

ce, tum à concludendi artificio, mirifice te laudabimus.

VIDEAM VS nunc illud alterum quomodo probas, videlicet à Propheta Davide, cùminquit: Immolauerunt filios suos & filias suas demoniis, & sculptilibus Cha-
zaan &c. eos notari, qui vero Deo liberos immolauerint. Summa tua probationis vel affirmationis potius (nihil enim probas) est, notari à Davide, atq; adeò à Spiritu sancto hoc loco, Israëlitæ illos, qui contra prace-
ptum et admonitionem Domini, ab Ethni-
cis didicerint sacrificare vero DEO filios suos, sicut illi sacrificabant Diis suis sculpti-
libus. Ego verò ex verbis Davidicis eviden- Quatenus
ter colligo, cōmemorare illum quidem hoc Imitati fine
locò eos, qui gentes infelicitè imitati sunt, rationē cul-
non tamen, qui eo usque tantum, ut filios bus usurpa-
ficut illæ, ad sacrificandum usurparent, sed tam.
qui etiam ad sacrificandum falsis Diis ea-
rum. Ita enim habent verba: Et commissi Psalms. 105.
sunt inter gentes, & didicerunt opera eo-
rum, & seruierunt sculptilibus eorum, &
factū est illis in scandalū, et immolauerunt

X 3 filios

filios suos & filias suas dæmoniis, et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarū suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.

Folio 12. a.
Fol. 12. a.
Spong.

SED ait tu, funesta hæc sacrificia, tam si offerentium animo & voluntate, ad verum Deum directa essent, nihilominus sculptilibus Chanaan & dæmoniis oblatæ fuisse, dici à Propheta, quoniam Deus illa sibi offerri nō præcepérat. Miror talem divinæ Scripturæ interpretem, nō dico à studiosis Tubingensisibus, sed ab opificibus, qui Tubingæ sunt, & concionem aliquando audirent, tolerari posse. Et non te pudet Heerbrändo, cum is Doctor sis, requirere ab ullo utramque, ut aliquid tibi ex Scriptura probet?

Sacrificare sculptilibus Chanaan, & dæmoniis, Heerbrändo interprete nihil aliud fuit, quam sacrificare Deo iniustū ipsius. Vide Apolog. fol. 151. & deinceps.

Quæ possunt vel fingi verba tam clara, quæ tu nō depravæ, si hæc, quæ adduxi plenissima corrumpis? Seruire inquit, sculptilibus Chanaan & dæmoniis, & sacrificare illis, est id sacrificium offerre vero Deo, quod ipse offerri sibi non præcepit. Non recordaris ex diuina Scriptura, & extitione ipsa probauisse me, tūc creature officium

officium diuini honoris deferri eo modo,
quod ipsi competere non potest, id est, sicut
Deo, quando illi per id officium, diuinita-
tis conciliatur existimatio? Si hoc ita esse
credis, explana nobis, quomodo is, qui Deo aliqua ratio
vero ipsius iniussu, sacrificium adhibet, eo ipso
sculptilibus Chanaan et demonis diuinam
existimationem conciliet, illisq; honorem
diuinum attribuat aliter, quam ipsis con-
uenire posset, quod Gerson à te probatus, re-

Qui citra
Dei præcep-
tum Deum
ne colit, nō
eo ipso dæ-
monis di-
uinū hono-
rē attribuit
vt nugatur
Heerbran.

quirit in Idololatria. Dices, te mihi ea in
re nō credere, quin imò honorem diuinum
etiam demonis dari aliter, quam ipsis pos-
sit competere, quando cultus aliquis, non
præceptus, exhibetur Deo. Ego autem aio,
hoc ideo te dicere, quoniam puer es, hoc est,
quia cùm honorem diuinum dari dicas, vo-
ces quidem ut puer, formas et loqueris. Sed
notitiam, quam haec voces in mente excita-
re debent, nullo modo formas nec tenes;
itaq; non rem, sed verba tantum concipis,
quando illa audis & usurpas, sicut cacus
cùm loquitur de coloribus. Quæ causa est,
cur mihi Heerbrande insanabilis videaris;

T 4 nisi

nisi te planè humilies, & in Ecclesia simplè citer credas, qua ipse ingenio comprehendere minimè vales.

AC procedit ex eodem imperitis fonte, quod cum hoc modo circa rei intelligentiam premeris, ad diuinum testimonium nominis ridiculè, quam frigidè, hac vel simili oratione recurrere consueisti. Quicquid

*In disputat. ipsi affirment & testentur, se Sanctos vel priori pro-
pos. 18. &c. in imagines &c. non habere pro Diis, sed ve-
spōg. fol. 10. rum Deum se colere, illigā sacrificia, & cul-
12. 41. &c.
Vide Apol. tum religionis siue Latriæ deferre, tamen
fol. 220.*

Spiritus sanctus, qui est oculatissimus, & intima cordis videt, aliter iudicat, & non considerata voluntate siue affectu illorum, pronunciat, eum cultum non sibi, sed demo-

*Heerbrādi-
num probā-
di artificiū
absurdissi-
mū: quo ve-
riùs ille con-
vinci possit
Lutherila-
trix.*

*nīis adhiberi. O propè dixerim, Insensati, nōnne consideras, quale hoc sit probationis genus? Quid responderes mihi, multò in equiori causa, ratiocinanti in huncmodū:
Quamuis Heerbrandus neget, se deserto vero Deo, Lutherum, hominem sceleratissimum, sibi in Deum, cui seruire velat, delegisse; Spiritus tamen sanctus, qui oculatissi-*

simus est, quique abscondit a cordis Heerbrädi
clarè intuetur, longè secùs indicat, nempe
Heerbrandum, vero Deo contempto, post
Lutherum abiisse, cum Lutherò sicut cum
Baal altero, ut sit ipsi in Deum, fædus per-
cussisse, Lutherum colere, in Lutherum cre-
dere, & in summa, Lutherilatram Heer-
brandum esse. Hic tu, si particulam iudicij
aliquam adhuc habes, respondere debes,
Spiritum sanctum nihil, quod verum re-
ipsa non sit, testificari te autem reuera Lu-
therum pro Deo non habere; proinde nisi
aliter Lutherilatria conuincaris, testimoni-
num Spiritus sancti aduersum te non de-
bere profersi. Accipe igitur à nobis in causa
nostra, similis formæ, sed certioris multò
veritatis responsū, & define in posterum
aduersum nos ut illo modo, quod familiare
habes, in eptissimo atque leuissimo genere
probationis.

AT inquis infra, ubi de Sanctis dispu- Folio 41.
tas; Deum ita nobis nihil sentientibus, vi- spong.b.
dere in animo nostro Idololatriam, sicut
videt infantes in se credere (ut or tuis ver-

T 5 bis)

bis) & creaturas omnes ingemiscere nec
hoc solum ait, verum etiam creaturam ex-
pectare revelationem filiorum Dei item
pullos cornorum Deum invocare (Nota
lectio elegantiam similitudinis) pro seca,
quos & exaudiat.] Puta stine hac tenus
Heerbrande, Catholicos nullos esse adul-
ta esse, nec sensu eos aliquo acrationis uia
vigere, ut quemadmodum in pullis, in in-
fantibus, & sensus expertibus creaturis.
DEVS, quod illa non sentiunt, percipere
potest; sic in animo nostro Idololatriam.

a Vide Apo-
log. fol. 159.
vbi omnes
modos, qui-
bus expresse
aut tacite ad
mitti potest
Idololatria,
exposuimus
& quemad-
modum nullo
modo à Ca-
tholicis ad-
mittatur in-
dicatumus.
Vide etiam
folio 220.

quam ipsi neque in nobis agnoscimus, neque
ullo modo^a admittimus, sed potius execra-
mur, peruideat? Cur me & lectorem
impedit hinc ineptiis? Macro, falso à tempo-
ni, quod ex somniatore tuo Lucifer didi-
cisti. & alias explosum est, in infantibus
esse fidei usum: item invocationem illum
pullorum, & creaturarum genitum, mul-
to aliter quam vocabula propriè sonant,
intelligi debere. Quae omnia tu cum ex-
tra rens tuo more attigeris, persequimendo
non est necesse.

SEQVI.

SEQVITVR deinceps in spongia tua
grauis quedam mei accusatio, sed eiusmodi
tamē, in qua repellenda sufficienter ipse, ut
imprudenter soles, pro me laboraueris.
Crimen meum dicis esse, quod locum illum;

Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Deo.
mino Deo tuo, neque quicquam addas, nec Deut. 4. &
minuas, ita interpretatus sim, ut negauer-
rim, caueri diuinitus in eo, omnē omnia
cultum lege non prescriptum, sed tantum
verari afferuerim ea, que sunt diuinæ logi
contraria, ut ritus et ceremonias gentium
&c. Quam expositionem & recte fidei, &
ipsi textui, ut ostendi consentaneam, & illi
deinde assimilem, quād. Augustinus, et alij Tract. 98. in
Patres adhibent illi loco Pauli; Si quis E-
uangelizauerit præter id, quod accepisti
&c, quoniam in eo loco præceptores tui, ar-
cem sua p[ro]fidae ignorantissime constituerunt,
sædeò tu agre tulisti, ac ita in me exarsisti
stomacho & ira, ut obid non aliud, quam
ipsum diabolū me esse, admodū sanè leniter
atque ridiculè probare volueris. Neq[ue] vero
aliud expositioni mea, opponere potuisti,
quam

Folio 12.
spong. b.Deut. 4. &
12.Tract. 98. in
Ioan. Ad
Galat. 1.

bis) & creaturas omnes ingemiscere; nec
hoc solum ait, verum etiam creaturam ex-
pectare revelationem filiorum Dei, item
pullos cornuorum Deum invocare (Note
lector elegantiam similitudinis) pro esca,
quos & exaudiat.] Putastine hactenus
Heerbrande, Catholicos nullos et ate adul-
ta esse, nec sensu eos aliquo acrationis usq;
vigere, ut quemadmodum in pullis, in in-
fantibus, & sensu expertibus creaturis,
D E V S, quod illa non sentiunt, percipere
potest; sic in animo nostro Idololatriam,

a Vide Apo-
log. fol. 59.
vbi omnes
modos, qui-
bus expresse
aut tacite ad
Idololatria,
exposuitus
& quemad-
modum nullo
modo à Ca-
tholicis ad-
mittatur in-
dicatus.
Vide etiam
folio 220.

quam ipsi neque in nobis agnoscimus, neque
vlo modo^a admittimus, sed potius execra-
tur, peruidet? Cur me & lectorum
impedit hisce inceptis? Mitto, falsò à repon-
dendo ex somniatore tuo Lutherò didi-
cisti. & alias explosum est, in infantibus
esse fidei usum: item invocationem illam
pullorum, & creaturarum gemitum, mal-
tò aliter quam vocabula propriè sonant,
intelligi debere. Quia omnia tu cum ex-
tra rem tuo more attigeris, persequimodo
non est necesse.

SEQVI-

SEQVITVR deinceps in spongia tua
grauis quedam mei accusatio, sed eiusmodi
tamē, in qua repellenda sufficienter ipse, ut
imprudenter soles, pro me laboraueris.
Crimen meum dicis esse, quod locum illum;

Quod prcipio tibi, hoc tantum facito Do-
mino Deo tuo, neque quicquam addas, nec
minuas, ita interpretatus sim, ut negaue-
rim, caueri diuinitus in eo, omne omnino
cultum lege non prescriptum, sed tantum
vetari afferuerim ea, qua sunt diuina legi
contraria, ut ritus et ceremonias gentium
&c. Quam expositionem & recte fidei, &
ipsi textui, ut ostendi consentaneam, & illi
deinde assimilem, quā D. Augustinus, et alij Tract. 9. in
Patres adhibent illi loco Pauli; Si quis E-
vangelizauerit preter id, quod accepisti
&c; quoniam in eo loco preceptores tui, ar-
cens sue p̄fidie ignorantissime cōstituerunt,
ad eo tu agrē tulisti, ac ita in me exaristi
stomacho & ira, ut obid non aliud, quam
ipsum diabolū me esse, admodū sanè leniter
atque ridiculē probare volueris. Neg, vero
aliud expositioni mea, opponere potuisti,
quam

Folio. 12.
spong. b.Deut. 4. &
12.Tract. 9. in
Ioan. Ad
Galat. 1.

quam quod verba illa, neque addas quicquam &c. uniuersè sonant, & uniuersè accipienda sint; ut ita ex eorum numero te esse probares, qui cum à rerum veritate aberrent, nō vim inspiciunt ac sensum, sed

4. c. de divi. nominibus. dictionibus (ut ait vir Apostolicus Dionysius) affiguntur. O horum inquis, impro-

Fol. 12. a. spongia. bitatem profanā & impietatem audacem,

conclusionem uniuersalem, QVICQVID

PRÆCIPIO TIBI, HOC tantum facito

Domino Deo tuo: item; non addas QVIC-

QVAM, singularem facere non veretur.]

Vide autem Heerbrande, ne si uniuersim

omnino, ut verba sonat, accipi hunc locum

velis, nō cultus tantum, absq; Dei præcepto

institutos, sed actiones etiā alias politicas,

& adiaphoras omnes, quæ passim sine dini-

no præcepto suscipiuntur, peccati & Idolo-

latriæ condēnes. Non enim dicit Dominus:

Neg, addas quicquā ad cultū pertinens, sed

absolutè, neg, addas quicquā, nec minus:

Neg, etiam ait, Quod præcipio tibi circa cul-

tum, hoc tantum facito, sed uniuersè, quod

præcipio tibi; & Non addetis ad verbum,

quod

*quod vobis loquor. Sic etiam quod ait, Nec Deuter. 4.
 minuas; si omnino generatim intelligi Heer
 brande vis, cur nō doces Tübingerest tuos,
 ut se tecum circumcidant? An negare po-
 tes, verba illa ad legem totam, atq; adeò ad
 praecepta non solum naturalia, sed etiam
 ceremonialia pertinere? Non legisti, quod
 paulò antè eodem in loco Deus monuerat:*

*Obserua & audi OMNIA, que ego præcipio Deuter. 12.
 tibi, ut benefic tibi etc. Quid ergo ait Heer
 brande? visne adhuc generatim sentētiā
 illam, ut verba sonant, accipere, an non
 vis? Si vis, ne patiaris in posterum te voca-
 ri Lutheranum, sed Iudaum, et labora stre-
 nuè, ut quam primū Germani omnes,
 pulso Luthero, Iudaismum suscipiant, ne
 verbo Dei iniuria fiat, quod sit, ut inquis,
 uniuersim, sicut sonat, intelligendum. Sin
 autem ob causas à me indicatas, verba illa
 nequaquam uniuersim, ut sonant, vis acci-
 pere, caue ne te diabolum esse hoc nomine
 probem, sicut tume idcirco diabolum esse
 probare vanissimè instituisti. Verūm ego
 eiusmodi argumento non equidem indigo,
 ut,*

Heerbrādus
ita Scriptu-
rā interpre-
tatur, vt Iu-
daismi pro-
fiteri velle
videatur.

*ut, quod aliâs habeo exploratissimum, per-
suadeam mihi, te diaboli certè mancipium
& organum esse.*

*AT T E N D E nunc etiam, quavatione
ipse me, expositionemq; meam, à vanissima*

Denter. 12. *criminatione tua defendevis. Quod eodem
in loco Deus, sicut etiam aliâs, votisibâ
priuatis personis, citra praeceptum, nuncu-
pas approbauerit, hoc sanè argumento esse*

Folio. 126. *dixi, verbis illis: Nec addas quicq; vel mi-
nimas; minimè generatim phiberi quo scun-
que cultus non prescriptos. Quid verò ad*

Apolog. *hac tu? Respondeo inquis (confirmo, dixisses
accòmodatiùs adea, quæ sequuntur) vota,*

*a Concedit ita spontanei fuerūt cultus, ut NEMO EA
tandem Heer-
brandus, ali-
quem cultū
non in iun-
ctum, licitū
fuisse, nec
spectasse ad
Idolatria.
FACERE COGERETVR LEGE, sed libe-
rum erat vouere vel non.] Si consilio certo
atq; sponte, & non potius à veritate ipsa
victus, hoc Heerbrande cōcessisse, gratias
tibi haberē, quòd iam fatearis, cultus libe-*

*ros, hoc est, nulla lege prescriptos, non esse
diuinitus prohibitos, ideoq; nec verba illi;
Quod præ-
cipio tibi
hoc tantum
facito &c.
Deuter. 12.*

accipi negauerim, diabolicam illam tuam censuram promeruisse. Ne igitur hoc loco deinceps ad spontaneos cultus damnados abuti, nisi reclamata conscientia, possis, animaduerte, ex his, quae attigimus, esse consequens, praeceptum illud: Quod praeceptio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque quicquam addas, nec minuas; qua parte ad ceremonialia legis praecepta pertinebat, ceremoniale quoq; fuisse, quod proinde una cum illis exoleuit: Ut verò ad praecepta quoque Decalogi naturali referuntur, eam tantum, vim habere, ne quid recte religioni, aut aliis praeceptis contrarium admittatur, néus quicquam pretermittatur eorum, quae diuinitus sunt iussa.

AFFIRMAS deinde in spongia tua, Folio 12. b.
 vota in veteri testamento diuinitus probata, ceremonias fuisse, quae nihil magis ad nos, quam circumcisio & Iudeorum sacrificia pertineant.] Primum in praesenti controversia de cultus spontaneo, nihil hoc te iuuet. Siue enim vota, ceremoniae fuerint siue non fuerint, satis mihi multū dedisti, cùm.

es

es fatus, et nulla lege prescripta fuisse, & tamen placuisse Deo. Deinde consilione, an forte fortuna in hoc commentum devolu-
sus fueris, non satis constituere possum. Tam
est inauditum, credo etiam apud Lutheran-
os tuos, & absurdum. Certè cum assertio-
ne illa tua, nempe vota fuisse libera, consi-
stere hoc inuentum nullo modo potest. Nam
ceremonias veteris legis divino decreto
constitutas esse, exploratum est. Quinetiam,
cum vocatione religionem, ceremoniam fui-
sse asseris, que ad nos non magis, quam cir-
cumcisio & sacrificia Iudeorum pertineat,
perspicuo Propheta de noui Testamēti Ec-
clesia vaticinio, ut antiprophetam te esse
probes, aduersa fronte repugnas. Et colent
inquit, eum in hostiis & muneribus, & vo-
ta vobebunt Domino. Verum dare à propo-
sito aliena, non vacat modo nec libet pluri-
bus disputare, prasertim tecū Heerbrade.

QVOD ais præterea, in novo Testamen-
to mentionem nullam (excepto voto Pauli,
qui Iudeus fuerit) votorum fieri, verum
non est, tamen si voti vocabulum alias non
vñsr-

Deuter. 5. 6.
10. 26. &c.

usurpetur. Quæ res velex illo Apostoli lo- ^a *co, ut cetera nunc omittam, abundè con-*
firmatur; Habentes damnationem, quoniam
primam fidem irritam fecerunt. Quem locum
vos quemadmodum corruptis, ostenderet,
nisi res esset alterius temporis & loci.

Ny NC quod differentiam conaris assi- ^{Folio 12. b.}
gnare, inter cultus et actiones alias non pre- ^{spong.}
ceptas, ut absurda effugias, quæ ex vestro
dogmate prius collegeram, iam suprà do- ^{Folio 127.}
cui nullam esse, si locum illum; Nec addas ^{Apolog.}
quicquam, nec minus, &c. uniuersim acci-
pere velitis. Non enim dicit Deus
tantum; Nec addas quicquam, ad cultus
pertinens; sed præcise ait: Nec addas quid- ^{Deuter. 12.}
quam.

I AM verò ab Ecclesia Christi legitima
spontaneos cultus probatos esse, atque adeò
auctoritate nisi Scriptura, ^a qua eam ipsam ^{a 1. Tim. 3.}
Ecclesiam, ut ^b Augustinus differuit, com- ^{b Lib. 1. co-}
mendat, ideo ^c negas, quoniam ab illa desci- ^{tra Cresco.}
uisti. Sic etiam, quod Scriptura verbata ^{nium Grā-}
laudas, ut verbū Dei non scriptum reiicias ^{maticum c.}
^{23.} ^{c Folio 13.}
^{spong.}

commune tibi est cum hereticis, qui in quā

*Lib. 5. de ferme fuerunt. Ut recte ideo Gregorius
Theol.*

*Nazianzenus de Eunomianis dixerit; Li-
terae studium, impietatis ipsis pallium esse,
cūm illi Spiritum sanctum D E V M fateri
nollent, quod, ut aiebant, in Scripturis ex-*

Lib. 1. cōtra eundem. presum id dogma non esset. Sic etiā Maxi-

*minus Arrianus apud Augustinum: Si quid
inquit, de diuinis Scripturis protuleris,
quod commune est cum omnibus, neceſſe*

*Hæreticis est ut audiamus: ha verò voces, que extra
cōmune est ut solas reci- Scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipi-
piant scri- untur: Cūm Dominus moneat ac dicat, sine
pturas. causa me colunt docentes mandata & pre-
cepta hominum.] Hac isti hæretici & alij
etiam, totidem verbis, quot iam tu Heer-
brande, & alij tui gregales hæretici.*

*Folio 95. DOCVI porro in Apologetico, cultus di-
uinitus non præceptos, aliquando eos intel-
ligi, qui adeò præcepti non sunt, ut divino
etiam præcepto sint contrarij; quales illi
Matth. 15. erant, quos in Pharisæis Christus damnati;
Coloff. 2. et Apostolus item in epistola ad Colossenses.*

Quæ

*Quæphrasis in Scriptura paſſim occurrit,
Vt in Deuter: Cūm reperti fuerint apud te Deut.ca.17.*
*inquit, vir aut mulier, qui faciant malum
en conspectu Domini Deitui, & transgre-
diantur pactum illius, ut vadant & serui-
ant Diis alienis, & adorent Solem & Lu-
nam, & omnem militiam cœli, Quæ non
præcepi.] Item sequenti capite: Propheta
autem, qui arrogantia deprauatus, volue-
rit loqui in nomine meo, quæ ego non præ-
cepi illi, ut diceret etc.] En Heerbrande, ut
alia loca prius à me citata, nūc præteream,
non præceptum his locis, illud dicitur, quod
fuit etiam diuinitus prohibitum. In quem
modum testimonia Christi, et Pauli intelli-
gere debes, ut ex verbis antecedentibus
ipsius Christi, anteate docui.*

*AT inquis, abstinentiam ciborum fuisse
à Christo in Pharisais damnatam, qua tan-
tum abest ut fuerit prohibita, ut fuerit
etiā præcepta. Quero igitur abste, qua ra-
tione eam abstinentiā Christus damnauit?
Quoniam Pharisai inquis, abstinentiā &*

Z 2 delectum

Cultus non
præceptos
quos diuina
scriptura da-
mnat, iuxta
illius phra-
sim, eos in-
telligendos
esse q & diu-
no etiā præ-
cepto sunt
prohibiti.
Folio 13. b.
spong.

delectum ciborum, cultus esse peculiariter
Deo gratos sentiebant.] Responde rursum,
erantne illi iussi id sentire, aut eo animo
abstinere, & ciborum delectus uti? Mini-
mè inquies, quoniam, ut ait, disciplina erat
tantum externa, nequaquam cultus, obser-
uatio discriminis ciborum.] Non igitur id
propriè Christus in Phariseis accusat, quod
præcepit, sed quod non præcepit; nempe ra-
tionem illam & opinionem cultus in absti-
nentia, quam tu Heerbrande prauam hic
atq[ue] adeò prohibitam censes. Quocirca siue
Christus illic rationem opinionemue divini

Folio 130. cultus in Phariseis damnauerit, ut tu falso
Apolog.vbi adduximus ponis, (neg. enim vacat omnia persequi) siue
illam sententia traditiones alias et mādata, cū diuina lege
tiā Christi Matth. 15. pugnatia, ut verissimè ex Christi sermone
Quare & ipse ostendi, elabi nō potes, quin fateri cogi-
vorā slāgre. dimini māris, Christum eo loco propriè quidē id dam-
data Dei p- pter tradi- nasse, quod adeò Phariseis præceptum non
tionē vestrā fuit, ut etiam fuerit ipsis prohibitum. Id
Nam Deus dixit, hono. quod ego afferuēam, & tu cūm impug-
ra patrem nare velles, confirmauisti.
tuum &c.

IAM

I A M auctoritati Erasmi, quā mihi de- Folio 14. a.
inde opponis, nontantum tribuo, quantum spong.
aliorum Patrum auctoritati, ex quorum Folio 130.
sentētia exposui prius, quomodo locus Apo- Apolog.
stoli de voluntario cultu accipiendus sit.

Lege, si placet, iterum. Sic etiam neque illa Coloff. 2.
moror, quæ prater rem satis perturbatè & Folio 14. b.
inscitè cōminisceris de illo altero Pauli loco; Rom. 14.
Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Nam quām hac sententia Ecclesiastici cul- Folio 231.
tus rationi non aduersetur, exposui eo Apo- Apolog.
logetici mei loco, quē te sine pudore, quan-

tumlibet sis impudens, legere posse nō puto.

Inter cetera, quòd ad hunc locum Pauli at-
tinget, illud scripsisti imperitè, nempe fieri
non posse, ut aliquid neque ex fide, neque
ex infidelitate fiat. Suscipiuntur enim mul-
ta eiusmodi opera, ratione duce ab iis, qui
cūm vera fide careant, non omnia tamen
referunt ad usum infidelitatis sive super-
stitionis sua. Verūm alterius est loci hac dis- Circa ca. 6.
putatio, & inferius quoq; de illa Pauli sén- Apolog.
tentia aliquid explicandum erit.

- Folio 15.a *N*UNC quid vitam eternam prome-
rendi, et pro peccatis satis faciendo studium
meis non refutatis, Idololatriam esse denuo
contendis, facis tuo more pertinaciter; sed
Lector facile iudicabit, nihil necesse esse ad-
dere ad ea, quae scripsi? Illa legas iterum di-
ligentius; & obserua, quomodo exposuerim
locum illum; Torcular calcaui solus &c. que
hic repetis: Tum etiam qua ratione osten-
derim; Isaiam, cum ait, Repleta est terra
fol. 133. Isai. 63. Idolis, non posse, ut somniasti tu, de operibus
Apolog. Phariseorum intelligi; quod nec iam pro-
bas, sed affirmas tantum, & quidem sape,
nec mearefelli.
- ^aFolio 16. *S*cripturarum autem plurimam lo-
spong. a. ca illa, quae² ait, me in margine notauisse,
- bFolio 137. non in eum finem^b citauit, ut probarem (si-
Apolog. cut tu malitiosè ludis) nos Idololatras esse,
sed testulum, qui contra Scripturam et ra-
tionem affueres, Idololatriam in eo etiam
cultu admitti posse, qui ad solum verum
Deum dirigatur. Quod commentum ut ab-
cias, si Scriptura te auctoritas non mouet,
Gersonis

Gersonis certè clarissimi Doctoris, ut nominasti, sententia mouere debet. Is enim, ut supra dictū est, omnino ponit in definitione Idololatriæ sua, creaturā aliquam, cui oporteat diuinū honorem aliter tribuere, quām ipsi possit conuenire. Itaq; deinceps Heerbrande, ut in adoratione Eucharistia, veneratione Sanctorū etc. ostendas, creaturā alicui diuinū attribui honorē aliter, quām ipsi possit cōpetere, id est, sicut supra explicavi, ut Deo, non mea tantum sed etiam Doctoris clarissimi definitione te urgebo. Quanquā nullum sit, ut docui, inter utrāque discrimen.

COGITATIONES falsas de Deo, idolum appellari posse, non negauit, imò docuit sāpius ex Augustino & Hieronymo, sed eas probavit non esse propriè idolum aut Idololatriā; Quod tu etiam initio huius Spongiae confessisti, cùm fassus es, aliud peccatum esse hereses, et falsa dogmata, quoniam sensisti, me id ex diuinis literis confirmavisse. Quare cùm iam iterum ex Augustino &

In priori dis-
put. cap. vi-

timo. & in

Apolog. fol.

98.

In spong.

fol. 4. b.

Vide fol. 94. Hieronymo à me quoque citatis, probare
Apolog. Folio 16. & studes, cogitationes falsas de Deo, & que-
deinceps in cuncte falsa dogmata veritati contraria,
spong.

Idololatriam esse propriè nō mihi tantum,
sed sacrī literis & tibi repugnas; tu etiam
mendacium illud tuū testificaris, quod in-
ficiatus es prius, cum respondebas mihi, te
nunquam affirmauisse, heresēs esse Idolola-
triā: Ut videoas miser, quomodo ipse a te
ipso impliceris, & quanta sit in scriptis tuis
copiam mendaciorum & àvtiλoyεδμ.

1. Cor. 8.
Vide ad Gal.
4. sed tunc
quidem ig-
norātes Deū
iis qui natu-
ra non sunt
dij, seruieba-
tis.
Folio 139.
Apolog.

INTERIM de illo loco Apostoli; scimus
qui anihil est idolum in mundo (quem tu prius
*ad cogitationem falsam de Deo peruerſi-
ſimè detorsisti) nihil es ausus dicere, quoniam*
ex eodem Apostolo conuici, necessariò de
idolo vel creatura, quae falsò putetur Deus,
esse intelligendum. Atque ideo dicebam, tu
vaniū idolum ex tuo cerebro fabricauisse,
quod idolum in eo loco, cogitationem tan-
tum de Deo falsam interpretatus fuisses;
non quia dixeris, cogitationes aliquam
falsas, appellari posse idole, sicut tu iam,
ut

ut corruptelam tuam illius loci dissimilares, lectori significasti. Disce igitur hoc exemplo, qua fide cetera Scriptura testimonia tractare soleas. Tum etiam ex iis, quae hactenus tam pro mea definitione, quam contra tuam disputata sunt, cognosce, quam insipienter Idololatriam esse dixeris, cultum præter rationem verbi Dei institutum; cui non minus absurdè velut sponges & partes subiecisti cultū veri Dei ob aliquam circumstantiam prauum, quamvis alioquin diuinitus constitutus esset, & cultum item spontaneum, tum etiam satisfactiones, & merita. Quòd si necdum cecitatem tuam vides, definitionem Doctoris clarissimi Gersonis diligenter repele, quæ tuam, ut supra demonstravi, planè euertit, & meam, quæ ab ea non differt, confirmat. Qua constituta, in reliqua tuae spongiae parte exhaustienda, brevior esse potero.

Vide fol. 6.
b. & 8. a. in
spong. &
alias.

354 CONFVATI^O
CONFVATI^O EORVM
QVÆ CONTRA TERTIVM
APOLOGET. CAPVT, IN QVO
regula quædam ad Idololatriam
diadicandam constitu-
ta est, obiecit.

 VOD ex definitione Gersonis
& mea, diuinis literis & ra-
tione confirmata, necessariò
sequitur, duorequiri, ut Ido-
lolatria committatur, nempe ut honor ali-
quis usurpetur diuinus, & deinde creatu-
ræ ille, sicut esset attribuendus Deo, defera-
tur; hoc pro regula ad Idololatriam in factu
diadicandā constitui: ut, si utrumq; aliquo
Cap. 3. Apo in cultu concurrat, Idololatriam cum esse
leg.
iudicemus; si alterutrum, vel utrumque
desit, non iudicemus.

In priori dif-
put. cōc. 29. QVÆ autē in hac exponenda regula &
put. & 30. confirmanda, & iis, qua aduersum illa iste
Vide folio ignorāter opposuerat, refellendis, à me plu-
144. & 153. ribus Scripture testimoniis adductis, dis-
Apolog. putata sunt, ea ille ore mendaci et impudeti
dicit,

*dicit, solidè esse à se refutata, ad q̄ Hispanus Folio 18. a.
respōdere nihil potuerit. Iudicet aequus Le- spong.
ctor Heerbrande, inter me & te, & collatis
utriusq; scriptis statuat, nū verius ego affir-
mare possim, q̄ ad ineptias tuas ex diuinis
principiis literis respondi, ideo te p̄teriuisse,
quoniā vehementer te puduit videre igno-
rantiam tuam adeò perspicuè redargutam.*

IT A Q V E ad ea, quæ hic Heerbrāde, vel
prater rem nugaris, vel denuo repetis, non
est opus alio responso: legas iterū Apologe-
ticum; & cùm fol. 144. & deinceps & alias
reperieris benemulta Scriptura loca à me in
eorum, quæ docui, confirmationem citata;
palpa, si manus habes, mendacium hoc, quo
verbis istis Lectori imposuisti; Iussus à me
inqs, illa sua absurdā, in Theologia sincera, Folio 19. a.
axiomata vel paradoxa potius, Scriptura spong.
sacra testimonis probare, molestè fert, nec
etiā à me admonit⁹, vel VNICO Scriptura
sacra testimonio probare dignatur.] Quid
dicam Heerbrande? nisi quod cōsuetudo in
te effecit, ut mēdaciis vel ad horā delectari
velis,

velis, donec capiaris. Atque hic est modus
victoria tua, si aliquem inuenias impru-
densem lectorem, cui notus cum non fueris,
ad tempus credat tibi, & mendacissimas
calumnias tuas, accusationes insimul es-
pet.

QUAE autem est illa impudenteria, quod
1. Cor. 10. locum illum Apostoli, ubi ait, ea que gen-
tes immolant, demoniis immolare, & non
Folio 18. a. Deo, tu sic interpretaris, ut Deo vero velu
spong. ipsos immolauisse, ideoque solum demoniis
immolasse dici, quia sine divino precepto
Deo immolauerunt. Conferamus propius
textum cum glossa. Apostolus inquit; Qua
immolant gentes, demoniis immolant, &
Heerbradus NON DEO. Tu exponis; Quae immolant
verbum Dei gentes, DEO IMMOLANT, NON
adulterat. DÆMONIIS, nisi quod demoniis immo-
lare dicuntur, quia sine precepto Deo im-
molant.

QVANTO rectius hic ego Heerbrande
exclamare possem, te non quidem esse da-
monem, ut tu me prius esse dixisti, sed de-
monis

monies a sellitem et ministrum, qui verbum
Dei ita sceleratè per uertas. Verùm non est
hoc in te nouum; Iam enim suprà vidimus, Circa ca. 2.
Apolog.
te aliis Scripturarum locis, ut hoc tuum si-
gnum confirmes, & incensam cupidi-
tatem in Catholicos debacchandi expleas,
non dissimilem vim inferre. Deus qua sua
irafinita misericordia est, aperiat gentis no-
bilißima, & ad pietatem aptissima oculos,
quam diuini verbi specioso titulo vos fasci-
nauistis, cum reuerasitis diuini verbi pes-
simi corruptores. Ad extreum, quæde
exemplis à me allatis attingis, non meren-
tur responsum, quia non es asscetus quor-
sum ea cōtulerim: nec illa integrare citasti, Folio 19.
spong. Vide folio
154. & Apo
log. 155.
ut id posset lector intelligere, & animad-
uertere ignorantiam tuam.

DEPVLSIO CALVM- NIARVM IN IIII. CAP. APOLOG. VBI DE VARIIS Idololatriæ generibus actum est.

Qvo

Cap. illo 4.

Quo consilio ea, que prius ha-
de remota ueram, in Apolo-
geticō etiam repetiuerim, ra-
tionem Lectori reddidi; sicut
aliās etiam feci, cūm mihi fuit aliquid ne-
cessariō repetendum, ut Lector facilius in-
telligeret, quid tu obiecissēs, & quid item
ut de nouo dicerem, ignorantia siue perti-
naciā tuā requireret, atque ita doctrinam habe-
ret. Quod satis esse debuerat, ut tu Heer-
brande, si homo grauis & modestus es,
non mihi repetitionem hanc probri loco
obiices.

Tu autem, ut à me vel à Lectore potius
codem nomine incuseris, non ideo solum di-
gnuses, quod me leuiter & iniuste in hoc
generē sapius accusasti, sed etiam, quia cū
nihil ferè aliud facias, quam repeterē;

Folio 19. a. assuerastamen, te non ea, que prius dispu-
tasti, repeterē. Verū omissa laclitate

tua, unum illud, quod video à te hoc loco

folio 20. b. esse obiectum, expediamus, Repetisigitur
calth-

calumniam illam, quae saepe soles medie ac iter Itē fol. 43.
 repetere, nos Ethnico rum more, nescio quo 54. vbi etiā
 Deos opitulatores colere: ita enim Sanctos citat alias
 nominare consueisti. Probas autem id; nam disputationes suas, in
 et si nos ista negemus, Spiritus sancti inq[ui]s, quibus hoc
 aliud est iudicium.] De quo tuo genere probandi, atque adeò de tuo iudicio, quid iudi- Cap. 2. Vide
 candum sit, iam supra satis docuimus. etiā in Apo-
 log. fol. 23a.

SED ut probes aliter criminacionem
 eam, repetis versum, quē ante aetiam obie-
 ceras, ex Mantuano, qui cecinerit: Ut La-
 tij Martem, sic nos te Diuc GEORGI.
 Ego, Heerbräde, Poëtarum phrasēs defen-
 dendas nō sum p̄si, sed Scripturam sacram,
 & Ecclesiam Christi aduersus impias cor-
 ruptelas & calūnias vestras. Nihilominus
 ex Petri Hispani amici tui doctrina facile
 intelligo, analogiam similitudinemq[ue] Poëta
 aliam esse potuisse, & etiā fuisse, quam tu es
 malignè interpretatus. Nō enim sensus est,
 ut Latij Martem coluerunt pro Deo, sic
 nos te loco Dei habemus; sed ut illi ad Mar-
 tem in bellis, ut ipsis operem tanquam Deus
 ferret.

*ferret, confugiebant; sic nos ad te recurri-
mus, ut tanquam Dei amicus nobis open-
imperres.*

RE P E T E igitur Dialecticam, & for-
tasse intelliges ad analogiam hanc, quam
dico, Poëta verba accommodari posse.

*Quod si Logica tibi displaceat, & verbum
Dei etiam hoc loco postulas, accipe ex dia-
nis literis hoc exemplum. Si quesieris sa-*

Prouerb. 2. *pientiam tanquam pecuniam &c. Putasne
hoc loco admoneri te, ut sapientiam ad dis-
trahendum & commutandum queras, si-
cūt queris pecuniam? Non ita debes intel-
ligere, sed in alio similitudinem te notare
oportet, nempe ut quemadmodum pro pe-
cunia congreganda diligenter laboras; sic
etiam studeas diligenter sapientiam tibi,
quacares, comparare: tametsi non una &
eadem ratione sapientia, & pecunia tibi sit
utendum. Pari ergo ratione similitudo illa
Poëta, in diligentia et studio recurrenti ad
Martem, & ad Sanctum, animaduerten-
da tibi est; licet ad Martem olim, ut ad
Decum*

Deum recurreretur; ad Sanctū verò nunc,
ut ad Dei amicum. Sed de Poëta dictum est
satis, & de Sanctorū patrocinio aliās etiam
disputauimus, & paulò pōst sequetur in
spongiatuahic locus.

I L L V D nescio quomodo interpreter,
quòd me alias dicas, Idololatria tantum ex-
ternarationem explicauisse, & tamen mi-
nimè refutas, quæ hoc loco de differentia
externæ & internæ Idololatriæ disputauit, Folio 15. b.
spong.
ex quibus euidenter apparet, utramq; illa
ipsa definitione Idololatria, quam tradidi,
comprehendi. Si Idololatriam internam Folio 166.
Apolog.
appellas tu illam, quam ipse finxisti, nempe Vide etiam
folio 156. &
cultum quacunq; ratione illicitum, fateor 157.
in definitione mea illam comprehensam nō
esse; quia Idololatria non est, nisi forte me-
taphoritè, ut sāpius ostendi. Idololatria au-
tem vera, quam Theologi internam appellan-
t, alia longè est, cuius rationem an-
teas fatis explicaui, relegas ite-
rum diligentius.

RESPONSIO AD CA-
VILLATIONES CONTRA
CAP. V. APOLOG. QVO EUCHA-
ristię adoratio ab Idololatrię cri-
mine vendicata est.

 *U*M ex his, quae hactenus dis-
putatas sunt, & in Apologeti-
co quoq. dicta erant, constet
satis, Idololatriam aliud non
esse, quam creaturę diuinum honorem sicut
Deo attribuere, hoc ipsum Catholicos face-
re, cum sacro sanctam Eucharistiam, sacras
imagines, & reliquias venerātur, probare
debuisses Heerbrande, si istiusmodi Ecclesia
cultus tantoper et tibi sunt inuisi. Quod cum
per se probari nullo modo possit, nihil miror
at te neq. prius, neq. iam esse probatum. Itaq.
non censeo repetenda esse modō, que pro in-
nocētia Catholicorum in hoc genere Lector
habet tum in priori disputatione, tñ etiam
in Apologetico à me copiose & ordine tra-
ctata. Illa tantum complectar breui, que

PRA-

principù sunt in Spongia tua, annotatione
vel reprehensione potius digna.

A i s , dixisse me, quæstionem facti esse, Folio 21. a.
utrum Catholici sint Idololatæ. Vbi mihi ^{spong.}
certò videris aut callidè dissimulasse, qua
ipse hac de re distinctè satis superius expli-
caui: vel illa certè more tuo non fuisse assé- Folio 175.
cetus. Nam primum nō, ut tu falso refers, Apolog.
quæstionē facti esse asserui, sint né Catholici
Idololatæ. Video enim his verbis, notari
posse illam alteram quæstionē, num id, quod
faciunt Catholici, Idololatria sit; qua nō est Quidnam
facti, sed definitionis, vel qualitatis; sed illā sit in facti cō
ego dixi quæstionem facti esse, adhibeantne trouerſia po
Catholicī diuinum honorem creature, vt fitum cūm
Deo, nécne: Quod ipsum, utrum Idolola- qritur, vtrū
tria sit, & num id solū sit Idololatria, quæ- Idololatriā
stiones qualitatis sunt. Quæ cūm determi- admittant,
nat aprius à me ita fuissent, ut id solū ficut men-
Idololatriā confirmauerim, ut nunc etiam tiuntur ha-
ostendi; tum dixi restare illam controuer- retici.

aa 2 Atque

Folio 175.
Apolog.

Atque hinc inferebam, te Heerbrande
fuisse valde ineptum, qui mihi vizio ver-
teris, quod Scripturae testimonius non pro-
bauerim id, quod erat in controversia facta,
nempe Catholicos nullo cultu, creaturis de-
ferre honorem diuinum, sicut Deo: perinde
ac si ab eo, qui homicidij accusatur, postula-
res, ut iudicibus testimonio Scripturae com-
probet, se hominem non occidisse. Quod
exemplum, quia tibi dilucide demonstravit
absurditatem postulati tui, negas modo, se
id ex me requisivisse. Sed lege proposit. 3.
prioris disputat. tua, & reperies, te quod
hoc negaueris, aut oblitum, aut mentitur,
si manuis, fuisse.

EST illud etiam nec ferendum nec dis-
simulandum mendacium, quod his verbis,
Folio 22.a. nescio an tu compos, effutuisti. Non enim
inquis, idem sunt, quod mentitur Concilia-
butum Tridentinum, Eucharistia & Chri-
stus, sed diuersissima.] Aut ostende tuis
Tubingensibus mendacium hoc in Concilio
Tridentino, vel etiam in disputatione mea

ex

Ex Concilio Tridentino citatum, aut si hoc
non potes, fatere illis, verè me affirmare,
hoc loco, temendaciter blasphemauisse, &
blasphemè fuisse mentitum. Ex Conciliū
Tridentini doctrina illud ego collegi, ado-
rationem Eucharistia, ut continet Chri-
stum, non esse ab adoratione Christi, ut est
in Eucharistia, distractandam, id est, ita
separandam, ut concessa una, negetur alte-
ra; non quia Christus & Eucharistia idem
sint, sed quia re ipsa idem adorationis mo-
tus ad verumque spectat; tametsi non una
prorsus & eadem ratione is ipse motus, ad-
oratio Christi, & adoratio Eucharistia di-
catur: Nam Christa divinitatis existima-
tionem per se conciliat; ipsi vero Euchari-
stia, ut accidentibus panis & vini constat,
minime; sed ad eam dicitur secundario spe-
ctare, ut continet Christum. Quam rem
cum ego antea explicauerim, nec tu aliter
iam refutes, nisi repetendo quadam argu-
mēta heretica contra veritatem transub-
stantiationis, & rationē legitimam Eucha-

Folio 179.
Apolog.

Fol. 22, 23.

25. & 26.

[pong.]

aa 3 ristia,

rissia, q̄ partim à me prius, partim ab aliis sufficienter sunt euersa, non debeo iterum exponere. Ut taceam interim, si maxime in Eucharistia panis restaret, quod vñ hereticè contendit is, non illico tamen sequi dolo latriæ esse, Christum pane rectū adorare. Nam neq; illi hor se criminè obstrinxerunt, qui Christum olim vestitum veneratisunt:

Folio 184. **Apolog.** Ut antea quoq; annotawi. R̄sum aut̄ Lectori excitare potuit cōmentatio tua Heerbran-

Folie 22. b. **spong.** de, de verbo illo (distraho) quo cūm prius

Folio 180. **Apolog.** etiam usus essem, ad explicandum, non esse adorationem Eucharistie ab adoratione Christi disiungendā, putastime, nescio quā res in Sacramento velle discerpere. Lēge, si placet, Calepinum, in quo utilius credo, vel minus certè, quam in sacris literis perrītiosè, operam tuam collocare posses.

Folio 22. b. **spong.** CALVINA, quam mihi denuò circa locum quendam Augustini extruis, refuta-

Folio 181. **Apolog.** ta est à me prius ita sufficienter, ut sisprudens Lector locum hūc tuum cum meo con ferat, nihil amplius ad fraudē tuam intelligendam

gendare requirere possit. Quod enim dixi, me non ipsa verba Augustini citauisse, non ideo dixi, ut excusarem aliquod mendacium meum, sicut tu hic malitiosè Lectori significas, sed ut accusarem tuum, qui impudenter finxisti, ea verba citauisse me ex Augustino; que non sunt ipsius, ut ita rursum mentiri posses, me illum falso citauisse. Cur autem ad Eucharistia adorationem ex Augustino confirmandam, non indigerim iis verbis, qua tu dicens, et ego etiam fassus sum non esse Augustini, in Apologetico exposui.

IRENAEVM, cùm Eucharistiam ait, ex terrena re & cælesti constare, interpretatus sum de accidentibus panis & corpore Christi loqui. Obiicis, te prius hanc interpretationem sciuisse, & apposuisse in margine. Respōdeo me hoc ipsum etiam sciuisse, & nunc scire, te neg, tunc, neg, modo illam refutare potuisse. Vnde & tunc subiunxi. Quia interpretatio cùm ab Hierbrando refutari non potuerit, abundè sufficit] quod modo etiam repeto. Sed & ad illud, quod de

Vbi supra
lib. 4. ca. 34.
Folio 185.
Apolug.

Folio 23. b.
Spóng.

aa 4 Calvi-

- Folio 186. Calvinismo hic obiicis, tunc respondi; sicut
 Apolog. etiam ad ea omnia, quæ attulisti contra ve-
 Fol. 22. 23. ritatem transubstantiationis, quæ non re-
 25. 26. &c. spongas, sed repetis. Illud autem ridiculum,
 Folio 24. a. quod ait, dixisse me, quosdam non leuiter
 spōg. in prio suspicari, Gelasij opusculum de duabus na-
 ri disputat. cap. 5. turis, quod contra transubstantiationem
 attulisti, Calvinistarum opera, Tiguri esse
 excusum.] Quasi vero de hoc, quod est cer-
 tum & omnibus perspicuum, suspicio esse
 pos sit. Verba mea haec fuerunt; Non leuiter
 Folio 186. quidam suspicantur, fragmentum illud, Cal-
 Apolog. unistarum opera Tiguri recusum, Gelasij
 non esse.] Qua de re non est opus repetere,
 quæ à me sunt dicta, & à te non refutata.
 Nam quod Gelasium negas, ut Pontifex fuit;
 maiorem auctoritatem habuisse, quam ut
 Folio 24. b. Doctor erat, inscitiam & hæresis tuam si-
 spongas. mul prodidit, & extra propositum Melchior-
 rem Canum hoc loco citas. Tum etiamate
 allegatus Panormitanus, in eo, quod priua-
 tum Doctorem in fidei controversia, Pon-
 tifici anteponi aliquando posse iudicauit, à
magis

*nostris est explosus, ut qui professione non
Theologus, minus considerat id scripsit.*

E X Ambroso autem me verba quædā citauisse, que non reperias in illo, eodem artificio Folio 25. a.
 fingis, quo paulò ante suadere lectori vo- spong.
luisti, me falso allegasse D. Augustinum.
Non enim ego Ambrosij verba, sed senten- Vide in Apo.
tiam cis avi, ut communiter ab omnibus in- log. fol. 187.
teligatur. Nolle autem vos venerationem etiam
externam Christo Domino, ut in Euchari-
stia existit, adhibere, cur dixerim, in Apo. Folio 33. a.
logeticorationem reddidi. Neque vero aux
is iniuste aut frustra S. Synodus Tridentina Sess. 13. can.
vos hoc nomine anathemate percussit. 6.

LXXX. B. Cyrilli Alexandrini epistolam,
scilicet tractatum ad Calosyrium, ubi ut am-
teas citavi, insavire eos censcat, qui Enchae. Folio 27. a.
ristiam ciuitatum usum consistere negant, nihil spong.
mirari debes, te, ut ait, inter cetera ipsius
opera Basilea anno 62. excusa, non reperiisse.
Est enim Colonia primùm anno 73. Roma-
natura Vulcanio Brugensi interprete, typis
cuiusq[ue]a. Presereo breuitatis causam multa.

aa 5 que

qua de Eucharistia vsu & custodia, itemq;
de sacrificio Missæ hereticè disputas, quo-
niā alterius hac disputationis sunt, &
iam antè de his à me dictum est, quantum
sufficiebat.

QV A N Q V A M illud præterire non
Fol. 27. b. & possum, quod impudenter Heerbrander
28. 2. suadere vis, Isaiam à me citatum, ubi ope-
rations distinctè & holocausta, ac victimas

Fol. 192. in in materiali Dei domo super altari imposi-
Apolog. tas commemorat, de orationibus tantum
loqui, quas etiam appellauerit victimas.
Hocne victimæ genus putas tu super altari
materiali, in materiali Dei domo, hoc est,

Folio 28. a. templo, collocari solitum? At inquis, de
speng. templo, Hierosolymitano loquitur, in quo
quero ais, num unquam Missæ sint cele-
bratae pontificia? Primum quero ipse quo-
que abste, num in templo Hierosolymita-
no orationes, de quibus solis locum hunc in-
telligi vis, super altari collocari esset solitus?

Folio 27. b. Deinde cum Isaías illic, quod tu etiam con-
spongs. cedis, de sacrificiis noni Testamenti vatici-

nctw,

metur, non tantum de Hierosolymitano tē-
plo loquitur, sed de omnibus aliis etiā, quo-
rum est in Ecclesia usus: In quibus, quā
nunc rursus exte, an nō multae sint Missæ ce-
lebratae pontificia? Intelligas igitur, rectè à
me locū Isaiae fuisse ad sacrificiū Missæ acco-
modatum. Quod etiam illa circumstantia
textus confirmat, ubi gentes, sicut antea
exposui, ad comedendū, hoc est, ad Euchari-
stia evsum, inuitantur. Nā quæ ex epistola ad
Hebreos contrā opponis, & Malachia testi-
moniū de oblatione mundā in omni loco de-
prauas, commenta vestra sunt heretica, sæ-
pius refutata & euersa. Instituto meo satis
modo est, te nunquam probauisse, neq; pro-
bare unquam posse, in veneratione Eucha-
ristia, alicui creaturæ nos diuinū honorem
deferre sicut Deo, hoc est, ita, ut velimus
aliquo modo illi existimationem conciliare
diuinam. Quare cùm demonstratum səpius
à me & expositū sit, nō alia ratione nisi hac,
Idolatriā committi posse, ut ex definitio-
ne quoq; Doctoris clarissimi, sicut appellas,

Vide folio
192. & 193.
Apolog.
Folio 27. &
28. spong.

Vide supra
in defensio-
ne ca. 1.

est

est perspicuum, non impio solum, sed vano etiam labore te fatigas Heerbrande, cum Eucharistia adorationem, Idololatriæ esse contendis.

RESPONSIO AD OBJECTA CONTRA CAP. VI. APOLOG. QVO VENERATIONEM Sanctorum ab Idololatria plurimum abesse demon- stratum est.

VI paulo diligentius expenderis que à te prius, ut Sanctorum venerationem Idololatriam esse probares, & à me, ut eam ab improba tua calumpnia defendarem, scripta sunt, si facile animaduertet, eorum, quæ iterum hoc loco valde prolixè coaceruasti, hanc ferè summam esse: Primum sententiam meam plerunque aut truncatā, aut depravatā refers, vel attinges potius precipuis omissis, quæ ad controversie explicacionem conscripsoram; tum argu-

argumenta tua vel conuicia & blasphemias ponis; cumq; illa, qua respondi prius & confirmavi, refutare aliter non vales, ad vanissimum illud asylum tuum cōfugio, ut nempe ex me requiras diuinum mandatum venerandi hac vel illa ratione Sanctos, quod facis sapissime. Ita non obscurè testaris, te, ut venerationem Sanctorum tanquam Idololatriam oppugnes, hoc solo argumento duci, ut qui illo semper fulcire reliqua, qua per se deficiunt, opus habeas. Suprà inde Sed cùm ex hoc etiam loco ac perfugio tmo, &c in Apolog. fol. 126. nunc et antea quoq; sicut deiecerim, ut nisi Iudeus esse velis, nequeas persuadere tibi, cultus omnes spontaneos diuinitus prohiberi, & Idololatriā esse: tu vide, quam inft̄ possis iam à me, cum omnibus nugis tuis, quas hoc loco repetis, absque alio responsū dimitti.

SED quamvis doctrinam meam opus non sit repetere, sed Lectorem tantum manere, ut collatis utrinque scriptis, videat à reprobis non esse impugnatam; attingam tamen

tamen in gratiam tuam cauillatiunculas
tas, in quibus tibi magis videris placuisse.

Ilai. 63. **A**c primò, expositionem illius loci, Abra-
a Fol. 205. **b**am nesciuit nos &c. quam^a ego ex Augu-
Apolog.

b Li. de cura stini^b mente adhibui, tu tacito malitiosè
pre mort.^a **A**ugustini praividicio, meam depravatio-
genda c. 15.

& 16. vbi ex nem esse dicas. Interim, cum ex eiusdem An-

ponit quod gustini^c sententia probauisset, certum esse,

loco docue- **S**anctorum subsidio viuos, qui eosdem ex-

rat.

c Ibid. Vide orant, adiuuari, atq; adeò ab eiusdem exar-

fol. 39. b. & diri,^d concedis tu quidem, hoc Augustinum

40. a. sensisse, sed minime inquis, conuenienter

spong.

diuina Scriptura. Quasi vero tanta apud
me valeas Heerbräde authoritate, ut ex-
stimare debeam, magis tuam hæresim cum
dininis literis, quam Augustini senten-
tiam Orthodoxam congruere. Nam quod

e In illolib. de cura pro mort. agen-
da ca. 13. Folio 208. Apolog.

ais, illam^e alibi ex diuina Scriptura proba-
uisse, ignorare animas defunctorum, quid

in hac vita agatur etc. id ex eiusdem Augu-

stini verbis in medium productis ostendit,

non ita intelligendum esse, quasi manere

diuino nihil de viuorum rebus cognoscere,

sed

sed docet eos per naturam propriam id non posse. Quam tu expositionem quia refellere, cum ipsius Augustini sit, non potuisti, callide dissimulasti.

*A i s etiam crimen falsi esse, quod dixe- Folio 30. b.
rim, nos, cum Sanctorum intercessione uti- spong.
mur, id facere quod bonum est, & acceptum
coram Salvatore nostro Deo, ut Apostolus
Loquitur. Fuisse quidem hoc crimē meum,
si verba illa omnia, quae iam retuli, Apo-
stoli fuisse dixisset; cum autem hoc non fe-
cerim, sed tantū verba Apostoli usurpa- 1. Tim. 2.
uerim ad sententiam Orthodoxam, quam Vide Apol.
etiam ex Apostolo deduxi, significandam, fol. 200. &c
nō meum, sed tuum est Heerbrande crimen
falsi, quod falsi crimen, falsò mihi obieceris.
Sic cum Augustinus in illū Psalmi versicu- PG. 120.
lum; Leuaui oculos meos in montes, unde
veniet auxilium mihi; montes interprete-
tur homines claros & magnos, ut Ioannes
Baptista erat, &c. iure possumus etiam in-
telligere Sanctos, qui cum Christo regnant,
& sunt lumine gloriae clarissimi. Quare nō Folio 31. b.
debuiſſi spong.*

debueristi Heerbrande indignetur, quod
idcirco in margine Lectorem iussim cum
locum videre.

Lib. 22. de
ciuit. Dei c.
29.

*Q*UOD præterea idem Augustinus dis-
putat, beatos, cogitationes cordis & longè
posita perspecturos esse, cum Deus erit o-
mnia in omnibus, sic ille de beatis post futu-
ram resurrectionem affirmat, ut tota dis-
putatione tamen euidenter indicet, hanc
ipsam assertionem suam, ad beatos quoque
huius temporis intermedij pertinere; atq;
ita de omnibus omnino beatis absque ex-
ceptione se loqui, tametsi questionem in pri-
mis defuturo seculo proposuerit. Etenim
ut sententiam suam confirmet, rationem
ex ea beatitudinis perfectione ducit, que
beat is omnibus est communis: Ut, quod nunc
1. Cor. 13. autem facie ad faciem; Item, quod nunc ex
parte cognoscimus, cum uenerit quod per-
fectum est, euacuabitur quod ex parte est:
Ex quibus et aliis sententiis ad omnes bea-
tos pertinentibus, tum etiam ex eo, quod
4. Reg. 5. Helijus

sensu divino munere cogitationes cordis, &
 longè posita vidit, eo etiam loquendi modo,
 qui in omnes beatos cuiuscunque seculi qua-
 drat, tandem sic conclusit, sed quanto am-
 plius tunc omnes munere isto abundabunt,
 cum Deus erit omnia in omnibus?] Quo-
 circa vel heretica illa tua libertate nega,
 his, qui hoc tempore beatisunt, Deum omnia
 esse, aut eos enacuisse, quod ex parte est, aut
 Deum facie ad faciem videre; vel si haec,
 qua sunt certissima, concedis, fatere quo-
 que, Augustini sententiam hoc loco ado-
 mnes omnino cuiuscunque temporis bea-
 tos pertinere, atque adeò te perfidè fecisse,
 quòd in eo Augustini testimonio pro invoca-
 tione Sanctorum citando, accusaueris in.
 iustè fidem meam.

D I C I S porro, argumentum quoddam vide Apo.
 tuum puerile, quod te ex Apostolo desum- log. 208. fol.
 psisse somniasti, ubi dicit, Quomodo inuo- 33.b. spong.
 cabunt, in quæ non crediderunt? &c. me nō Rom. 10.
 bona fide recitauisse. Sed si Lector citatalo- Vide folio
 ca cötulerit, videbit potius, hoc te nō bona 209. & de.
 bb conscienc- inceps Apo.
 log.

conscientia obiecisse mihi, sed voluisse hoc colore dissimulare pudorem tuum, quoniam sentis, argumentum id imperiteate fuisse constructum, & perspicue iam esse refutatum. Quod & ipse iam confirmas: Nam a veritate coactus, sententiam illam Apostoli exponis de invocatione verae Dei, quam dicas esse necessariò coniunctam cum fide in eum, qui inuocatur. Hæc enim sunt ver-

Folio 33. b. *ba tua: Est autem indefinita, ut Dialectici spong.* loquuntur, Apostoli sententia, equipollens vniuersali, & res sunt coniunctissime adeoq; inseparabiles fides, & vera Dei inuocatio, quæ sine illa fieri nequit. Quomodo inquiens, inuocabunt, in quem non crediderunt?] Quibus verbis cum argumentum tuum confirmare volueris, ipsum refutasti. Nam cum nos non precemur Sanctos eiusmodi vocatione, qualis est inuocatio Dei vera de qua D. Paulus agit, minime 209. &c. Apol. & in sequitur, nos in ipsis, ut in Deo credere, priori dis. sicut tu colligebas. Sed de hoc argumento tuo alias dixi plura, quam talis argu-
putat. mea cap. 4. menta-

mentator, qualis es tu Heerbrande, me-
rebatur.

I AM orationem illam Jacob; Et inuo- Genes. 48.
cetur super eos nomen meum, nomina quo- Folio 212.
que patrum meorum &c. ideo induxi, ut
sententiam Augustini referrem, qui ex eo
loco confirmat, invocationis verbum, ali-
quando pro petitione intercessionis Sancto-
rum accipi: Qua de re, cum controvërsia sit
nominis, dixi me non valde pugnare velle.
Vnde, quod ad rem quidem attinet, nec ipse
ex eo loco probare volui invocationem San-
ctorum. Nam non eram, ut tu Heerbrande Folio 34. b.
nimis licenter nugatus es, immemor eius,
quod ante a significaueram, nempe non pe- Folio 205.
nitus certum esse, utrum Patres veteris Apolog.
testamenti, iam vita functi (ad quos ora-
tio illa Jacob pertinebat) exaudirent viuo-
rū preces, cum non essent adhuc beati. Negi-
ideo tamen absolute, ut tu falso recitas;
negaui, eos Patres percepisse viorum ora-
tiones, tantum indicavi, rem non esse adeò
certam.

In priori dis
put. con. 40.
& deinceps. *AD precatiunculas quod attinet, cùm
ante plurimas collegisses ex missilibus, &
sequentiis, & horariis, & antidotariis, &
horarum cursibus, nunc etatis tuimme-*

Folio 61. a. *mor, qui ut dicas iā senex es, puerilis hucus-
spong. dēdi genere ita oblectaris, ut partim pri-*

Folio 35. & *res repeatas, partim alias eiusdē farine ut
deinceps in jungas. Quasi verò nō intelligeres tu, pre-
cādie eas formulas, aut cōmode exponi posse,*

*aut si qua sunt minus aptæ, priuatorū sim-
plicitatē recto cultui Sanctorū preiudicant
nec posse nec debere. Sis igitur tu Heerbrā-
de, in posterum paulo prudentior, qām*

In examine
felsenonis 25. *Kemnitius, qui ista prius qām tu, me
Conc. Trid. minore vanitate, qām diligentia colle-
git, nec aliam laudem apud prudentes ob-
tinuit, qām ut hoc nomine rideretur, si-
cūt etiam tu, quòd ab illo, ut apparet, sis
mutuatus, & nobis toties obieceris, falso
es ridiculus.*

Folio 214. *E S T à me alias totius huīes generis ex-
& deinceps plicata rario: atq; item expositum, cur pri-
Apolog. diuersis beneficiis à Deo impetrāndis, di-
uersorū*

uersorū intercessionem Sanctorū interdum
 Catholicī implorent; quia hoc videlicet de-
 votio[n]is genus, cùm ad pietatis studium ex-
 citandum valeat plurimū, euentu atque
 utilitate mirabili diuinitus sape approba-
 tum est. Nam quòd a[is], non prorsus ex fide
 constare, num hac diuinitus patrentur,
 nihil obstat, quò minus ob certitudinem
 alterius generis, quam ea de re habemus,
 prudenter animum inducamus credere,
 Sanctorum à nobis patrocinium legitimè
 implorari. Neque nos, ut ita statuamus,
 miraculis præcipue mouemur (tam si et illa
 etiam, cùm alia motiva suppetunt, non pa-
 ruminuant ad credendum) sed verbo di-
 uino, quod, ut ex me, et ex aliis sapienti audi-
 uisti, nō tantūm Scriptura literis consigna-
 tum est, verū etiam Ecclesia voce sonat.

Folio 44.
Spong.

Ac tantūm abest, ut hac Sanctorum
 intercessio nos à vera Dei invocatione, ad
 alienos Deos, sicut tu improbè caluniaris,
 abducat, ut magnopere etiam illa excite-
 mur ad inueniendū, ad invocandum, maiori

bb 3 cum

In priori dis
put. con. 40.
& deinceps. *AD precatiunculas quod attinet, cum
antea plurimas collegisses ex missalibus, &
sequentiis, & horariis, & antidotariis, &
horarum cursibus, nunc etatis tua imme-*

Folio 61. a. *mor, qui ut dicis iā senex es, puerili hoc clu-
spongi.* *dēdi genere ita oblectaris, ut partim prio-*

Folio 35. & res repetas, partim alias eiusdē farina ad-
deinceps in *jungas. Quasi verò nō intelligeres tu, pre-
cādie eas formulas, aut cōmodè exponi posse,*

*aut si qua sunt minus aptæ, priuatorū sim-
plicitatē recto cultui Sanctorū praiudicare
nec posse nec debere. Sis igitur tu Heerbrā-
de, in posterum paulò prudentior, quām*

In examine
sensionis 25. *Kemnitius, qui ista prius quām tu, non*

Conc. Trid. *minore vanitate, quām diligentia colle-
git, nec aliam laudem apud prudentes ob-
tinuit, quām ut hoc nomine rideretur, si-
cūt etiam tu, quod ab illo, ut apparel, sis
mutuatus, & nobis toties obieceris, factus
es ridiculus.*

Folio 214.
& deinceps
Apolog. *E ST à me alias totius huius generis ex-
plicata ratio: atq; item expositum, cur pro-
diuersis beneficiis à Deo impetrandi, di-
uerformis*

uerorū intercessionem Sanctorū interdum
Catholici implorent; quia hoc videlicet de-
votionis genus, cùm ad pietatis studium ex-
citandum valeat plurimum, euentu atque
utilitate mirabili diuinitus sāpe approba-
tum est. Nam quòd aīs, non prorsus ex fide
constare, num hac diuinitus patrentur,
nihil obstat, quò minus ob certitudinem
alterius generis, quam ea de re habemus,
prudenter animum inducamus credere,
Sanctorum à nobis patrocinium legitime
implorari. Neque nos, ut ita statuamus,
miraculis praciupè mouemur (tamen et illa
etiam, cùm aliamotiuā suppetunt, non pa-
ruminuant ad credendum) sed verbo di-
uino, quòd, ut ex me, et ex aliis sepius audi-
uisti, nō tantum Scriptura literis consigna-
tum est, verū etiam Ecclesie voce sonat.

Ac tantum abest, ut hac Sanctorum
intercessio nos à vera Dei invocatione, ad
alienos Deos, sicut tu improbè caluniaris,
abducat, ut magnopere etiam illa excite-
mur ad inueniendū, ad instaurandū, maiori-

Folio 44.
[pong.]

Fol. 42. 43. cum studio et reuerentia Deum. Quibus de
 44. &c. rebus cùm à me priùs copiosè disputatū sit,
 non est modò prolixè differendū. Relege, &
 considera diligentius Apologeticū. Ac posses
 etiam occasione data, vel si mavis, quæsta,
 auditoribus tuis questionem proponere, nū
 idem Scripturæ locus possit habere plures

Folio 41. 2 spongia. sensus, qui omnes verisint. Quod ubi atē
 rectè constitutum fuerit, ipse iudica, an me-
 ritò me reprobenderis, quoniam locum illum

Psalm. 149. Davidis; Exultabunt Sæcti in gloria, leta-
 buntur in cubilibus suis, exultationes Dei
 in gutture eorum, & gladij principes in
 manibus eorum, ad faciendam vindictam
 in nationibus &c. ad Sanctos, vobis ppiter
 blasphemias vestras iurè infenso, accom-
 modauerim.

SED hoc, ut dixi, tu si placet, deliberas.
 Alterum autem, quod similiter affectus nō
 es, ego iam te docebo. Dixeram, inuocatio-
 nem Sanctorum Scripturae auctoritatene-
 ti, hac etiam ratiocinatione confirmari
 posse: Ex diuina Scriptura constat, bonum
 & placitum

& placitum esse, ut alij aliorum intercessio-
 ne utantur, & Sanctos item quamuis non
 corpore, spiritu tamen vivere, cum non sit
 Deus mortuorum, sed viuorum; & nos Marci 12.8c
Luc. 20.
 amare, & fælices esse, qui proinde exaudire
 nos velint, & possint: consentaneum igi-
 tur diuinæ Scripturæ est, Sanctos innocare. Folio 46.
Hic tu, cum non Theologia modo, sed Dia- spong.
 lectica quoque sis expers, quoniam conclu-
 sionem fortasse non vidisti expressè conti-
 neri in iis, que assumpseram, miratus es
 collectionem meam; quasi non aliud debeat
 esse, quod ad probandum sumitur, et aliud,
 quod cōcluditur ex eo. Ut igitur huius con-
 clusionis vim Heerbrande, animaduertas,
 quero causam abs te, cur censeas Sanctos
 innuocandos non esse. Necesse est aliquam
 ex his causis assignes, nēpe, vel à Deo id pro-
 hibitum, ac proinde ingratum Deo esse; vel
 ipsos Sanctos audire, & adiuuare nos non
 posse; vel si possunt, certè nolle. Si enim &
 Deo id gratum est, & ipsi Sancti exaudire
 & adiuuare nos possunt & volunt, nihil
 bb 4 obstat,

obstat, quò minus conuenienter eos inuocemus, cùm alioquid dubium nō sit, quin nobis ipsorum patrocinium sit utile.

Est igitur Heerbrande, hac recta conclusio: Alioquin causa est quamobrē censere debemus, Sātēos inuocādos nō esse. adiuuemur, placitum est Deo: alioqui nunquam ipsi Sancti per se intercederent pro nobis, quod tu etiā eos facere concedis: Rursum, cùm Sancti spiritu vivant, & beati sint, & plurimum gratia apud Deū valeat, exaudire et adiuuare nos possunt; cūq; nos etiam magna charitate diligent, adiuuare nos volūt: ergo conuenienter facimus, quò illos inuocamus. Consecutio est bona, ut apparet ex enumeratione illa causarum; que obstarē possent, quò minus utiliter Sancti inuocarentur: propositiones autē assumpta omnes, diuina Scriptura sunt consentanea,

Folio 200. ut alias à me probatum est: igitur pro-
& deinceps Apolog. positiā consequens, est etiam Scriptura congruens; ac proinde inuocatio Sanctorum, secundūm veram & solidam Theologiam,

*logiam, Scriptura diuina auctoritate niti-
tur. Cæcuses Heerbrande, si iam non vides
& vim conclusionis mea, & cæcitatem tuā,
quòd illam etiam priùs non videris.*

QVERERIS præterea, te ob argu- Folio 46. b.
mētum quoddam tūm à me fuisse irrisum. ^{Spong.}

*Verūm si notaueris Lector, quanta cum
vanitate illud, per se quoque vanissimum,
mibi opposueris, minime poteris cum, dolo-
re hoc tuo, ad tui miserationem aliquam
commouere. Nam ubi argumentum illud Vide folio
absurdissimè conclusisti, ita mihi homose- 230. Apolo.
nex, leuissimè insultasti: Hic respondeat Heerbrandi
Hispanus, hic Rhodus, hic Saltus.]* ^{peculantia.}

ETSI verò probem moderationē tuam,
quòd hoc loco paulo summisiùs de te ipso,
argumentoque tuo sentias, admiror tamen
absurditatem ingenij tui, quòd, ut argu-
mentum illud confirmes, sententiam Diuī
Pauli: Omne quod non est ex fide, peccatum Rom. 14.
est, unde desumptum erat, ita exponis, ut
ipse remagis implices & redargyas, & San-
ctorum invocationem diuini verbi aucto-
ritate

b b s

ritate nisi probes. Cum enim concessissemus,
eam sententiam ad politicas etiam actiones

Fol. illo 46. pertinere, tum subiungis: De quibus etiam
b. spong. certos nos esse oportet ex verbo Dei, si non in
specie de singulis: quis enim casus, qui sunt
infiniti, singulos sub regula definire & com-
prehendere posset; certe in genere ex eodem
Dei verbo certiores nos esse oportet, sicut
Apostolus ibidem inquit.]

Quod retule-
rit Apostolus
sententiam
Illa; Omne
quod non est
ex fide, pec-
atum est;
Itemque de
vero illius
sensu.

VBI primum prætereo, ex hac exposi-
tione tua, si non aliter Apostoli locum in-
telligas, consequens esse, actiones illas, quas
ex genere suo, fides docet esse bonas, & ob-
singularem tantum circumstantiam pravae
sunt, non damnari propriè illo loco ab Apo-
stolo; cum tamen ipse sententiam illam eō
contulerit, ut ob circumstantiam erronea
(ut appellant) conscientia eius, qui Iudaico
more discernēdum sibi inter cibos putārit,
damnet ciborum usum, qui alioqui secun-
dum genus & naturam suam verbo Dei
approbatur. Quod & Apostolus eodem in
loco illis verbis significauerat; Omnia quidē
sunt

sunt munda, &c. Sic etiam ibidem significat, ciborum eum, ob circumstantiam item offendae fratrum, cauendum esse; tametsi quis ex fide alioquin certus sit, illum esse per se bonum. Quò pertinet illud; Tu fide ^{Ibidem.} habes? penes te metipsum habe coram Deo; Tanquam dicat, minimè te ea fides excusat, quò minus pecces, si cum fratri offendit cibum sumis. Itaque aberras ab Apostoli scopo Heerbrande, si fidei eo loco solum interpretaris eam persuasionem, qua ex verbo Dei certò debeat homini constare, id quod facit, licitum esse, siue in genere, siue in specie. Non hoc propriè agit, sed docet, ut antea quoq; admonui, quicquid omnino fit, etiam quoad circumstantiam singularem, contrarationis & iudicij dictamen, (siue illud ex fide certum fit, siue in opinione sit positum) vel ut aliqui volunt, quicquid fit ex infidelitate, id totum esse peccatum.

SED sit ita Heerbrande, non aliud Apostolus voluerit, quam quod explicasti, nihil pro-

profectò expositio illatua, ad iuuacionem
Sanctorum refellendam te iuuat, sed ut
Hoc ipso q[uod] Scriptura co-
mēdat iuu-
cationem vi-
norum, com-
mendat etiā
in genere in-
uocationem
Sanctorum
vita defun-
torum.

dixi, potius redarguit. Nam cùm illae ius-
dem generis fit, cuius est iuuatio viuo-
rum, si hac, quod negare non potes, aperi-
verbo Dei approbatur, illa quoq[ue] approba-
tur in genere. Nisi forte Sanctos nunc ani-
mo non vivere, aut iuuacionem, qua pre-
ces alicuius in hac vita petuntur, non ad
illis animum in primis, sed ad corpus diri-
gi arbitraris; ut pro ingenio tuo differen-
tiā nobis genericam assignare possis, inter
iuuacionem hominis in hac vita milita-
ris, & Sancti in illa beata, cum Christo vi-
uentis & triumphantis.

DICES fortasse, *Sanctorum iuuoca-*
tionem, cùm ad cultum pertineat, non in
genere tantum, ut actiones politicae, sed in
specie quoque, Dei verbo approbari debere:
 Deuter. 12. *quod illis testimonis probabis: Quod preci-*
 Matth. 15. *pio tibi, hoc tantum facito Domino D E O*
tuo &c. Item; sine causa colunt me &c. Sed
primum ipse iam fassis es, ex illo Apostoli
locu.

loco; Omne quod nō est ex fide &c. non amplius colligi, quam quod oporteat ex fide constare, genus saltem operis esse rectum. Itaq; invocationem Sanctorum, quoniam in specie in sacris literis expressa nō sit, peccatum esse, ex eo testimonio probare non poteris; sicut antea in eptē contendebas. Deinde, quod attinet ad alia testimonia, ex Deuteronomio, & ex Matthao, quam hac à te vel Iudaicè, vel Hareticè accipiuntur, iam suprà demonstravi. Postremo eiusmodi testimonia, ut cung; à vobis alioqui depraventur, ne quaquam de Sanctorum cultu, sed de cultu tantum religionis erga Deum intelligi possunt, ut appareat ex illis verbis; Hoc tātūm facito DOMINO DEO TVO, &c. Et ex illis itē, sine causa colunt ME &c. Cultus autem Sanctorum, sicut neque aliorum hominum, propriè non est cultus religionis erga Deum, sed alterius definita virtutis, re ipsa à religione distincta, nempe singularis obseruantie, ut aliā te docui; quamvis & hic ipse Sanctorum cultus, sicut

Scripturæ testimonia quæ ab aduersariis, ut cultum non præceptum damnēt, depravantur, nō posse ab illis ad Sanctorum cultum oppugnādum in torqueri.

In Apol. fol. & cuiuslibet virtutis actio, ex religione
 197. & 224. potest, ac etiam solet, in diuinam gloriam
 & in priori disput. ca. 4. referri. Quocirca testimonia illa Heerbrā-
 contra Cal- de, non magis urgere potes, ut praeceptum
 uinum, diuinum, vel verbum Dei, de veneratione
 Sanctorum in specie requiras, quam ut hac
 ipsa postules in aliarum virtutum officiis,
 nempe iustitiae, liberalitatis & ceterarum,
 quarū est in vita politica necessarius usus.

Fol. 199. & Mitto etiam, probauisse me, in uocationem
 229. &c. Sanctorum in specie quoque diuino verbo
 Apolog. commendari. Quod tu ideo Heerbrande
 negas, quia verbum Dei nescis, & ubi aut
 quomodo sonet, ignoras.

RESTAT ut videamus, quemadmo-
 dum crimen illud falsi eluas, quod iure
 obieci tibi, cum Eckio homini doctissimo
 Folio 232. apol. & c. 5. prioris dis- affinxisses commentum illud, scilicet inu-
 putat. cationem Sanctorum non solum mandato,
 sed etiam verbo Deicarere. Aliud enim
 inquam, longè est, in uocationē Sanctorum
 non esse diuinitus praeceptam, vel euiden-
 ter ac speciatim in sacris literis expressam,
 quod

quod Eckius non male dixit; aliud, verbo
Dei non approbari, quod tu comminisceris
Graffingis Eckio. Hic tu, quod hoc nomine te
accusauerim, mendacem me appellasti; &
probas, quoniam Eckij ait, sunt verba.] Ita
crimen crimine cumulas. Nam Lector hac
verba apud Eckiam inueniet, Explicitē nō
est precepta Sanctorum inuocatio in sacris
literis.] Item ista; noluit ergo Spiritus san-
ctus expressis Scripturis docere veneratio-
nem Sanctorū.] Sed inuocationem Sancto-
rū, & verbo & mandato Dei carere, qua tu
Heerbrande dicis esse verba Eckij, non in-
ueniet, atque ita deprehendet, quantus sis
amicus veritatis. Intellexit enim Eckius,
cum esset eruditus & pius, verbū Dei latius
quam Scripturas patere: quod tu nō credis,
quia, ut ante significavi, ex eorum grege
es, qui soli hoc non credunt, nempe Harett-
corum. Sed quo sō Heerbrande, ut ad pro-
positum redeamus, quando tandem pro-
bare poteris, venerari Sanctos, nihil aliud
esse, quam alicui creature aliter, quam ipse
potest

In loco de
veneratione
Sanctorum
sub finem.
Folio 47.2.
Spong.

Vide supra potest competere, diuinum honorem attri-
guar de Ger-
sonis defini-
tione, ab illo allegata, sūt
dicta, circa cap. 2. *buere*, ut ait Doctor clarissimus aut po-
tius, quando miser finē facies calumniandi
Ecclesiam, & Sanctis impiè detrahendi.
Sed ad sacras imagines veniamus.

DILVTIO CAVILLA- TIONVM IN VII. APO- LOC. CAP. QVO IMAGINVM sacrarum cultus, ab Idololatriz crimine est vendicatus.

XPOS VI prius, & ut mihi
videtur, planè, quemadmo-
dum imaginibus in Ecclesia
sic suus honor habeatur, vt
longè tamen diuersissimā ratione honoren-
tur eæres, quarum sunt imagines; ac proin-
de ne ipso quidem Christi imaginum cultu,
diuinum honorem imagini per se defer-
ri, sed Christo DEO ac Domino nostro.
Quod tu Heerbrande, neg, refutare hacce-
nus, neque intelligere potuisti. Quare cùm
doliti-

doctrinam ipsam repetere superuacaneum
fit, cauillationes tua tantum, sicut feci su-
prà, notanda mibi erunt.

Ac primùm quod ad controvèrsiam
ipsam attinet, quaratione partim ea facti
fit, partim qualitatis siue definitionis, quod
hic iterum attingis, iam est à me suprà ex-
peditum. Nam quòd ais, in confessò esse,
adorare nos imagines; si adorationem nihil
aliud, quam venerationem ipsis conuenien-
tem interpreteris, ut id verbum inter-
dum à nostris usurpatur, verum est; sed
cùm de hoc constet, queritur de factorur-
sum, utrùm eo animo & ratione imagines
veneremur, ut honores illis diuinos, sicut
Deo adhibeamus; qua est etiam facti qua-
stio. Quanquam utrùm hoc ipsum, & an
solum hoc Idololatria sit, ut antea etiam
docui, questiones sunt qualitatis. Quarum
pars affirmans cùm fuerit iam aduersum
te constituta, probare nunc debuisses factū,
nēpe nos honore diuinū habere imaginibus
sicut Deo. Ut si, quod ad questionē qualita-

Folio 48. b.
spong. In de-
sel. quinti c.
Apolog.

tis attinet, definiatur primò, furtam esse
acceptiōnem rei aliena, in uito Domino; &
constat etiam, quod ad factū spectat, Pe-
trum V. G. pecunia summa ab Ioanne
acepisse, ac tum rursus de facto queratur,
in uitōne Ioanne accepit, an lubente; quō
ita demum definiri possit, furne fuerit?

Cap. 1. &c 2. Sic iam est Heerbrande constitutum, Ido-
Apol. & su- latriam esse solum, creatura diuinum ho-
prā in corū desens norē sic attribuere, ut debet attribui Deo:
& constat etiam, quod ad factū attinet,
Catholicos eo genere venerationis imagi-
num uti, quod patet omnium oculis; sed
quaritur de facto rursum, num illi eo mi-
mo & ratione imagines venerantur, ut
ipsis per se diuinoshonores attribuāt, sicut
Deo, quō ita demum statui possit, num illi
Idololatra sint, an vero vos calumniato-
res mendaces.

I T A Q V E neque iam Heerbrande, in-
Folio 47. b. epri notam effugies, quōd hoc loco, ubide
spong. Vide etiam factō agitur, Scripturæ testimonia requisiti-
fol. 233. in Apolog. scribi. Cūm autem hæc circumstantia facti,
ut

ut vides, probandatibi iam restet, duplice
tamen de causa probare illam nō potes; pri-
mò quia neq; Deus es, neque valde perspi-
caci ingenio, ut de nostro animo melius tu,
quām nos ipsi iudicare possis. Deinde quo- Vide folio
niam quid sit, honorem diuinum dare Deo, 147. & de-
Et alicui creature ut Deo, et si sape tibi ex- incepis in
plicauerim, nondum tamen intelligis. Ita- Apol.
que malè potes eam rationem sive circum-
stantiam facti comprobare, quam mini-
mè nosti; præsertim cùm, si maximè eam
posses, ne tunc quidem illam in cultu nostro
posses enuenire; nam abest ab illo quām
longissimè.

SE D videamus reliqua. Julianum Apo- Folio 48. a.
stamat refers docuisse, gentiles etiam ali- spong.
quos non ipsis imaginibus per se, sed repre-
sentatis rebus, ut nos, honore detulisse. Au-
dio: sed ad quosnam cum honorē referebat?
Nemirū ad Deos falsos. Sic enim ille inquit,
ut tu ipse quoque imprudenter citas: Qui
cupiditatē tenentur sapientia, Et res Deo- In PG. 113.
rum accuratē considerant &c.

AUGUSTINI locum, ubi de illis Eth-
Folio 250. *niciis agit, qui honorem ad prototypum etiā*
& deinceps referebant, multis de causis ordine enu-
Apolog. *meratis, prius docui ad nos non pertinere;*
cum nos venerationem imaginum non re-
feramus, ut illi, ad creaturam aliquam, ut
Fol. 48.2. & *ed Deum: quia tu iam non refellis, sed perti-*
54.b. spong. *naciter cauillationes suas repetis, quas an-*
Ibidem b. *tè refutavi. Sic, quòd iterum illud inculcas:*
Exod. 20. *Non facies tibi sculptile &c. non indiget*
noua responsione.

Vide folio
241. Apo-
log.

i. Petri 4.

Ibidem,

QVOD autem dixi, non absurdè putari
posse B. Petru, cum ab illicitis idolorū culti-
bus, ut fideles cauerēt, monuit, insinuauisse
aliquē esse simulachrorū cultū licitū, nēpe,
ut dixi, sacrarū imaginū, nō ita intelligere
debes, quasi voluerim ex D. Petri sentētia,
aliqua idola gentiū licitè potuisse honorari.
Nam ut hunc sensum remouerē, illa verba
addidi; Nempe sacrarum imaginū. ἔθωλον
enim grācē, iuxta nominis Etymon, imagi-
nem siue simulachrum significat; tametsi cā
vocem ad impia simulachra, usus accom-
moda.

modanerit; in qua quidem significatione,
nefas est, venerandas Ecclesiae imagines
nominare idola. Neq; aliam illam loci ver- Folio 49 z.
sionem, quam tu affers, tantifaciendā esse Spong.
judico, quanti vulgatam versionem.

PERMIRVM autem mihi fuit, tanta Ibidem.
tamq; caca cupiditate incensum fuisse te, in
Apologetico meo aliquid ad calumniandum
inueniendi, ut putaueris, dicere me velle,
venerationem imaginum, sententiā tua, in
Scripturis nō probiberi. Sic enim interpre-
tatus es illa verba mea: At non satis Heer- Ita fol. 242.
brandofuerit, quod imaginum veneratio Apolog.
non prohibeatur in Scripturis: Scripturas
requirit, quibus illa etiam probetur.] Qua-
si verò tua ut nunquam, aut raro mihi ob-
iecisses illud: Non facies tibi sculptile, ut de
tua haresi dubitare possem. Sensus oratio-
nis meæ fuit, te utrumque, ut confirma-
rem, voluisse, videlicet & imagines non
prohiberi, & illas deinde in Scripturis co-
mendari. Itaq; cum in me admodum immo-
deratè, velut in calumniatorem tua sente-

*tia es inuectus, non tam in me, quām in
cacitatem et impotentiam tuam, homo fu-
rōre cacus, impetum fecisti. Qua contra
Ecclesia traditiones rursum opponis, aliās*

*Circa ca. 2.
Apologet.
Galat. 1.
Deuter. 1.
refutata sunt: & iam ex Augustino supra
illud exposui: Si quis aliud Evangelizau-
rit. Sic etiā sape iam docui, quām peruersū
loco illo, quem hāc repetis, abutaris, nempe.
Quod precipio tibi, hoc tantūm facito etc.*

*N Y N C quod ad Patrū auctoritates à te
Vide in Apo prius allatas, & iā repetitas attinet, cūm
log. fol. 244. & deinceps. à me prius sufficiēter etiam explicata sint,
paucatātūm attingam. Epiphaniij testimoniā,
que refers, sape sunt aliās exposita
peculiariter autem, cūm ait, diabolus mor-
talem naturam in oculis hominum desi-
cans, statuas, imagines humanas presefe-
rentes, per artium varietatem expressit
&c. artificium & usum prauum imaginū,
qualis vigit apud gentiles, notat. Et prius
docui, autoritate Epiphaniij, nisi illam à
Folio 248. Apolog. nobis exponi patiamini, non minūs urgeri
vos, ut ne ad usum quidē historicum, ima-
gines*

gines vestris in tēplis toleretis. Nam illius de imaginibus sententia, nī rectē accipiātur, tum venerationem, tum usum omnē imaginum aquē videntur condemnare.

Quod cūm ego obiecissim tibi, respondes, Folio 51. b.
historicum usum imaginum à tuis tolerari spong.
ut adiaphorū. At qui hoc Heerbrande prius In disputat.
etiam dixerat; Sed illud ego contendebam, prior.ca.vlt.
si tantopere Epiphanij verba urgere velis,
ne ut adiaphorum quidem, usum imaginū
tolerari debere; Quod expedire minimè
potuisti. Iam Augustinus heresim sine su- Hæresi. 9.
perstitionem privatam Marcellina et Car-
pocratianorū, ut antea respondi, inter ha-
reses recenset, sed non totum ipsum genus
venerationis imaginum, sicut tu antea & Folio 51. b.
nunc etiam depravas. Sac etiam Gregorij spong.
sententiam, quam ego tibi opposui, non re- Fol. 248. a.
citas integrè, sed malitiosè prateris, quod Apolog.
ad meum institutum facit. Item cūm ait, Folio 53. a.
me epistolam, quam tu ex illo allegasti, omi- spong.
sisse, planè facis iniuriam veritati: cum Ibidem.
qua tibi maior Heerbrande, quam mecum
cc 4 videtur

Vide folio *videtur esse controuersia.* Lector videat et
247. &c. Apolog. & cōferat loca, et execretur fidē Hellbrādōnā.

disput. prio
rem cap. vi.
timo.

Alanus Co-
pus dialogo
4. & 5.

I A M si probare volebas, Synodo verè

Francfordiana Nicenam alteram, que est
habita pro imaginibus, fuisse damnata, is
erat tibi confutandus primūm, à quo dixi,
figmentum hoc vestrum mendacij conuictū

Fol. 53. a. esse. Ego enim actum agere non constitui.
Folio 53. b. Et Auentinus, quem citas, decipi eam re-
sponsum.

potuit, sicut alij multi, quos vos deceperis.
Tum doctrinam sententiamq; Cassandi,
si apud me pondus auctoritatis habere vo-
lebas, non debuisses mihi Heerbrande

Folio 52. &
53. &c. tantopere commendare. Ego enīm sien-
tio, qui vos vestrag; nouerint, & tamen
de rebus controuersis ea scripserint, que
vobis probentur, eos certe, quamuis ani-
mo fortè sano, adeoq; Catholici fuerint,
(nullius enim personam iudico) veratamē
non scripsisse. Adeò mihi videmini iudica-
re falsum verum, & verum falsum. De

In Psalm.
113. Augustiniloco, ubi illos Ethnicos comme-
morat, qui imagines per se non colebant,
iam antea dixi, te non refutauisse expli-
cionem

tionem meam; sicut nec ea conuallis, qua de
illa altera eiusdem Augustini sententia
differui; Quis autem adorat vel orat, in-
tuens simulachrum &c. sed repetis more
tuo. Habet quoque in Apologetico expli-
cationem illius loci Apostolici: Qui cum
Deum cognouissent, non sicut Deum glori-
ficauerunt, &c.

Ibidem.

Folio 254.

Apolog.

Folio 55.

spong.

Folio 158.

Apolog.

Rom. 1.

Quod ad preceptiones eas attinet, quan-
bus imagines in Ecclesia benedicuntur, non
est opus ea repetere, que sunt à me dicta
prius, quaejsatis erunt Lectori, ad eorum,
qua repetis, inanitatem perspiciem. Nam quod iterum, cum alter mea refuta-
rem non potes, mandatum Dei queris, quo
imagines benedicenda sint, facis, ut sape-
rius dixi, Indaice; & pudere deberet te hæc
ratione toties testari, quod ad reliqua ar-
gumenta attinet, te esse rectum, argue
ad eo omnino cecidisse causa; cum hoc etiam
inanissimum argumentum sit supra conti-
netur. Quod si verba prectionum, in-
terdam ad Crucem, vel imaginem dirigi
cc 5 viden.

In Apolog.

folio 257. &

deinceps.

Folio 55. &

56. spong.

Fel. 56.a.

Quomodo
precationū
verba acci-
pienda fint
cū ad Cru-
cem vel ima-
ginem diri-
gividentur.
Folio 56. a.
spong.

videntur, ea, ut antè dixi, ad rem signifi-
catam spectare intelligenda sunt; ut cū
dicitur: O Crux aue spes unica, &c. cum
Christo sermo instituitur. Sed inqstu, ubi
verba sunt clara, interpretatione non esse
opus.] Posset eodem argumento probare,
ineptam esse illam orationem Hieremia:

Hierem. 2.

Lucx 19.

Obstupescite cœli super hoc &c. imò illam
CHRISTI ad Hierosolymorum ciuitatem;
Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac
die tua &c. Nam si respondeamus, senten-
tias has non ad res ipsas inanimatas perti-
nere, sed relatiuè intelligendas esse, ut Hie-
remias cum cœlorum incolis, & Christus
cum ciuibus loqui intelligatur; obiicies tu,
ubi verba sunt clara, interpretatione opus
non esse. Noli igitur Heerbrande, affigi

Cap. 4. de
diuin. nom.

verbis, sed, ut Magnus Dionysius monet,

sensum ac vim percipe, & desine caluniari.

Folio 56. a.
spong.

Ad extremum per facilis est illius argu-
menti solutio, quod refert hoc modo: Latria
honor est, soli Deo debitus: sed nulla imago
est Deus: ergo nulli imagini debetur talis
bonos.

honos. Procedit enim conclusio de imagine
per se considerata, sic ut animus sit, diuini-
tatis existimationem illi conciliare: quod
minime licet; sed alia ratione honoranda Folio 235.
imagines sunt, ut tibi prius copiose expli-
caui. Lege attentius. Apolog.

REFUTATIO CAVIL- LATIONVM IN POSTRE- MVM APOLOGETICI CAP. VBI expositum est, venerationem sacra- rum reliquiarum Idolola- triam non esse.

Hoc loco cum tu breuis fueris,
ego longus esse non debeo. Nam
& res ipsa est a me prius ex-
posita, & a te modo minime
impugnata. Fateris primum, Sanctorū reli Folio 58. b.
quias reverenter tractadas esse, & honeste spong.
quoque illorum corpora terra mandanda.
Ego etiā professus anteas sum, nego me, nego
ullum

vllum ex Catholicis Doctoribus contendere, recens mortuos, inhumatos relinquere. Sed illud ago, si Sanctorum reliquie non modo reverenter tractentur & sepiantur, vel alio decenti modo custodiantur, sed etiam ratione honoretur, quam prius exposui, non idcirco Idololatria committi; cum non ideo creature diuinus attributus honor sicut Deo, in quo solum cons.

Folio 264.
Apolog.

Folio 57. b.
spong.

a Circa c. 1.
& 2. Apol.

b In oratio-
ne de obitu

Theodosij
Imperatoris,

vbi inter alia
ait; Hellenā
leuauisse

Crucem Do-
mini in capi-
te regum, vt
. in regibus
adoraretur.

Vide folio
265. Apolo-

c Fol. 58. a.
spong.

stit propriè Idololatria. Quod cum tu iam negas, definitionē clarissimi Doctoris Ger-
sonis, quam antea probasti, negas: Item di-
uina Scriptura & rationi repugnas, ut
suprà est à me copiosè demonstratum.

A M B R O S I I locum sic exposui, ut
debebat; nec tu aliter expositionem meam
refutare potuisti, quam affirmando, ver-
ba mea, quibus ego sententiam illius expli-
cani, non esse verba ipsius. Quasi vero ali-
quid omnino exponere possit quis, nisi cl-
ritatis gratia alia verba usurpet, distincta
ab iis, que exponere constituit. Testaris iste-
rum hoc modo Heerbrande, ex illis te effi-
quos

*quos Dionysius ait, solitos affigi verbis, neg- Cap. 4. dedi
rem subiectam posse introspicere. Itaque uin. nomin.*

ut antea quoque te admonui, sicut cæcus,
cum de coloribus agit, ita tu cum disputas,
verba tantum concipere, de verbis loqui,
& altercari perpetuò videris.

*Quod præterea excusas, verba que- Folio 58.
dam, quæ Augustini non sunt, non tan- Spong.*

quam illius, sed tanquam tua, sententia
Augustinitæ adiunxit, ne hoc quidem in
te culpa vacauisse, prius indicaui. Itaque
*non ita laboravi penuria materia, quam in Folio 268.
te reprehendere, sicut tu putas. Nam dum Apolog.*

tu in illa suppeditanda usque adeò liberalis
es, ego ipsius inopesse non possum. Vide
enim quid sequatur. Opposueras antea con- In priori dis-
tra institutum Ecclesiasticum venerandi putat. conc.
reliquias, sententiam quandam, Augustini
nomine, his verbis: Talia multa propter
quarūdam vel religiosarum, vel turbulen- 164.
tarum personarum scandalum evitanda, li-
berius improbare non audeo.] Locum au-
tem cum non citares, sed tantum in mar-
gine

gine Lectorem maiusculis etiam verbis admoneres, ut notaret bene, eoque nomine suspectus mihi esses, modo epistolam August. 118. citas, in qua tamē nihil minus reperio. Ita diligentia hac tua id consecutus es, ut suspicione quidem falsarij, quod ad locum hunc attinet, te liberaueris, sed tamen infamiam falsarij certam incurreris.

AUGUSTINVS sanè illud disputat, cum quis priuatus in aliquaprouincia commoratur peregrinaturue, cuius sit, quod attinet ad ieiunia, vel aliquod officium simile, diuersa consuetudo à consuetudine sua prouinciae, debere se ad scandala vitanda (qualia se aliquando cognouisse cōmemorat illic Augustinus) accommodare illis, apud quos agit. Nil autem minus in mentem venit Augustino, quam ut consuetudinem aliquam Ecclesie uniuersale, qualis est hac venerandi reliquias, improbandam esse iudicaret. Imò in eo ipso loco, insolentissima insaniae esse dicit, de eo disputare, quod toto orbe frequentat Ecclesia. Tum eiusdem

Vendicatur
Augustinus
à falsa Heer-
bradi corru-
ptela.

vniuersalē, qualis est hac venerandi reliquias, improbandam esse iudicaret. Imò in eo ipso loco, insolentissima insaniae esse dicit, de eo disputare, quod toto orbe frequentat Ecclesia. Tum eiusdem

800

vniversalis Ecclesia traditionum, honori-
ficam mentionem facit. Nam cum dixisset
sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam vene-
ris, eius morem serua, si cuiquam nō vis esse
scandalo, nec quenquam tibi] paucis inter-
iectis, ita subiungit: Sensi enim sape dolens
& gemens, multas infirmorū perturbatio-
nes fieri, per quorundam fratrum conten-
tiosam obstinationem, & superstitionis mi-
miditatem, qui in rebus huiusmodi, que
neg_z Scriptura sancta auctoritate, NEQVE.
VNIVERSALIS ECCLESIAE TRADI-
TIONE (nota Heerbrande, an Augustinus
solam Scripturam commendet, & num ali-
ter de vniuersalis Ecclesia traditioe, quam
vos, loquatur) neq_z vita corrigenda utili-
tate, ad certū possunt terminū peruenire,
tantū quia subest qualisq_z ratiocina-
tio cogitantis, aut quia in sua patria scipse
consuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregre-
nationem suam, quò remotiorem à suis, ed
doctiorem factam putat, tam litigiosas ex-
citant questiones, ut nisi quod ipsi faciunt,
nihil

nihil rectum existiment.] Quid huc, ubi de priuatis tantum vel consuetudinibus, vel opinionibus agitur, inuenire potuisti Heerbrande, ut uniuersalem Ecclesiae consuetudinem venerandi reliquias, Augustini sententia dices, reprehēsione dignam es-
se? & ubi sunt illa verba, quæ tu, homo alio-
quin verbosus, & de verbis perpetuò litigans, Augustini verba esse dixisti; Talia multa &c? Vbi per, [talia] ut tu singis, in-
tellexit Augustinus hoc loco etiam venera-
tionem reliquiarum? Et tamen ausus im-
pudenter es, quod de tua fide in eo testimo-
niocitando dubitaverim, appellare mesi-
cophantam, & nescio qua alia: Sed hac est
etiam in ceteris causa tua aequitas.

Lib. de mo-
ribus Eccles.
ca. 34.

I A M quod idem Augustinus alibi si-
gnificat, Ecclesiam Catholicam damnare
adoratores picturarum, & sepulchrorum,
ad superstitionem aliquam referendum es-
t. Fol. 245. in se dixi, quæ sepulti homines, vel pictura, &
Apolog. numine aliquo colerentur. Neque tu Heer-
brande vrobanisti, aut probare unquam
potuisse

poteris, illum de eo genere cultus imaginū,
 & reliquiarum fuisse tunc loquutum, quod
 solo terrarum orbe usurpat Ecclesia. De
 adulterinis reliquiis, quod repetis, iā sapius Fol. 58. b. &c
 audiuisti, primatorum fraudes cauendas 59. spong.
 quidem esse, sicut cauet & cauit Ecclesia, ut Folio 59. b.
 tu ipse refers ex Cassandro; sed ob eas tamē spong.
 pium per se Ecclesia institutum non esse ac-
 cusandum. Quam tu rationem si non pro-
 bas, prudentia etiam cares, quod tibi, ho-
 mini seni, & qui, ut ais, nondum sentias Folio 61. a.
 senectutis incommoda, est turpisimum. spong.

Q u o d tandem agrè fers admonitio- Fol. 60 a. &
 nem meam, qua paucis te priùs, ut ad Ec- 61. quod est
 clesiam redires, hortatus sum, & me potius in spong. po
 ut ad illam redeam adhortaris, facis, ut stremum.
 aliud iam non dicam, inconsideratè. Nam Heerbrādo
 cuiusnam esse redeundum censes? nōnne illi & collegis.
 qui existit? & qui nam, obsecro, exiuerūt? redeundum
 nōs ne ex vobis, an vosex nobis? Quanam ad Ecclesiām
 est illa Ecclesia Lutherana Heerbrānde, ex esse; quoniā
 qua Catholici, ante natū Lutherum exiue- illi ex Eccle.
 rint, ut ad illā, adhortatore te, redire de- sia exiuerūt.
 dd beant?

beant? Age ostende nobis eam supramon-
tem positam, ad quam omnes tanquam ad
asylum, & commune salutis perfugium po-

Lutherani tuerint se se recipere. Vbi fuit ante centum,
non possunt verā aliquā ducentos, trecentos, mille annos? quos ha-
buit Episcopos? quos Doctores? quos her-
etics cōdemnauit et oppressit? qua ratione,
quibus legibus, à quibus gubernata fuit?
que Concilia celebrauit? de quibus contro-
versiis constituit? quae sanxit? quem cursum
habuit? quomodo propagata est & diffusa
per orbem terrarum? An latere semper &
opprimi hactua Ecclesia potuit? aut si non
latuit, nullæneres in eadigna cōtigerunt,
qualiteris consignata posteritati commer-
darentur? Quam Ecclesiam somrias Her-
brande? quò nos hortaris ut redeamus? ut
Synagogamne, vel ad anstrum vestrum,
unde, cùm in eo non fuerimus, nunquā exi-
uimus? ubi tam noui, tā pauci, tam in dotti,
tamq; opinionibus dissidētes es̄ti? ubi nul-
lus ordo Antistitū, quibus Deus Ecclesiam
suam regi voluit, conspicitur, nulla reū
cultus

cultus ceremonia, pastor nullus, obedientia
 fidei nulla? Iudica, iudicatu, si iudicio pe-
 nitus non cares, an non ego rectius postula-
 bo à vobis, ut qui ex nobis miseri exiunistis,
 ad nos aliquando tandem redeatis? Iudica Vide D.Cy-
 an non ego rectius, charitate Christiana, prianum, in
 eorum calamitatem infelicitatemq; mæ- lib.de vnitati-
 zere & deploare possum, quorum tu tri- te Ecclesie
 stissima ruina, tanquam phreneticus gra- siue de sim-
 tularis? Quanquam te, Heerbrande, eo plicit, prela-
 miserabiliorum quam illos esse iudico, quò torum, & R.
 scelestius crimen duco, veritatis odio per- Aug. tract.
 fidum ex animo esse, quam ex rerum fluxa- 3.in 1.canon.
 rum caca quadam cupiditate perfidiae factè ni. Ioan. su-
 simulare. Quid enim? an adeò vobis non per illud; Ex
 tantum vera religio, et fides, sed etiam pru- nobis exie-
 dentia deest, ut animaduertere non possi- runt, sed nō
 sis, quid illi, cum ad vos se receperunt, erant ex no-
 gerint, & quid querant? Scilicet redire, ut
 tu Heerbrande, nimis simpliciter interpre-
 taris, ad Ecclesiam volunt intrare per an-
 gustam portam contendunt; crucem sequun-
 tur; veterē hominē cum vitiis et concupi-
 ddi 2 scēntias

scentiis crucifigere & exinanire constituant; abnegare semetipos deliberant; sobrietatis, castitatis, humilitatis, et reliqua rū omnium virtutū, quæ apud vos in pecto maximo & usu sunt, amore atq; studio incensi tenentur, eruditio[n]ē vestrā & subtilitatē docendi sectātur, à vobis religionis nostræ mysteria, quæ apud nos ignorarunt, intelligere cupiant. Tam estis Heerbrande, sinceri, ut ita vobis de illis persuadere possitis? A fructibus eorum cognoscetis eos: Videntem modestiam, humilitatem, temperanziam, pietatem; obseruate quō eorum cogitationes & studia dirigantur omnia; & si planè caccionis estis, facile dignoscetis eos, non Ecclesiam, vel Synagogam ut stram, sed commoda sua querere; non crucem, sed voluptatem sectari; nō quicunq; admodum veterem hominem exuant, sed qua ratione souere illum & recreare apud vos opportune possint, cogitare: deniq; non admirari doctrinam vestram, sed ignorantia et simplicitate, ad uitiorum

impi-

*impunem licentiam abuti velle. Quare
nolite, nisi falli cum pudore & damno ve-
stro, rerumq; vestrarum vultis, illis crede-
re, quoniam mihi credite, nihil illiminus
habent in animo, quam ut credant vobis.
Dominus, qua sua est infinita bonitas, &
vobis, ut corde ad iustitiam credatis, &
illis ut quam prauis cupiditatibus in se ob-
scurauerunt fidei veritatem, ore ad salu-
tem confiteantur, vitamq; suam cor-
rigant, gratiam concedat.*

A M E N.

L A V S D E O, E T S A N C T I S.
S I M A S V I R G I N I.

E R R A T A.

Pagina 55. versu 5. lege, quæ nihil aliud est. pag. 283.
versu ultimo, lege, Et si. pag. 348. versu penult. lege,
asserueram. pag. 397. versu 16. lege, tu aut.

PHI

PHILIPPVS MENZELIUS
M E D. DOCTOR ET IN
ACADEMIA INGOLSTA-
diana Professor,

CANDIDO LECTORI S.

 VCIS inops, animalis homo, spiratia cœlu
Non capit: Et solus (si vox est vera
Dauidis)

Corda hominum, renesq; Deus scrutator ad imum
Vestigat. Qua fronte igitur dilecta Sathanæ
Filia, centenos præpandens bellua rictus,
Bellua versicolor, ventri nata, atq; pudendis,
Hæresis allatrat Priscae Pietatis alumnos;
Obiectatq; ferox: Patrum dum more sacrorum
Cælicolas Diuos in vota, precesq; vocatos
Subsidio, colimus; nos defraudare Tonantem
Et culcu, et proprio; quem non feret alter; honore

Tantane viæ olli; bruta tam viuida mentis
Est acies, ut, quos tacito sub pectore sensus
Inclusos gerimus, sic altè conscia nostri,
Peruideat, noscens melius, quam nouimus ipsi?

Testamur superos omnes, Superumq; Parentum
Iurati: Qui solus bonos est Numinis, illum
Nobis unideferre Deo; non vertere Diuos
In reliquos; non Virginea transcribere Matri.
Hæresis

*Hæresis at contrâ iuratis credere nescit
Credula: Causatur; non respondere latentem
His animum distis: adyto nam mentis in alto
Numina nos aliena sequi: læsaq; nefandum
Hinc maiestatis diuinæ incurrere crimen.*

*Hæresis ergo Dei partes (namq; unicus ille
Has latebras animorum, indeprensosq; recessus
Sensaq; nostra videt penitus) sibi sumit, et ultro,
Tartareo fastu, diuinum usurpat honorem.*

*Discite, Lectores, exemplo discite ab uno
Hæreticas artes; quanto candore, fideque
Catera sacrarum dubitata oracula rerum
Enodent; si luce palam clarissima densis
Immergunt tenebris; et amarae verbera lingua,
Vim contrâ Veri validam, re prorsus aperta,
Distringunt: Tum quanta suæ fiducia cause
Nunc illis superet, quibus ad conuicia ventum est
Ultima, nugaces odiosa Calumnia chartas
Ut repleat; fatuq; sales, et scomma coactum
Sic lorica triplex, clypeusq; Aiacis, et basta.*

